

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

IX. évfolyam 2. szám

2010. június

FELDERÍTŐ
SZEMLE

BUDAPEST

**A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Tóth András mk. vezérőrnagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Magyar István dandártábornok

Tagok: Gulyás József mk. ezredes
Hajgató Zsolt okl. mk. ezredes
Dr. Magyar Sándor mk. őrnagy
Dr. Sallai Imre ezredes
Seres Antal mk. ezredes
Svigruha Gyula okl. mk. ezredes
Vass Jenő ezredes
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy

Lektorálták: Dr. Bagi József okl. mk. ezredes
Kozár Tibor ezredes
Lakatos Zsolt alezredes
Murai László Gábor mk. ezredes
Dr. Sallai Imre ezredes
Svigruha Gyula okl. mk. ezredes
Dr. Szilváygi Tibor alezredes
Tóth András mk. vezérőrnagy
Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy

A kötetet összeállította: Dr. Sallai Imre ezredes

Olvasószerkesztő: Vass Jenő ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina zászlós

A kiadásban közreműködött az MH Geoinformációs Szolgálat
Szabályzatszerkesztő és Kiadó Osztálya

Nyomdai munkák: HM Térképészeti Közhasznú NKft.

Felelős vezető: Németh László ügyvezető igazgató

HU ISSN 1588-242X

Felelős szerkesztő: Vass Jenő ezredes

TARTALOM

AZ OLVASÓHOZ

DR. BOTZ LÁSZLÓ ALTÁBORNAGY KÜLDETÉS A BÉKÉÉRT – HARMINCÖT ÉVE ÉRT VÉGET A VIETNAMI HÁBORÚ.....	5
---	---

BIZTONSÁGPOLITIKA

KABAI ANDRÁS – MARSAI VIKTOR GONDOLATOK A NATO FORMÁLÓDÓ ÚJ STRATÉGIAI KONCEPCIÓJÁRÓL.....	17
HÜSE KÁLMÁN ÖRNAGY UKRAJNA – ÚJ KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI IRÁNYVONAL.....	31
URI LÁSZLÓ AZ INFORMÁCIÓ JELENTŐSÉGE AZ EULEX KOSZOVÓI POLGÁRI VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELET RENDŐRI KOMPONENSÉBEN.....	41

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

LAUFER BALÁZS A MIGRÁCIÓ JELENSÉGE, VALAMINT EGYES KÜLFÖLDI BIZTONSÁGI (ELHÁRÍTÓ) ÉS HÍRSZERZŐ SZOLGÁLATOK EZZEL KAPCSOLATOS KOMMUNIKÁCIÓJA.....	47
---	----

ORSZÁGISMERTETŐ

KÁLLÓ LÁSZLÓ ALEZREDES AZ OROSZ HADITENGERÉSZET HELYZETE ÉS KILÁTÁSAI – II.....	63
---	----

SZAKMATÖRTÉNET

PROF. DR. HABIL. SZAKÁLY SÁNDOR, DSc

**AKIK A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉST
ÉS KÉMELHÁRÍTÁST IRÁNYÍTOTTÁK (1919–1945)..... 83**

TORMA BÉLA EZREDES

**FELHASZNÁLÓKÖZELI MŰHOLDAS MOBIL
TÁVKÖZLÉSI RENDSZEREK..... 121**

FÓRUM

RITTER LÁSZLÓ

**A MAGYAR RÁDIÓFELDERÍTÉS
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN..... 149**

DR. HORVÁTH CSABA ALEZREDES

**UTASÍTÁS A ROMÁNIAI MAGYAR KATONAI ATTASÉ
RÉSZÉRE – 1928..... 169**

PROF. DR. HARAI DÉNES EZREDES

**FELNÖTTEK TANULÁSÁNAK ÉS TANÍTÁSÁNAK
NÉHÁNY SPECIFIKUMA..... 183**

TUDOMÁNYOS MUNKA

VASS JENŐ EZREDES

SZEMLETÜKÖR – 2009..... 187

AZ OLVASÓHOZ

VASS JENŐ EZREDES – SZABÓ MIHÁLY EZREDES

E SZÁMUNK TARTALMA..... 200

DR. BOTZ LÁSZLÓ ALTÁBORNAGY

**KÜLDETÉS A BÉKÉÉRT –
HARMINCÖT ÉVE ÉRT VÉGET
A VIETNAMI HÁBORÚ**

Az 1970-es évek elejére az Amerikai Egyesült Államok vezetői már belátták, hogy a vietnami háborút nem tudják megnyerni. 1971-ben Párizsban titkos tárgyalásokat kezdtek a háború befejezéséről Észak-Vietnam képviselőivel. Nem sokkal az 1972. évi amerikai elnökválasztások előtt, 1972. október 8-án Henry Kissinger, Richard M. Nixon elnök nemzetbiztonsági tanácsadója előzetes megállapodásra jutott az Észak-Vietnamot képviselő Le Duc Tho különleges megbízottal a háború befejezéséről. Az elnökválasztási kampány egyik legfontosabb témája a háború volt. A választáson Nixon nagy fölénnyel győzött, de az Egyesült Államok egészen 1972. december 30-ig folytatta Észak-Vietnam intenzív bombázását.

1973. január 5-én a béketárgyalások eredményeire hivatkozva Nixon elnök bejelentette a hadműveletek felfüggesztését, amelyet később a teljes amerikai haderő Vietnamból való egyoldalú kivonása követett. Az októberi megállapodás elemeit csak néhol módosító párizsi békemegállapodást végül 1973. január 27-én írták alá. Az egyezményrel hivatalosan is lezárult az Egyesült Államoknak a vietnami háborúban való részvétele. A megállapodás értelmében azonnali tűzszünet lépett életbe Észak- és Dél-Vietnam egész területén, 60 napon belül (március 29-ig) az utolsó amerikai katonának is el kellett hagynia az országot illetve fel kellett számolni az összes amerikai támaszpontot, valamint az összes külföldi katonának ki kellett vonulnia Laosz és Kambodzsa területéről. A békeszerződés biztosította Dél-Vietnam önrendelkezésének jogát, de engedélyezte a délen tartózkodó északi csapatok maradását is.

Az első amerikai hadifoglyokat február 11-én engedték szabadon. A párizsi békeszerződés aláírása után felállított Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (NEFB) feladata volt a megállapodás végrehajtásának ellenőrzése. Az egyezmény többek között arról rendelkezett, hogy a Bizottságnak Kanada, Magyarország, Indonézia és Lengyelország képviselőiből kell állnia.

Forrás: Internet (2010 Grotius)

Tisztelt Olvasó!

Vietnam történelme több ezer évre tekint vissza. Az archeológusok kutatásai alapján a mai Vietnam területén már a pleisztocén korból találtak emberi maradványokat. Már a vaskorból a Hung-királyok 18 generációját ismerjük, majd az i. e. 179-től i. sz. 938-ig terjedő időszakban az ország területét a kínaiak uralták. Vietnam önálló, központosított feudális államformája 938-ban alakult ki, miután Dinh Bo Linh véget vetett az országban uralkodó kiskirályok egymás közötti háborúinak, s elfoglalta a trónt. A következő mintegy 70 év újabb, a hatalomért folytatott háborúkat hozott, míg 1009-ben a Ly-dinasztia került hatalomra és uralkodott 215 éven át. Ez idő alatt – 1010-ben – választották az ország fővárosául Hanoi-t. A feudális lét a Nguyen-dinasztia uralkodása alatt (1802–1945) ért véget. A Nguyenek a „zárt ország” politikáját képviselték, elutasították a katolicizmust és a reformok bevezetését, az országot a 19. század végére sötétségbe és szegénységbe taszították, amely helyzet lehetővé tette a nyugati gyarmatosítók megjelenését.

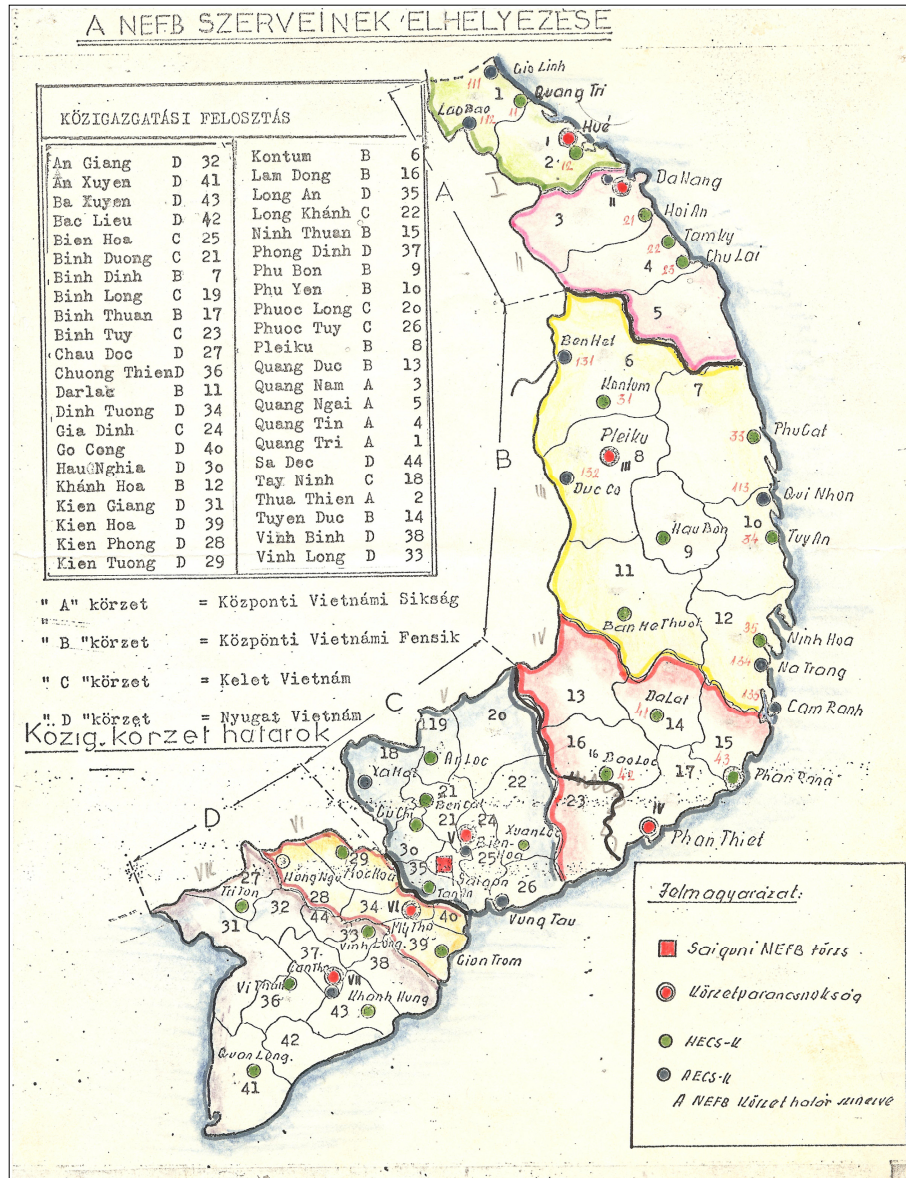
1858. szeptember 1-jén francia hadihajók intéztek támadást Da Nang ellen, és ezzel megkezdődött Vietnam francia megszállása. 1884-re már egész Vietnam francia uralom alatt állt, a franciák klasszikus gyarmati rendszert alakítottak ki, s brutálisan léptek fel minden vietnami hazafias mozgalommal szemben. Az országot három részre osztották: észak Tonkin, a középső területek Annam, míg dél Kokinkína néven került – a Laoszt és Kambodzsát már magába foglaló – Francia Indokína részévé. A franciák kizsákmányolták az országot, megakadályozták a kultúra, az ideológia fejlődését (a lakosság 90%-a tanulatlan volt). A 20. század eleje hozott változást az ország életében, amikor a haladó, demokratikus erők képessé váltak egységgé szerveződni, majd 1941-ben létrehozták a Vietnami Forradalmi Szövetséget (Viet Minh), melynek kongresszusa által 1945-ben elfogadott 10 pontos Program már a franciák és a japánok elleni fellépést irányozta elő.

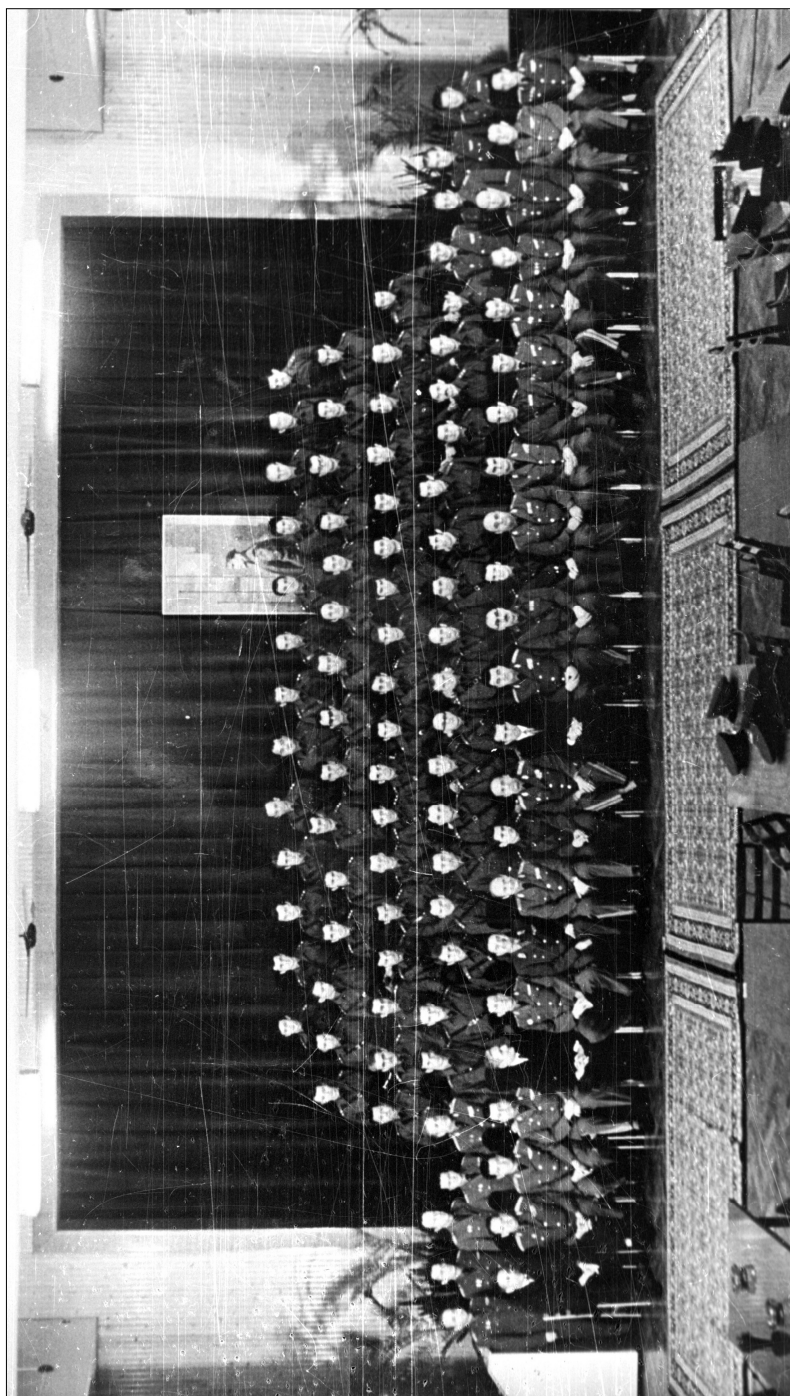
1945. szeptember 2-án Ho Si Minh elnök kihirdette a Függetlenségi Nyilatkozatot és az ideiglenes kormány nevében kikiáltotta a Vietnami Demokratikus Köztársaságot. Ezzel Vietnam lett Délkelet-Ázsia első, gyarmatosítás alól felszabadult országa. Alig három héttel később viszont a francia haderő – brit támogatással – elfoglalta Saigont, s ezzel megkezdődött a franciák elleni háború, amely 1954. május 7-én a vietnami hazafias erők Dien Bien Phu-nál aratott győzelmével, illetve az 1954. július 21-én Genfben aláírt egyezményvel zárult le. A Genfi Egyezmény Vietnamot két részre osztotta, a 17. szélességi fok mentén kialakított demarkációs zónával. Az Egyezmény előírta azt is, hogy 1956 júliusában népszavazást kell tartani a két országgrész egyesítéséről.

Az Amerikai Egyesült Államok érintettsége a második világháború befejezésétől kézzelfogható volt a térséget illetően. Az Egyesült Államok jelentősnek értékelte a franciák indokínai háborúját a világháborút követő kommunista és nemzeti liberális mozgalmak visszaszorításában, ezért jelentős pénzügyi, majd az 1950-es évektől kezdődően katonai tanácsadók és fegyverek küldésével személyi és anyagi támogatást nyújtott a franciáknak. Ugyanakkor a lemondott „francia báb” Buu Loc miniszterelnök helyett Ngo Dinh Diem-et nevezte ki miniszterelnöknek, akit mind jelentős anyagi eszközökkel, mind tanácsadókkal támogatott. Diem 1955-ben semmissé nyilvánította az 1956-ra tervezett választásokat és október 23-án kinevezte magát a (Dél-) Vietnami Köztársaság elnökévé. A dél-vietnami demokratikus erők 1960 végére hozták létre a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Frontot (DNFF), amelyből 1969. június 8-án alakították meg a Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormányt (DIFK).

Az Egyesült Államok 1961-ben – John F. Kennedy elnökké választásával – hirdette meg Vietnamban a „Különleges Erők Háborúját”, amelyet Lindon B. Johnson 1964-ben intenzitásában és méreteiben jelentősen kiszélesített. 1965-ben Da Nangnál partra szálltak az első amerikai harcoló egységek, s ezzel megkezdődött az Egyesült Államok Vietnam elleni háborúja (1969-ben – a háború „csúcspontján” – mintegy 540 ezer amerikai és 72 ezer egyéb külföldi katona harcolt Dél-Vietnamban). Az 1969-ben hivatalba lépett Richard M. Nixon elnök új stratégiát – „Nixon-elv” – hirdetett a háború „vietnamizálásával”, a harci feladatok dél-vietnami erőkre való fokozatos áthárításával. Nem akarta, hogy Amerika a „világ csendőreként” tevékenykedjen, arra törekedett, hogy szövetségesei lehetőleg maguk oldják meg problémáikat. *„Amerika nem képes, és nem is akar a világ szabad nemzetei védelmének*

érdekében minden tervezetet kialakítani, minden programot felvázolni, minden döntést és vállalkozást végrehajtani. Csak ott fogunk segíteni, ahol erre ténylegesen szükség van, és ahol ez érdekeinkben áll." Nixon már elnöksége első napjaiban visszavont 25 ezer katonát Vietnamból, békét ajánlott, kölcsönös csapatkivonást ígért, és nemzetközi ellenőrzéssel megrendezett választásokat.

A NEFB magyar kontingens első váltásának tinnepélyes búcsúztatása Czinege Lajos vezéreztredes, honvédelmi miniszter, továbbá más magas rangú állami és katonai vezetők jelenlétében, 1973. január végén, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia dísztermében

1970 áprilisában újabb 150 ezer katona kivonását rendelte el. Az amerikai közvélemény jelentős része ugyanakkor fontosnak tartotta, hogy Dél-Vietnam ne kerüljön kommunista uralom alá, ezért az 1969-ben megkezdett két-, majd négyoldalú tárgyalások elhúzódtak, nem vezettek gyors eredményre. A háború befejezését célzó párizsi tárgyalások csaknem öt éve során, az amerikaiak katonai eszközökkel – B–52 hadászati bombázók 12 napon át tartó támadásai Hanoi és Hai Phong ellen – próbálták a Vietnami Demokratikus Köztársaságot az amerikai feltételek elfogadására kényszeríteni. Az elszenvedett veszteségeik (34 db B–52, 5 db F–111A bombázót és számos vadászpilótát lőttek le az észak-vietnamiak) végül a tárgyalások folytatását, majd 1973. január 27-én, Párizsban a háború befejezését és Vietnam békéjének helyreállítását célzó egyezmény aláírását eredményezték.

A Párizsi Egyezmény előírta az Egyesült Államok részére mind a Vietnami Demokratikus Köztársaság, mind a Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány elismerését, valamint csapatainak Dél-Vietnamból való kivonását.

A Párizsban tárgyaló felek (Amerikai Egyesült Államok, Vietnami Demokratikus Köztársaság, (Dél-) Vietnami Köztársaság, Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány) egy nemzetközi tűzszünet-ellenőrző bizottság (Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság – NEFB) felállításában egyeztek meg, tagjainak Kanadát, Indonéziát, Magyarországot és Lengyelországot kérték fel.

Tisztelt Olvasó!

Magyarország – miután elfogadta a felkérést és előzetes tájékoztató/ egyeztető megbeszéléseket folytatott a lengyel illetékesekkel –, 1972. október végén megkezdte a feladatra tervezett személyi állomány kiválasztását, felkészítését. A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal jogelődje, a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökség vezetése 1972. november 2-án kezdett „személyes beszélgetéseket” a szóba jöhető személyekkel. Elsődleges szempont a nyelvtudás (angol vagy francia), illetve a szakmai felkészültség volt. Tekintettel arra, hogy az adott időszakban a Magyar Néphadseregben szinte csak a csoportfőnökség állományában szolgáltak olyan tisztek, akik megfelelő szinten beszélték a NEFB hivatalos nyelveként elismert angol nyelvet, jelentős felelősség hárult a szervezetre.

A Párizsi Egyezmény által, a nemzetenként meghatározott 290 főnyi kontingens állományát úgy kellett megtervezni, hogy legalább a kezdeti időszakban biztosítva legyen – nyelvi szempontból – a működőképesség. A csoportfőnökség állományából mintegy 30 fő került kiválasztásra, akik közül egy kisebb csoport a szakmai munka feltételeinek kidolgozását kezdte meg a csoportfőnökség központi objektumában, a többiek az MN-ből összeválogatott állománnyal együtt – Annavölgyben, a HM-üdülőben – vettek részt a felkészítésben. A szakmai háttér biztosításával megbízott csoport helytörténeti ismertető könyvet állított össze a fellelhető dokumentációkból, leírásokból; haditechnikai felismerő könyvet készített a háborúban alkalmazott harceszközökről; a fedett kommunikáció biztosítására, az alkalmazás területéhez, a feladat speciális voltához illeszkedő rejtjelző/ rejtjelmegfejtő könyveket készített, illetve részt vett az MN más területeiről kiválasztott állomány tájékoztatásában, felkészítésében. Tekintettel arra, hogy a nemzetközi feladatra való felkérés az adott időszakban nem volt nyilvános, az előkészítő munka is a nyilvánosság teljes kizárásával folyt.

A nyelvi probléma enyhítésére a katonai vezetés jelentős létszámú – az angol nyelvet beszélő – tartalékos állomány behívását rendelte el, a feladatba bevont tartalékos tisztek a hivatásos katonák mellett töltötték be az első időben tolmács, majd később önálló ellenőrző tiszti feladatköröket. Mivel már a feladat végrehajtása kezdetén látható volt, hogy a NEFB megbízatása elhúzódik, az MN vezetése intenzív angol és francia nyelvtanfolyamokat indított, amelyre – önként jelentkezés alapján – jelentős számú tiszt került beiskolázásra.

Az állomány összetételének tervezése és kiválogatása során több szempontot is figyelembe kellett venni, a nemzetközi feladatban a kijelölt körzetek „nagy önállósággal” rendelkező, vezetői beosztásaiba (körzetparancsnokok) vezetői tapasztalatokkal már rendelkező, idősebb tisztek (az első csoport összeállításánál a katonai főiskolák középvezetői) kerültek kiválasztásra. Mivel az Egyezmény megkötését követő első időszak egyik legfontosabb feladata a hadifogolycserék lebonyolítása, ellenőrzése volt, az első csoport állományába több katonai ügyész, illetve rendőrtiszt is került. Az országhatárokra tervezett csoportok (Áteresztő-Ellenőrző Csoportok) állományába a határőr tisztek kerültek többségben.

Az elvárt diplomáciai munka támogatására (információk elemzése, értékelése) a csoportfőnökség állományából szaktisztek kerültek kiválasztásra, illetve a csoportfőnökség feladatrendszerébe tartozó speciális munkák végzésére külön csoport került felállításra – NEFB-csoport néven – Saigon központtal. A csoport feladata volt a katonapolitikai, valamint a háborúban alkalmazott fegyverzetekre, harcanyagokra vonatkozó információk gyűjtése.

A NEFB saigoni központjának alárendeltségében hét körzetben 26 helyi ellenőrző csoport, 12 határellenőrző csoport, 6 fegyverzetcsere-ellenőrző csoport és 7 hadifogolycseré-ellenőrző csoport került kialakításra. Magyar részről a feladatban 636 fő (524 katona, 112 diplomata polgári személyzet) vett részt három váltásban. Egy-egy körzetparancsnokság alárendeltségébe 3–11 ellenőrző csoport tartozott. A körzetparancsnokságok állománya 5–10 főből (a kanadai, indonéz, majd később az iráni kontingenseknél a kiszolgáló állománnyal együtt ez a létszám esetenként jóval nagyobb volt), az ellenőrző csoportok állománya nemzetenként két-két főből állt.

A tüzszünet 1973. január 27-i életbe lépésekor a NEFB képviselői – Saigonba való megérkezésükkel – megkezdték a feladat végrehajtását. Néhány napos akklimatizálódást követően a kijelölt állomány február 5-én kitelepült a körzetekbe és hozzálátott egyrészt a körzetparancsnokságok munkája körülményeinek megteremtéséhez, másrészt az ellenőrző csoportok kijelölt elhelyezési körleteinek szemlézéséhez, a kitelepülés előkészítéséhez. Külön figyelmet igényelt a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Front (DNFF) által ellenőrzött területekre tervezett ellenőrző csoportok részére kijelölt helyszínek bejárása, ellenőrzése. Ezen körletek kialakításához elsődlegesen a kijelölt helyszín aknamentesítésére volt szükség (Duc Co, Ben Het), amely munka megbízható elvégzése, valamint az elhelyezési körülmények kialakítása több időt vett igénybe. A jelzett körletek bejására csak február 27-én került sor, ezen állomáshelyekre csak ezt követően került a személyi állomány kihelyezésre.

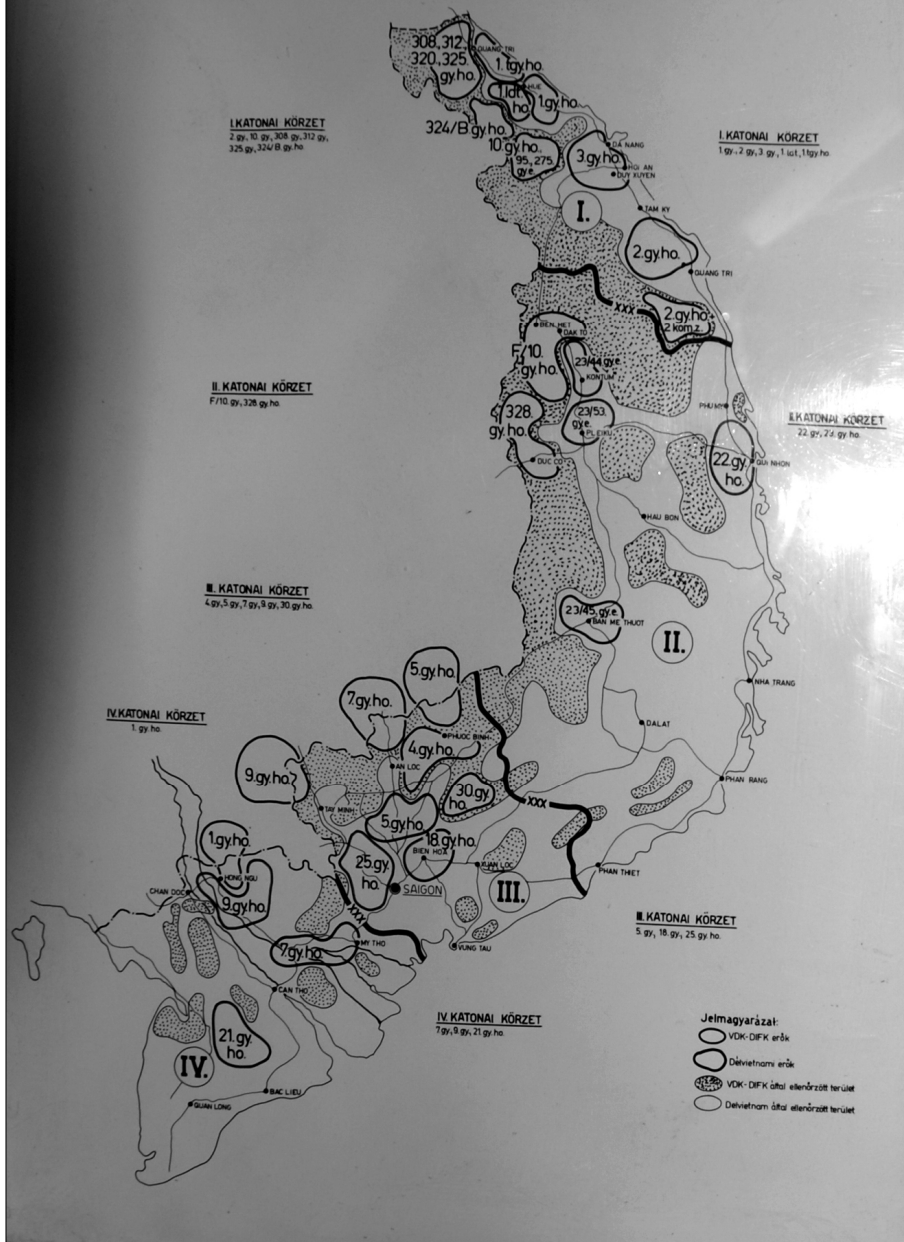
A NEFB működését – tevékenysége megkezdésétől – behatárolta a tűzszüneti egyezményben rögzített feltételrendszer. Az Egyezmény a NEFB mellett létrehozta a konfliktusban résztvevő négy félből (majd az amerikaiak kivonulását követően a két dél-vietnami félből) álló Közös Katonai Bizottságot (KKB), amelynek feladata a felek közötti vitás kérdések rendezése lett volna. A Bizottság viszont kezdettől fogva működésképtelen volt, mivel a dél-vietnami kormány nem tette lehetővé a DNFF képviselőinek részvételét. Ennek következtében – mivel a tűzszünetesértékek, a vitás kérdések rendezésének elsődleges fóruma volt, a KKB nem működhetett – a NEFB sem tudta feladatait az Egyezmény szellemében és előírásai szerint teljesíteni. A NEFB jelentős számú, a Vietnami Köztársaság (VK) által kezdeményezett (a VK bejelentések ezreivel bombázta a Bizottságot), illetve önállóan kezdeményezett tűzszünetesértési eseményt vizsgált, egyértelmű felelősséget viszont csak ritkán tudott megállapítani. A VK sok esetben „produkált helyszínt”, amely „átlátszó” helyzet nem tette lehetővé a NEFB egységes állásfoglalását. A VK 1975 januárjában megjelentetett „Fehér Könyv”-ben „értékelte” a Párizsi Egyezmény végrehajtásának két évét, amely dokumentummal egyrészt a DNFF „ellenséges magatartását”, illetve a NEFB működésképtelenségét, részrehajlását igyekezett propagandisztikus módon ábrázolni.

A tűzszünet megsértéseinek ellenőrzése – a jelzett korlátokkal – 1973 júliusáig folyt, amikor Kanada kivonta erőit a NEFB-ből, közben a tevékenység a Kanadát váltó Irán kontingensének megérkezéséig szünetelt.

Kőszegvári Tibor ezredes, Khiet főezredes, a Dél-Vietnami Hadsereg (DISK) képviselője és Szűcs Ferenc vezérőrnagy, a NEFB magyar tagozatának első számú katonai vezetője, 1973. szeptember 2-án Saigonban, a Tan Son Nhut légibázison

Á DĚL-VIETNAMI FELEK ÁLTAL ELLENŐRZŐTT TERÜLETEK ÉS A SZÁRAZFŐLDI HADERŐ CSOPORTOSÍTÁSA

Kimutatás
a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságban
részt vett katonákról
(Vietnam, 1973–1975)

	Magyar Néphadseregből					Belügyminisztériumból			Mind- összesen
	tiszt		tts.	pa.	összesen	tiszt	tts.	összesen	
	ht.	tart.							
I. váltás	97	56	44	–	197	37	–	37	234
II. váltás	68	41	22	3	134	11	7	18	152
III. váltás	65	38	19	3	125	10	3	13	138
Összesen	230	135	85	6	456	58	10	68	524

A 2. csoportfőnökségről részt vett katonák

	I. váltás			II. váltás			III. váltás			Összesen		
	ti.	tts.	össz.	ti.	tts.	össz.	ti.	tts.	össz.	ti.	tts.	össz.
Csfség	18	–	18	17	–	17	10	–	10	45	–	45
2983	7	2	9	2	3	5	–	4	4	9	9	18
3100	1	–	1	–	–	–	–	–	–	1	–	1
Mindössz.	26	2	28	19	3	22	10	4	14	55	9	64

1974-ben – a déli országrészben kialakult helyzet következtében – drasztikusan csökkent a tevékenység intenzitása, a kivizsgálások száma, több ellenőrző csoport bevonásra került a Központba. A harctevékenységek intenzitása növekedésével a NEFB tevékenysége egyre inkább behatárolódott, az 1974 végén kihelyezett harmadik váltás működésének feltételei – a háborús helyzet kialakulásával – már szinte csupán a központi tevékenységre korlátozódtak.

1975 elejére a kontingens létszámának csökkentése következett be, a VDK és DNFF erők 1975 tavaszi, együttes általános támadása megindulásával a még vidéken tartózkodó NEFB-erők is visszavonásra kerültek (április hónapban 140 fő utazott haza Magyarországra), a visszamaradó állomány feladata a misszió felszámolásának előkészítése volt. A kontingens utolsó, szűk csoportja (14 fő) a Saigon elfoglalása, a Tan Son Nhut-i támaszpont – amely a NEFB központja is volt – elleni támadás során, igen veszélyes körülmények között – amerikai segítséggel – került kivonásra.

A Párizsi Egyezmény hatályba lépését követően a Vietnami Demokratikus Köztársaság és a Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány mindent megtehetett az Egyezmény szövegében is hangsúlyozott „országegyesítés” érdekében, a Ho Si Minh-művelet 1975. március 15-én Buon Me Thuot elleni támadással indult és Saigon 1975. április 30-ai felszabadításával ért véget, megnyitva a lehetőséget a vietnami nemzet újraegyesítése előtt. A magyar kontingens utolsó csoportja 1975. május 8-án hagyta el Dél-Vietnamot.

A magyar kontingens tagjai feladataikat háborús körülmények között – a Párizsi Egyezmény szellemében – tisztességgel és becsülettel hajtották végre. A misszió során a kontingens két tagja helikopteres repülés közben vesztette életét, halt hősi halált. Dylski Aurél határőr őrnagy és Cziboly Csaba tartalékos honvéd százados 1973. április 7-én indult egy UH-1H amerikai gyártmányú helikopter fedélzetén az I. Körzethez tartozó Quang Tri-ből, hogy a DNFF által ellenőrzött területen kijelölt ellenőrző csoport helyszínére, Lao Bao-ba szállítsák a csoport állományát. 11.40-kor a helikoptert – feltehetően – rakétatalálat érte, a helikopter Ba Noa térségében lezuhant, személyzete és a helikopteren utazók életüket veszítették.

A béketeremtő küldetésben az MNVK 2. csoportfőnökség és alárendelt szervezetei állományából részt vett 64 fő példamutatóan teljesítette feladatát, közülük 21 főt soron kívül előléptettek, 7 fő vette át a Kiváló Szolgálatért Érdemrendet, 22 fő a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany, ezüst és bronz fokozatát érdemelte ki, 6 fő pedig honvédelmi miniszteri dicséretben részesült. További katonai pályafutásuk során, felelős beosztásokba történt kinevezésüknél kiemelt szempontként vették figyelembe vietnami helytállásukat, többen közülük tábornoki, számosan pedig ezredesi, alezredesi rendfokozattal vonultak nyugállományba hivatásos szolgálatuk befejeztével.

Tisztelt Olvasó!

A háború befejezésének 35. évfordulóját a Vietnami Szocialista Köztársaság otthon és külföldi kirendeltségei útján jelentős rendezvénysorozattal ünnepelte. A 2010. április 29-30-án Hanoiban, illetve Ho Si Minh-városban (a korábbi Saigonban) megrendezett állami ünnepekre, a Vietnami függetlenségi harcaiban támogató mintegy 75 ország képviselői között, meghívást kaptak a magyar NEFB-kontingensben 1973–1975 között szolgálatot teljesített küldöttek is. A résztvevők csoportját jelen sorok írója, mint a Magyar–Vietnami Baráti Társaság elnöke vezette. A magyar delegáció tagjait Hanoiban kitüntették a Barátságért Érdeméremmel.

Itthon a jeles eseményt a Budapesten akkreditált vietnami nagykövetség a háborút idéző filmbemutatóval („Ne éged el!”) és fogadással ünnepelte, amelyre meghívást kaptak és részt vettek az egykori NEFB magyar kontingensének képviselői is.

A Magyar–Vietnami Baráti Társaság és a Zsigmond Király Főiskola 2010. május 12-én Emlékülést szervezett, amelyen Nguyen Quoc Dzung, a Vietnami Szocialista Köztársaság nagykövete méltatta a két ország kapcsolatrendszerének alakulását, fejezte ki ismételten hálóját – a vietnami nép nevében – a háború során nyújtott önzetlen segítségért, illetve a háború befejezésére irányuló Párizsi Egyezmény végrehajtásának ellenőrzésében való részvételért. Dr. Kissné Do Dong Xuan asszony, Magyarországon élő vietnami fotóművész, tizenévesként a DIFK egyik harcoló egységének tagja, saját készítésű diakockák segítségével mutatta be a háború általa átélt borzalmait, és az újjáépítés eredményeit. Imre Lajos ezredes, a Magyar–Vietnami Baráti Társaság tagja, volt NEFB-képviselő *„Magyarország szerepe a Párizsi Tűzszüneti Szerződés keretében létrehozott Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságban”* címmel ecsetelte a magyar részvételt. Gergely László, a Magyar Köztársaság Országgyűlése Nemzetközi Kapcsolatok Hivatalának munkatársa, volt NEFB-képviselő *„A magyar–vietnami politikai és gazdasági kapcsolatok alakulása a vietnami háborúban és azt követően napjainkig”* címmel tartott előadást.

Az emlékülést Dr. Botz László altábornagy, a Magyar–Vietnami Baráti Társaság elnöke, volt NEFB-képviselő, a Zsigmond Király Főiskola tudományos tanácsadójának előadása zárta. *„A magyar–vietnami felsőoktatási kapcsolatok alakulása napjainkig”* címmel a magyar felsőoktatási intézmények törekvéseinek bemutatása mellett hangsúlyozta a Zsigmond Király Főiskola kapcsolatteremtő és

-építő tevékenységét, bemutatva a főiskola elmúlt egy év során tett lépéseit, amelyből következően jelenleg együttműködési megállapodás van a Hanoi Állami Társadalomtudományi Egyetemmel, a Vietnami–Magyar Műszaki Főiskolával, a Quang Ngai Főiskolával, a Hong Bang Egyetemmel, valamint együttműködés kialakítása folyik a Ho Si Minh Politikai Akadémia Újságíró és Kommunikációs Akadémiájával.

A felsőoktatási kapcsolatok kialakításán túl a vietnami fél többször jelezte szándékát és készségét, hogy felújítaná a katonai kapcsolatokat is Magyarországgal, ezen belül a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalával. Törekvésüket motiválja a világ biztonságpolitikai helyzetében bekövetkezett változások alakulása, az új kihívásokra, veszélyekre való reagálásban a nemzetközi összefogás, együttműködés szükségességének, hasznosságának felismerése. Tekintettel korunk általános biztonságát fenyegető veszélyek globális jellegére, határokon, sőt kontinenseken átnyúló hatásaira, célszerűnek látszik a felajánlott együttműködés kialakítása.

Tisztelt Olvasó!

Három és fél évtized elteltével mi, a NEFB magyar tagozatának tagjai büszkeséggel gondolunk vissza a számunkra teljesen szokatlan körülmények között végrehajtott feladatra. Nemcsak az időjárás, a feltételek és az emberi tényezők miatt, hanem azért is, mert ez volt az első nemzetközi béketeremtő/békefenntartó akció, amelyben hazánk részt vett, és rögtön egy olyan hidegháborús konfliktus tevékeny részesévé vált, amelyben a világ akkori (és mai) vezető katonai hatalmai kivétel nélkül érintettek voltak. A nehézségek előre láthatók voltak, de azokkal meg lehetett, meg kellett birkóznunk.

A küldetést azóta többször is görcső alá vették. A társadalmi-politikai folyamatok alakulásának függvényében mára már mindenkinek kialakulhatott a véleménye. Egy tény azonban vitathatatlan: a magyar katonák példásan helytálltak, s ennek az első „legújabb kori” béketeremtő küldetésnek a tapasztalatait hasznosítva kezdődhetett meg – gyakorlatilag a rendszerváltozás első éveitől – a napjainkban is zajló missziókban történő közreműködés, részvétel.

A 35. évforduló ünnepi rendezvényein részt vett magyar delegáció Vietnámban

Befejezésül szíves figyelmükbe ajánlom a NEFB tevékenységét megőrkítő kiadványokat, cikkeket és tanulmányokat, amelyekről az Interneten találnak részletes információkat. Külön is ajánlom Győri Sándor és Máté György újságírók munkáit, a Magyar Honvéd tudósításait, a Zrínyi Kiadó kiadványait és más szerzők személyes visszaemlékezéseit. Köszönetet mondok az MK Katonai Felderítő Hivatalnak az archív fotókért és dokumentumokért, amelyeket a Szakmatörténeti Gyűjteményből bocsátottak rendelkezésemre.

**GONDOLATOK A NATO FORMÁLÓDÓ
ÚJ STRATÉGIAI KONCEPCIÓJÁRÓL**

Bevezetés

Gyorsan változó világunkban csak azok a szervezetek képesek fennmaradni, amelyek idomulnak az új idők kihívásaihoz, és a dicső múlt emlékei helyett a jelen kihívásaira koncentrálnak igyekeznek cselekedni. 2001. szeptember 11-e után a nemzetközi rendszer szereplői – az Amerikai Egyesült Államoktól kezdve egészen az Európai Unióig – szükségesnek látták, hogy radikálisan felülvizsgálják addigi biztonsági felfogásukat. Bár ez esetenként olyan zsákutcákba vezetett, mint az Egyesült Államok 2002. évi nemzeti biztonsági stratégiája, ezek idővel korrigálásra kerültek. Mindezek tükrében különösnek tűnt, hogy a világ legnagyobb kollektív védelmi szervezete, a NATO nem hirdetett meg új stratégiai célkitűzéseket, és továbbra is az 1999-ben készült, sok szempontból már akkor is elavultnak számító stratégia maradt érvényben.¹ Éppen ezért mindenki üdvözölte a Strasbourghban és Kehlben megtartott NATO-csúcson született döntést, amelynek értelmében a szervezet elkötelezte magát egy új stratégiai koncepció megalkotása mellett.²

A NATO becsületére legyen mondva, a hosszas bénultság után elementáris erővel látott neki a feladat teljesítésének. Messze túllépve a világban olykor még napjainkban is érezhető hidegháborús mentalitáson, már a dokumentum megszületésének módszertana is jelzi annak radikális újdonságát. A szervezet ugyanis egy többlépcsős, nyílt vitát indított a szükséges új célkitűzésekről és feladatokról, amelynek során a belső szakértőkön és politikusokon túl szerepet kaptak a tagállamok állampolgárai és társadalmi szervezetei, sőt külső országok – mint Oroszország – döntéshozói is.³ Ennek a diskurzusnak a keretében kapott lehetőséget a római székhelyű NATO Defence College egykori igazgatója – Klaus Wittmann német dandártábornok –, hogy egy száz oldalas elemzés keretében kifejtse véleményét az új dokumentummal szemben támasztott igényekkel kapcsolatban.⁴

Klaus Wittmann neve nem ismeretlen a NATO stratégiai tervezése iránt érdeklődőknek, a dandártábornok fontos szerepet játszott már az 1991-ben és az 1999-ben készült stratégiai koncepció megszületésében is. Éppen ezért egyáltalán nem érdektelen, hogy a NATO egyik legeredményesebb stratégiai tervezője milyen csomópontok mentén képzelet el a születendő új koncepciót, és a szervezet számára milyen követendő irányvonalakat tart szükségesnek a jövőben.

¹ Fókuszban. *A NATO formálódó új stratégiai koncepciójáról*. Konferencia. http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,140577&_dad=portal&_schema=PORTAL, letöltés: 2010. 03. 26. (a továbbiakban: ZMNE 2010.); The Alliance's Strategic Concept. 1999. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, letöltés: 2010. 03. 02.

² Csiki Tamás – Tófalvi Fruzsina: *Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete 2009-ben*. In: Nemzet és Biztonság, III. évf. 2010. 1. szám, 92. (a továbbiakban: Csiki – Tófalvi 2010.)

³ ZMNE 2010.; Csiki–Tófalvi 2010., 92–93.

⁴ Wittmann, Klaus: *Towards a new strategic concept for NATO*. 2009. 5. o. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=108701>, letöltés: 2010. 04. 01. (a továbbiakban: Wittmann 2009.)

Tanulmányunkban Klaus Wittmann tábornok írásából kiindulva fogjuk vizsgálni a születendő új stratégiai koncepció előtt tornyosuló kihívásokat és követelményeket, emellett igyekszünk más szerzőket és forrásokat is bevonni elemzésünkbe. Le kell szögeznünk, hogy írásunk célja nem a vitás kérdések eldöntése, hanem azon fő csomópontok bemutatása, amelyek körül a diskurzus zajlik. Az azonban a jövő kérdése, hogy a NATO tagállamainak vezetői meghallják-e az idők szavát, és valóban a kor kihívásainak megfelelő stratégiát fogadnak-e el 2010 utolsó harmadában.

Az előzmények

A NATO első, hidegháború utáni stratégiai koncepcióját az 1991. november 8-ai római csúcson fogadta el a Szövetség.⁵ Ahogy Wittmann fogalmazott, ez egy „*ellenségkép nélküli stratégia*” lett⁶, és nagyban jellemezte a bipoláris világrrend felbomlását követő optimizmus és bizakodás. Bár a dokumentum megemlítette a válságkezelést mint szükséges gyakorlatot, legfontosabb részei a leszereléssel és a fegyverzetkorlátozással foglalkoztak. Az enyhülés légkörét jelezte, hogy a stratégia a fegyveres erők használata mellett szélesebb teret engedett az egyéb politikai eszközök használatának, és nagy hangsúlyt fektetett a más államokkal való együttműködésre. A lehetséges fenyegetések és kockázatok terén is elsősorban a gazdasági, társadalmi, etnikai tényezők kerültek előtérbe, mivel a NATO tervezői a továbbiakban nem tartottak valószínűnek egy, a Szövetség vagy egyes tagjai ellen irányuló általános katonai agressziót.⁷

A nemzetközi környezet változása azonban hamar fölülírta az 1991. évi stratégiát. A délszláv válság, a Szovjetunió szétesése, valamint a világ más térségeiben felszínre kerülő etnikai, vallási, társadalmi konfliktusok rávilágítottak arra, hogy a fenyegetések és kockázatok köre nemhogy szűkült volna, hanem szélesebbé és komplexebbé vált, amelyek kezelése messze túlmutatott a Szövetség képességein. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az akkori események – mint a NATO bővítése három egykori szocialista országgal, vagy a Jugoszlávia ellen indított légi háború – szintén eddig nem tapasztalt kihívások és kérdések elé állították a szervezetet. Mindezek miatt a Washingtonban 1999. április 25-én elfogadott újabb stratégia nagy hangsúlyt fektetett a más országokkal (Oroszország, Mediterráneum államai) és szervezetekkel (EU, ENSZ, EBESZ) folytatott kooperációra, a sikeres válság-megelőzésre és -kezelésre, valamint általánosan a biztonság fogalmának tágabb értelmezésére.

A Washington óta eltelt egy évtized azonban ismét alapvető változásokat hozott a nemzetközi biztonság terén. Napjainkban a NATO védelempolitikai diskurzusában három olyan elem is előfordul, szinte napi rendszerességgel (terrorizmus elleni küzdelem, cybertér védelme, rakétavédelmi pajzs), amelyek nem szerepeltek az 1999. évi dokumentumban.⁸ Emellett Klaus Wittmann értelmezésében két olyan esemény is történet, amely alapjaiban változtatta meg a nemzetközi

⁵ *The Alliance's New Strategic Concept*. 1991. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, letöltés: 2010. 03. 02. (a továbbiakban: NATO 1991.)

⁶ Wittmann 2009. 14. o.

⁷ NATO 1991.

⁸ ZMNE 2010.

viszonyokat: az egyik 2001. szeptember 11. (9/11), ami a dandártábornok szerint hasonló paradigmatis fordulat volt az Egyesült Államok biztonságpolitikai gondolkodásában, mint Európában a berlini fal és a vasfüggöny leomlása 1989-ben; a másik a 2008. augusztusi ötnapos háború Grúzia és Oroszország között, amely egyértelművé tette, hogy Moszkva más államok szuverenitását félretéve fegyverrel is hajlandó beavatkozni a befolyási övezetének tekintett közelkülföldön, ha saját érdekeit tartja veszélyeztetve.⁹ És bár a grúz konfliktus még viszonylag frissnek tekinthető, 9/11 óta már közel egy évtized telt el anélkül, hogy ennek bármiféle lecsapódása lett volna egy új stratégiai koncepcióban: nem foglalkozott a kérdéssel sem a 2006. évi rigai, sem a 2008. évi bukaresti csúcs, és az újonnan felmerült fenyegetéseket a NATO mindezülig elszeparáltan kezelte anélkül, hogy egy egységes stratégiát állított volna mögéjük.

A NATO válsága azonban messze túlmutat holmi teoretikus problémákon. A Szövetség a hidegháború után bizonyos értelemben saját sikereinek áldozata lett. A szervezet kiválóan helytállt a bipoláris szembenállás viszonyai között, amikor egy általános katonai agresszió visszaverésére kellett felkészülnie, a hagyományos fegyverek és harcéljárások azonban napjaink konfliktusaiban sokszor elégtelennek bizonyulnak a győzelemhez. Ezen a téren a legnyilvánvalóbb indikátor Afganisztán, de az al-Kaida térnyerése, a szélsőséges ideológia és az aszimmetrikus fenyegetések terjedése Szomáliától Jemenen át Fort Hoodig¹⁰ azt mutatják, hogy a kihívás globális. Ráadásul a problémák tárháza ennél jóval szélesebb. A tág értelemben vett Közel-Keleten folytatott két misszió – különösen a 2003. évi iraki hadművelet – számos konfliktust generált a szervezeten belül és kívül egyaránt. A Szövetség – és általában a Nyugat – reputációja nagyon régen állt ilyen alacsony szinten az iszlám világban, mint napjainkban, és bár ezt minden kormányzat igyekezett elkerülni, a katasztrofális retorika és a hozzá nem értés következtében komoly előrelépések történtek a Samuel P. Huntington vizionálta civilizációk közötti összecsapás felé, miközben a szervezet céljainak lakossági támogatása a tagországokban a mélypontra zuhant.¹¹

Ugyanakkor a NATO-nak szembesülnie kellett azzal, hogy meglévő képességei nem elegendőek a kitűzött politikai célok eléréséhez, és egyre nagyobb szakadék tátong az ambíciók és a realitások között. Ez részben köszönhető annak az érdekkülönbségnek, amely különösen az iraki háború kapcsán került a felszínre a tagállamok között, és ami megakadályozza, hogy a tagok egy határozott közös cél érdekében koncentrálják erőfeszítéseiket. Az ebből fakadó bizonytalanság érhető tetten a Szövetségen belüli egyenlőtlen teherviselésben is, amely Afganisztán kapcsán kerül újból és újból előtérbe, de ugyanezt kell keresnünk a NATO és az EU közötti tisztázatlan, olykor kölcsönös vádaskodásba, máskor érdektelenségbe fúló kapcsolat mögött is.¹²

⁹ Wittmann 2009. 16-17. o.

¹⁰ Mint ismeretes, 2009. november 5-én az amerikai hadsereg egyik arab származású pszichiátora egy iszlamista imám befolyására a Fort Hoodban található bázison lövöldözésbe kezdett és tizenkét emberrel végzett.

¹¹ *Civilizációk beharca – Miben tévedett Huntington?* <http://globusz.net/node/706?page=0%2C7>, letöltés: 2009. 10. 23.

¹² Az amerikai nagykövetség előadása az Egyesült Államok politikájáról és a transzatlanti kapcsolatokról. http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,135217&_dad=portal&_schema=PORTAL, letöltés: 2010. 03. 20.

Mindezek tükrében nem csoda, hogy többen feltették azt a kérdést, hogy Strasbourg–Kehlben vajon valóban évfordulót ünnepelnek-e a kormány- és államfők, vagy a Szövetség „nyugdíjazását”?¹³ A NATO egyértelműen a hidegháborús nemzetközi rendszer szülötte, és a nemzetközi szervezetek általában nem éltek túl azt a struktúrát, amely életre hívta őket. Éppen ezért a Szövetségnek nem csupán egy új stratégiára, hanem egy radikálisan új gondolkodásra is szüksége van, ha idomulni akar a még épphogy csak formálódó új világrend követelményeihez.

Az új stratégiai koncepció körvonalai

Strasbourg és Kehl – alapvetések

A Szövetség fennállásának 60. évfordulója éppen ezért remek lehetőséget biztosított arra, hogy a szervezet újragondolja helyét és funkcióját a globalizálódó világban. Bár a stratégiai koncepció nem született meg Strasbourg–Kehlig, a NATO hozzáállása az új dokumentum szükségességéhez és az a figyelem, amelyet a stratégia élvez, mindenképpen bizakodásra ad okot. Ugyanakkor az már a tavalyi csúcson is körvonalazódott, melyek azok az alapvető elemek, amelyekből a stratégiának ki kell indulnia:

- (1) Alapvető konszenzus a tagállamok között.
- (2) A szervezeten belüli centrifugális erők minimalizálása.
- (3) Az elérendő célok pontos definiálása.
- (4) A globális és regionális szerepkör viszonyának tisztázása.
- (5) Visszatérés a realitásokhoz.

Ezeken túlmenően a Szövetség tervezőinek szem előtt kell tartaniuk a következőket: a NATO már az ENSZ által szervezett, az afganisztáni helyzet rendezését megcélzó bonni konferencia (2001) óta hangsúlyozza az átfogó megközelítés (comprehensive approach) szükségességét a béke- és válságkezelő műveletekben, azonban évek óta az a tapasztalat, hogy ezek gyakorlati megvalósítása nem, vagy csak részben történik meg. A későbbiekben a szervezetnek nagyobb hangsúlyt kell fektetnie a célkitűzések és elvek realizálására, különben azt kockáztatja, hogy szavahihetőségét veszti a nemzetközi porondon. Ehhez a problémához szorosan kapcsolódik a civil és a katonai képességek közötti viszony tisztázásának szükségessége. A NATO mint katonai szervezet, hosszú időn át alapvetően a fegyveres erők bevetésével képzelte el a különféle fenyegetések megszüntetését, és nehezen találta meg a civil komponens megfelelő helyét ebben a rendszerben, napjainkban pedig – különösen az európai tagállamok részéről – belpolitikai megfontolásokból azt tapasztaljuk, hogy a „kemény” katonai képességek (hard power) helyett különféle másodlagos katonai és civil kapacitásokra tevődik át a hangsúly. Éppen ezért alapvető fontosságú, hogy a *civil vs. katonai* megközelítés helyett a *civil és katonai* képességek együttes, arányos alkalmazására kerüljön a hangsúly.

¹³ Wittmann 2009. 20. o.

Széles körű kooperáció

Alapvető fontosságú volt Jaap de Hoop-Scheffer főtitkár részéről az a megállapítás, hogy a NATO nem globális rendteremtő szervezet, és nem is célja, hogy azzá váljon.¹⁴ Valóban, világunk problémái olyan komplexek és szerteágazóak, hogy aligha képzelhető el egy olyan szervezet, amely önmagában képes ezeket átlátni és kezelni. Ezért a Szövetségnek pozitívan kell viszonyulnia minden olyan nemzetközi szereplőhöz, amely segítőkész szándékkal igyekszik együttműködni vele a nemzetközi problémák megelőzésében, enyhítésében és megoldásában.

Mindenekelőtt utalnunk kell itt az ENSZ-re, amelynek alapokmánya egyben a NATO legitimitásának alapja is, és amely a nemzetközi békéért és biztonságért felelős legfőbb szupranacionális szervezet. A Szövetségnek továbbra is fenn kell tartania eddigi együttműködését az Egyesült Nemzetek Szervezetével, és Koszovó esetét csak arra szabad precedensül használni, hogy humanitárius okokból a NATO a Biztonsági Tanács benuhátrása esetén akár önállóan is hajlandó cselekedni, nem pedig arra, hogy a Szövetség átvesszi az ENSZ-et megillető szerepköröket.¹⁵

Az ENSZ-en túlmenően Wittmann több regionális szervezetet is megnevez mint partnereket a NATO számára (EU, EBESZ, AU). Ezenkívül két olyan elem van, amellyel a Szövetségnek a jövőben mindenképpen számolnia kell: az NGO-k (nem kormányzati szereplők) és a biztonsági magánvállalatok (PSC). Ebben a vonatkozásban a tagállamoknak meg kell találni a módját, hogy termékeny viszonyt alakítsanak ki a nem állami szervezetekkel, és olyan módon hasznosítsák ezek tapasztalatait és gyakorlatát – például a válságkezelő műveletek során –, amely hozzájárul a konfliktusok végleges rendezéséhez. Ami a biztonsági magánvállalatokat illeti, a fő kihívást azok megfelelő kontrollja és feladatrendszerük pontos behatárolása jelenti, az azonban Wittmann szerint egyértelmű, hogy a közeljövő csatáterein egyetlen modern hadviselő állam sem tekinthet el szolgálataiktól.¹⁶

Békeműveletek

A szervezeten belül nagyjából konszenzus uralkodik arra nézve, hogy a békeműveletek a Szövetség számára nagy jelentőséggel bírnak. Terjedelmi okokból itt most csak néhány olyan elemet emelünk ki, amelyre a NATO-nak nagyobb figyelmet kell fordítania a későbbiekben.

Először is a Szövetségnek a jelen nehézségei közepette sem szabad megfeledkeznie azokról a sikerekről (délsláv háború lezárása, koszovói válság megoldása), amelyeket az elmúlt két évtizedben ezen a területen elért. Ugyanez vonatkozik Afganisztán esetére is. A híradásokban a negatív tudósítások aránytalanul túlsúlyban vannak, és az egészségügyben, az oktatásban vagy a nők emancipációja terén elért eredményekről nagyon kevés szó esik. Bár kétségtelen, hogy az ISAF-misszió korántsem nevezhető sikertörténetnek, a helyzet egyoldalú,

¹⁴ „A NATO nem egy globális rendfenntartó, és nem is áll szándékunkban azzá tenni.”
http://www.hirszerzo.hu/cikk.a_nato_nem_egy_globalis_rendfenntarto_es_nem_is_all_szandekunkban_azza_tenni.87804.html, letöltés: 2009. 06. 06.

¹⁵ Wittmann 2009. 50. o.

¹⁶ Wittmann 2009. 54-55. o.

sötét bemutatása nem más, mint a tények eltorzítása.¹⁷ Mindezek mellett természetesen alapvető fontosságú, hogy a Szövetség tisztázza, mit is szeretne valójában elérni a közép-ázsiai országban, és hogy a tagállamok az áldozatoktól se riadjanak vissza ennek teljesítése érdekében. Bármilyen lesz is azonban ezen a téren az új dokumentumban, a NATO-nak csak akkor van esélye sikerre vinni elképzeléseit, ha a „szívek és az elmék” háborújában is győzedelmeskedik, és a lakosság többségét a saját oldalára állítja. Wittmann tábornok legfontosabb megállapítása ezen a téren azonban valószínűleg annak tagadása, hogy az esetleges afganisztáni kudarc a szervezet összeomlását vonná maga után. A Szövetség létét ugyanis – véleménye szerint – nem fenyegetné a vereség, még akkor sem, ha ezzel hitelessége komoly károkat szenvedne. Emiatt a NATO tervezőinek az eddigieknél mindenképpen szélesebb nézőpontból szükséges megvizsgálniuk a misszió lehetőségeit, és az esetleges egyoldalú kivonulást sem kell automatikusan tabutémaként kezelniük.¹⁸

A NATO-bővítés kérdése

Napjainkban az egyik legkomolyabb vita a Szövetség bővülését kíséri. Mint ismeretes, a Washingtoni Szerződés 10. cikkelye teszi lehetővé a tagok számára, hogy más államokat is meghívjanak a szervezetbe, amennyiben azok csatlakozása hozzájárul az észak-atlanti térség biztonságához. A hidegháború lezáródását követően a bővülés tette lehetővé a konszolidálódó kelet-közép-európai országok beemelését az észak-atlanti közösség soraiba, és manapság is úgy tekintenek erre a lépésre, mint egyfajta demokratizáló, stabilizáló tényezőre („stability transfer”).

A teljes tagságot megelőző lépések – megfigyelői státusz, részvétel a PFP-programban – mellett a NATO előszobájának a Tagsági Akciótervet (Membership Action Plan – MAP) szokás tekinteni, mint a tagok egységes akaratnyilvánítását, „lándzsatorése” az adott állam meghívása mellett. Komoly vitákat korbácsol a Grúziának és Ukrajnának szánt MAP kérdése. Egyrészt az újból erőre kapó Oroszország legújabb katonai doktrínája a NATO-t jelöli meg, mint a legfőbb katonai kihívást – másrészt annak bővítését („expanzióját”, ahogy ők értelmezik) a saját biztonságára jelentett fenyegetésként értelmezi.¹⁹ A kérdés kapcsán felmerült az is, hogy az 5. cikkely oszthatatlansága vajon megmarad-e a biztonsági kihívásokat sokszor egészen másképp értelmező „rég” és „új” tagállamok között.

A kérdés tehát kettős: ki és mikor csatlakozhat? A „globalizálódó” NATO elvileg nyitott lenne az orosz csatlakozás előtt is, ám – mint azt láttuk – ez Oroszországtól komoly szemléletváltást igényelne. Ami Ukrajnát illeti, az ország új elnököt választott, Viktor Janukovics pedig brüsszeli látogatásával egyértelművé tette az ukrán „NATO-politika” változását.²⁰ Grúzia a 2008-ban Oroszországgal vívott „háborújával” sok meglévő tagállam számára „rizikós” partnerré vált, amelyik több megoldatlan problémát hozna be a Szövetségre, mint amennyi előnyt a bővítés

¹⁷ Wittmann 2009. 56. o.

¹⁸ Wittmann 2009. 57–59. o.

¹⁹ Oroszország bevetné atomfegyvereit.

http://index.hu/kulfold/2010/02/05/oroszorszag_bevetne_atomfegyvereit/, letöltés: 2010. 03. 23.

²⁰ Az ukrán államfő elődjénél „kiegyensúlyozottabb” külpolitikáról beszélt a belga fővárosban. Yanukovich names Ukrainian foreign policy priorities. <http://rt.com/Politics/2010-03-01/yanukovich-eu-brussels-visit.html>, letöltés: 2010. 03. 30.

jelentene. Érdekes problémát vet föl Izrael csatlakozási szándékának – különböző formákban és szinteken megtett – kinyilvánítása is.²¹

Ugyanakkor az új stratégiai koncepciónak hangsúlyoznia kell, hogy „az ajtó nyitva marad” – az említett országok mellett – a balkáni államok előtt is. A bővítési kritériumoknak való megfelelés kényszere demokratikus értékek és mechanizmusok beemelését követeli meg az aspiránsoktól, és a folyamatot erősítik a különböző „spill over” hatások²² is. Az ellenzőknek azt kell belátniuk, hogy a MAP még nem jelent automatikus tagságot, a döntésnek a tagállamok mindenkori konszenzusán kell alapulnia, és ebben a kontextusban az Egyesült Államok szavazata is éppen annyit ér, mint Luxemburgé (mint ahogy azt Macedónia NATO-tagságának görög „megtorpedózása” is mutatatta).

Új kor – új feladatok?

Az új kor kihívásai közepette a NATO-nak meg kell vizsgálnia, hogy melyek azok a területek, amelyeken hozzá tud járulni a közösség és a tagállamok biztonságához. Tökéletes alkalom erre az új koncepció megalkotása, amely egyfajta keretet jelenthet a Szövetség identitáskeresésének. A hagyományos védelmi szövetség szűkös keretein túlmutató szervezet megnevezheti azokat a nem hagyományosan katonai jellegű kihívásokat és fenyegetéseket, amelyek kivédéséhez erejével és képességeivel hozzá tud járulni.

Ilyen új típusú kihívás a proliferáció, a biológiai támadások jelentette fenyegetés, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a tengeri kereskedelmi utak védelme és a kalózkodás elleni harc, az energiabiztonság, a klímaváltozás vagy akár a cyber tér védelme. A koncepciónak tisztáznia kell, hogy melyek azok a területek, ahol a Szövetség „soft power” képességeinek kell dominálnia (például klímaváltozás, energiabiztonság), és melyek azok, ahol a katonai erő alkalmazása lehetséges opció marad (terrorizmus és kalózkodás elleni harc) vagy esetleg komolyabb szerepet kaphat (a cyber-támadások mint 5. cikkelyt „súroló” agresszió). A biztonsági kérdések minél szélesebb spektrumával való foglalkozás mellett természetesen a NATO-nak elsődlegesen ezen kérdések katonai oldalára kell koncentrálnia mindig szem előtt tartva, hogy más szervezeteknek már meglévő struktúrái vannak a problémák kezelésére. Mint ahogy Dr. Szenes Zoltán vezérezredes, korábbi vezérkari főnök kifejtette, a NATO-nak szüksége van civil képességek kialakítására, amely a műveleti hatásosság alapja.²³ Ugyanakkor a felesleges duplikációk nem teszik a világot biztonságosabb helyé.

Az új feladatok mellett nem sorvadhatnak el azok a – nem kifejezetten – katonai jellegű műveletek, amelyek elvégzéséhez a Szövetségnek hagyományosan jó képességei vannak. A koncepciónak foglalkoznia kell olyan területekkel is, mint az oktatási, képzési együttműködések (PfP-program, vagy az ennek a keretében

²¹ Bővebben: Bardaji, Rafael L: The case for Israel's full NATO membership. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?id=88568&lng=en>, letöltés: 2010. 03. 30.

²² A „spill over” (továbbgyűrűzés) olyan jelenséget takar, amelynek során az egy területen megjelenő pozitív hatások más szektorokra is átterjednek.

²³ ZMNE 2010.

Rigában indított NATO Training Cooperation Initiative), a posztkonfliktusos időszakban az egykori katonák lefegyverzésben, leszerelésben és visszaillesztésben (Disarmament, Disengagement, Reintegration – DDR), valamint a védelmi szektor reformjában (Security Sector Reform – SSR) játszott szerep. A fent említettekben el kell érni, hogy az együttműködésben részt vevő államok ne kényszernek érezzék a folyamatot, hanem a kölcsönös tanulás színterének, ahol a NATO nem „prédikál”, hanem teret biztosít hirdetett normái elsajátításához.

A koncepciónak foglalkoznia kell – ha csak néhány sor erejéig is – olyan „peremterületekkel” is, mint a polgári veszélyhelyzet-tervezési képességek, katasztrófa-elhárítási képességek és a Tudomány a Békéért és Biztonságért programok fejlesztése.

‘No Action Talks Only’ – transzformáció, szervezeti reform és nukleáris leszerelés

A legkomplexebb kérdés, amelyet a koncepciónak rendeznie kell, az a NATO jövőjét meghatározó transzformáció problémája. A kérdés kapcsán újra előkerült a „rég” (expedíciós képességek) és „új” (területvédelem) tagok közötti konfrontáció. Természetesen a transzformáció nem vagylagos, hiszen számos olyan képesség kifejlesztése szükséges, amely mind az expedíciós, mind a területvédelmet ellátó erők számára alapvető, gondolunk itt a telepíthetőségre, a fenntarthatóságra és a rugalmasságra. A „megváltozott műveleti spektrum” sem jelenti a régi feladatok felváltását új feladatokkal, pusztán azok kiszélesítését, valamint a szervezet számára a teljes műveleti képességek kialakítását, hogy az erőknek lehetősége nyíljon olyan környezetben műveletet végrehajtani, ahol előre nem látható tényezők, hirtelen bekövetkezett változások is komoly szerepet játszanak.

A transzformáció nem statikus állapotok közötti rövid átmenetet jelent. A transzformáció egy folyamatos adaptáció, amely arra irányul, hogy a NATO egésze és az egyes tagállamok növeljék a hatékonyságot a meglévő erők, struktúrák, képességek és a doktrínák modernizációja által. A koncepciónak figyelmet kell arra fordítania, hogy egyértelműsítse a transzformáció irányát és tartalmát, mivel a fogalom – a számos ezzel foglalkozó szervezet, bizottság miatt – jelenleg túlkomplicált. Tisztázni kell azt is, hogy a transzformáció az amerikaiak által csak „hadügyi forradalomként” definiált jelenségen²⁴ túlmutat, és olyan szervezeti kérdéseket is érint, mint a NATO túlburjánzott bürokráciája vagy a franciák katonai szervezetbe történő visszatérése által generált változások. A NATO szervezetének karcsúsítása, a (szervezeti és műveleti) költségvetési kérdések tisztázása ugyanolyan fontos elem, mint az interoperabilitás fejlesztése.

A Szövetségnek újra kell gondolnia ambíciószintjét is, amely a 2006. évi rigai csúcs óta két nagyobb (MJO – Major Joint Operation) és hat kisebb (Smaller Joint Operations – SJO) összhaderőnemi művelet egyidejű végrehajtásában van meghatározva. A felülvizsgálat összefügg olyan témákkal, mint a képességfejlesztési irányvonalak meghatározása, a „tiszt” műveleti parancsnokság kérdése, és a műveletek finanszírozása.

²⁴ Wittmann 2009. 83. o.

A nukleáris leszerelés kérdésében szükséges megérteni és támogatni minden olyan kezdeményezést, amely végül elhozza az atomfegyvermentes világot. Az Obama-adminisztráció által felkarolt kezdeményezés²⁵ komoly társadalmi támogatottsággal bír, ugyanakkor a NATO nem engedheti magának azt a luxust, hogy egyoldalú leszerelést hirdessen. Az atomfegyverek sokáig megőrzik még a kollektív védelemben játszott szerepüket; a koncepcióban megjeleníthető egyetlen reális cél a meglévő eszközök számának befagyasztása, illetve a szükséges minimumra való csökkentése lehet.

Globális NATO – regionális gondolkodás²⁶

Számos funkcionális terület és téma mellett szükséges, hogy az új koncepció foglalkozzon azokkal a földrajzi régiókkal, ahol a NATO-nak partnerei, érdekei, céljai és műveletei („befektetései”) vannak. A stratégiai koncepciónak ki kell nyilvánítani a NATO azon szándékát, hogy a szervezet és tagjai békében, és lehetőség szerint együttműködésben kívánnak élni az adott térségekkel és azok vezető hatalmaival, hangsúlyozva, hogy a NATO-nak nincs ellenségképe. A külön fejezetben tárgyalandó orosz és ukrán kapcsolat mellett a Szövetségnek foglalkoznia kell a Nyugat-Balkánnal, a szélesebb értelemben vett Közel-Kelettel, a Maghreb-országokkal, Dél-Ázsiával, Közép- és Kelet-Ázsiával, a Kaukázussal, Afrikával és a Jeges-tenger térségével, mindezeket előnyben részesítve.

A Nyugat-Balkánon a Szövetségnek jelenleg is futó missziói vannak, valamint olyan kezdeményezései, amelyek lehetővé teszik a demokratizálódó államok számára az esetleges NATO-csatlakozást. A szervezetnek a „nyitott kapuk politikája” mellett segítenie kell a balkáni országok euroatlanti közösségbe történő integrációját is.

A szélesebb értelemben vett Közel-Keleten az EU-nak és a NATO-nak folytatnia kell azokat a közös erőfeszítéseket, amelyek az izraeli–palesztin kiegyezéshez és békéhez vezetnek. Az iráni atomprogram kérdése mellett a szövetségnek foglalkoznia kell olyan kérdésekkel is, mint a hajózási útvonalak biztonsága, az olajtermelő országok stabilitása, valamint az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés (Istanbul Cooperation Initiative – ICI) és a Mediterrán Párbeszéd (Mediterranean Dialogue – MD) országainak minél szélesebb körben történő bevonása a kooperációba. A diplomáciai erőfeszítések mellett a NATO-tagoknak egységet kell felmutatniuk, valamint hajlandóságot arra, hogy akár a végsőkig is elmennek, amennyiben a régió stabilitása és békéje megköveteli. A Maghreb-térség országaiban a szociális és gazdasági problémák jelentenek komoly veszélyeket, amelyek a Földközi-tenger északi országait fenyegetik.

²⁵ A szándék komolyságát jelzi a START-3 szerződés ez év április 8-án történt aláírása és az új amerikai nukleáris stratégia meghirdetése. Bővebben lásd Szócs László: *Obama nem fejleszt atomfegyvert*. http://nol.hu/lap/vilag/20100407-obama_nem_fejleszt_atomfegyvert, letöltés: 2010. 04. 09. és Szilvassy József: *Úton az atomfegyvermentes világ felé?* http://nol.hu/lap/vilag/20100409-uton_az_atomfegyvermentes_vilag_fele_, letöltés: 2010. 04. 09.

²⁶ Bővebben lásd Wittman 2009. 87–91. o.

A közép- és dél-ázsiai régió fontos a Szövetség számára, mivel a jelenlegi legnagyobb is ott zajlik. Az afganisztáni misszió végkimenetele – véleményünkkel ellentétben – sorsdöntő lehet a NATO számára; a győzelemhez pedig nem elég a tálibok legyőzése az országban, a béke csakis a régió stabilizálásával (különös tekintettel Pakisztánra, Iránra, Irakra és Törökországra) érhető el. A felemelkedő India ezekben a kérdésekben partnerként jelenik meg. A hagyományos „szerződéses” országokkal (Contract Countries) – mint Japán, Dél-Korea, Új-Zéland, Ausztrália – fokozni kell az együttműködést.²⁷

A Kaukázus – geostratégiai helyzete miatt – egyszerre „nyögi” a befagyasztott (ám mint azt a 2008. évi orosz–grúz fegyveres konfliktus is megmutatta, olykor felizzó) konfliktusok megoldatlanságát, valamint az új erőre kapott Oroszország növekvő befolyását. A térségnek komoly szerepe van Európa energiaellátásában, így a Szövetségnek mindenképpen arra kell törekednie, hogy a régió országai békés úton rendezzék egymással konfliktusaikat. A NATO – az orosz érdekek figyelembe vételével, ugyanakkor nem az azok előtti meghajlással – csak Oroszország bevonásával érheti el, hogy a Kaukázus tartósan stabil maradjon.

Kelet- és Közép-Ázsia esetében Kína megerősödése és regionális katonai képességeinek kiépülése kapcsán a cél az, hogy az ország felemelkedéséhez ne társuljon egy esztelen fegyverkezési verseny kirobbanása, amely a kontinens stabilitása mellett a globális biztonságot is fenyegethetné. A NATO-nak folytatnia kell a PfP-program keretében megkezdett együttműködést a közép-ázsiai országokkal. A Sanghaji Együttműködés Szervezetével (SCO)²⁸, mint a térség legfontosabb kooperációjával folytatni kell a tavaly Aszتانában, az Euroatlanti Partnerségi Tanács nyári ülésén megkezdett párbeszédet²⁹, Észak-Koreával kapcsolatban pedig a tagállamoknak egységes álláspontot kell kialakítaniuk.

Afrikában a Szövetség fókuszában Darfúr és Kongó szerepel. Elő kell segíteni, hogy a szubszaharai térség problémáit az Afrikai Unió képes legyen kezelni. Ehhez a NATO-nak nem pusztán katonát, szállítási, logisztikai potenciált és fegyvert kell biztosítania, hanem elsősorban tapasztalatátadással kell az AU rendelkezésére állnia.

A Jeges-tenger térsége a klímaváltozással és az energetikával kapcsolatos kérdéseket vet fel a Szövetség számára.³⁰ A globális felmelegedéssel egyrészt növekszik a tagállamokat fenyegető természeti katasztrófák esélye, ugyanakkor az elolvadó hatalmas jégtablák új hajózási útvonalak előtt nyitják meg az utat az északi féltekén, amelyek ellenőrzése komoly katonai jelenlétet követel meg. A Jeges-tenger selfjében (és a mélyebben) rejlő kiaknázatlan ásványkincsek birtoklása felett

²⁷ A témáról bővebben: http://www.nato.int/issues/contact_countries/index.html, letöltés: 2010. 03. 27.

²⁸ Az SCO egy regionális együttműködés Oroszország, Kína, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán között, amely 2001-ben jött létre, és olyan területeket karolt föl, mint a határviták békés rendezése, a terrorizmus elleni harc és más biztonságpolitikai kooperációk.

²⁹ Bővebben lásd http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_55940.htm?selectedLocale=en, letöltés: 2010. 03. 27.

³⁰ Bennett, Jody Ray: *Climate of Conflict in Arctic*. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?ots591=4888caa0-b3db-1461-98b9-e20e7b9c13d4&lng=en&id=114256>, letöltés: 2010. 03. 30.

kialakult vita komolyabb konfliktus rémképével fenyeget, és a helyzet pikantériája, hogy Oroszország mellett négy NATO-tagállam (Dánia, Kanada, Norvégia és az Egyesült Államok) lehet ennek szereplője.

A szolidaritás, a költségvetés és a lakossági támogatás kérdése

Az elmúlt évek eseményeit (és főleg az iraki háború körül kialakult vitát) megsínylette a Szövetség kohéziója. Számos tagállam úgy érezte, hogy a NATO az Amerikai Egyesült Államok „szerszámosládájává” degradálódott, amelyből az Egyesült Államok bármikor összetákolhatja az alkalmi koalícióit (coalition of willing) globális érdekeinek érvényesítésére. Ezzel a folyamattal párhuzamosan az 5. cikkely, „a hit cikkelye” (*‘article of faith’*) is vita tárgyává vált³¹: vajon a tagállamok egységes és oszthatatlan biztonsága egységes percepciókon alapul-e? Vajon konfliktus esetén a Szövetség valóban megvédi-e tagjait? Néhány tagállam szerint az 5. cikkely elavult, újradefiniálásra szorul, míg mások szerint csak az értelmezését kell kiterjeszteni. Az új koncepciónak újra hitet kell tennie a kollektív védelem mellett, amely továbbra is a NATO „létcélja”, alaprendeltetése marad. Ugyanakkor a koncepciónak tükröznie kell a tagállamok biztonsági igényeit is, a tagállami elkötelezettség mértéke ugyanis attól függ, hogy a nemzeti percepció megjelenik-e a dokumentumban.

A szolidaritás és a tagállami elkötelezettség nagyban függ a tagállami tehervállalástól is. A koncepciónak foglalkoznia kell a közös költségvetéssel, a többnemzeti projektek és műveletek finanszírozásával. Utóbbi az egyszerűbb kérdés, hiszen itt alapvetően megmarad a „cost lies where it falls” szemlélet, vagyis az erőket felajánló tagállam állja a felmerülő műveleti költségeket. A szervezeti költségvetés területén megmutatkozik az amerikai igény az európai partnerek nagyobb tehervállalására, míg az európaiak a költségfelfaragással (szervezeti karcsúsítással) felszabaduló forrásokkal szeretnék finanszírozni a szervezet működését. Számos hátránya mellett – mint arra Dr. Tóth Péter, a ZMNE Stratégiai és Védelmi Kutatóintézetének igazgatója rámutatott –, ebben az esetben előnyös hatása lehet a világot megrázó gazdasági és pénzügyi válságnak.³² Példának okáért, a többnemzeti befektetésekre kényszerítheti az országokat az a felismerés, hogy a saját költségvetésből nem megoldható fejlesztések és programok más államokkal összefogva valósulhatnak csak meg.³³ A közös projektek a hatékonyság fokozódása mellett a tagállamok közötti kapcsolatokat is szorosabbra fonhatják, ahogy azt Anders Fogh Rasmussen főtitkár megfogalmazta: „a spórolás, amely magába foglalja azt is, hogy egyre több dolgot együtt csinálunk, csak mélyíti a szövetségesek közötti szolidaritást.”³⁴

³¹ Lobjakas, Ahto: *NATO At 60: The Alliance's Article Of Faith*.
http://www.rferl.org/content/NATO_At_60_Alliances_Article_Of_Faith/1600763.html,
letöltés: 2010. 03. 30.

³² ZMNE 2010.

³³ Példának okáért a tíz NATO-tagállam és két Pfp-ország közös projektjeként megvalósuló SAC (Strategic Airlift Capability) keretében magyar felségjelzéssel és lajstromozással repülő C-17-esek.

³⁴ *Making savings includes doing more together, and that will deepen the solidarity between Allies – Allies agree budget package*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_61313.htm?selectedLocale=en,
letöltés: 2010. 03. 29.

Amint azt az új stratégiai koncepció megformálása is mutatja, a NATO különös hangsúlyt helyez a nyilvánosságra, a szervezet céljainak és érdekeinek minél szélesebb körben való ismertetésére, a Szövetség „levitelére” az egyszerű átlagpolgár – ahogy Truman elnök anno találóan megfogalmazta, az „omahai tejesember” – szintjére. Mint utaltunk rá, Rasmussen NATO-főtthár kiemelt hangsúlyt fektet arra, hogy az új stratégiai koncepció kidolgozásának a folyamatát széles körű társadalmi vita kísérje, illetve a közvélemény számára az minél átláthatóbb legyen.³⁵ A NATO egyszerűen nem engedheti meg magának, hogy az emberek szemében a hidegháború maradványának tűnjön, amely manapság a világ „csendőre” szerepében tetszeleg. Márpedig a közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a NATO társadalmi megítélése sokat romlott a hidegháború befejeztével. A közép- és kelet-európai országok lakosságának pusztán 53%-a gondolja úgy, hogy a NATO-nak, mint az Európa és Észak-Amerika közötti stratégiai szövetség sarokkövének, létjogosultsága van.³⁶ Bizakodásra ad okot azonban az, hogy ugyanez a mutató Nyugat-Európában – fokozatosan javuló képet mutatva – 63%-on áll. Hazánkban a szervezet megítélése a nyugatihoz hasonló: a magyar lakosságnak 64%-a támogatja a szövetséget, és szerintük NATO-tagságunk egyértelműen erősíti az ország biztonságát.³⁷ Azonban abban a korban, amikor a mindennapi fenyegetések mindinkább szociális, gazdasági és ökológiai jellegűek, egy alapvetően katonai szövetségnek igazolnia kell létezése célját. A NATO számára nem elegendő a tárgyalóasztalnál ülők meggyőzése. Sikere azon áll vagy bukik, hogy képes-e a saját vagy a művelési terület lakosságát meggyőzni céljai helyességéről, szándéka őszinteségéről és a szövetség erejéről.

A NATO előtt álló út – Összegzés

Ha megvizsgáljuk, hogy melyek azok a legfontosabb pontok, amelyekre a NATO-nak választ kell találnia, akkor ezeket a következő témák köré csoportosíthatjuk:

- (1) A Szövetségen belüli ellentétek felmérése és megértése.
- (2) A NATO céljainak újradefiniálása, fejlesztése és „eladása”.
- (3) A kollektív védelem vs. „*out-of area*” műveletek és a regionális biztonság vs. globális biztonság problematika feloldása, az egyensúly megtalálása.
- (4) A tagok elkötelezettségének megerősítése az osztatlan transzatlanti biztonság és szolidaritás mellett.

³⁵ A nemzeti érdekek megjelenítésének eszközeként Magyarország – a többi tagállamhoz hasonlóan – saját szakértőcsoportot alakított ki, amely „*az új stratégiai koncepcióval kapcsolatos magyar álláspont kidolgozásához nyújt segítséget hazai szakértők kötetlen formában történő bevonása révén*”. Bővebben: http://www.mfa.gov.hu/kum/ku/bal/Kulpolitikank/A_NATO_uj_Strategiai_Koncepcioja/ Letöltés: 2010. 03. 30.

³⁶ Transatlantic trends – Key figures 2009.

http://www.gmfus.org/trends/2009/docs/2009_English_Key.pdf Letöltés: 2010. 03. 29.

³⁷ A Szonda Ipsos 2008. májusi „*A honvédelemmel és biztonságpolitikával kapcsolatos lakossági vélemények*” felmérésének eredményeiből a Világgazdaság „*Jó a katonai pálya presztízse*” című cikke idéz. <http://www.vilaggazdasag.hu/kozelet/tarsadalom/jo-a-katonai-palya-presztizse-233467>, letöltés: 2010. 03. 29.

- (5) Konstruktív, erős együttműködés kialakítása az EU-val.
- (6) A kölcsönösen előnyös együttműködés kiszélesítése és fenntartása Oroszországgal.
- (7) A katonai erő szerepének meghatározása napjaink fenyegetéseinek kezelésében.
- (8) Egyetértés elérésre a közös fenyegetések megítélésében.
- (9) Egy tartós elképzelés kiformálása a széleskörű együttműködésről és az „átfogó megközelítésről”.
- (10) Konszenzus kialakítása a NATO bővítéséről.

Hogy erre alkalmas-e egy új stratégiai koncepció, azt majd az idő és a cselekvés dönti el. Az a tény azonban, hogy a NATO idomulása a 21. század követelményeihez (és egyúttal működőképességének fenntartása is) ezen kérdések tisztázásán múlik, nehezen kérdőjelezhető meg. A szervezetnek végérvényesen maga mögött kell hagynia a hidegháborús zárványokat, sőt számos olyan eljárást is, amely az 1990-es években még működőképesnek bizonyult, mára azonban elavulttá vált. A Szövetségnek ismét az alapoktól indulva kell újraértelmeznie szerepét és feladatait a nemzetközi rendszerben, és törekednie kell arra, hogy a megszülető elvek a papír holt betűitől eljussanak a csatateret és válságkezelő műveletek valóságáig.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A NATO nem egy globális rendfenntartó, és nem is áll szándékunkban azzá tenni.
http://www.hirszerzo.hu/cikk.a_nato_nem_egy_globalis_rendfenntarto_es_nem_is_all_szandekunkban_azza_tenni.87804.html, letöltés: 2009.06.06.
- A NATO új stratégiai koncepciója.
http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/A_NATO_uj_Strategiai_Koncepcioja/, letöltés: 2010. 03. 30.
- Allies agree budget package.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_61313.htm?selectedLocale=en, letöltés: 2010. 03. 29.
- Az amerikai nagykövetség előadása az Egyesült Államok politikájáról és a transzatlanti kapcsolatokról.
http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,135217&_dad=portal&_schema=PORTAL, letöltés: 2010. 03. 20.
- Bardaji, Rafael L.: *The case for Israel's full NATO membership*.
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?id=88568&lng=en>, letöltés: 2010. 03. 30.
- Bennett, Jody Ray: *Climate of Conflict in Arctic*.
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?ots591=4888caa0-b3db-1461-98b9-e20e7b9c13d4&lng=en&id=114256>, letöltés: 2010. 03. 30.

- Civilizációk beharca – Miben tévedett Huntington?
<http://globusz.net/node/706?page=0%2C7>, letöltés: 2009. 10. 23.
- Csiki Tamás –Tófalvi Fruzsina:
Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete 2009-ben.
In: Nemzet és Biztonság, III. évf., 2010., 1. szám.
- Fókuszban. A NATO formálódó új stratégiai koncepciójáról. Konferencia.
http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,140577&_dad=portal&_schema=PORTAL, letöltés: 2010. 03. 26.
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_55940.htm?selectedLocale=en,
letöltés: 2010. 03. 27.
- http://www.nato.int/issues/contact_countries/index.html,
letöltés: 2010. 03. 27.
- Jó a katonai pálya presztízse.
<http://www.vilaggazdasag.hu/kozelet/tarsadalom/jo-a-katonai-palya-presztizse-233467>, letöltés: 2010. 03. 29.
- Lobjakas, Ahto: *NATO At 60: The Alliance's Article Of Faith.*
http://www.rferl.org/content/NATO_At_60_Alliances_Article_Of_Faith/1600763.html, letöltés: 2010. 03. 30.
- Oroszország bevetné atomfegyvereit.
http://index.hu/kulfold/2010/02/05/oroszorszag_bevetne_atomfegyvereit/,
letöltés: 2010. 03. 23.
- Szilvássy József: *Úton az atomfegyvermentes világ felé?*
http://nol.hu/lap/vilag/20100409-uton_az_atomfegyvermentes_vilag_fele_,
letöltés: 2010. 04. 09.
- Szócs László: *Obama nem fejleszt atomfegyvert.*
http://nol.hu/lap/vilag/20100407-obama_nem_fejleszt_atomfegyvert,
letöltés: 2010. 04. 09.
- The Alliance's Strategic Concept. 1991.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm,
letöltés: 2010.03.02.
- The Alliance's Strategic Concept. 1999.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm,
letöltés: 2010.03.02.
- Transatlantic trends – Key figures 2009.
http://www.gmfus.org/trends/2009/docs/2009_English_Key.pdf,
letöltés: 2010. 03. 29.
- Wittmann, Klaus: *Towards a new strategic concept for NATO.*
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=108701>,
letöltés: 2010. 04. 01.
- Yanukovich names Ukrainian foreign policy priorities.
<http://rt.com/Politics/2010-03-01/yanukovich-eu-brussels-visit.html>,
letöltés: 2010. 03. 30.

Bevezető

Ukrajnában a függetlenné válást¹ követően ún. félprezidiális² rendszer jött létre, ebből adódóan az ukrán államigazgatás rendszerében az öt év időtartamra közvetlenül választott államfő politikai hatalma meghatározó. Az elmúlt években jóváhagyott alkotmánymódosítások értelmében valamelyest csökkent ugyan az államfő jogköre, de továbbra is egy személyben gyakorolja az erőszakszervezetek feletti ellenőrzést, saját hatáskörben nevezi ki az állami vállalatok vezetőit, a megyei kormányzókat. A külügyminiszter és a védelmi miniszter közvetlen jelölésén és kinevezésén keresztül meghatározó szerepe van az ország kül- és biztonságpolitikájára.³ Mindezekből adódóan a 2010. január 17-ére kiírt elnökválasztás meghatározó esemény volt, nem csak Ukrajna számára.

Az elnökválasztáson két személy indult reális győzelmi esélyekkel: Viktor Janukovics, a legnagyobb ellenzéki párt, a Régiók Pártja⁴ vezetője, illetve Julia Timosenko miniszterelnök, az egyik kormányzó párt, a Julia Timosenko Blokk⁵ vezetője. Az elnökválasztás első fordulójában egyetlen jelölt sem szerezte meg a győzelemhez szükséges 50%+1 szavazatos többséget, ezért február 7-én második fordulóra került sor.

A második fordulót Janukovics szoros eredménnyel nyerte meg. Janukovics a szavazatok 48,95%-át szerezte meg, míg ellenfelét Timosenkot a választópolgárok 45,47%-a támogatta. A különbség 3,48%, vagyis 887 909 szavazat volt.⁶ A Központi Választási Bizottság által hitelesített eredményt Julia Timosenko miniszterelnök nem fogadta el. A Legfelsőbb Bírósághoz benyújtott keresetében – a nagymértékű csalásokra, illetve a viszonylag csekélynek mondható különbségre hivatkozva – kérte az eredmények megsemmisítését, újabb forduló kiírását. A Janukovicsot támogató bírói testület azonban nem találta megalapozottnak a vádakot, elutasította Timosenko kérelmét, egyben kihirdette Janukovics győzelmét. Az új államfő beiktatására február 25-én került sor a parlamentben.

¹ Az Ukrán Szocialista Szovjet Köztársaság parlamentje 1991. augusztus 24-én kinyilvánította Ukrajna függetlenségét.

² Az alkotmány V. részének 102. cikkelye.

³ Az alkotmány V. részének 106. cikkelye.

⁴ A pro-orosz, vagyis oroszbarát eszméket hirdető pártot 1997. október 26-án alapították, közvetlenül az 1998. évi parlamenti választások előtt. Viktor Janukovics 2003. április 19-e óta vezeti a pártot.

⁵ Az európai liberális eszméket valló pártot 2001. február 9-én alapították a 2002. évi parlamenti választásokra készülve, az egyértelműen oroszbarát erők visszaszorítására.

⁶ <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>, letöltés: 2010. 02. 15.

Viktor Janukovics elnöki hatalmát a Legfelsőbb Tanácsra (parlament) és a kormányra is ki akarta terjeszteni. Alkotmányos aggályokat felvető módon felszólította Volodimir Litvin házelnököt: rendeljen el szavazást a hatalmon lévő kormánnyal szemben, hogy van-e még bizalom irántuk. Az államfőt támogató Régiók Pártja, a Litvin Blokk⁷ és az Ukrán Kommunista Párt⁸ képviselői által létrehozott választási tömörülés 235 fős többségi szavazattal⁹ március 2-án megvonták a bizalmat a kormánytól, március 3-án pedig Julia Timosenko miniszterelnöktől. Ezt követően megkezdődtek a koalíciós tárgyalások a három frakció között. Az egyszerű többség létrehozása azonban nem volt könnyű feladat, módosítani kellett a kormányalakításra vonatkozó törvényt, amelyet követően már a független parlamenti képviselők is tagjai lehetnek a koalíciónak, illetve a kormánynak. A Régiók Pártja befolyásos vezetőinek ráhatására a parlament megszavazta az alkotmánynak ellentmondó törvénymódosítást, így megnyílt a lehetőség a koalíció megalakítására.

Janukovics, a Régiók Pártja vezetői, illetve a mögöttük álló pénzügyi csoportok minden eszközt felhasználtak annak érdekében, hogy a korábbi Timosenko-kormányban is jelen lévő Mi Ukrajnánk – Népi Önvédelem Blokk¹⁰ képviselőit, valamint a függetleneket „átcsábítsák” az új koalícióba. Tevékenységük 2010. március 11-én sikerrel járt, a parlament megszavazta az új „Stabilitás és Reform” elnevezésű koalíciót, továbbá az új kormányt. Mikola Azarov miniszterelnök személye és a kormány tagjai 98%-ban a Régiók Pártjából kerültek ki, lojalitásuk Janukovics elnökhöz töretlen, az államfőt teljes mértékben támogatják. Ezzel Janukovics elérte célját, megszerezte a kormány és a Legfelsőbb Tanács feletti ellenőrzést.

Az új kül- és biztonságpolitikai irányvonal

Viktor Janukovics elnöknek a fentiekből adódóan most már teljes mértékben lehetősége nyílt az ország kül- és biztonságpolitikai irányvonalának a meghatározására. Konceptiója több elemében határozott eltérést mutat a korábbi államfő, Viktor Juscsenko által képviselt, erős nemzeti töltésű, nyugatorientált irányelvektől.¹¹ Janukovics deklarálta az egyensúly fenntartására törekszik a Nyugattal és az Oroszországi Föderációval, azonban már a beiktatását követő második hónapban hangsúlyeltolódás tapasztalható utóbbi javára.

⁷ A Litvin Blokkot a Néppárt és a Haladó Ukrajna Párt hozta létre a 2007. évi parlamenti választások előtt.

⁸ A legnagyobb ukrán pártot, az Ukrán Kommunista Pártot 1991 augusztusában alapították Petro Szimonenko vezetésével.

⁹ A 450 fős ukrán parlamentben, a Legfelsőbb Tanácsban 226 szavazat szükséges az egyszerű többséghez.

¹⁰ A választási tömörülést kilenc párt hozta létre 2007. július 5-én, a 2007. évi parlamenti választásra készülve.

¹¹ Juscsenko, a korábbi államfő – figyelmen kívül hagyva a lakosság közel 80%-os elutasítását – egyértelművé tette, hogy Ukrajna célja az euroatlanti integráció, a NATO-tagság elérése. 2008. január 17-én a hatalmon lévő politikai erők hivatalosan tájékoztatták Jaap de Hoop Scheffer akkori NATO-főtitkárt Ukrajna csatlakozási szándékáról a Szövetséghez, illetve a NATO Tagsági Akciótervezet (Membership Action Plan).

Janukovics első hivatalos külföldi útjait¹², illetve nyilatkozatait figyelembe véve a következő főbb külpolitikai irányvonalak körvonalazódnak:

- kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolat az Oroszországi Föderációval;
- szimbolikus kapcsolatok az Európai Unióval;
- Ukrajna blokkokon kívüli státusának megőrzése.

Kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolat az Oroszországi Föderációval

Janukovics – mint az oroszbarát eszmék legfőbb hirdetője – fontosnak tartja az elmúlt években mélypontra süllyedt ukrán–orosz kapcsolatok helyreállítását, a földgáz-szállítások körül kialakult feszültségek feloldását. Mindent elkövet annak érdekében, hogy Oroszország csökkentse az Ukrajnába irányuló gáz árát. Ennek ellentételezéseként már első oroszországi útja során felvetette Dmitrij Medvegyev orosz államfőnek az orosz Fekete-tengeri Flotta ukrán területen történő állomásoztatása határidejének meghosszabbítását, a kétoldalú haditechnikai együttműködés intenzitásának fokozását.

„Gázért Flotta”

Janukovics tervei április 21-én realizálódtak. Az ukrán és az orosz államfő Harkivban megállapodott az orosz Fekete-tengeri Flotta által használt ukrainai objektumok bérletére vonatkozó szerződés¹³ meghosszabbításáról. Ennek értelmében az orosz flotta – amennyiben egyik ország sem emel kifogást ellene –, további 25 évig, 2042-ig használhatja a Krím-félszigeten található és a szerződésben meghatározott kikötőket, légbázisokat, hidrográfiai állomásokat, illetve a hozzá tartozó infrastruktúrát. Az Oroszország által fizetendő éves bérleti díj összege – 97,85 millió dollár – a szerződésben foglalt időtartamban változatlan marad.¹⁴

A két elnök megegyezett továbbá az Ukrajnának szállított földgáz árának csökkentéséről is. 2019 végéig Ukrajna 100 dolláros árkedvezményt kap a gáz árából 1000 köbméterenként, amennyiben az meghaladja a 330 dolláros árat. Amennyiben a világpiaci ár ez alatt van, akkor Ukrajna 30%-kal csökkentett áron juthat az orosz gázhoz. A megállapodás árcsökkentő hatása már a 2010 tavaszi elszámoláskor megjelenik: az áprilisban Ukrajnába szállított gázért a kb. 600 000 dollár helyett már csak 400 000 dollárt kell a Naftohaz Ukrajini vállalatnak átutálnia az orosz Gazprom vállalat részére.

A fenti megállapodást a két ország parlamentje április 27-én ratifikálta. A jóváhagyási folyamat Oroszországban minden nehézség nélkül történt. Ukrajnában azonban alkotmányos aggályokat felvető módon szavazta meg a Legfelsőbb Tanács a megegyezést, egyszerű többséggel.¹⁵ Ukrajna alkotmánya 17. cikkelyének 7. pontja

¹² Janukovics elnök 2010. március 1-jén Brüsszelbe, március 5-én Moszkvába látogatott.

¹³ Ukrajna és Oroszország 1997. május 28-án kötött szerződést az orosz Fekete-tengeri Flotta ukrainai állomásoztatásáról. A szerződés értelmében Oroszország 20 éves időtartamra, 2017-ig bérlé az ukrainai létesítményeket.

¹⁴ <http://flot2017.ru/>, letöltés: 2010. 04. 22.

¹⁵ A 450 parlamenti képviselőből 236 támogatta a megegyezést.

(Part 7 Article 17) ugyanis megtiltja külföldi fegyveres erők állomásoztatását Ukrajna területén. Ennek ellenére Janukovics elnök 2010. április 29-én aláírta a törvényt¹⁶, ami ezzel hatályba lépett.

A megállapodást mind az ukrán, mind pedig az orosz államfő kölcsönösen előnyösnek minősítette. Ukrajna számára ugyanis egyre nagyobb gondot okozott az import gáz árának a kifizetése, ami nem egy esetben a gázszállítás felfüggesztését eredményezte Oroszország részéről. Az elkövetkező években a csökkentett gázár jelentős, több milliárd dolláros megtakarítást jelent az ukrán költségvetésnek, valamint az ukrán ipari és lakossági felhasználóknak. Oroszország csak jelentős anyagi ráfordítással tudta volna kiváltani az ukrainai haditengerészeti bázisokat. A megfelelő kikötői és kiszolgáló infrastruktúrát ugyan elkezdte kiépíteni saját területen¹⁷, de a beruházás leállt.

Haderő- és haditechnikai együttműködés

Az ukrán és az orosz haderők közötti, illetve a haditechnikai együttműködés kérdésében Janukovics már a márciusi moszkvai látogatása során egyeztetett Dmitrij Medvegyev elnökkel és Vlagyimir Putyin miniszterelnökkel. Terv szerint 2010-től – hétéves szünet után – újra megrendezik a két haderő közös hadászati és harcászati gyakorlatait. 2010 májusában a légierő, 2010 júniusában pedig a haditengerészet bevonásával hajtanak végre harcászati–hadműveleti gyakorlatot. A tervek szerint szorosabbra fűzik a két ország közötti haditechnikai együttműködést, ami mindkét ország érdekeit szolgálja.

Oroszország már számos alkalommal elismerte, hogy Ukrajna nélkül nem képes korszerűsíteni néhány fontos haditechnikai eszközét. Ezek a problémák főként a repülőgép- és helikopter-hajtóművek, a rakétatechnológia és a hajóépítés területén jelentkeznek. Az együttműködésnek már megmutatkoztak az első jelei. Vjacseszlav Bohuszlajev, az ukrán Motor Szics Vállalat (Zaporizsja) vezérigazgatójának bejelentése szerint vállalata már 2010-ben megkezdi a hajtóművek leszállítását Oroszország részére a Jak–130 típusú kiképző repülőgépekhez, az An–124–300, az An–140, az An–148 típusú szállító repülőgépekhez és a Mi–24 típusú harci helikopterekhez.¹⁸

Szimbolikus kapcsolatok az Európai Unióval

Az EU-tagság elérése Ukrajna számára hosszú távú stratégiai cél. Janukovics fontosnak tartja a csatlakozást, de a tárgyalások megkezdésére, a tagsági feltételek teljesítésére nem rendelkezik konkrét tervekkel. Csak olyan területeken hajlandó együttműködni az Unióval, amelyek Ukrajna, illetve saját érdekeit szolgálják.

¹⁶ <http://en.rian.ru/exsoviet/20100429/158798670.html>, letöltés: 2010. 04. 30.

¹⁷ 2005. augusztus 15-én az orosz kormány „Állami célprogramot” fogadott el haditengerészeti bázisok orosz területen történő felépítéséről. A szevasztopoli bázis kiváltására Novorosszjszkban kezdték meg az építkezést. Az előirányzott összeg 40 milliárd orosz rubel.

¹⁸ ITAR-TASS, 2010. április 28.

Az Európai Unióban azonban fogytán a türelem Ukrajnával szemben, ugyanis az EU–ukrán kapcsolatok egyoldalúvá váltak. Az uniós nagyhatalmak úgy vélik, elsősorban Ukrajna érdeke a közeledés az EU-hoz, nem pedig fordítva. Erdemi előrelépés a fenti relációban csak akkor lehetséges, ha Ukrajna kézzelfogható bizonyítékát adja felzárkózási törekvéseinek. Az Ukrajnával kapcsolatos EU-politika következménye az lehet, hogy még a Társulási Megállapodás¹⁹ eshetősége is a távoli jövőbe tolódik, az EU-tagság pedig szóba sem jöhet.

A Janukovics választási kampányát is támogató egyes oligarchák részéről jelentős nyomás nehezedik az államfőre, hogy tartsa be korábbi ígéreteit, mint például a nyugati befektetések növelésének lehetővé tételét a hazai gazdasági szektorban, valamint az ukrán pénzügyi csoportok megjelentetését az EU tagállamaiban. A Régiók Pártja befolyásos üzletemberei²⁰ ugyanakkor azt szorgalmazzák, hogy Ukrajna csatlakozzon az Oroszország vezette Egységes Gazdasági Térség Vámuniójához.²¹ Ez azonban ellentmond az uniós törekvéseknek, és látszólag megnehezítené Ukrajna EU-tagsági törekvéseit.

Az EU tudomásul veszi, hogy Janukovics mandátumának ideje alatt javulni fognak az ukrán–orosz kapcsolatok. Brüsszelben úgy értékelik, hogy Ukrajnának jelentős nyugati támogatásra van szüksége a gazdasági válság okozta problémák rendezéséhez, illetve az erősödő orosz gazdasági befolyás visszatartásához. Az EU ezek biztosításáért cserébe az alkotmány, az igazságszolgáltatás és a gazdasági szektor reformját várja az új államfőtől, ugyanis ezek teljesítésének paramétereitől teszi függővé, hogyan és milyen mértékben támogatja Ukrajnát.

Ukrajna blokkokon kívüli státusának megőrzése

Janukovics szerint Ukrajnának meg kell őriznie blokkokon kívüli státusát, és összekötő szerepet kell betöltenie a Nyugat és a Kelet között. Az új elnök szerint Ukrajnának egyensúlyra kell törekednie az Európai Unióval, az Oroszországi Föderációval és az Amerikai Egyesült Államokkal. Nem támogatja az ország NATO-tagságát, de a partneri viszonyt fenn kívánja tartani. Véleménye szerint Ukrajnának a nemzeti érdekeket alapul véve kell folytatnia az együttműködést a Szövetséggel. Az államfő a NATO-tagság nagyarányú lakosság általi elutasítását²² alapul véve azt hangoztatja, hogy a NATO-csatlakozásról mindenképpen az ukrán állampolgároknak kell dönteniük, népszavazás keretében.

Viktor Janukovics államfői beiktatását követően kijelentette, hogy elnökségi mandátuma idején (2010–2015) az ország biztonságpolitikájának alapját a blokkokon kívüli státus erősítése és a nemzeti érdekek érvényesítése fogja képezni. Ukrajna esetleges csatlakozása bármelyik biztonsági szervezethez felborítaná az Európában fennálló biztonsági egyensúlyt és feszültségeket generálna a nemzetközi kapcsolatokban. Ennek megfelelően nem fogalmaznak meg tagsági törekvéseket

¹⁹ Association Agreement.

²⁰ Például Rinat Ahmetov, Ukrajna leggazdagabb embere, aki a fémiparban érdekelt, főként a FÁK-tagállamaival kereskedik.

²¹ Single Economic Space, Customs Union.

²² A legutóbbi közvélemény-kutatás eredménye szerint a lakosság 80%-a továbbra is elutasítja a NATO-tagságot.

sem a NATO²³, sem a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete²⁴, sem pedig a Sanghaji Együttműködési Szervezet²⁵ irányába. Ukrajna a közeljövőben kilép a GUAM²⁶ szervezetéből.

Az új kül- és biztonságpolitikai célkitűzések megvalósítása megköveteli a nemzetbiztonsági dokumentumok módosítását. Ehhez először meg kell vizsgálni a globális és regionális biztonságpolitikai eseményeket, azok Ukrajnára gyakorolt hatásait, majd azt követően a megfogalmazott irányelveket összhangba kell hozni a kor kihívásaival. A nemzetbiztonsági és védelempolitikát érintő területek tanulmányozása, felülvizsgálata és ajánlások megfogalmazása érdekében Janukovics elnöki rendelettel tárcaközi bizottságot hozott létre. A bizottság vezetője Mikola Azarov miniszterelnök, tagjai a belügy-, a külügy-, a pénzügy-, az igazságügyi és a védelmi miniszter, a Rendkívüli Helyzetek Minisztériumának vezetője, a fegyveres testületek, a nemzetbiztonsági szolgálatok parancsnokai, az Állami Úrhivatal főigazgatója.

Az államfő utasította továbbá Raisza Bohatirovát, a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács titkárát, Kosztyantin Hriscsenko külügy-, illetve Mihajlo Jezsel védelmi minisztert a Nemzetbiztonsági Koncepció²⁷ és a Katonai Doktrína²⁸ felülvizsgálatára, a módosításokhoz szükséges előterjesztések előkészítésére.

Janukovics államfő stratégiai célnak Ukrajna blokkokon kívüli státusának erősítését és a nemzeti érdekek érvényesítését jelölte meg. A megfogalmazott kül- és biztonságpolitikai irányelvek egyértelműen az euroatlanti integráció feladását, az ukrán–orosz kapcsolatok erősödését vetítik előre.

Janukovics szerint semleges státusa miatt Ukrajnának meg kell tudnia védenie önmagát egy esetleges fegyveres agresszió esetén, amihez korszerű haderővel kell rendelkeznie. Ezért a katonai doktrína átdolgozásának sarokpontja a hivatásos haderőre történő áttérés deklarálása, illetve a haditechnikai eszközök korszerűsítése, új eszközök fejlesztése. Kiemelten kell kezelni a jövőben a visszatartó erőt megjelenítő rakéta- és tüzérsapatok, illetve a légvédelmi rakéta-csapatok fejlesztését.

²³ A tagság elutasítása mellett Ukrajna folytatja az együttműködést a Szövetséggel és megfogalmazza az Éves Nemzeti Programot (Annual National Program).

²⁴ 1992. május 15-én hozta létre az Oroszországi Föderáció, Örményország, Fehéroroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Üzbegisztán, Azerbajdzsán és Grúzia, a biztonságpolitikai és katonai együttműködés koordinálása és továbbfejlesztése céljából.

²⁵ 2001. június 14-én a gazdasági és katonai kapcsolatok koordinálása céljából alakította Oroszország, Kína, Kazahsztán, Kirgizisztán, Üzbegisztán és Tádzsikisztán.

²⁶ Betűszo: Grúzia, Ukrajna, Azerbajdzsán és Moldova kezdőbetűi. Ezek az országok 1997. október 10-én hozták létre a szervezetet, mint informális politikai, gazdasági és katonai konzultatív fórumot.

²⁷ A Nemzetbiztonsági Koncepciót 1997. január 16-án hagyta jóvá a parlament, amit 2003. május 19-én módosított Leonyid Kucsma akkori államfő.

²⁸ Ukrajna katonai doktrínáját 1993. október 19-én fogadta el a Legfelsőbb Tanács. Ezt követően módosításokat hajtott végre Leonyid Kucsma elnök 2004. május 15-én, illetve Viktor Juscsenko elnök 2005. április 21-én. Utóbbi módosítással elérendő célként megjelent a doktrínában az euroatlanti integráció, a NATO-tagság.

Ukrajna és a szomszédos országok
 (Forrás: Internet)

Ukrán biztonságpolitikai szakértők véleménye szerint az ország semlegességének fenntartása többszörösébe kerül, mintha valamely biztonsági struktúra tagja lenne. Borisz Taraszjuk, a Legfelsőbb Tanács Európai Integrációs Bizottságának a vezetője, valamint Anatolij Hricenko, a Legfelsőbb Tanács Nemzetbiztonsági és Védelmi Bizottságának elnöke szerint Ukrajna a jelenlegi gazdasági és politikai helyzetben nem engedheti meg magának a blokkon kívüli státus fenntartását. Ukrajna egy esetleges fegyveres agresszió, vagy terrortámadás esetén valószínűleg egyedül maradna és csak saját fegyveres erejére számíthatna. Ez megfelelően felszerelt és finanszírozott, ütőképes haderőt tesz szükségessé, amivel Ukrajna jelenleg nem rendelkezik.²⁹

Olekszandr Cusko, az Európai és Atlanti Együttműködés Intézetének igazgatója szerint az államfő által megfogalmazott irányelvek véghezvitelének sikere nagymértékben függ az ország politikai és katonai vezetésének, illetve a lakosság támogatásától. Jelenleg a politikai és a katonai elit megosztott az elnöki elgondolásokkal kapcsolatban, míg a polgári lakosság többsége nem bízik az ország nemzetbiztonságát garantáló szervezetekben. Véleményük szerint az erőszak-szervezetek nem tudják szavatolni az ország biztonságát, nem képesek megvédeni az állampolgárokat.

Az államfő kül- és biztonságpolitikai irányelveit Mihajlo Jezsel védelmi miniszter 2010. április 27-én ismertette az Ukrajnába érkezett NATO-delegáció tagjai előtt. A miniszter tájékoztatása szerint Ukrajna stratégiai céljai között nem szerepel a NATO-tagság elérése, ugyanakkor fenn kívánják tartani a katonai együttműködést a Szövetséggel. Ukrajna továbbra is részt kíván venni a NATO által vezetett nemzetközi missziókban és gyakorlatokon.

Frank Boland, a Szövetség Védelempolitikai és Tervező Igazgatóság vezetőjének véleménye szerint Ukrajna újonnan megfogalmazott kül- és biztonságpolitikai irányvonala nem veszélyezteti a NATO–ukrán együttműködést. A Szövetség továbbra is partnerként kezeli az országot, és amennyiben azt Ukrajna igényli, továbbra is segítséget nyújtanak a biztonsági és védelmi szektor reformjának végrehajtásában.

Következtetések

Viktor Juscsenko korábbi államfő elnöki mandátuma idején³⁰ Ukrajna kül- és biztonságpolitikájának gerincét az európai integráció, a NATO-tagság elérése képezte, ugyanakkor ezzel párhuzamosan az ukrán–orosz kapcsolatok a mélypontra süllyedtek. Az orosz politikai felső vezetés egyöntetűen elmarasztalta Ukrajnát, kiemelten Juscsenko elnököt, amiért a 2008. évi kaukázusi konfliktusban oroszellenes álláspontra helyezkedett és fegyvereket szállított Grúziának, továbbá a NATO-tagságot részesítette előnyben. Ez utóbbit Oroszország biztonsági kihívásként értékelte.

²⁹ Nezaviszimaja Gazeta, 2010. március 30.

³⁰ 2005. január 26.–2010. február 25.

Oroszország a csatlakozási szándék feladásának kikényszerítése érdekében számos eszközzel gyakorolt nyomást Ukrajnára. Ennek legjelentősebb eleme volt az Ukrajnába és Európába irányuló földgázvezetékek lezárása, az Ukrajnában élő orosz ajkú kisebbség³¹ manipulálása.

A két ország viszonyában pozitív változás az oroszbarát Viktor Janukovics államfői beiktatását követően kezdődött meg. Janukovics Ukrajna új kül- és biztonságpolitikai irányvonalának meghatározásával – amiben az euroatlanti integráció már nem szerepel –, gesztus értékű jelzést tett keleti szomszédja felé. Bár deklaráltan nem jelenik meg Ukrajna csatlakozása az Orosz–Fehérorosz Unióhoz, azonban a 2010 márciusában és áprilisában megtartott ukrán–orosz állam- és kormányfői, továbbá a FÁK védelmi minisztereinek tárgyalásai egyértelműen Ukrajna keleti irányú elmozdulását mutatják és az ukrán–orosz kapcsolatok javulásának irányába hatnak.

Az orosz irányú közeledésnek azonban nem csak a fent említett pozitívumai vannak Ukrajnára nézve. Janukovicsnak például meg kell védenie az országot, továbbá az őt támogató ukrán gazdasági érdekcsoportokat az egyre nagyobb mértékben aktivizálódó orosz gazdasági expanziótól. Vlagyimir Putyin orosz miniszterelnök 2010. április 30-án³² például már tájékoztatta ukrán partnerét arról, hogy az orosz Egyesített Repülőgép-tervező és Építő Vállalat³³ többségi tulajdont szeretne elérni az ukrán Antonov Repülőgép-tervező és Építő Vállalatnál, valamint a Gazprom Vállalat egyesülne az ukrán Naftohaz Ukrajnival.

Ukrajna kül- és biztonságpolitikai irányvonalában bekövetkezett 180 fokos fordulat az ország belpolitikájára is hatással van. Ahhoz, hogy az államfő teljes egészében végre tudja hajtani célkitűzéseit meg kell őriznie befolyását a Legfelsőbb Tanácsban és le kell csillapítania az erősödő ellenzéket is. A jelenlegi viszonylag gyenge kormánykoalíció esetleges felbomlása, továbbá az ellenzék térnyerése a 2012-re várható parlamenti választáson azt eredményezheti, hogy Janukovics már nem lesz képes érvényre juttatni akaratát. A Julia Timosenko vezette ellenzék határozott szándéka, hogy hatalomra kerülésük esetén beszüntessék az együttműködést Oroszországgal, megsemmisítsék a „flottaegyezményt”, és újra az euroatlanti integrációra helyezték a fő hangsúlyt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Központi Választási Bizottság honlapja.
<http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>, letöltés: 2010. 02. 15.
- A Legfelsőbb Tanács honlapja.
http://gska2.rada.gov.ua:7777/site/postanova/p_1429.htm

³¹ Ukrajnában a lakosság közel 30%-a vallja magát orosz nemzetiségűnek.

³² A két ország miniszterelnöke, illetve Államközi Bizottsága Szociban tartott megbeszélést Oroszország és Ukrajna együttműködéséről.

³³ Russian United Aircraft Construction Corporation.

- Az Ukrán Államfő honlapja.
<http://www.president.gov.ua/content/president.html>, letöltés: 2010. 03. 21.
- Az Ukrán Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács honlapja.
<http://www.rainbow.gov.ua/news/1086.html>, letöltés: 2010. 04. 30.
- Az Ukrán Védelmi Minisztérium honlapja.
<http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=news&sub=read&id=18170>,
letöltés: 2010. 04. 29.
- http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?id=&pf3516=0165&skl=7,
letöltés ideje: 2010. 04. 30.
- RIA Novosti, Ukraine's Yanukovich signs Russian naval base deal into law.
<http://en.rian.ru/exsoviet/20100429/158798670.html>, letöltés: 2010. 04. 30.
- Védelem és Biztonságpolitikai Központ.
<http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/2010-01-06-09-33-10/1960-2042>,
letöltés: 2010. 04. 28.
- Анатолий Гриценко: У ребят во власти глаза наливаются кровью.
Как на охоте. <http://flot2017.com/show/monitoring/23272>, letöltés: 2010. 05. 01.
- Нейтральный статус України.
<http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/2010-01-06-09-33-10/1959-2010-04-29-07-23-01>, letöltés: 2010. 04. 29.
- Немцов: новый президент украинский и договор отменит, причем отменит на основании Конституции.
<http://flot2017.com/show/monitoring/23187>, letöltés: 2010. 05. 02.
- Суверенитет Украины продан за 90 долларов.
<http://www.inosmi.ru/ukraine/20100429/159616247.html>, letöltés: 2010. 05. 01.
- Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова: ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПРЕЗИДЕНТУ – ВЕРХОВНОМУ ГЛАВНОКОМАНДУЮЩЕМУ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ ПО УСКОРЕНИЮ ОБОРОННОЙ РЕФОРМЫ.
<http://flot2017.com/show/analitics/21695>, letöltés: 2010. 04. 30.
- Українсько-російські переговори про інтеграцію авіапромів завершаться досягненням консенсусу.
<http://www.interfax.com.ua/ukr/main/37706/>, letöltés: 2010. 05. 02.
- ЧЕРНОМОРСКИЙ ГАЗОФЛОТ: цитаты политиков.
<http://flot2017.com/show/opinions/22794>, letöltés: 2010. 04. 25.

URI LÁSZLÓ*

AZ INFORMÁCIÓ JELENTŐSÉGE AZ EULEX¹ KOSZOVÓI POLGÁRI VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELET RENDŐRI KOMPONENSÉBEN

A fejlett tudományra alapozott, a csúcstechnikára és az információ-technikára támaszkodó intenzív tudásgazdaság – ez az információs társadalom. Nem vonatkoztatható el a globalizációtól, amelyek vívmányai és motorjai az informatikai forradalom és a globális kommunikáció. Ugyanakkor „...*A fejlett technika és informatika nemcsak a termelésben kamatoznak, ugyanez a nemzetközi szervezett bűnözés és terrorizmus hatékonyabbá válását is előmozdítja...*”² Általánosságban elmondható, hogy számolni kell a korábban szigorúan ellenőrzött tömegpusztító fegyverek illegális terjedésével; az ún. piszkos bombák³ megjelenésével; emelkedő tendenciát mutat a nemzetközi kábítószer-, fegyver-, robbanóanyag- és emberkereskedelem; növekszik a szervezett bűnözői körök befolyása; a számítógépes bűnözés veszélyezteti az Internet, a bankok, a stratégiai, a nemzetbiztonsági intézmények, illetve egyéb állami szervezetek működését. A hagyományos terrorista csoportok mellett újgenerációs szélsőséges vallási szervezetek alakultak, amelyek súlyos merényleteket is elkövetnek.

Az aszimmetrikus hadviselés nagyobb szerepet kap, így az ellene folytatott küzdelem is szélesebb körű kihívásokat jelent a nemzetközi szintéren. Szintén általános problémaként jelentkeznek a különböző környezeti problémák, a vízhiány, az éhínség, a szegénység, a hagyományos energiahordozók véges készlete; az illegális migráció, a háborús bűnök, az emberiség elleni bűncselekmények; a vallási, etnikai és faji eredetű, illetve a területi konfliktusok is. Az információs társadalom kialakulását nem kell szeretni, de célszerű objektív és történelmileg kikerülhetetlen társadalmi folyamatként kezelni, illetve tudomásul venni. Megvalósítása nagy lehetőség, elmulasztása viszont nagyon nagy veszteséget jelenthet. Az Európában és környezetében kialakult új helyzet, valamint a balkáni konfliktusok szükségessé tették az Európai Unió számára egy önálló, közös kül- és biztonságpolitika kialakítását. Ez életre hívta a polgári válságkezelést, amely nagy hangsúlyt fektet a képességek párhuzamos kialakítására a rendvédelmi szervek, a jogállamiság erősítése, a közigazgatás bővítése és a polgári védelem területén. A válságkezelő missziók közvetlenül találkoznak a régiót sújtó aktuális kül- és biztonságpolitikai kihívásokkal.

* A szerző rendőrtiszt – több nemzetközi békefenntartó missziót követően – az EULEX tanácsadója.

¹ EULEX – European Union Rule of Law Mission in Kosovo – Az Európai Unió Jogállamiság Missziója Koszovóban. A misszió brüsszeli irányítással, de az ENSZ BT 1244. számú határozata alapján látja el mandátumát.

² Politikaelméleti tanulmányok. Szöveggyűjtemény. Szerk.: Dr. Láng P. 2000. Bayer J.: *Globalizálódás, európai integráció és nemzeti identitás*. 157. o.

³ Hagyományos robbanóeszközök által felrobbantott bomba, mely radioaktív anyagot bocsát ki a levegőbe.

Az információ és felhasználása

Az illetékes döntéshozóknak szükségük van olyan elemzett információkra, amelyek alapján hatékony intézkedéseket fogantathatnak. Ezek elősegíthetik a válság sújtotta régió stabilizálását, továbbá megelőző lépésekre adnak lehetőséget az EU-tagországok védelme tekintetében is.

Írásomban kísérletet teszek bemutatni, hogy milyen lehetőség kínálkozhat egy válság sújtotta környezetben, nemzetközi szereplők részvételével, a helyi rendvédelmi szervek munkáját támogatva. Ennek érdekében olyan értékelt információkat kellett összegyűjteni, amelyek elősegítik a döntéshozók mindennapi munkáját. „...Az információszerezési ciklus munkafolyamata meghatározott tartalmú és sorrendű, visszatérően ismétlődő szakaszokból áll. Ezek a következők: a felhasználói igények megfogalmazása; feladatszabás; információszerezés; információfeldolgozás (elemzés-értékelés); jelentéskészítés; tájékoztatás (elosztás); visszajelzés.”⁴ Az információszerezést követően a második legfontosabb tevékenység az elemző-értékelő munka.

„...Az elemző-értékelő tevékenység célja, hogy a felhasználók az igényeiknek megfelelő információkat a döntéseik megalapozásához szükséges mennyiségben, formátumban és időpontban kapják meg.”⁵ Nemzetközi környezetben az információ fogalma kiterjedtebb értelmezést kap, így jelenti a keletkeztetett adatok, jelentések, elemzések, prognózisok összeállítását, az információgyűjtést, a hírszerzést⁶, és ide sorolható még az OSINT⁷ is. Ugyan az információs tér globalizált, azonban az elemzés nem terjed ki a vám-, az igazságügyi, illetve a katonai szerveket érintő kérdésekre, ugyanakkor az együttműködés az említett szereplők bevonása nélkül elengedhetetlen.

2008 végétől teljes műveleti kapacitással kezdte meg működését az EULEX misszió, amely elsősorban megfigyelői-tanácsadói feladatokat⁸ lát el az ENSZ jelenlétét követően, és az EBESZ által kiképzett helyi rendvédelmi szervek irányában is. A koszovói rendőrség immáron nem egy kiegészítő és korlátozott jellegű tevékenységet végrehajtó intézmény, hanem teljes hatáskörrel felruházott állami szerv.

A közel 3200 fős EULEX⁹ polgári válságkezelő művelet beindítását, az EUPT Kosovo¹⁰ kétéves, tervező-előkészítő munkája előzte meg. Noha az

⁴ Dr. Rácz Lajos ezredes: *Az elemző-értékelő munka módszertana*. Egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Budapest, 2001. 14. o.

⁵ Uo. 10-11. o.

⁶ Polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok által, esetenként titkoszolgálati módszerekkel és eszközökkel folytatott és rendvédelmi hírszerzés.

⁷ OSINT – Open Source Intelligence. A nyílt úton beszerezhető (például média, internet, tudományos publikációk stb.) értékelt információk, ami egyébként nem pótolhatja a titkos információgyűjtést.

⁸ A megfigyelői mandátum mellett korlátozott végrehajtó jogkörrel is rendelkezik a misszió. A rendőri komponens mellett, a vám- és az igazságügyi pillér is megtalálható a szervezeti felépítésben.

⁹ A rendőrségi komponens legfontosabb szerve a Megfigyelői-Támogatói Főigazgatóság, amelynek vezetője jelenleg Pallagi Imre rendőr ezredes.

¹⁰ EUPT Kosovo – European Union Planning Team in Kosovo. Az ENSZ és az EULEX közötti átmenet biztosítása, az utóbbi megtervezése.

UNMIK¹¹ már 1999-től egészen 2008 végéig végrehajtói mandátummal jelen volt Koszovóban, a két szervezet mandátuma, ebből adódó feladatrendszere, filozófiája különböző. A művelet struktúráját, az ehhez kapcsolódó állománytáblát a szükséges feladatokhoz rendelve hozták létre. A rendszer egyelőre állandó, noha egyes alrendszerek mind a felépítést, mind a létszámot tekintve változhatnak. Nem kétséges, hogy a jelenlegi szerkezet a keletkezett információkat eljuttatja a döntéshozás megfelelő szintjére. A fő kérdés az, hogy minden információ bekerül-e az áramlás érvonalába, illetve ha igen, van-e olyan, amelyik nem megy át az elemző-értékelő fázison? A korábban jóváhagyott szerkezeti diagram (struktúra) elkészítését követően nincs arról információ, hogy készült-e olyan hatástanulmány mely az információáramlás jellegét, eredményességét, hatékonyságát előre vizsgálta volna. Ezt minőségellenőrzési szempontból is kívánatos lett volna végrehajtani. Szintén nem biztos, hogy ez követelményként jelent volna meg az előkészítés és tervezés fázisában.

A fentiek alapján joggal tehető fel a kérdés, nevezetesen az, hogy az EU és az általa a területre küldött előkészítő-tervező csoport illetékes szakbizottsága milyen szintű rendszerszemlélettel rendelkezett, megelégedett-e az általa tervezett állománytáblára épülő információs hálózat jellegével vagy sem? Feltételezhető, hogy egyelőre még nincs olyan kiterjedt szemléletmód, amely mélyebben vizsgálná az információ-áramlás működését, annak hatékonyságát. Előrevetítve, hogy ennek kiküszöbölésére olyan ellenőrző mechanizmust kellene beépíteni, ami tevékenysége során erős és kritikus rendszerszemlélettel bír; az információáramlás irányát és a csomópontok elhelyezkedését beazonosítja; feltérképezi, milyen egységek küldenek információt; hol keletkezik minősített információ; hol vannak olyan alegységek, akik érkeztetik az információt és összegyűjtik; melyek azok a szervek, akik a döntések előkészítésében jelen vannak. Ezen túlmenően vizsgálja, eljut-e a rendszerben minden értékelt és elemzett információ a döntéshozó irányába; van-e nemkívánatos párhuzamosság; fellelhető-e rivalizálási pont; van-e az áramlást gátló szűkítő keresztmetszet; mi marad rendszeren belül; illetve milyen adatokat célszerű behozni kívülről.

A világszerte megnövekedett információs igény, az új típusú biztonságpolitikai kihívások, továbbá az EULEX misszió telepítésének előzményeit bemutatva, érinteni szükséges a helyi és a nemzetközi állománytábla információáramlásával kapcsolatos követelményeket. A helyi rendvédelmi szervek gyakori átszervezési folyamaton mennek keresztül. A szervezeti változások a vezetői állomány esetleges cseréjét sem kerülhetik el. Ennek sokszor egyenes következménye a már korábban elfogadott stratégia megváltoztatása. Ez kihatással lehet ideiglenes jelleggel az információáramlás hatékonyságára, amely lassulást is eredményezhet. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy Koszovó, mint fiatal, új állam és a már előzőekben említett teljes jogkörrel rendelkező hatósága igyekszik magára találni, új és új elképzeléseket megjeleníteni.

A változásokon túlmenően azonban a rendszernek mindig megvannak azok az alapelemei, ahol az információk keletkeznek, illetve ahol keletkeztetik azokat.

¹¹ UNMIK – United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. Az ENSZ BT 1244. számú határozata alapján működtetett átmeneti közigazgatási misszió.

Területi hatáskört tekintve ez az őr, kerület/város, megye, országos központ, országos hatáskörű intézmények, illetve a szakági¹² tagozódást részletezve bűnügy, közbiztonság–közrendvédelem, bűnügyi hírszerzés, értékelő–elemző egység, majd végül a nemzetközi kapcsolatok, ezenkívül meg kell még említeni a nyilvántartó szolgálatot is.

- *A bűnügyi szolgálatnál* jelenik meg az összes regisztrált bűncselekményi kategória, illetve a nyílt nyomozást megelőző tevékenység is. Széles eszköztár áll rendelkezésre a bűncselekmények felderítésére, ezáltal nagy mennyiségű információs halmaz keletkezik. Míg a titkos információgyűjtésből keletkezett információnak csak egy része jut el a nyílt nyomozásig, addig az utóbbi tevékenység során minden egyes adat az ügyészé, illetve a bírói szak sikeres befejezését szolgálja.

- *A közbiztonság–közrendvédelem* a „látható rendőrséget” jeleníti meg. Legfőbb eleme a járőr, az ügyeletes tiszt, a körzeti megbízott, a panaszfelvevő és az őrparancsnok. Napi kapcsolatban állnak az állampolgárokkal, elfogadottság esetén nagyobb mind a formális, mind az informális támogatottság a felek között.

- Noha a titkos információgyűjtés erőit, eszközeit és módszereit a bűnügyi szervek is alkalmazzák, ma már a legnagyobb arányban a többi felhasználóhoz képest *a bűnügyi hírszerzésre*¹³ szakosodott szervek veszik igénybe. Itt egy összetettebb, sokrétűbb, információ keletkezik, ami kiemelt fontossággal bír. Illetékességből a megszerzett adatok továbbításra kerülhetnek a civil és a katonai titkosszolgálatoknak, továbbá más nemzeti és nemzetközi rendvédelmi szerveknek is.

- Az információgyűjtési ciklus folyamatában fontos szerepet kap *az értékelő–elemző egység* és az értékelés–elemzés folyamata. Az ilyen jellegű információk bekerülnek egy adatbázisba, igaz az ezekhez történő hozzáférés már korlátozottabb. Szervezeti formába történő integrálása ajánlott nemcsak a bűnügyi hírszerző szolgálatoknál, hanem országos szinten is.

- *A nemzetközi kapcsolatok* szervezet összekötő kapocsként szolgál a külföldi rendvédelmi szervek között. Gyors reagálást, kétoldalú együttműködést, bizalmat feltételez. Ajánlott a nemzetközi, az európai stb. rendvédelmi szervezetekbe történő felvétel, és nemzeti irodák megnyitása, azok állandó (24/7-es) elérhetőségének fenntartása mellett. Az informális kapcsolatok fenntartása különösen ajánlott.

A megszerzett információt rögzíteni kell, így állandó adminisztratív kötelezettség terheli az eljáró rendőr személyét. Köztudott, hogy nem mindenkinek erőssége a minden adatot tartalmazó, precíz jelentések határidőn belül történő elkészítése. Ennek esetleges elmaradása, késése, illetve hiányos volta esetén sérül a rendszer, amely gyengíti az információszerzési ciklus folyamatosságát és hatékonyságát. A teljesség igénye nélkül kerüljön felsorolásra néhány jelentésfajta és egyéb jellegű tevékenységből származó információt hordozó forma, amelyek elkészítése adminisztratív kötelezettséggel jár. Ezek, úgymint a napi jelentés, heti

¹² A szakági tagozódás felsorolása nem teljes, mivel nem mindenhol keletkezik felhasználható információ.

¹³ Például önálló szervként, továbbá más egységekbe integrálva, úgymint szervezett, vagy kábítószer-bűnözés elleni szolgálat.

jelentés, havi jelentés, negyedéves, féléves, illetve éves jelentés; kiemelt bűncselekményekkel és súlyos incidensekkel kapcsolatos azonnali jelentések. Továbbá érdemleges információt tartalmaz a találkozóról készített jelentés, ügyel összefüggésben keletkezett jelentések, átiratok tartalma, illetve az összefoglaló, értékelő, tényfeltáró jelentés, az előjáró napi intézkedéseire adott tanácsadói reagálás és a statisztikai alapú kérdőív is.

Kizárólagosan a magasabb szintű döntéshozók részére készített jelentéscsoportok is elkészítésre kerülnek, nevezetesen a „... riasztás, változáskövető és válságjelző, napi jelentés, témaköri jelentés, értékelő jelentés, elemzőjelentés, előrejelzés, kutatási jelentés, háttérjelentés és alapozi jelentés...”¹⁴. Az információ keletkeztetését, feldolgozását, továbbítását polgári válságkezelő művelet végrehajtása során az alábbiakban lehet kiemelni. Más értelmezésben: hol dől el, melyik az a közeg, ahol, ha nem az előírt szabályoknak megfelelően járunk el, a döntéshozó nem jut megfelelően elemzett információhoz. Ezek a helyi rendvédelmi szervek alkalmazottai, illetve a nemzetközi tanácsadók.

A polgári válságkezelő műveletben nemcsak az a kérdés, hogy a különböző szintű vezetők megkapják-e az értékelt információkat, hanem az is fő kritériummá vált, hogy beosztottak szintjén is elégséges-e az információt keletkeztető technikák minősége; az információáramlás jól működik-e; mindenki eleget tesz-e adminisztratív kötelezettségének; tisztában van-e mindenki a jelentésküldési protokollal és szabályokkal? Továbbá kihasználja-e mindenki a lehetőségek adta információszerezést; minden tájékoztató és releváns információ eljut-e a következő szintre; van-e egységes gondolkodás a mennyiségi és minőségi információ keletkeztetése iránt; van-e rivalizálás; van-e indokolatlan információ visszatartás, esetleg párhuzamosság? Ezenfelül számolni kell egy bizonyos mennyiségű információvesztéssel, amely a feldolgozás előtt be sem kerül, vagy nem megy át a rendszeren; illetve valószínűsíteni lehet, egy bizonyos mennyiségű információ kiáramlást, egyes helyi civil alkalmazottak részéről. A hatékony információ-támogatás fenntartására egy olyan információkezelő egységet lenne célszerű létrehozni, amely közvetlenül a mindenkori EU polgári válságkezelő művelet, rendőri komponens vezetőjének lenne alárendelve, ahol a helyettes vezetőnek, illetve a főigazgatónak is hozzáférési jogköre lenne. Az egység nem rendelkezne döntési jogkörrel, kizárólagosan értékelő–elemző feladatokat látna el. A teljesség igénye nélkül, az alábbi információk jelennének meg az egység rendszerében. Az ESDP¹⁵, UN, NATO/KFOR¹⁶, OSCE, igazságügyi és vám komponens¹⁷ által és ahhoz küldött anyagok; a helyi rendőrség és az EULEX rendőri komponensében keletkezett anyagok, amelyek forrása már a fentiekben leírásra került. Az információkezelő egység megjelenítése mellett, mérlegelés tárgyává kell tenni a már telepített hírszerző¹⁸ és összekötő tisztek számának emelését is.

¹⁴ Dr. Rácz Lajos ezredes: *Az elemző–értékelő munka módszertana*. Egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Budapest, 2001. 20-21. o.

¹⁵ ESDP – European Security and Defence Policy – Európai Biztonság- és Védelempolitika.

¹⁶ NATO Kosovo Force. NATO parancsnokság alatt működő nemzetközi békefenntartó haderő.

¹⁷ A szervezeti felépítés nem minden műveletben azonos.

¹⁸ Megfigyelői–tanácsadói mandátum esetén inkább nyílt jellegű tevékenység.

Következtetések

Az információs társadalom elméleti kérdéseivel már az 1960-as évektől kezdve világszerte foglalkoztak kutatók, ami aztán később a fokozatosan kialakuló globalizáció része lett. A digitális világolló megléte ellenére sehol sem lehet figyelmen kívül hagyni az információs társadalom kialakulását és előretörését, mint az emberi társadalom fejlődésének új szakaszát. Az információs tér globalizált, annak ellenére, hogy nincs mindenhol kiépítve a szükséges technikai háttér. A hidegháborút követően jelentősen megemelkedett a békefenntartó missziók, majd később a polgári válságkezelő műveletek száma és földrajzi kiterjedése. A nemzetközi és regionális szervezetek katonai és civil békefenntartó erőinek megjelenését követően az EU is felvonultatta polgári válságkezelő műveletét, ami a régió stabilizálásán túlmenően a tagországok védelmét is szolgálja.

Az új típusú biztonság- és védelempolitikai kihívások megelőzésére, felderítésére a válságövezetben telepített művelet rendőri vezetésének elemzett és értékelt információra van szüksége. Az információkat nem csak a saját homogén szervezetéből, illetve a helyi rendvédelmi szervektől, hanem minden más, a területen jelen lévő szereplőktől is célszerű megszerezni. A mandátum alapján a legtöbb információ a helyi rendőrség által szolgáltatott, majd ezt követően a tanácsadók által készített jelentéseken alapszik. Ezt csak úgy lehet fenntartani, ha a kapcsolat folyamatos, a felek minden adminisztratív kötelezettségnek eleget tesznek, annak ellenére, hogy a folyamat rutinszerű és monoton.

Nem elég az információt keletkeztetni, elemezni és továbbítani az illetékes döntéshozók irányába, hanem törekedni kell annak lehetőség szerinti teljes körű megszerzésére is a többszereplős környezetben. Ezért célszerű már a polgári válságkezelő műveletek tervezési fázisában átvizsgálni a szerkezeti diagramot (struktúrát), és javaslatot tenni az optimális információáramlás biztosítására. Ha ez nem történt meg, akkor ezt ajánlott pótolni, majd időszakonként felülvizsgálni. Megfontolás tárgyává kell tenni egy olyan információfeldolgozó egység létrehozását, amely nem rendelkezik döntéshozói jogkörrel, közvetlenül a rendőri vezetésnek kerülne alárendelésre. Itt kerülne tárolásra, feldolgozásra minden érdemleges információ, amely a döntések előkészítését még jobban elősegítené.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Politikaelméleti tanulmányok. Szöveggyűjtemény. Szerk.: Dr. Láng P. 2000. Bayer J.: *Globalizálódás, európai integráció és nemzeti identitás*.
- Dr. Rác Lajos ezredes: *Az elemző-értékelő munka módszertana*. Egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Budapest, 2001.

LAUFER BALÁZS

**A MIGRÁCIÓ JELENSÉGE, VALAMINT
EGYES KÜLFÖLDI BIZTONSÁGI (ELHÁRÍTÓ)
ÉS HÍRSZERZŐ SZOLGÁLATOK
EZZEL KAPCSOLATOS KOMMUNIKÁCIÓJA**

Nemzeti érdek, nemzetbiztonság, migráció

A migráció kérdésköre számos aspektusból megközelíthető. A humanitárius szempontok, a jogvédők törekvései, és a rendészeti szakemberek esetleges aggályai mellett szükségesnek tűnik egy komplex, a migráció lehetséges előnyeit és vélt, vagy akár megtapasztalt hátrányait is számba vevő megközelítés felvázolása. Természetesen a kutatók tapasztalatainak összegzése mellett ez politikai kérdés, sőt, a nemzeti érdekek mentén egy kiemelten fontos stratégiai érdeke is hazánknak.

Álláspontom szerint szükségessé válik a Magyar Köztársaság migrációs stratégiájának megalkotása. A migráció helyes értelmezésével olyan kulcsot kapunk egy bonyolult problémához, amellyel hosszú távon lehetünk úgy nyitottak a világra, hogy nem adjuk fel alapvető nemzeti érdekeink képviselését.

A nemzetek saját érdekeikért még a mai, az interdependencia és a globalizáció korában is határozottan kiállnak. A 2008-ban kezdődött világválság pedig egyértelműen bizonyította, hogy még az egymással szövetségesi viszonyban álló államok is határozottan, olykor egymás ellenében védték gazdasági és befolyási pozícióikat. Ennek során vélhetően támaszkodtak saját nemzetbiztonsági szolgálataikra is.

A migráció – és nem csak annak illegális megvalósulása – meglátásom szerint nem csupán a nemzet biztonságának (gazdasági és politikai, belső biztonsági értelemben egyaránt) kérdése, hanem ezen az értelmezési kereten belül több szempontból konkrétan nemzetbiztonsági kérdés, vagyis olyan jelenségegyüttes, amelynek vizsgálata, pontos megismerése, törvényszerűségeinek naprakész ismerete más veszélyforrások leküzdése, megelőzése érdekében is elsőrangú kérdés a titkosszolgálatok számára. A világ hírszerző és biztonsági szolgálatait tehát – logikai okfejtésem szerint – nem kerülhetik meg a migráció témájának beható tanulmányozását.*

Annak érdekében, hogy választ kapjunk arra a kérdésre, hogy a titkos-szolgálatok miért is foglalkoznak egyáltalán a migrációval, szükséges a mai magyar törvényi szabályozás és a rendelkezésre álló, hozzáférhető információk mellett egyes külföldi hírszerző és elhárító szolgálatok által a közvélemény részére megismerhetővé tett adat, körülmény bemutatása is. Nyilvánvaló, hogy a kérdés nemzetbiztonsági szakértői számára írásom tartalma meglepetést talán nem okoz, ám álláspontom

* A migrációban – és azon belül a nem kontrollálható illegális migrációban – elsődlegesen gazdasági, etnikai, kulturális, és áttételesen belpolitikai veszélyek rejlenek. A nemzetbiztonsági szolgálatoknak ezek vizsgálata, elemzése is feladata. Sőt, ez az elsődleges feladata! A tanulmányban leírt aspektusok a migráció esetleges, lehetséges velejárói, míg az előbbiek óhatatlan velejárói, mivel a kém, a terrorista, a bűnöző vagy jön, vagy nem jön. (A lektor kiegészítése.)

szerint az egyes országok szerveinek tapasztalatait nyílt források alapján bemutatva, azokat összehasonlítva árnyalhatom a képet, láthatóvá téve a migráció előnyeit és hátrányait egyaránt.

Tanulmányom bevezetőjében bemutatom a migráció kapcsán felmerülő főbb kérdéseket, aktuális folyamatokat, majd a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok esetleges feladatait, a törvényi felhatalmazásukat világítom meg. Ezt követően több európai hírszerző és biztonsági szolgálat migrációval kapcsolatos álláspontját tekintem át, amelynek során más kockázatokat, veszélyeztető tényezőket is szükséges érintenem. Hipotézisem szerint a jövőben megkerülhetetlen lesz a szolgálatok – különösen a hírszerzés és felderítés – szerepe a migráció terén. További premissza, miszerint nem csak a terrorelhárítás, vagy más fontos veszélytényezők, de a migráció terén is fokozottabb hazai együttműködés és az információk szoros koordinálása tűnik célszerűnek.

A migráció nemzetbiztonsági szempontú megközelítése és az aktuális folyamatok

A terrorizmus és a migráció kapcsolata

A migráció kérdésének vizsgálatát korábban a legtöbb titkosszolgálat egyáltalán nem tekintette feladatának, persze az autoriter rendszerekben a totális elhárítás felölelte a bevándorlás témakörét is. (A Szovjetunióban például a határőrség a KGB „alá” tartozott.) A 20. században (és még azelőtt) azonban a külföldiek ellenőrzésére hivatott bevándorlási szervek lényegében mindig „kémelhárító központokként” funkcionáltak, noha a rendészeti szféra még nem specializálódott kellőképpen. Egy korábbi dolgozatomban már foglalkoztam a témával, válaszokat próbáltam adni arra a sokkra, amely civilizációnkat érte 2001 szeptemberében: „*A Magyarországra érkező külföldiek (legálisan vagy illegálisan, jelen esetben mindegy) potenciális veszélyt jelenthetnek az országra nézve, amennyiben olyan szándékkal érkeznek, amely fenyegeti a társadalom, az egyének, az intézmények, illetve a politikai és alkotmányos rend egyes részeit vagy egészét. Tehát előfordulhat, hogy a turisták vagy bevándorlók között egy ország ügynökei, kémei húzódnak meg. Egyre gyakoribb azonban, hogy a magánszféra, egy-egy vállalat fizetett hírszerzői próbálnak meg olyan információkhoz jutni, amelyek számunkra később kárként jelentkeznek. Az egyik legnagyobb veszélyt mégis az jelenti, ha a bevándorlók némelyike terrrorszervezet tagja vagy megbízottja, s terrorcselekmény elkövetésére készül, ezzel fenyegetve a társadalom tagjait, a véttlen lakosságot. Arról már nem is beszélve, ha a terrrorszervezetnek sikerül alvó sejtet kiépítenie az ország területén. A többi európai állam példáján láthatjuk, e szcenáriót nem a fantázia szülte, sokkalta inkább a realitás, amely megoldandó feladat is egyben.*”¹

Álláspontom szerint ekkortól nemcsak a politikai szféra, hanem ebből következően a végrehajtó apparátus részeiként a világ titkosszolgálatai is a migráció dilemmája felé fordultak, azt elsősorban olyan problémaként látva, amely részét képez(het)i a terrorizmus elleni küzdelemnek. Ahogy egyre több ismeret áll

¹ Laufer Balázs: *A migráció és a terrorizmus a nemzetbiztonsági szolgálatok szemszögéből*. OTDK dolgozat, 60. o., elérhető a http://www.publikon.hu/application/essay/88_1.pdf webes címen.

rendelkezésre, nyilvánvalóvá válik, hogy a migráció (és nem csak a sokat emlegetett illegális migráció) témája „saját jogán” mint komplex és nemzetbiztonsági aspektusokkal is bíró jelenség kerül a középpontba.

Az illegális migráció önmagában is olyan kihívás, illetve bizonyos aspektusaiban már kockázat is, amelynek hatása az európai államok közösségének, vagy egy-egy nemzetnek a nyugalma óriási veszélyt jelent, immár jelentős mértékben politikaformáló tényezővé vált.

Az Európai Parlament összetételét eldöntő 2009. június 7-én megtartott választások során a kontinens lakosságának egy – a korábbiaktól eltérően jelentősebb – része az idegenellenes jelszavakat zászlójára tűző pártokat, illetve a rendet, biztonságot ígérő politikai formációkat juttatta mandátumhoz Európa több államában, ami minden bizonnyal hatással lesz a migráció folyamatának kezelésére is.

A migráció számos kihívása között ma is jelentősnek tartom a terrorizmussal való esetleges kapcsolatának a vizsgálatát, a hangsúlyeltolódások ugyanis nem jelentik a veszély elmúltát. Az Amerikai Egyesült Államok külpolitikájának az új elnök hivatalba lépése óta bekövetkezett változásai, a kommunikáció során lassanként „eltűnő” terrorellenes háború a téma háttérbe szorulása ellenére továbbra is tart! A legutóbbi sikertelen, az Egyesült Államok egyik repülőjára elleni merényletkísérlet 2009 decemberében rávilágított, hogy a terror elleni háború még nem a múlté. Álláspontom szerint helyes folyamat a terrorizmus elleni küzdelem, ha a politika teréből visszatér a szakmai szférába, mivel annak megvívása a leplezett törekvésekkel küzdő terroristák ellen szintén csak a megfelelő titkosszolgálati módszerekkel hajtható végre.

Az illegális bevándorlás

Magyarország 2007. december 21-én, sok évnyi előkészítő munka után, sikeresen csatlakozott a schengeni térséghez. Az eltelt rövid időszakot nehéz értékelni, az illetékességgel rendelkező szervek, intézmények adatai azonban már számos jelenségre rávilágítanak, illetve segítenek a személyes tapasztalatok alátámasztásában, valamint megcáfolásában.

Magyarország integrációja az euroatlanti térségbe – intézményi értelemben – maradéktalanul megvalósult. A schengeni csatlakozással immár kézzelfogható, a napi tevékenységben érvényesíteni szükséges felelősséggel tartozunk az Európai Unió országainak belső biztonságáért. A szabadság, biztonság és jog térsége a jövőben is vonzó marad (ahogyan azt az elnevezése is mutatja) a gazdasági célból útnak indulók számára. Jelentős lépés a csatlakozásunk, amit Tájok Péter szavai is mutatnak: „*A tamperei csúcs megállapította, hogy a »szabadság, biztonság, jog térségének megteremtése« horderejét tekintve a belső piachoz és a közös pénzhez hasonlítható.*”²

² Tájok Péter: *Az illegális migráció kezelésében rejlő lehetőségek hazánk schengeni csatlakozását követően, mint a komplex biztonság kiemelt szegmensei.* Határrendészeti Tanulmányok, 2007. 3. sz., 5. o.

A rendelkezésre álló adatok³ közül a terjedelmi korlátok következtében csak néhányat emelek ki, amelyek bizonyos következtetések levonására készítenek, azonban a közölt számok mögötti trendek felvázolását pontos kutatásokkal jelenleg nem tudom alátámasztani. Mégis érdemes bemutatni, hogy milyen folyamatos, és sokszor váratlan változások között szükséges a rendvédelmi szervezeteknek fellépniük. Az értékelt időszakban illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmény 2424 esetben került felfedésre, ez 83%-os növekedést jelent az előző évhez viszonyítva (2008-ban 1327 eset). A migrációs cselekmények növekedése miatt 246%-os emelkedést tapasztalt a rendőrség szerb viszonylatban (2009-ben 1035 eset; 2008-ban 299 eset), 171%-os növekedést a szlovén viszonylatban (2009-ben 19 eset; 2008-ban 7 eset). Az embercsempész bűncselekmények száma az értékelt időszakban 71 eset volt (2008-ban 45 eset, 58%-os növekedés). A legtöbb embercsempészt a román (38 fő), és a szerb (21 fő) viszonylatban fedték fel. A fenti adatok rávilágítanak, a schengeni csatlakozás óta is kifejezetten jelentősnek mondható a mozgás a határainkon, illetve az embercsempészet még nem a múlt bűncselekményi kategóriája. Az azonban már a közbiztonsági aspektuson is túlmutató kockázatot jelent a rendszerben, hogy a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal statisztikája szerint⁴ a befogadó állomásokról engedély nélkül 792 fő távozott, és közülük tiltott határátlépés kísérletén csupán 4 főt értek tetten!

Az EU lélekszáma az ENSZ-előrejelzések szerint 2050-ig, a 35 millió bevándorló ellenére mintegy 10 millió fővel fog csökkenni (más adatok szerint már nem csökken a népesség, több forrás eltérő információkat ad.) A magas életszínvonal következtében az elkövetkező évtizedekben is az Unió marad az egyik legerősebb migrációs vonzóerő az ázsiai és az afrikai országok polgárai számára, így a fenti migráns csatornák fokozott ellenőrzése a jövőben is indokolt.

Az MK Nemzetbiztonsági Hivatal 2005-ben kiadott Évkönyve meglehetősen pontosan világít rá ugyanakkor a migráció ellentmondásaira: „*Manapság Európába évente mintegy egymillió legális, és félmillió illegális bevándorló érkezik. A tömeges nemzetközi migráció azonban nem oldja meg sem Európa, sem pedig a túlnépesedett térségek demográfiai és gazdasági problémáit. Ezzel szemben magában hordozza a kulturális, a szociális, és gazdasági egyenlőtlenségekből, valamint a politikai és vallási ellentétekből adódó feszültségek felhalmozódását a befogadó államokban, mint ahogyan azt a hetekig tartó párizsi zavargások is mutatták.*”⁵

A migráció és a szervezett bűnözés

A migrációt, és e tekintetben kiemelten az illegális migrációt számos bűncselekmény kíséri. Meg kell említeni, hogy a menekülők, vándorok sokszor olyan, a társadalmakra csekély veszélyt jelentő bűncselekményeket követnek el, amely akár túlélésükhöz is elkerülhetetlen. Ám más az, amikor a migrációt profi

³ 2009. első negyedének határrendészeti helyzete. police.hu, az ORFK hivatalos oldala, 2009. első negyedév adatai; elérhetőség: <http://www.police.hu/statisztika/kozbiztstat/hatrend0903.html>

⁴ Uo.

⁵ NBH Évkönyv, 2005. 43. o.

bűnözői csoportok, embercsempész szervezetek alakítják. Az embercsempészet mellett súlyos problémát jelent az emberkereskedelem, vagy akár a szervkereskedelem, ugyanakkor kísérő jelenség lehet a kábítószer-kereskedelem, a prostitúció, a hamis személyi okmányok előállítására, és a korrupció is. Ezen veszélyek feltárása, megakadályozása, az elkövetett cselekmények felderítése és szükség esetén a nyomozás főként a rendvédelmi szervek feladata, a nemzetbiztonsági szolgálatok – a speciális technikai eszközök biztosításán túl – azonban adhatnak át információt, és bizonyos esetekben kérhetnek is, ha az az egyéb, hatáskörükbe utalt feladatok elvégzéséhez elengedhetetlen.

A migráció lehetséges társadalmi-politikai hatásai

A tömeges illegális migráció legújabbán – némileg váratlanul – Görögországban teremtett feszültségócot. A probléma Törökország felelőtlen és engedékeny határellenőrzési gyakorlatával együttesen olyan konfliktushelyzetbe torkollott, amely gyökeresen megváltoztathatja az EU egyik legfejletlenebbnek tartott államának bevándorlás-politikáját, és hatással lehet Délkelet-Európa, sőt szélesebb értelemben vett Mediterráneum többi államának viszonyára. Görögország korábban megpróbált nem tudomást venni a bevándorlás problematikájáról, azonban a feketegazdaságba menekült és szorított migránsok elérték azt a kritikus létszámot, amelynek kezeléséhez már komplex politikára lenne szükség. A görög kormányzat újabb, az összecsapások sokkján túlmutató politikáját ez ideig a jogszabályi szigorítás irányába tereli a közvélemény, de a főként Afrikából és Ázsiából érkező, többnyire muszlim vallású migránsok áradatát vélhetően ez sem tudja feltartóztatni.⁶ A rugalmatlan bevándorláspolitikára azonban 2008 végétől a visszajára fordult, görög kormányzat immár képtelen egymaga kezelni a kérdést.

„Az eredetileg kormányellenes, december óta állandósult tüntetések májusban vettek rasszista fordulatot, amikor szélsőjobboldali csoportok megpróbálták elfoglalni egy mintegy hatszáz hazátlannak fedélként szolgáló elhagyott bírósági épületet. A konfliktusba azóta a bevándorlók ellen és mellett tüntető, a politikai palettán különböző helyeket elfoglaló csoportokon túl a rendőrség is beavatkozott, rendszeressé váltak az összecsapások. Görögország az Európai Tanács június 18-19-ei ülésén uniós segítségért folyamodott a helyzet megoldására. Brüsszelben uniós menedékjogi iroda felállítását fontolgatják.”⁷ Elgondolkodtató, milyen rendszer működik abban az országban, ahol a közel harmincezer menedékjogi kérelemből alig tucatnyinál többet ismertek el.

A Világgazdaság című napilap internetes kiadványában szintén drámai beszámoló olvasható Görögország, Olaszország, és összességében Európa új fenyegetettségéről. Felelős európai politikusok korábban talán szokatlanul tűnő kijelentéseket is tesznek a helyzet kapcsán: *„Az elmúlt három évben több mint a háromszorosára, 148 ezerre nőtt a Görögországban lefűlelt illegális bevándorlók száma – közölte Prokopisz Pavlopulosz belügyminiszter. Ez egyre nagyobb társadalmi*

⁶ Marx Anna: *Küszik az idegeneket az európai kultúra bölcsőjéből; Az illegális migránsok hullámai az Európa erőd kapuját ostromolják.* Kitekintő internetes portál, 2009. június 27.

http://kitekinto.hu/europa/2009/06/27/lacsapnak_a_bevandorlokra&lap=2

⁷ Uo. Pontosabban a cikk állítása szerint 2008-ban Görögországban 29 573 menedékjogi kérelemből tizennégyet hagytak jóvá!

*feszültségeket okoz, sőt Jacques Barrot uniós bel- és igazságügyi biztos szerint hovatovább Görögország demokratikus államrendjét is veszélyezteti.*⁸

A görög példából is látható, hogy az illegális migráció kérdése nem csak nemzetállami „ügy”, az európai államok közösségének valóban közös felelőssége a kérdés megnyugtató kezelése, hiszen a hatások egy határok nélküli Európában nem oszthatók el egymás között. Közös a felelősség, ami csak közös cselekvéssel valósítható meg! Az információk megosztásának olyan fórumai jöttek ezért létre az elmúlt időszakban, ahol immár a titkosszolgálatok is készek és képesek saját országuk érdekei mellett más aspektusokat is számba venni.

A magyar nemzetbiztonsági szervek és a migráció, a téma jogszabályi háttere

Annak érdekében, hogy láthatóvá váljon, az egyes külföldi titkosszolgálatok mit tekintenek főbb veszélyforrásnak a migráció témája kapcsán, érdemes felelevenítenünk a magyar nemzeti biztonsági stratégiának a témához kötődő megállapításait, hiszen azok egyértelműen kifejezésre juttatják a Magyar Köztársaság ebből levezethető politikáját, tevékenységét. A Nemzeti Biztonsági Stratégia⁹ című dokumentumban a globális kihívások között található az illegális migráció fejezet, amely világosan kimondja hazánk álláspontját. *„A migrációt természetes, de összetett jelenségként kezeljük, mely gazdasági és demográfiai előnyöket, valamint biztonsági kockázatokat egyaránt magában rejt. (...) A biztonsági kockázatok kezelését az uniós tagságból fakadó kötelezettségek teljesítése mellett saját nemzeti biztonsági érdekeink is megkövetelik. Nem zárható ki, hogy a migrációs mozgások keretében szervezett bűnözői vagy terrorista csoportok is próbálnak Magyarországon megtelepedni, illetve pozíciókat kiépíteni. (...) A migrációval – az illegális migrációval is – együtt járó biztonsági kérdéseket nemzetközi együttműködés keretében kezeljük, kiemelt figyelemmel a nemzetközi szervezett bűnözés visszaszorítására és a terrorcselekmények megelőzésére, megakadályozására.”*

Érdekes módon a migrációs politika lényegét is az illegális migráció veszélye mögé rejtve, a sorok között találhatjuk, ám a dokumentum más részei is utalnak rá, hogy ennél azért szélesebb aspektusból kell megközelíteni a témát. Így például a terrorizmus – mint a stratégia szerinti legfőbb kihívás – más nézőpontból is értelmezhető veszély. A stratégia tehát nem csak az egyes terrorcsoportok logisztikai háttereként tekint a migrációra, hiszen kimondja: *„A terrorcselekmények hozzájárulhatnak más globális – politikai, gazdasági, kereskedelmi, migrációs és egészségügyi – válságok kialakulásához is.”*

Az instabil régiók kialakulása, a működésképtelen államok sodródása szintén olyan kockázat, amely tömeges, és így nehezen kontrollálható migrációs hullámokat válthat ki. Erre is rávilágít a dokumentum. A regionális kihívások terén szintén a lehetséges veszélyforrások körébe sorolják a bevándorlást. Délkelet-Európa kapcsán *„a politikai és gazdasági rendszerváltás lassú üteme, a régió egyes*

⁸ *Ostromlott mediterráneum; Több illegális bevándorló érkezik Görögországba és Olaszországba. Világgazdaság, 2009. július 6. <http://www.vilaggazdasag.hu/index.php?apps=cikk&cikk=279754>*

⁹ A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája (2073/2004. (III. 31.) Korm. határozat) alapján.

*államainak társadalmait, politikai felépítményét és gazdaságát átszövő korrupció, a társadalmi–szociális ellentmondások, a megoldatlan nemzeti, etnikai, kisebbségi és vallási problémák lassítják a felzárkózási és integrációs törekvéseket, és kedvező feltételeket nyújthatnak a terrorizmus, valamint a szervezett bűnözés, azon belül is az ember-, kábítószer- és fegyvercsempészet különböző formái számára.*¹⁰

A FÁK-országok kapcsán megfogalmazódott: „Veszélyt jelent a térségből kiinduló, Magyarországot egyrészt cél-, másrészt tranzitországnak tekintő szervezett bűnözés és illegális migráció. EU-csatlakozásunkkal ez a nyomás várhatóan növekedni fog, ugyanakkor közösségi eszközökkel, módszerekkel és támogatással léphetünk fel ellene. (...) Az Európát délről határoló mediterrán térség több államát a szegénység, a gyors népességnövekedés, valamint a globalizációs folyamatokba történő elégtelen bekapcsolódási képesség jellemzi, amelynek következtében az utóbbi időszakban megnöttek a térségből eredő, az illegális migrációval és a terrorizmus terjedésével összefüggő kockázatok.”¹¹

Ami a nemzeti biztonsági stratégia kapcsán írásom szempontjából a legfontosabb, hogy lényegében megtalálható benne az a hipotézis is, amely szerint fokozottabb hazai együttműködés és az információk szoros koordinálására támaszkodás kifejezetten célszerű a migráció esetében. 2004-ben ez volt az elvárás, a kockázatok hosszú távú fennmaradása mellett ez ma sincs másképp. „Magyarországnak fel kell készülnie a schengeni rendszer mielőbbi és teljes körű alkalmazására, ami a magyar határőrizeti szervek hatékony működése mellett megköveteli az idegenrendészeti eljárásokban részt vevő valamennyi hatóság összehangolt együttműködését.” – rögzíti a Nemzeti Biztonsági Stratégia.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény konkrétan is meghatároz feladatokat. A jogszabály 5.§ g) szerint a Nemzetbiztonsági Hivatal végzi a letelepedett jogállást igazoló okmányt kérelmező, továbbá a menekültkénti elismerését kérő, illetőleg a magyar állampolgárságért folyamodó, valamint – az állami szuverenitás és az alkotmányos rend védelméhez kötődően – a vízumkérelmet benyújtott személyek ellenőrzését és az ezzel kapcsolatos feladatokat.

Szintén támpontot ad a munkához az alábbi három, a bevándorlást, a menekültkérdést és a külföldiek magyarországi tartózkodásának szabályait lefektető törvény:

- a 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról;
- a 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról;
- a 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról.

Kiemelést érdemel, hogy a szükséges nemzetbiztonsági tevékenység nem parttalan, mivel a végrehajtási rendeletek – időbeni és egyéb – korlátokat is szabnak.

¹⁰ A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája (2073/2004. (III. 31.) Korm. határozat) alapján.

¹¹ Uo.

Példa erre a 113/2007. (V. 24.) kormányrendelet – a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény végrehajtási rendelete –, amelyben a 14.§ (1) kimondja, hogy a harmadik ország állampolgárságával rendelkező családtag számára kiadandó vízum esetén a külpolitikáért felelős miniszter, valamint a konzuli tisztviselő a vízum iránti kérelemről a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) véleményét kérheti. A 14.§ (2) szerint a Nemzetbiztonsági Hivatal köteles a megkeresésnek tíz napon belül eleget tenni.

Bizonyos speciális esetekben ezen rendeletek szerint a központi vízumhatóság köteles az NBH véleményét kikérni. A 31.§ szerint, ha az Európai Gazdasági Térség (EGT) állampolgárának vagy családtagjának tartózkodása veszélyezteti a Magyar Köztársaság nemzetbiztonságát, a Nemzetbiztonsági Hivatal kezdeményezi a tartózkodási jog megszüntését megállapító határozat meghozatalát.

A 114/2007. (V. 24.) kormányrendelet a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról számos, az NBH-ra vonatkozó feladatot határoz meg. Nem szükséges felsorolni mindet, kiemelés érdemel azonban, hogy e rendelet szerint a Nemzetbiztonsági Hivatal a harmadik országbeli állampolgár letelepedési szándéka esetén szakhatóságként jár el. A 97. § (1) kimondja: annak megállapítása érdekében, hogy a harmadik országbeli állampolgár letelepedése nem veszélyezteti a Magyar Köztársaság nemzetbiztonságát, be kell szerezni a Nemzetbiztonsági Hivatal szakhatósági állásfoglalását.

Nyilván, a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok közül a két hírszerző szerv (az MK Katonai Felderítő Hivatal és az MK Információs Hivatal) általános információgyűjtő tevékenysége keretében szerezhethet be – elsősorban a kormányzat aktuális és konkrét hírigénye esetén – a migrációra vonatkozó ismereteket. A két szervezet a tapasztalatait más magyar rendvédelmi és idegenrendészeti szervekkel is megosztja. Erre vonatkozóan adatvédelmi tilalmat a törvényalkotó nem tett, így szükség esetén a magyar nemzetbiztonsági szervezetrendszer aktorai koordinációjának jogszabályi akadályai nem áll fenn.

Egyes külföldi biztonsági és hírszerző szolgálatok nyilvános közleményei a migráció témájában

John Keegan „*A háborús felderítés*” című munkájában plasztikusan fogalmazta meg az új kihívások sokszínűségét, egymásba kapcsolódását és az illegális migráció mint táptalaj és logisztikai háttér szerepét: „*A nyugati hatalmak egyszer még szerencsésnek tarthatják magukat azért, amiért legnehezebb óráikban, a két világháború alatt a felderítés lényegi célpontjai, az ellenség kommunikációs hálózata és titkos fegyverei konkrét, kézzelfogható módszerekkel – lehallgatással, kódtöréssel és vizuális megfigyeléssel – támadhatók voltak. Ma már bánják, hogy új felderítési célpontok jelentek meg, olyanok, amelyek semmilyen megfogható formával sem rendelkeznek: központi hatalomnak alá nem vetett, agresszív hiedelemrendszerek, veszedelmes elégedetlenkedők gyorsan változó szövetségei, államhoz nem kötődő migránsok, akik bármely országban telepednek le, ahhoz sem lojálisak. Sok ilyesfajta környezetből toborozzák a Nyugat-ellenes terrorizmus ügynökeit.*”

Ráadásul még a toborzási területük is zavarba ejtően amorf, hisz nagy előszeretettel rejtőznek el a nemrég bevándoroltak közösségeiben, sok közöttük a családtalan, vagy dokumentálatlan személyazonosságú fiatal férfi. Gyakran tartoznak az illegális határátlépők körébe, akik mintegy rejtő színeként öltik magukra a »papírok nélküli« sodródók álcáját és vegyülnek el valamelyik jókora csoportjukban, pusztán azért, hogy elkerüljék a hatóságok figyelmét.»¹²

Tehát egy angolszász szerző nézőpontjából olyan új kihívásnak tűnik a migráció, és különösen annak illegális formája, amely lényegében megfoghatatlan, alakatlan, ezért nehéz köré leegyszerűsítő ellenségképet társítani. A migráció persze számtalan előnyt is jelent, például olcsó munkaerőt és demográfiai pozitívumot egyaránt. És mint ilyet, nem csupán definiálni, de a sikeresebb prognosztizáció érdekében valamelyest kiismerni is nehezebb.

Kutatásaim során egyrészt egy Magyarországgal több szempontból (geopolitikai elhelyezkedés, EU-tagság, NATO-tagság, lakosság szám, történelmi tapasztalatok) hasonlitos ország, Csehország egyik nemzetbiztonsági szolgálatának bevándorlással kapcsolatos tapasztalatainak összegzését választottam. Másrészt a kérdést szélesebb spektrumon megközelítő, geopolitikai fekvését tekintve sajátos, ám méretével, gazdasági erejével kiemelkedő, alapvetően célország jellemzőkkel bíró hatalmat, Németországot és – az elhárító szolgálatánál jóval szélesebb hatáskörű – hírszerző szervezetének tapasztalatait vettem górcső alá. Az Ukrajna titkosszolgálat által megfogalmazott tényezők pedig azért lehetnek érdekesek kutatásaim szempontjából, mivel az egykori Szovjetunió egyik utódállamaként sajátos, a Délkelet és a Nyugat közötti híd szerepével, továbbá Eurázsia felé nyíló geopolitikai jelentőségű fekvésével is olyan migrációs útvonalon található, amely vélhetően elegendő lehetőséget teremtett a folyamatosan megújuló vándorlás beható vizsgálatára.

A csehországi tapasztalatok

A cseh elhárító szolgálat (Biztonsági Információs Szolgálat – Bezpečnostní Informační Službě – BIS) internetes oldalán minden évben megjelenteti a korábbi tárgyidőszakban végzett munkájáról a jelentését. A 2006. évi¹³ anyagban (Annual Report 2006) szembeötlő, hogy a szolgálat hírszerzési területeiről készült részletes beszámolóban nem a terrorizmus, és nem is a szervezett bűnözés témakörén belül, hanem önálló fejezetként szerepel az illegális migráció.

Ez nyilvánvalóan utalás arra, hogy a téma a BIS információgyűjtő tevékenysége egyik fontos elemét képezheti. A migráció területén a biztonsági helyzet 2006-ban a korábbi évekhez képest jelentősen nem változott – jelzi az összefoglaló. Legális és illegális csatornák kombinációját figyelhették meg. Tapasztalatuk szerint egyes szolgáltató vállalkozások – amelyek a migránsok segítői a munkahelykeresés, a vízumok megszerzése érdekében cseh állampolgárokkal kötött névházasságok kapcsán – visszaélnek a jogszabályokkal. Így a BIS működése során, más hatóságokkal együttműködve a külföldiek Csehország területén való

¹² John Keegan: *A háborús felderítés, Az ellenség megismerése Napóleontól az al-Kaidáig*. Budapest, 2005. 629-630. o.

¹³ Annual Report of the Security Information Service (BIS) for 2006, <http://www.bis.cz/n/ar2006en.pdf>

tartózkodásának legális aspektusaira koncentrált. A 2006-ban más célországok területére történő belépésre jogosító vízumokkal (nemzetközi légi járatokkal) Prágába érkezők kiszálltak, és kérték menekültkénti elismerésüket vagy védelmüket, így legalizálva csehországi tartózkodásukat. Ezek után illegálisan átlépték a határt és más EU-tagállamokba távoztak. Leginkább a Kazahsztánból és az Egyiptomból érkezettek között terjedt el ez a módszer. A szolgálat támogatta, hogy e két országból érkezőket besorolják azon migránsok körébe, akiknek a nemzetközi repülőtereken való tartózkodása csak speciális vízumokkal válik elérhetővé. Az intézkedés igen hatékonynak bizonyult.¹⁴ Az Irakból 2006-ban elkezdődött illegális migrációs folyamat kapcsán kijelentették, hogy az ingatag biztonsági, gazdasági és politikai helyzetben lévő országból érkezők valódi identitásuk elrejtésére irányuló törekvését a BIS fenyegetőnek találta a Cseh Köztársaságra nézve. Ez ugyanis szinte lehetetlenné teszi a radikális és militáns iszlamista csoportok tagjainak felfedését. A szolgálat külön említést tesz tapasztalatairól a csecsen, az örmény, a kínai és más nemzetiségek kapcsán is. A BIS külföldi partnereivel együttműködve a hamis és a valótlán adatokat tartalmazó utazási dokumentumokra fókuszál, amelyekkel visszaélhetnek szervezett bűnözői csoportokhoz vagy terrorszervezethez kötődő illegális migránsok.¹⁵

A BIS 2007. évi jelentése kevésbé részletesen elemzi az év migrációs kihívásait, ám így is fontos megállapításokat tesz. Kimondja, hogy Csehország továbbra is lényegében tranzitország maradt. Biztonsági szempontból a legfőbb kihívást részükre ugyanakkor azok a jogi tanácsadó és szolgáltató jellegű vállalkozások, ügynökségek mutatják, amelyek a dokumentumok és a munkalehetőségek megszerzésében játszott szerepükkel közreműködnek a migránsok tartózkodásának legalizálásában. Mivel Csehország is része lett a schengeni térségnek, az illegális migrációt szervezők legfőbb törekvése, hogy klienseik számára vízumot szerezzenek, aminek befolyásolására törekszenek. A jelentés ezenfelül külön kiemeli a csecsen, az örmény, a vietnami, a kurd és az észak-afrikai illegális migráció meglétét.¹⁶

A 2008. évi cseh titkosszolgálati jelentés részletesen beszámol arról, hogy a schengeni csatlakozás milyen jelentős változásokat hozott az illegális és kvázi-legális migráció terén. Nem szükséges bemutatni a módszereket, azonban látható, hogy a tranzitszerep megmaradt, ám a „hagyományos” jogszerűtlen határátlépési módok száma csökkent, és helyette elsősorban a vízumokra, a névleges házasságokra és az egyéb „jogos” tartózkodást biztosító trükkökre helyeződött a hangsúly.¹⁷

A cseh titkosszolgálat három, egymást követő éves jelentése tehát rávilágít, hogy a bevándorlás, a letelepedés, vagy az átmeneti tartózkodás egy európai országban milyen jelentős, pénzt, időt és kidolgozott módszereket feltételez. A hatóságok dolga – az érkező személyek kilétének (valódi személyazonosságának), egészségügyi állapotának, tényleges szándékainak megállapítása – továbbra is elsőrendű nemzetbiztonsági kérdés marad.

¹⁴ A cseh elhárító szolgálat 2006. évi éves jelentése. <http://www.bis.cz/n/ar2006en.pdf>, 15. o.

¹⁵ Uo.17. o.

¹⁶ Annual Report of the Security Information Service for 2007. <http://www.bis.cz/n/ar2007en.pdf>, 11. o.

¹⁷ BIS Annual Report 2008. <http://www.bis.cz/n/ar2008>, 14-15. o..

Az MK Nemzetbiztonsági Hivatal több évkönyvének tartalma szerint Csehország és Magyarország ez irányú tapasztalatai hasonlóak:

„A Magyar Köztársaság a schengeni térséghez tartozik, ezért az ide igyekvő illegális migránsok egyre változatosabb módszereket alkalmaznak az ellenőrzési rendszerek kijátszására. Eszköztárukba tartozik a hamis vagy hamisított okmányok használata; a szervezett embercsempészet; a fiktív üzleti tevékenység folytatása (cégalapítás, munkaerő-kölcsönzés); a névházasságok kötése és a nem valós élettársi közösség létrehozása; a hamis munkavállalási engedély szerzése; a hivatalos vízum (sport-, tánc-, cégrendezvény, turizmus, tanulás) jogszerűtlen felhasználása. A menedékjogi törvény hatályba lépését követően a menekültügyi eljárás komoly legalizációs eszközzé vált, a kérelmezők többsége Magyarországot kizárólag tranzitországnak tekinti, az előterjesztett menedékjogi kérelmek döntően az idegenrendészeti jogkövetkezmények elkerülését, illetve a továbbjutás megszervezését biztosító időhúzást célozzák. A jelenleg hatályos jogszabályok lehetőséget biztosítanak a migránsoknak arra, hogy indokolatlan módon is a Magyar Köztársaság – egyúttal az Európai Unió schengeni térsége – területén maradjanak, ezért a Hivatal elengedhetetlennek tartja a jogszabályi környezet felülvizsgálatát, aktualizálását.”¹⁸

A németországi tapasztalatok

Az Európán áthaladó illegális migrációs útvonalak és így a vándorok egyik kiemelt célországa a gazdasági szempontból továbbra is vonzó Németország. A nyugati országok azonban nyilvánvalóan jelentős gazdasági előnyöket realizáltak az elmúlt évtizedek bevándorlása kapcsán. A keleti – az első időkben elsősorban jugoszláv, majd török – tömegek mind jelentős munkaerőforrást jelentettek Európa motorjának, a Német Szövetségi Köztársaságnak. Ezen körülményekről mára kevesebbet hallani, holott a migráció ezen funkciója továbbra is létkérdés az EU szempontjából. Több elemzés szerint a bevándorlók munkája híján a jelenlegi társadalmi berendezkedés megbénulna, ami további súlyos feszültségekhez vezetne. Tehát lényegében szükség van bevándorlásra, ám a török kisebbség milliós létszáma, továbbá a német közéletben, kultúrában, sportban, oktatásban történő „integrációja” szintén kiélezte a kérdést.

A német biztonsági szervek kénytelenek a migráció kérdését a kialakult helyzetben továbbra is behatóan vizsgálni. Németországban ugyanakkor több jogvédő szervezet, csoport azt is megkérdőjelezi, hogy jogilag van-e egyáltalán lehetősége a titkosszolgálatoknak a kérdést napirenden tartani, azt saját eszközeivel vizsgálni. A német szövetségi hírszerző szolgálat, a Bundesnachrichtendienst (BND) elmúlt időszakban folytatott, a nyílt fórumok felé forduló politikája némi betekintést engedett számomra a migráció és titkosszolgálatok viszonyába.

¹⁸ Az MK Nemzetbiztonsági Hivatal 2008. évi Évkönyve „Migráció és emberkereskedelem” című fejezet. <http://www.nbh.hu/evk2008/08-0054.htm>

Felmerülhet a kérdés, hogy miért a német hírszerző szolgálattal kapcsolatos nyílt ismereteket tekintetem át. Németország elhárító szolgálata(i), a Bundesamt für Verfassungschutz (BfV) és az egyes tartományok alkotmányvédelmi hivatalai (például Landesamt für Verfassungschutz Bayern) a klasszikus elhárító funkciókat végzi, sem az új kihívások témaköre, sem a nyomozati jogkör nem társul feladatai közé. A BfV évente megjelenő kiadványait és a szolgálat honlapját áttekintve látható, hogy a jobb- és baloldali szélsőségesek, az iszlamizmus és az iszlamista terrorizmus, valamint a kémelhárítás és az információvédelem tartozik a hatáskörébe.

A polgári és katonai hírszerzést is folytató Bundesnachrichtendienst honlapját áttekintve a főbb munkaterületeket is felmérhetjük, ugyanis a szervezeti felépítés – az egyes részlegek elnevezésével – utal azok munkaterületeire. Így látható, hogy külön a migrációval, illegális bevándorlással kapcsolatban nem állítottak fel önálló szervezeti egységet. Az ún. TE részleg (Abteilung TE), a terrorizmus felderítésével kapcsolatos hírszerző tevékenység keretében más, annak kialakulásához és a létezéséhez kötődő egyéb, új kihívásokat is látókörben tart, azokat vélhetően behatóan vizsgálja. A TE teljes elnevezése szerint a nemzetközi terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés felderítéséért felelős. A szakterület leírásakor kifejtik, hogy az aszimmetrikus veszélyek/kihívások sorába tartozó egyéb információk is itt akkumulálódnak. Így a nemzetközi szervezett bűnözés körébe sorolják a kábítószer-kereskedelem mellett a nemzetközi pénzmosást és az illegális migrációt is.¹⁹

Az illegális migráció nemzetközi terrorizmus és nemzetközi szervezett bűnözés szempontjából történő kezelését támasztja alá a BND-honlap egy másik dokumentuma is, amely a migráció problematikáját a terrorizmus kontextusából közelítette meg. Az anyag a BND elnökének 2006. november 16-án a Bundeskriminalamt (BKA) – német szövetségi nyomozó hivatal – rendezésében lezajlott konferencián megtartott előadásának írásos változata.²⁰

Az előadás címe: *A migráció problematikája a terrorizmussal összefüggésben*. A BND elnöke ebben először egy amerikai terrorizmuskutató megállapítására támaszkodik, amely 373 iszlamista terrorista esetét vizsgálta meg, akik 1993 és 2004 között kerültek elfogásra vagy likvidálásra Észak-Amerikában és Nyugat-Európában. A vizsgálat egyik főbb megállapítása, hogy a terroristák bevándorló-háttérrel rendelkeztek. Ám ezen személyeknek csak 6%-a volt illegális bevándorló, nagy részük jogszerűen tartózkodott a nyugati országokban! Az összefüggés a terrorizmus és az illegális migráció között ezek szerint tehát kisebb, mint a legális bevándorlás esetén. Ezt a megfigyelést a BND is osztja.²¹

¹⁹ http://www.bnd.de/cln_110/nn_1366032/DE/Struktur/Abteilung_TE/Abteilung_TE_node.html?_nnn=true, a BND honlapjáról, az Abteilung TE (Abteilung Internationaler Terrorismus und Internationale Organisierte Kriminalität) leírása alapján.

²⁰ http://www.bnd.de/nn_1365968/DE/Presse_Oeffentlichkeitsarbeit/Publikationen/pdf/20061116_bkahrerbsttagung.templateId=raw,property=publicationFile.pdf/20061116_bkahrerbsttagung.pdf, Migrationsproblematik im Kontext von Terrorismus Vortrag des BND-Präsidenten, Herrn Ernst Uhrlau, im Rahmen der BKA-Herbsttagung zum Thema „Illegale Migration – Gesellschaften und polizeiliche Handlungsfelder im Wandel“ am 16. November 2006.

²¹ Uo. 3 o.

Munkája során a német hírszerzés az iszlamista extrémisták és a csempészetre specializáltak egy relatíve kicsi, ám veszélyes közös halmazát találta. Kijelenti, hogy a nyugati világ iszlamista terrorszervezetek általi veszélyeztetése terén az illegális migráció nem lényeges faktor! A szolgálat vezetője végkövetkeztetésében kiemeli, hogy a bevándorlók integrációja a társadalomba egy befektetés a terrormegelőzés során, hiszen a migráció és a terrorizmus vizsgálata kapcsán fel kell ismerni, hogy az integráció a kérdés kulcsa. A gazdaságilag, politikailag és társadalmilag kevésbé beilleszkedett bevándorlóokra ugyanis a származási országuk problémái, vallási és katonai konfliktusai erősebb hatással vannak, és hajlamosabbak felsorakozni a globális dzsihad mögé.²²

Németországban az illegális migráció kezelésének kapcsán az információk egységes elemzése érdekében egy külön csoportot állítottak fel, amelynek léte azonban alkotmányossági problémákat generált, ugyanis sértheti a rendőri és titkosszolgálati tevékenységek szétválasztásának elvét. 2006-ban jött létre a GASIM, amely rövidítés „az illegális migráció közös elemző és stratégiai központja”²³ német nevéből képződött. A központ munkatársai a szövetségi nyomozó hivatal, a szövetségi rendőrség, a bevándorlási hivatal, a munkaügyi felügyelet, az alkotmányvédelmi hivatal, a szövetségi hírszerző szolgálat és a külügyi tárca szakértőiből rekrutálódnak.²⁴ A kritikák ellenére a belügyi vezetés kifejtette, hogy nem önálló szerv a GASIM, így nem sérti az alkotmányt, hiszen a szervek kooperációja nincs megtiltva. Németországban a kérdés körüli politikai vita ellenére nyilvánvaló, hogy az illegális migráció elleni küzdelem szakmai szintjén az operatív tevékenység és a keletkező információk koordinálása szükségszerűvé vált.

A német példából tehát látható, hogy a migráció vizsgálata nem kizárólag társadalmi, politikai, vagy emberi jogi kérdés, hanem olyan komplex kihívás, amelynek vizsgálatába a mélységi információkkal bíró nemzetbiztonsági szolgálatok is bevonhatók. A migráció vizsgálata céljából akár egy elemző-értékelő együttműködési fórum is kialakítható.

Az ukrajnai tapasztalatok

Ukrajna nemzetbiztonsági szervei szintén vizsgálják a migráció kérdését. Ukrajna Külföldi Hírszerző Szolgálat, az SzRU – Sluzhba Zovnishney Rozvidky Ukrayiny – saját weboldalán²⁵ felsorolja főbb tevékenységi területeit, az ügynökség misszióját. Ennek során a hagyományos hírszerző feladatok mellett helyet kap a nemzetközi operatív akciókban való részvétel is, kifejezetten a határokon átnyúló kihívások mentén, amelyek között a szolgálat felsorolja a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a terrorizmus, a fegyverkereskedelem mellett az illegális migrációt is.

²² Uo. 9. o.

²³ Gemeinsame Analyse- und Strategiezentrum illegale Migration – GASIM.

²⁴ 2006. májusban állt fel 36 alkalmazottal.

²⁵ <http://www.szru.gov.ua/cms/en/index/functions/2.html>

A téma fontosságát jelzi, hogy az internetes oldalukon az SzRU News rovatban beszámolnak egy 2005-ben, Kijevben megtartott konferenciáról is.²⁶ Az ukrán biztonsági szektor képviselői mellett 24 ország delegációja volt jelen, ahol számos ajánlást kidolgoztak, amelynek segítségével szélesíthető a nemzetközi együttműködés az illegális migráció és a terrorizmus témakörében. Noha az ukrán hírszerzés ennél szélesebb és mélyebb információkat angol nyelvű honlapján nem közöl, látható, hogy a migráció problematikája fontos helyet kap a szolgálat működése során.

Következtetések és összefoglalás

Látható, hogy a migráció témaköre napjainkban talán a legaktuálisabb kérdés Európában és Észak-Amerikában. Vizsgálható rendészeti, határrendészeti, szociológiai, politikatudományi, politikai, a nemzeti érdekek és a nemzeti biztonság, vonatkozásában nemzetbiztonsági (titkosszolgálati) szempontból is.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a bevándorlás gazdasági és népesedési szempontból létszükséglet, amely nélkül súlyos hanyatlás várna a nyugati társadalmakra. Az idegen-ellenesség nem járható út. A kockázatok, veszélyek kiszűrése azonban nemzeti érdek, amelynek során az annak biztosítására hivatott szervezetek, így a titkosszolgálatok megkerülhetetlen szereplőkké váltak.

Ebben a tanulmányomban is az vezetett, hogy a bárki számára hozzáférhető publikációk alapján bemutassam: Európa országainak hírszerző és biztonsági szolgálatai figyelemmel kísérik a migráció kihívását, kísérletet tesznek a folyamatok, jelenségek értelmezésére, és adekvát válaszokat adnak azokra. A bemutatott cseh, német és ukrán példákban egyértelműen látható, hogy sok hasonló tapasztalat mellett eltérő eredmények, törekvések is felszínre kerülnek, sőt, eltérő nézőpontból más elhárítási, felderítési területek körében valósul meg a migráció kontrollálása kapcsán végzett nemzetbiztonsági tevékenység.

Úgy vélem, hogy szükség lenne hasonló kutatásra más országok szolgálatainak bevándorlással kapcsolatos tevékenysége kapcsán, illetve szükségesnek tűnik a felhatalmazást adó jogszabályi környezetek megismerése is.

Tanulmányom témájának aktualitását az adja, hogy 2009 végén zajlott Koppenhágában a nemzetközi klímakonferencia, amelynek sikertelensége komoly kihívás az élhető környezetre, a közeljövő törekvéseire, és talán a világméretű politikai stabilitás ügyére is. A konferencia kapcsán azonban egy dolog különös hangsúlyt kapott: az éghajlatváltozás kapcsán várható migrációs hullámok kirobbanása, aminek kezelésére a nemzeti keretek várhatóan egy országban sem lesznek elegendők, ám ettől függetlenül az államok hatásainak jelentős erőfeszítéseket kell majd tenniük.

A tömeges migráció nyilván más jellegű kihívásokat is generál majd, ám célszerű szem előtt tartani, hogy az éghajlatkutatók, meteorológusok mellett a hírszerzőkre is jelentős feladat hárul majd a veszélyek előrejelzése terén.

²⁶ SzRU News: *Kyiv Hosts International Seminar „Counter Illegal Migration and Combating International Terrorism”*. 2005. június 6-7.
<http://www.szru.gov.ua/messages.php?lang=en&item=9&page=1>

Befejezés

A Magyar Köztársaság a schengeni térség része. Ezáltal nem csupán az ország biztonsági helyzete javult, de nagyobb felelősség is hárul a magyar szervekre. Az új helyzetben megítélésem szerint a korábbiaknál is fontosabb a magyar államigazgatás illetékes tényezőinek hatékonyabb együttműködése, a megfelelő jogszabályi háttér korrekciója (a kihívások mentén), a tapasztalatok fokozott cseréje.

Ugyanakkor élesen el kell különíteni a legális és az illegális migráció kérdését, mert az első esetben egy szükséges, pozitív elemeket is hordozó jelenségről van szó, míg az illegális bevándorlás tartalmazza azokat a kockázati elemeket, amelyek kezelése minden társadalom számára nélkülözhetetlen. Ám, mint a németországi tapasztalatok között olvashattuk, a terroristák nagy többsége legális bevándorló volt. (Vagyis a német példa éppen az előbbieket ellenkezőjét bizonyítja. – A lektor megjegyzése.)

E rövid tanulmányban az ismeretek újszerű rendszerezésére törekedtem, amelynek segítségével láthatóvá kívántam tenni, hogy a migrációt kezelő állami szervek rendszere a jövőbeni kihívások mentén akár oly módon is átalakulhat, hogy abban az előrejelző funkciót felvállaló nemzetbiztonsági szolgálatok is jelentősebb részt vállalhatnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Cséve Lajos: *Néhány gondolat a Nemzetbiztonsági Hivatal létrejöttéről és munkájáról*. Rendészeti Szemle, XXXI. évfolyam, 9. szám, 1993. október.
- Dr. Gubicza József: *Az embercsempészet és az ellene folytatott tevékenység a Magyar Köztársaság Határőrségénél*. Határőrségi Tanulmányok, 1997/3. szám.
- Dr. Gubicza József: *A Határőrség menekültügyi feladatai*. Határőrségi Tanulmányok, 1/2001., Budapest, 2001. Kiadta a Határőrség Országos Parancsnokság, Határőrség Tudományos Bizottsága.
- John Keegan: *A háborús felderítés. Az ellenség megismerése Napóleontól az al-Kaidáig*. Budapest, 2005.
- Jónás Endre: *Terrorizmus, Magyarország*. Belügyi Szemle, 1999/12.
- Katona Béla – Gyömbér László: *A Nemzetbiztonsági Hivatal feladatai a migráció biztonsági kockázatainak felderítésében és elhárításában, együttműködési kérdések az uniós integráció tükrében*. In: Hautzinger Zoltán (szerk.) Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés – európai biztonság” című tudományos konferenciáról; Pécsi Határőr Tudományos Közlemények III. Kiadta a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2004.

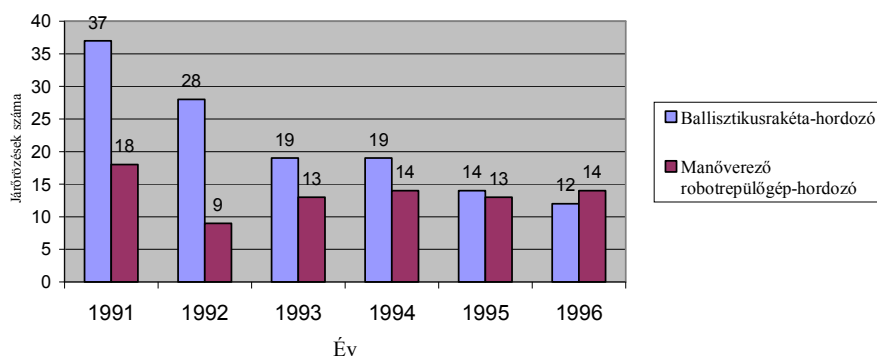
- Kobilka István – Ritecz György – Sallai János: *Szabadság, biztonság, jog térségének kiterjesztése a Kárpát-medencében*. Szakmai Tudományos Közlemények, Budapest, 2004. május 25.
- *A biztonságpolitika specifikus területei*. Az EU csatlakozásból adódó új biztonságpolitikai kihívások című tudományos konferencián elhangzott előadások anyaga. Kiadta a Katonai Biztonsági Hivatal és a Magyar Honvédség Térképész Szolgálat, Budapest, 2005.
- Kobilka István – Sallai János: *A schengeni határnyitás elsődleges tapasztalatai*. Szakmai Szemle, 2008/2. szám.
- Laufer Balázs: *A migráció és a terrorizmus a nemzetbiztonsági szolgálatok szemszögéből*. OTDK dolgozat, 2004.
- Marx Anna: *Kiűzik az idegeneket az európai kultúra bölcsőjéből. Az illegális migránsok hullámai az Európa erőd kapuját ostromolják*. Kitekintő internetes portál, 2009. június 27.
http://kitekinto.hu/europa/2009/06/27/lecsapnak_a_bevandorlokra&lap=2
- NBH Évkönyv 2005. Kiadta az MK Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2006.
- NBH Évkönyv 2008. Kiadta az MK Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2009.
- *Ostromlott mediterráneum. Több illegális bevándorló érkezik Görögországba és Olaszországba*. Világgazdaság, 2009. július 6.
<http://www.vilaggazdasag.hu/index.php?apps=cikk&cikk=279754>
- Sándor Vilmos: *Biztonság, határbiztonság – komplexitás, kompetencia*. In: Hautzinger Zoltán (szerk.) Tanulmányok a „Határellenőrzés a veszélyhelyzetek tükrében” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. Kiadta a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2006.
- Szabó A. Ferenc: *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai*. Budapest, 2006, Zrínyi Kiadó.
- Tájok Péter: *Az illegális migráció kezelésében rejlő lehetőségek hazánk schengeni csatlakozását követően, mint a komplex biztonság kiemelt szegmensei*. Határrendészeti Tanulmányok, 2007/3. szám.
- Internet:
 - www.police.hu
 - ww.bis.cz
 - www.bnd.de
 - www.szru.gov.ua

**AZ OROSZ HADITENGERÉSZET HELYZETE
ÉS KILÁTÁSAI – II. ***

Az orosz haditengerészet tevékenysége

Az orosz haditengerészet tevékenységének intenzitása a Szovjetunió felbomlását követően drámai mértékben csökkent. **A ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók** hadászati járőrözéseinek száma a töredékére, kevesebb, mint a negyedére esett vissza, ritkán került sor hajórajok nagyobb távolságra – például a Földközi-tengerre – történő vezénylésére. Jelentősen csökkent a gyakorlatok száma és intenzitása is, azokon a korábbiaknál lényegesen kevesebb hajóegység vesz részt.

Az 1980-as években **az atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók** közül egyszerre több folytatott folyamatos járőrözést az Atlanti-óceán, az Északi-tenger, valamint a Csendes-óceán térségében. Az 1990-es évek második felére ezt a tevékenységet a tengeralattjárók műszaki állapota következtében lecsökkentették úgy, hogy a két, nukleáris csapásmérő tengeralattjárókkal rendelkező flottából egy-egy teljesített járőrszolgálatot, azt is elsősorban az orosz partokhoz közel eső vizeken.¹ **Ma már** rendszeresen előfordul, hogy több hónapig egyetlen hadászati rendeltetésű tengeralattjáró sem tartózkodik az óceánokon. Jelenleg a haditengerészet azt próbálja elérni, hogy valamelyik flottától legalább egy ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró járőrözzön, míg a többi a kikötőjében horgonyozva lát el készenléti szolgálatot. Természetesen a kikötőkben készülségi szolgálatot adó egységek továbbra is a visszatartó erők részét képezik, és képesek rakétaik indítására, de könnyű célpontjai lehetnek egy esetleges nukleáris vagy hagyományos eszközökkel mért csapásnak.

Az orosz haditengerészet tengeralattjáróinak járőrözései 1991–1996 között

* A tanulmány I. része a Felderítő Szemle 2010/1. számában (IX. évfolyam 1. szám, 2010. március, 116–143. o.) jelent meg.

¹ Taking Stock: Worldwide Nuclear Weapon Deployments.

A Szovjetunió felbomlásáig a **haditengerészet atomhajtóműves támadó tengeralattjárói** rendszeres járőrtevékenységet folytattak az Egyesült Államok nyugati és keleti partjainál, a Dél-kínai-tengeren, valamint a Perzsa-öbölben. Manapság erre csak alkalmanként kerül sor. A legutolsó regisztrált eset 2009-ben történt, amikor két Akula-osztályú tengeralattjáró 320 km-re megközelítette az Amerikai Egyesült Államok keleti partvidékét. Amerikai adatok szerint 15 éve nem került sor arra, hogy orosz tengeralattjárók ennyire megközelítették volna Észak-Amerika partjait.²

A hagyományoknak megfelelően a haditengerészet flottái évente általában két gyakorlatot hajtanak végre, egyet **tavasszal** (márciusban, áprilisban), egyet pedig **nyáron** (augusztusban, szeptemberben).

A Szovjetunió fennállása alatt a haditengerészet erősödésével, az új, óceánokon is jól alkalmazható hadihajók hadrendbe állításával egyre több nagyszabású gyakorlatot hajtottak végre a világtengereken. Közülük is kiemelkedett az 1985. évi tavaszi gyakorlat az Atlanti-óceánon. A gyakorlaton három flottától egy repülőgép-hordozó, egy csatacirkáló, három cirkáló, kilenc romboló, nyolc fregatt, harminc tengeralattjáró, valamint több tucat kiszolgáló és ellátó hajó vett részt.³

A Szovjetunió széthullása után a gyakorlatok mérete és intenzitása jelentős mértékben lecsökkent. A flották általában az orosz part menti tengereken gyakorlatoztak, nagyobb távolságokra nem hagyták el kikötőiket. Az Északi Flotta így általában a Barents-tengeren hajtotta végre gyakorlatait, amelyeken általában 6–8 nagy felszíni hajó, valamint néhány tengeralattjáró és kiszolgáló hajó vett részt.

A haditengerészet meggyengülése 1999-ben látványosan napvilágra került. A Jugoszlávia elleni NATO légi hadműveletre válaszul az orosz politikai és katonai felső vezetés bejelentette, hogy erős orosz haditengerészeti köteléket vezényel az Adriai-tengerre. A haditengerészet azonban olyan siralmas állapotban volt, hogy végül mindössze csak egy elektronikai felderítő hajót tudtak kivezényelni.

A NATO Balkánon történt beavatkozását követően azonban az orosz vezetés újra nagyszabású gyakorlatok végrehajtását rendelte el. 1999 júniusában a Leningrádi és Moszkvai Katonai Körzetek, valamint az Északi és a Balti Flotta részvételével végrehajtásra került a „Zapad-99” – „Nyugat-99” fedőnevű hadászati szintű parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat, amelyen az orosz haditengerészet kijelölt erői is részt vettek. A gyakorlaton a két flotta elsősorban az Oroszország és Fehéroroszország elleni agresszió visszaverését gyakorolta. Hasonló gyakorlatra („Vosztok-2000” – „Kelet-2000”) került sor 2000 augusztusában a Szibériai és Távolsági Katonai Körzetek, valamint a Csendes-óceáni Flotta bevonásával, amelyek során elsősorban az ország keleti területének védelmét gyakorolták.

² <http://www.en.rian.ru/world/20090805/155730971.html>

³ Modern Naval Combat.

A haditengerészet közelmúltban végrehajtott nagytávolságú manőverei

Az „Admiral Kuznyecov” a Földközi-tengeren 2007 végén/2008 elején

Hosszú, több éves szünet után az orosz haditengerészet 2007 végén kezdett ismét nagytávolságú haditengerészeti manővereket a világtengereken. Az Admiral Kuznyecov repülőgép-hordozó által vezetett flottakötélék 2007. december 5-én indult el honi bázisáról, és december 21-én a Gibraltári-szoroson áthajózva a Földközi-tengerre érkezett. A kötelék az „Admiral Kuznyecov”-ból, az „Admiral Levensenko” és az „Admiral Csabanyenko” rombolókból, a „Szergej Oszipov” üzemanyag-szállító hajóból és a „Nyikolaj Csiker” vontatóhajóból állt. A kötelék földközi-tengeri tartózkodása alatt több alkalommal is közös gyakorlatot hajtott végre a NATO-országok haditengerészeti erőivel. 2008. január 4. és 8. között az „Admiral Csabanyenko” romboló és egy kiszolgálóhajó az olasz haditengerészet, január 14. és 17. között, valamint január 24-én pedig a francia haditengerészet kijelölt erőivel gyakorlatozott. Ennek során közös manővereket, a hajók ellenőrzését és átvizsgálását gyakorolták. Az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó nem vett részt a NATO-erőkkel közösen végrehajtott gyakorlatokon. A kötelék 2008. január 20-án hagyta el a Földközi-tengert, és február 3-án érkezett vissza Szeveromorszk kikötőjébe.

A kötelék visszaérkezésekor Vlagyimir Viszockij tengernagy, az orosz haditengerészet főparancsnoka kijelentette, hogy az orosz haditengerészet a jövőben fél évente tervez az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó által vezetett kötelék útjához hasonló tevékenységet.

A „Pjotr Velikij” Föld körüli útja

Viszockij tengernagy bejelentésének megfelelően 2008 őszén az orosz haditengerészet – a csendes-óceáni térség kivételével – az egész világra kiterjedő tevékenységet kezdett, amelynek keretében az orosz hadihajók négy kontinens 12 országában vettek részt kikötői látogatáson. Az orosz haditengerészet a Szovjetunió felbomlása óta nem hajtott végre ehhez hasonló intenzitású haditengerészeti tevékenységet a világtengereken és a Földközi-tenger térségében.

Elsőként 2008. szeptember 23-án a „Pjotr Velikij” csatacirkáló és a kíséretébe tartozó „Admiral Csabanyenko” romboló futott ki Szeveromorszkból. A csatacirkáló először a Földközi-tengerre, majd onnan Közép-Amerika és Dél-Afrika érintésével az Indiai-óceánra hajózott, végül a Szezei-csatornán és a Földközi-tengeren át 2009. március elején tért vissza kikötőjébe. A kötelék útja során több említésre méltó esemény is történt, ugyanis a Szovjetunió felbomlása óta először érkezett nagy orosz felszíni hadihajó Közép-Amerika, illetve Dél-Afrika partjaihoz, az „Admiral Csabanyenko” romboló pedig – a második világháború óta először az orosz/szovjet haditengerészet történetében – áthajózott a Panama-csatornán.

Az „Admiral Kuznyecov” külföldi látogatásai

Az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó és köteléke 2008. december elején futott ki Szeveromorszkból, majd a Földközi-tengeren hajtott végre kiképzést. A törökországi Aksaz kikötőjében tett látogatás ideje alatt a hajó gépházában 2009. január 7-én műszaki meghibásodás történt. Ezt követően a repülőgép-hordozót a

szíriai Tartusz kikötőjéhez vontatta a kötelékébe tartozó vontatóhajó, ahol csaknem két hétig állt. Javítását követően a repülőgép-hordozó visszaindult Szeveromorszkba. Útközben, Írország partjainál, nemzetközi vizeken, egy üzemanyag-utántöltés közben jelentős mennyiségű üzemanyag került a tengerbe. Az orosz katonai vezetés tagadta, hogy a környezetszennyezést az orosz haditengerészet okozta volna, de ezt az Európai Tengerészeti Biztonsági Ügynökség (European Maritime Safety Agency) műholdas felvételei is bizonyították. A repülőgép-hordozó végül 2009. február végén érkezett vissza kikötőjébe.

A Fekete-tengeri Flotta manőverei

A Fekete-tengeri Flotta „Moszkva” cirkálója, valamint a „Jazov” és az „Amal” Ropucsá-osztályú harcokosi-partraszállító hajója 2009. január közepén hajózott be a Földközi-tengerre, ahonnan február közepén érkeztek vissza Szevasztopolba.

Az orosz haditengerészet látványos, jelentős sajtónyilvánosságot kapott tevékenységében összesen 22 hajó vett részt. Ront a képen ugyanakkor, hogy a műveletekben részt vett hajók több mint fele kiszolgáló hajó volt. A haditengerészet nagy felszíni hajóinak hiányára mutat rá az is, hogy két legnagyobb felszíni hajóját, az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozót és a „Pjotr Velikij” csatacirkálót útja során több esetben is csak egy-egy romboló kísérte, és volt olyan alkalom is – a Venezuela partjaitól Fokváros érintésével az Indiai-óceánra történő áthajózás alatt –, amikor a csatacirkáló teljesen kíséret nélkül maradt.

Orosz hadihajók nemzetközi gyakorlatokon

Az orosz hadihajók a nagytávolságú manőver végrehajtása során négy nemzetközi gyakorlaton is részt vettek. „VENRUS-2008” fedőnéven 2008. december elején a „Pjotr Velikij” csatacirkáló vezette orosz kötelék gyakorlatot hajtott végre a venezuelai haditengerészettel és légierővel közösen. 2009 januárjában „TURRUS-2009” fedőnéven az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó kíséretébe tartozó egyik romboló a török haditengerészet hadihajóival hajtott végre közös gyakorlatot. 2009 januárjában a „Pjotr Velikij” csatacirkáló az indiai haditengerészet „Delhi” rombolójával „INDRA-2009” fedőnéven az Indiai-óceánon, a Fekete-tengeri Flotta Moszkva cirkálója pedig az olasz haditengerészet „Andrea Doria” rombolójával a Messinai-szorosnál hajtott végre gyakorlatot.

Részvétel a haderő hadászati gyakorlatain

„Sztabilnoszty-2008” gyakorlat

Az orosz fegyveres erők 2008. szeptember 22. és október 21. között hajtották végre a Szovjetunió felbomlását követően tartott legnagyobb hadgyakorlatukat, a „Sztabilnoszty-2008” – „Stabilitás-2008” fedőnevű hadászati szintű gyakorlat-sorozatát, amelyen részt vett az orosz haditengerészet összes flottája és flottillája, összesen mintegy 100 hadihajó került bevonásra. A gyakorlat keretében a részt vett erők tömeges atomcsapást is gyakoroltak, amelynek keretében a haditengerészet 2008. október 11-én és 12-én a „Tula”, a „Zelenograd” és a „Jekatyerinburg” atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók mindegyike egy-egy Szinyeva (SS-N-23/Skiff) interkontinentális ballisztikus rakétát indított.

„Zapad-2009” és „Ladoga-2009” gyakorlat

2009. szeptember 8. és 29. között az orosz és fehérorosz haderő „Zapad-2009” fedőnéven közös összhaderőnemi parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatot tartott. Ugyanebben az időben az orosz haderő „Ladoga-2009” fedőnévvel a Leningrádi Katonai Körzet területén is végrehajtott egy összhaderőnemi gyakorlatot.

A „Zapad-2009” gyakorlat egyik fontos mozzanata volt a **partraszállási hadművelet** végrehajtása a Kalinyingrádi Különleges Körzet területén. A gyakorlatot megelőzően a Fekete-tengeri Flotta három és az Északi Flotta kettő Ropucsza-osztályú harcokcsi-partraszállító hajóját a Balti-tengerre vezényelték a Balti Flottát megerősítésére. A partraszállási hadművelet végrehajtásába a Balti Flotta hajóinak zöme bevonásra került.

A „Ladoga-2009” gyakorlaton aktívan részt vett az Északi Flotta is, a gyakorlat keretében a flotta tengerészgyalogos erői szintén partraszálló műveleteket gyakoroltak.

Részvétel a kalózkodás elleni harcban

Oroszország 2008 őszétől vesz részt a kalózkodás ellen Szomália partjainál folytatott nemzetközi haditengerészeti műveletben. Az orosz hadihajók önállóan, de a térségben tevékenykedő nemzetközi, közte EU és NATO-erőkkel hajtják végre feladataikat. Az első hadihajó térségbe történő vezénylésére 2008 szeptemberében került sor, szinte ugyanazon a napon, hogy a „Faina” ukrán teherszállító hajót – fedélzetén nagy mennyiségű nehézfegyverzettel és lőszerrel – elfoglalták szomáliai kalózkodók.

Az első hadihajó, a Nyeusztrasimij-osztályú „Nyeusztrasimij” fregatt 2008 novemberében érkezett Szomália partjaihoz. A kalózkodás elleni harcban eddig a következő orosz hadihajók vettek részt:

Időpont	Hadihajó neve, rendeltetése	Flotta
2008. november – 2009. január	„Nyeusztrasimij” fregatt	Balti Flotta
2009. január – április ⁴	„Admiral Vinogradov” romboló, „Borisz Butoma” üzemanyagszállító-hajó	Csendes-óceáni Flotta
2009. április – június ⁵	„Admiral Pantyelejev” romboló, „Irkut” üzemanyagszállító-hajó, „Izsora” üzemanyagszállító-hajó, SB-37 vontatóhajó	Csendes-óceáni Flotta
2009. július – október ⁶	„Admiral Tribuc” romboló, „Borisz Butoma” üzemanyagszállító-hajó, SB-39 vontatóhajó	Csendes-óceáni Flotta

⁴ <http://www.mn.ru/world/20090115/55364101-print.html>

⁵ <http://en.beta.rian.ru/russia/20090504/121424688.html>

⁶ <http://en.rian.ru/russia/20090915/156133332.html>

Időpont	Hadihajó neve, rendeltetése	Flotta
2009. novembertől ⁷	„Admiral Csabanyenko” romboló, „Olekma” üzemanyagszállító-hajó, MB-36 vontatóhajó	Északi Flotta
2010. januártól ⁸	„Nyeusztrasimij” fregatt	Balti Flotta
2010. februártól ⁹	„Marsall Saposnyikov” romboló, „Pecsenga” üzemanyagszállító-hajó, egy vontatóhajó	Csendes-óceáni Flotta

Részvétel a grúz–orosz konfliktusban

2008. augusztus 7-én a grúz haderő támadást indított Dél-Oszétia ellen. Az öt napig tartó fegyveres konfliktus, amely Grúzia és a szakadár Dél-Oszétia, Abházia, valamint Oroszország között zajlott, Grúzia katonai vereségével ért véget.

A konfliktus során korlátozott mértékben ugyan, de a haditengerészeti erők is szerepet kaptak. A Chinvali ellen indított grúz tüzérségi támadást követő 48 órán belül az orosz Fekete-tengeri Flotta jelentős erőkkel kifutott Szevasztopol és Novorosszijszk kikötőjéből, és megkezdte a felvonulást Grúzia partjaihoz. A Flotta zászlóshajója, a „Moszkva” cirkáló vezette kötelék ellen a grúz haditengerészet egyik gyorsnaszádjá megkísérelt támadást végrehajtani, de a Nanucska III-osztályú „Mirazs” korvett egy P–120 Malahit (SS–N–9/Siren) típusú hajó elleni rakétával megsemmisítette. Ez volt a haditengerészet első tengeri ütközete a második világháború óta.

Ezt követően a grúz haditengerészet a Potiban állomásozó hadihajók közül néhányat Batumi kikötőjébe vont vissza, és több kísérletet nem tett arra, hogy felvegye a harcot a mind mennyiségi, mind minőségi téren elsprő fölényben levő orosz haditengerészeti erők ellen.

Az orosz Fekete-tengeri Flotta partraszállító hajói Szevasztopolból és Novorosszijszkból mintegy két zászlóaljnyi tengerészgyalogost szállítottak Abháziába, ahonnan azok a szárazföldön Poti felé kezdtek nyomulni. A tengerészgyalogosok harc nélkül elfoglalták Poti kikötőjét, majd robbanótöltetekkel horgonyzóhelyeiknél elsüllyesztették a grúz haditengerészet ott maradt hadihajóit.

A konfliktust követően a haditengerészet folyamatosan járőrozott Abházia partjainál. A konfliktus nyugvópontra jutása után a grúz parti őrség megpróbálta fenntartani az ország fennhatóságát a szakadár köztársaság felett. Grúzia az ENSZ tengerjogi konvenciója alapján sajátjának tekintette és tekinti az Abházia partjaitól 12 tengeri mérföldig terjedő vizeket is. Ennek alapján a grúz járőrhajók rendszeresen feltartóztattak és grúz kikötőkbe kényszerítettek olyan kereskedelmi hajókat, amelyek Abháziába tartottak, vagy onnan keltek útra anélkül, hogy Grúziától erre engedélyt kértek volna. A helyzet 2009 nyarán lett a legfeszültebb, amikor a grúz járőrhajók elfogtak egy török hajót. Erre válaszul Viktor Trufanov vezérezredes, az

⁷ http://en.rian.ru/military_news/20091130/157039227.html

⁸ <http://en.rian.ru/russia/20100206/157792606.html>

⁹ <http://en.rian.ru/russia/20100224/157984559.html>

orosz Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) határőr erőinek parancsnok-helyettese, a Parti Őrség parancsnoka bejelentette, hogy az orosz határőrség hajói, az Oroszországi Föderáció és Abházia közötti szerződések alapján, a jövőben elfogják az abház felségvizeket megsértő külföldi hajókat.¹⁰ 2009 szeptemberében az orosz parti őrség „Novorosszijszk” járőrhajója Abházia partjaihoz érkezett, hogy részt vegyen az abház tengeri határok biztosításában, majd több „Manguszt” és „Szobol” típusú járőrhajót telepítettek Ocsamcsira kikötőjébe. A grúz fél ezt követően befejezte ellenőrző tevékenységét, mert nem kívánt nyílt tengeri konfliktusba kerülni Oroszországgal.

A haditengerészet hadiipari biztosítása

A hadihajógyártás helyzete

Az orosz haditengerészet számára az egyik legsúlyosabb problémát új hajók beszerzése, illetve a meglévő hajóegységek karbantartása jelenti, mivel egyrészt nem állnak rendelkezésére a szükséges pénzügyi források, másrészt pedig az orosz hajóépítő és -javítóüzemek kapacitása is jelentősen lecsökkent. Az orosz hajógyártás súlyos válságba került, elsősorban azok az üzemek képesek – forrásaik és eszközeik koncentrációjával – tovább termelni, amelyek exportra szánt hajókat (például Szovremennij-osztályú rombolókat, Kilo-osztályú tengeralattjárókat) gyártanak, és a külföldi partner képes a hajók ellenértékét kifizetni. A hajógyártó üzemekre általában a tökehiány jellemző. Súlyos gondot jelent a szakképzett munkaerő hiánya is, mert az elmúlt húsz év során a gyárak kénytelenek voltak folyamatosan csökkenteni dolgozóik létszámát, így ma, amikor az orosz állam ismét fizetőképessé megrendelőként lép fel, nem lehetséges a termelést gyorsan felfuttatni. A hosszú ideig tartó stagnálás miatt ráadásul elavulttá váltak, illetve elhasználódtak a szükséges gépek, szerszámok, hajóépítéshez szükséges berendezések, így ezek is cserére szorulnak.

A hajógyártás általános válsága ellenére az orosz haditengerészet részére jelenleg is több hadihajó és tengeralattjáró van építés alatt Szeverodvinszk, Szentpétervár és Komszomolszk-na-Amure hajógyáraiban.

Jelenleg folyik négy Borej-osztályú atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró építése a szeverodvinszki Szevmas hajógyárban. Az osztály első tagjának építése is jól tükrözi az ágazat válságát. A „Jurij Dolgorukij”-t még 1996-ban kezdték építeni, de mivel a hajógyár számára a védelmi tárca nem biztosította a megfelelő pénzügyi forrásokat, a munkálatok csak nagyon lassan haladtak. Az eredeti tervek szerint építését 2002-ig kellett volna befejezni, azonban a tengeralattjáró végül csak 2009-ben kezdte meg tengeri próbaútjait. Az osztály másik három tagja a jelenlegi tervek szerint 2014-ig készül el.

A Borej-osztályú tengeralattjárók szolgálatba állítását azonban egy másik súlyos probléma is akadályozza: mind a mai napig nem sikerült kifejleszteni a fedélzetükön rendszeresítésre tervezett Bulava (SS–NX–32) típusú interkontinentális ballisztikus rakétát.

¹⁰ <http://www.en.rian.ru/russia/20091209/157175159.html>

1992-ben megkezdték az utolsó Oscar II-osztályú atomhajtóműves manőverező robotrepülőgép-hordozó tengeralattjáró. A 75%-os készenlétű „Belgorod” sorsa azonban bizonytalan, mert 2006-ban az orosz védelmi bejelentése szerint a védelmi tárca nem igényli a tengeralattjárót.¹¹

A „Jurij Dolgorukij”-hoz hasonlóan rendkívüli módon elhúzódott az Akula II-osztályú „Nyerpa” atomhajtóműves támadó tengeralattjáró építése. A tengeralattjáró építését 1993-ban kezdték, de csak azután tudták befejezni, hogy Oroszország szerződést kötött Indiával, amelynek értelmében tíz évre bérbe adja részére a tengeralattjárót. A „Nyerpa” 2009-ben készült el, de egyik próbaútján súlyos baleset következett be. Javítását azóta befejezték, és várhatóan 2010 nyaráig átadják az indiai haditengerészetnek, amely „Chakra” néven fogja üzemeltetni.

Építés alatt van három Jaszen-osztályú manőverező robotrepülőgép-hordozó tengeralattjáró. Az osztály első tagját, a „Szeverodvinszk”-et szintén nagyon régen, még 1993-ban kezdték építeni, de pénzühiány miatt tíz évig nem haladtak vele. 2004-ben a Szevmas hajógyár állami forrásokhoz jutott, így felgyorsulhatott az építés. A „Szeverodvinszk” építését legkorábban 2010-ben, de valószínűleg inkább 2011-ben fejezhetik be. 2009-ben megkezdték a második Jaszen-osztályú tengeralattjáró építését is.

2008-ban a legnagyobb titoktartás mellett elkészült a „Szarov” tengeralattjáró. A feltehetően hibrid meghajtású tengeralattjáró, amely dízel-elektromos hajtóműve mellett egy kis nukleáris reaktorról is rendelkezik, valószínűsíthetően kísérleti célokra szolgál.

1997-ben megkezdték egy Lada-osztályú dízel-elektromos meghajtású támadó tengeralattjáró gyártását. Az osztályból jelenleg négy darab gyártása folyik, az orosz haditengerészet 2015-ig összesen hat darab beszerzését tervezi. Az osztály első tagja, a „Szentpétervár” várhatóan 2010-ben áll hadrendbe.

Az orosz hadiipar gyárt tengeralattjárókat exportra is, a Kilo-osztályú dízel-elektromos meghajtású tengeralattjárók sikeres terméknek minősültek. Eddig nyolc ország vásárolt ilyen tengeralattjárókat Oroszországtól, a legutoljára Vietnam rendelt 2009-ben hat darabot.

A felszíni hajók gyártása rosszabb helyzetben van, mint a tengeralattjáróké, ugyanis a felszíni hadihajók építése az 1990-es évek közepétől szinte teljesen leállt. Az elmúlt 15 évben mindössze az „Admiral Csabanyenko” rombolót, valamint a „Sztereguscsij”, „Jaroszlavl Mudrij” és „Tatarsztan” fregattokat állították hadrendbe, közülük is ezek a kisméretű fregattok nem alkalmasak óceánokon nagytávolságú manőverek végrehajtására.¹²

Jelenleg mindössze egy olyan hajóosztály építése folyik, amely az óceánokon is alkalmazható. Ezek az Admiral Gorskov-osztályú fregattok. Az osztály első tagjának, az „Admiral Gorskov”-nak az építését 2006-ban kezdték a szentpétervári Szevernaja Verf hajógyárban. Az orosz haditengerészet tervei szerint

¹¹ <http://en.rian.ru/russia/20060720/51609321.html>

¹² <http://en.rian.ru/analysis/20091211/157207354.html>

2015-ig 20 darab ilyen osztályú fregattot szerez be. Az „Admiral Gorskov” várhatóan 2011-ben, a második fregatt pedig 2012-ben áll hadrendbe.¹³

Folyamatban van öt Szteregucsij-osztályú, valamint három Asztrahany-osztályú fregatt építése is. Megkezdték egy új partraszállító hajó, az Ivan Gren-osztály építését is.

Lépések a hajógyártás pénzügyi feltételeinek javítására

2007 júniusában Vlagyimir Putyin elnök rendeletet adott ki, amelynek értelmében 100%-os állami tulajdonban elrendelte az Egyesített Hajóépítő Vállalat létrehozását. A szentpétervári székhelyű vállalat három nagy területi fiókvállalatot, a Nyugati Hajóépítő Központot (Szentpétervár), az Északi Hajóépítő és Hajójavító Központot (Szeverodvinszk), valamint a Távol-keleti Hajóépítő és Hajójavító Központot (Vlagyivosztk) foglalja magába. Ezen központok mindegyike több tucat hajóépítő gyárat, hajójavító üzemet, tervezőirodást és más vállalatot tömörít.

Az orosz állami vezetés 2009 második félévében több fontos intézkedést hozott a hajógyártás pénzügyi feltételeinek javítására. 2009. október 6-án Vlagyimir Putyin miniszterelnök rendeletet írt alá, amelynek megfelelően az orosz állam négy milliárd rubel vissza nem térítendő támogatást nyújt a Szevmas hajógyár részére. A támogatáson kívül az orosz Fejlesztési és Külkereskedelmi Bank valószínűleg öt évvel meghosszabbítja a hajógyár részére korábban folyósított hatmilliárd rubel értékű hitel visszafizetésének határidejét.

Jelentős támogatást folyósítanak a Murmanszkban található 35. hajógyár, valamint a Szeveromorszkban lévő 82. hajógyár részére is. A 35. hajógyár 1,3 milliárd rubel értékben egy 20 000 tonna teherbírású darut kap, amely Oroszország legnagyobb teherbírású daruja lesz, a 82. hajógyárban pedig egy korszerű hajójavító üzemet hoznak létre, amely elsősorban az északi térségben feladatokat végrehajtó hajók javítására lesz alkalmas. A befektetések pénzügyi fedezetét az Egyesített Hajóépítő Vállalat, illetve a szövetségi költségvetés viseli.¹⁴

2009. december 18-án Vlagyimir Putyin miniszterelnök bejelentette azt is, hogy a Komszomolszk-na-Amure-ban levő Amur hajógyár részére 1,9 milliárd rubelt utaltak át annak érdekében, hogy a hajógyár teljesíteni tudja export célú megrendeléseit. A miniszterelnök ígéretet tett arra, hogy az orosz állam további hárommilliárd rubel értékben tengerallattjárókat és korvetteket rendel a hajógyártól.

A hadihajók felújítása

Az orosz hadiipar kapacitásai a hadihajók felújítására – a hajógyártáshoz hasonlóan – szintén erősen beszűkültek. A javítóágazat válságát jól szemléltette a „Moszkva” cirkáló körül kialakult helyzet. A Fekete-tengeri Flotta zászlóshajójának nagyjavítását és modernizálását 1991-ben kezdték meg a nyikolajevi (Ukrajna) hajógyárban, azonban a munkálatok éveken át szüneteltek. Mivel a haditengerészet nem tudott fizetni a hajógyárnak, ezért annak vezetése azzal fenyegetőzött, hogy a

¹³ <http://en.rian.ru/russia/20081030/118043727.html>

¹⁴ <http://www.barentsobserver.com/new-life-for-navy-shipyards.4665484-116320.html>

cirkálót fémhulladékként eladják. Az orosz haditengerészet vezetésének végül sikerült megszereznie anyagi fedezetet a hajón végzett munkálatok befejezésére (többek között a hajó névadójától, az orosz fővárostól), így az végül 1999-ben visszatérhetett a Fekete-tengeri Flotta kötelékébe. A hadihajó korszerűsítése az eredetileg szükséges egy-két év helyett nyolc évig tartott. De a „Moszkva” cirkálón kívül még számos példát lehetne említeni.

A felújítások közül a legsürgősebb az orosz hadászati atomtriád részét képező Delta IV-osztályú atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók nagyjavítása, élettartamának meghosszabbítása és korszerűsítése volt. A hat darab Delta IV-osztályú tengeralattjáró közül ötnek a felújítását végrehajtották az elmúlt tíz évben, az utolsó tengeralattjáróé, a „Novomoszkovszk”-é pedig 2006-ban kezdődött és várhatóan 2011-ig tart.

A 2000-es évek közepén elvégezték két Delta III-osztályú atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró nagyjavítását is, majd 2007-ben befejezték az osztályhoz tartozó „Rjazany” tengeralattjáró korszerűsítését is, amelyet ezután az Északi Flottától a Csendes-óceáni Flotta alárendeltségébe helyeztek át.

A Kirov-osztályú „Admiral Nahimov” csatacirkáló több mint tíz éve áll a Szevmas hajógyárban, javítására nem volt pénzügyi fedezet. 2008 októberében a haditengerészet bejelentette, hogy a hadihajót felújítják és 2012-ben ismét szolgálatba állítják.

A nagy felszíni hadihajók közül még egy Udaloj-osztályú romboló korszerűsítése van folyamatban. Az 1982-ben hadrendbe állított „Vice-Admiral Kulakov” 1991-től van az Északi Flotta tartalék állományában. Felújítását várhatóan 2010-ben befejezik, és visszatérhet az aktív állományba.¹⁵

A Bulava típusú rakéták kifejlesztésének helyzete

Az orosz haditengerészet egyik legégetőbb problémája az új, Borej-osztályú atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárókon rendszeresítésre tervezett Bulava (SS-NX-32) típusú interkontinentális ballisztikus rakéták kifejlesztése és rendszeresítése.

A Bulava-program 2001-ben indult, miután a haditengerészet törölte a Makajev Tervezőiroda Bark típusú, tengeralattjáróról indítható interkontinentális ballisztikusrakéta-programját, és helyette a Moszkvai Hőtechnológiai Intézetet bízta meg egy szilárd hajtóanyagú rakéta kifejlesztésével. Mivel a rakéta kísérleti indításainak időpontjában még nem készült el egy Borej-osztályú tengeralattjáró sem, a haditengerészet egyik Typhoon-osztályú tengeralattjáróját, a „Dmitrij Donszkoj”-t alakították át az indítások végrehajtására. Az indításokat a Fehér-tengerről hajtották végre, célterületük minden esetben a Kamcsatkán lévő Kura kísérleti lőtér volt.

¹⁵ <http://en.rian.ru/analysis/20091211/157207354.html>

A program sikeresen kezdődött, amikor 2003-ban végrehajtották az első indítási kísérletet, azt követően azonban egyre több sikertelen indításra került sor. A 12 indítás közül mindössze öt volt sikeres, ezen belül az utolsó három kísérleti indítás mindegyike sikertelen volt. A legutolsó teszttindításra 2009. december 9-én került sor, de ez az indítás látványosan meghiúsult. A Bulava-program sorozatos kudarcai miatt 2009-ben lemondott beosztásáról Jurij Szolomonov, a Moszkvai Hőtechnológiai Intézetet igazgatója, a Bulava főkonstruktorja.

2010 februárjában a haditengerészet bejelentette, hogy 2010 nyarán már a „Jurij Dolgorukij” fedélzetéről hajtják végre a Bulava rakéta következő indítását.¹⁶

A Bulava rakétáknak gyakorlatilag nincs alternatívája, mert egy új rakéta kifejlesztése hosszú időt vesz igénybe és rendkívül drága, a hordozásukra tervezett tengeralattjárók első példánya pedig már tengeri próbaútjait végzi, de a fő fegyverzettel így nem szerelhető fel. Nem jelent opciót az sem, hogy a Borej-osztályú tengeralattjárókat átmenetileg Szinyeva (SS-N-23/Skiff) típusú, tengeralattjáróról indítható interkontinentális ballisztikus rakétákkal szereljék fel, mert míg a Szinyeva rakéták hossza 14,8 m, átmérőjük 1,9 m, addig a Borej-osztály tervezésénél a mindössze 11,5 m hosszú, 2 m átmérőjű Bulava rakéták alkalmazásával számoltak.

A hadrendből kivont atomhajtóműves tengeralattjárók megsemmisítése

A Szovjetunió szétesését követően katasztrofális helyzet alakult ki az orosz haditengerészet közel 200, hadrendből kivont atomhajtóműves tengeralattjárójának gondatlan tárolása miatt. Ezek a tengeralattjárók a Kola-félszigeten található kikötőkben és környékükön rozsdásodtak, őrzés-védelmükről nem gondoskodtak megfelelően, a radioaktív szennyezés veszélye igen magas volt. A térséghez legközelebb fekvő Norvégia, illetve különösen a Bellona norvég környezetvédelmi alapítvány jelentős erőfeszítéseket tett azért, hogy felhívja a világ és az orosz vezetés figyelmét a környezetszennyezés veszélyére, és nemzetközi összefogást szorgalmazott a probléma megoldása érdekében.

Az orosz vezetés végül jelentős nemzetközi pénzügyi segítséggel megkezdte a tengeralattjárók szétszerelését, az atomreaktoraik biztonságos tárolásához szükséges feltételek megteremtését. A munkálatokat több milliárd euróval támogatták a G-8 csoport tagjai, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok, Németország és Kanada, továbbá Norvégia és Dél-Korea.

Az Északi Flotta és a Csendes-óceáni Flotta állományából kivont haditechnikai eszközök szétszerelését az 1990-es évek közepén kezdték meg. A Roszatom orosz állami vállalat 2009. október 8-ai bejelentése szerint a hadrendből kivont 198 atomhajtóműves tengeralattjáró közül 191 megsemmisítését befejezik 2010 végére. A bejelentés időpontjában még 25 tengeralattjáró várt megsemmisítésre, közülük 18-nak a szétszerelését 2010 végéig fejezik be.

¹⁶ <http://www.en.rian.ru/russia/20100224/157991730.html>

Az atomhajtóműves tengeralattjárók szétszerelése rendkívül nagy munkaidő- és pénzügyi ráfordítást igényel. A szolgálatból kivont tengeralattjárókból el kell távolítani a reaktorok hűtővizét és fűtőelemeit, amelyeket a Cseljabinszk körzetében lévő Majak nukleáris üzemben dolgoznak fel. Eltávolítják az összes hulladékanyagot, külön figyelmet fordítva a környezetszennyező anyagokra, mint az azbeszt, olaj- és kenőanyagok. Egy tengeralattjáróból átlagosan ezer köbméter veszélyes hulladékot és egyéb anyagot távolítanak el és dolgoznak fel. Ezután levágnak a tengeralattjáró orr- és farrészét. A középső rész tartalmazza a reaktort, amelyet légmentesen lezárnak, és a végleges tárolási helyre – a Szajda-öbölbe – szállítanak.

A tengeralattjárók megsemmisítési folyamatának kulcsfontosságú eleme a Szajda-öbölben német pénzügyi támogatással megépített tároló. A 150 millió euró ráfordítással létrehozott tárolóban sugárzásmentes konténerekben helyezik el a szétszerelt atomhajtóműves tengeralattjárókból kiemelt atomreaktorokat. Egy konténerben általában két reaktort tárolnak, a tároló területén jelenleg 33 reaktor található.

A Szajda-öbölben az előírásoknak megfelelően szétszerelt és tartós tárolásra elhelyezett reaktorok mellett még több tucat tengeralattjáró-reaktorház található lehorgonyozva. A reaktorok lezárt állapotban vannak, így ideiglenesen viszonylag biztonságosan tárolhatók, de mindenképpen végre kell hajtaniuk teljes szétszerelésüket és elhelyezésüket a szárazföldi tárolóban.

A haditengerészet képességeinek összegzett értékelése

A haditengerészet képességeinek értékelése során figyelembe kell venni, hogy az orosz – és elődje a szovjet – haditengerészet más hadművészeti elvek alapján került kiépítésre, mint korábbi legfőbb riválisa, az Amerikai Egyesült Államok haditengerészete. Ezek arra alapulnak, hogy fő feladatául az orosz part menti vizek és az ország területének megvédését kapta, ezért elsősorban nem az óceánokon, hanem az ország közelében levő tengereken való tevékenységre készítették fel. Mindez jól tükröződik hajóegységeinek felépítésében és fegyverzetében is. A másik jelentős különbség az, hogy míg az amerikai haditengerészetnek a világ bármely pontján képes kell lennie az amerikai érdekek érvényesítésére, légi hadművelet önálló végrehajtására, addig az orosz haditengerészet az ellenséges repülőgép-hordozó vezette csapásmérő kötelékek elleni harcra lett kifejlesztve.

Az szovjet/orosz alkalmazási elveknek megfelelően elsősorban a tengeralattjárókra, valamint a kisebb, elsősorban partvédelmi jellegű hajóegységekre helyezték a hangsúlyt. **Az 1980-as években megkezdődött a nyugati haditengerészethez hasonló, nagy felszíni hajókkal (köztük repülőgép-hordozókkal) felszerelt flotta létrehozása**, azonban a hidegháború vége és az ország gazdasági válsága következtében az erre irányuló terveket nem tudták teljesen végrehajtani.

Az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó – akárcsak elődei, a Kijev-osztály egységei – elsősorban a saját felszíni kötelékek légvédelmi és tengeralattjárók elleni oltalmazására alkalmas. A szovjet, majd orosz haditengerészet nagy hangsúlyt

fektetett olyan hajóegységek kifejlesztésére, amely jelentős, felszíni hajók elleni csapásmérő képességgel rendelkeztek. Erre példa a maga nemében egyedülálló Kirov csatacirkáló osztály, valamint az Oscar II atomhajtóműves manőverező robotrepülőgép-hordozó tengeralattjáró osztály is. Mindkét hajóosztályra **jellemző a rendkívül erős, nagy hatótávolságú rakétafegyverzet**, amellyel az ellenséges repülőgép-hordozók megsemmisítését kaphatják feladatul. Az „Admiral Kuznyecov” ugyanakkor nem képes olyan komplex műveleteket (például szárazföldi erők légitámogatása, csapásmérés szárazföldi célpontok ellen stb.) végrehajtani, mint az amerikai repülőgép-hordozók.

A ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók alkalmazási elvei is eltérőek az amerikaiétól. Míg az amerikai tengeralattjárók támaszpontjaiktól nagy távolságban, az Atlanti-óceán keleti térségében hajtják végre járőrözéseiket, addig az orosz tengeralattjárók feladata elsősorban a közeli Ohotszki- és Barents-tengereken, valamint az Északi-sark jégpáncélja alatti járőrözés. Ebből következően az orosz tengeralattjárók tervezése és építése során a zajtalan haladásnak kisebb jelentőséget tulajdonítottak, mert a kijelölt járőrözési/rakétaindítási körzetekhez vezető útvonalak jól védhetőek, a jégtáblák alatt pedig az erős zaj miatt nincs jelentősége annak, hogy az orosz tengeralattjárók az amerikai tengeralattjáróknál lényegesen hangosabbak.

Oroszország az elmúlt húsz év válsága, a súlyos pénzhiány ellenére még mindig **a világ második legnagyobb haditengerészeti erejével rendelkezik**. Képességei ugyan bizonyos területeken erősen korlátozottá váltak, de olyan tényező, amivel számolni kell.

A hadászati nukleáris csapásmérő erők Oroszország utolsó, 2009. július 1-jei START-szerződés szerinti bejelentése értelmében összesen 268 darab tengeralattjáró-fedélzeti indítású interkontinentális ballisztikus rakétával, azokon 1288 nukleáris töltettel rendelkezik.¹⁷ Ez ugyan csak a harmada az amerikai tengeralattjárókon lévő tölteteknek, de több, mint amennyivel a brit, a francia és a kínai haditengerészet együttesen rendelkezik.

A haditengerészet jelenlegi ereje lényegében csak egyetlen felszíni csapásmérő csoportosítás kialakítását teszi lehetővé. A nagy felszíni hajók számának jelentős csökkenése oda vezetett, hogy már a Szomália partjainál tevékenykedő egy-két felszíni hadihajó váltásos alapon történő vezénylése is gondokat jelent.

A hadiipari gyártó- és karbantartó-kapacitás beszűkülése, a hadihajók életkorának növekedése és technikai állapotának romlása, a személyi állomány szükségesnél alacsonyabb szintű kiképzettsége mellett súlyos kihívást jelent a haditengerészet logisztikai képességei számára, hogy nagyon sokféle hajótípus van rendszerben, amelyek mindegyike gyakran más-más fegyverzettel rendelkezik. Ma a haditengerészetnél négyféle atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró, háromféle atomhajtóműves támadó tengeralattjáró, négyféle cirkáló, háromféle romboló és négyféle fregatt van szolgálatban. Összehasonlításképpen:

¹⁷ <http://www.state.gov/t/vci/rls/130149.htm>

az Amerikai Egyesült Államok lényegesen nagyobb számú hadihajóval rendelkezik, de közülük mindössze kétféle repülőgép-hordozó, valamint egy-egy cirkáló, fregatt és romboló-osztály van rendszerben.

A haditengerészet jövője

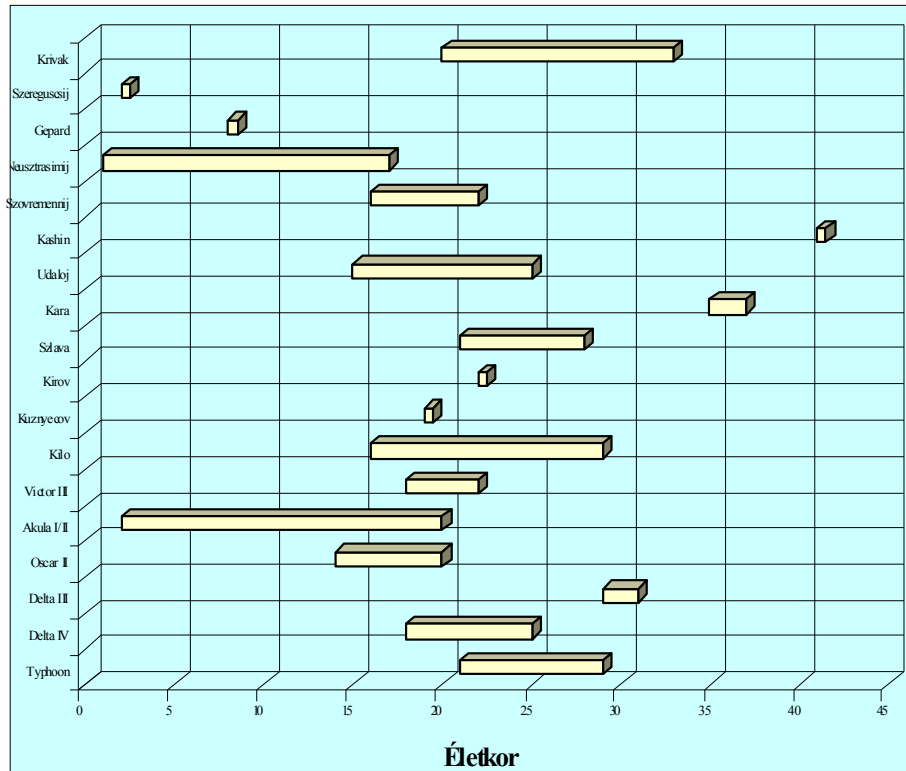
Két évtized válság után úgy tűnik, hogy a haditengerészet elérte a mélypontot, és megindulhat lassú, tervszerű fejlesztése.

Az elmúlt három évben egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az orosz állami vezetés felismerte: **az ország nagyhatalmi státuszának helyreállításához az erős, stabil alapokat nyújtó gazdaságra alapozott mobil, bevethető, hiteles visszatartó képességgel rendelkező haderőre van szükség.** Ezen belül, amint azt a történelem jól mutatja, kiemelkedő szerepe van haditengerészetnek, amely a világ bármely pontját képes viszonylag rövid idő alatt elérni, és ott erőt demonstrálni, vagy alkalmazni. Tapasztalható, hogy az állami vezetés az utóbbi időben egyre nagyobb elvárásokat is támaszt a haditengerészettel szemben, amelynek várhatóan kulcsfontosságú szerepe lesz az Északi-sarkvidékért folyó versengésben is. A haditengerészetnek ezenkívül készen kell állnia alaprendeltetésének ellátására, az ország védelmében és a nukleáris elrettentés biztosításában történő részvételre. Miközben az elmúlt években az orosz haditengerészet válsága tovább mélyült, India és Kína egyre nagyobb ütemben fejlesztette saját haditengerészetét, és mindkét ország több repülőgép-hordozó körül épített haditengerészet kiépítésén dolgozik. Mindezeket figyelembe véve, **az állami vezetés várhatóan hosszú távon biztosítja a szükséges pénzügyi forrásokat a katonai célú hajógyártás részére** és a haderőnem korszerű fegyverekkel történő ellátása érdekében, valamint a haditengerészet képességeinek javítására.

Jelenleg az orosz haditengerészet hadihajóinak és tengeralattjáróinak átlagéletkora, a cirkálókat leszámítva, nem sokkal magasabb, mint a világ legmodernebb haditengerészetéé, tehát a hajók kora önmagában még nem jelent komolyabb problémát. Az igazi gondot az jelenti, hogy míg az Egyesült Államok haditengerészeténél a hajók nagyjavítását az előírt időszakokban, rendben végrehajtották, addig az orosz haditengerészetnél erre nem, vagy csak alkalmanként került sor. A legtöbb esetben a hajóegységek nagyjavításait a műszaki előírások ellenére elhalasztották. Szintén jellemző, hogy amikor a hajóegységek nagyjavítását végre sikerül megkezdeni, a munkálatok hosszú időn keresztül állnak, mivel a hajógyárakat a haditengerészet nem tudja kifizetni. Esetenként az amúgy egy-két évig tartó nagyjavítás így akár négy-öt évig is eltarthat, de előfordult, hogy két évtizedet vett igénybe.

Hajóosztály	Orosz hajók átlagéletkora	Amerikai hajók átlagéletkora
Repülőgép-hordozó	19	24
Cirkáló	27	21
Romboló	24	10
Fregatt	14	25
Atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró	25	21
Atomhajtóműves támadó tengeralattjáró	15	12

Megjegyzés: Az amerikai haditengerészet néhány hajóegységének átlagéletkora magasnak tűnhet. A fregattok esetében az átlagéletkor azért ilyen magas, mert az amerikai haditengerészet részére többé nem gyártanak fregattokat, szerepüket a rombolók, illetve az új típusú part menti hadihajók (Littoral Combat Ship – LCS) veszik át. 1997 óta leálltak az atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók gyártásával is. Az orosz hadihajók átlagéletkorán ugyanakkor jelentősen javított, hogy néhány hadihajót, főleg fregattot, amelynek az építését még az 1990-es évek elején kezdték meg, 2005 után állítottak hadrendbe.

Az orosz haditengerészet hajóegységeinek életkora, osztályonként

Figyelembe véve a haditengerészet hadihajóinak életkorát és állapotát, megfelelő pénzügyi háttérrel biztosítani lehet a haderőnem hosszú távú fejlesztését. Ez azonban csak akkor teljesíthető, ha egyrészt az állami vezetés valóban képes lesz a szükséges fedezetet biztosítani, másrészt pedig, ha sikerül megteremteni a stabil ipari háttérrel. Ez utóbbira jó esélyt nyújthat, hogy az orosz hajógyárak megkezdtek a különböző, jól jövedelmező polgári termékek (például fűrótoronyok) gyártását, ami által biztosítható lehet a gyárak likviditása és a szakképzett munkaerő.

A hadászati rendeltetésű tengeralattjárók száma várhatóan tovább csökken. Néhány éven belül meg kell kezdeni a jelenleg 30 év körüli Delta III-osztályú atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók kivonását, és bizonytalan a sorsa a három Typhoon-osztályú tengeralattjáró közül legalább kettőnek. A Delta IV-osztályú tengeralattjárók még legalább tíz évig szolgálatban tarthatók. Ezekkel, illetve az új Borej-osztályú tengeralattjárókkal – amennyiben sikerül befejezni a Bulava rakéták fejlesztését és rendszeresítését fedélzetükön – 2020-ra 10-11 darab atomhajtóműves ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró maradhat hadrendben.

A jelenleg szolgálatban álló hat darab Oscar II-osztályú tengeralattjáró szintén szolgálatban tartható 2020-ig. Az Akula-osztályú tengeralattjárók száma várhatóan legfeljebb csak kismértékben csökken, a kivonásra kerülő tengeralattjárók helyett a Jaszen-osztályú tengeralattjárók állhatnak szolgálatba.

A haditengerészet egyetlen repülőgép-hordozója, az „Admiral Kuznyecov” 2025-ig szolgálatban tartható, de mivel a hajó hajtóművével a rendszeres gondokat nem sikerült megoldani, viszonylag ritkán fog tevékenykedni az óceánokon.

Ha sikerül biztosítani a pénzügyi forrásokat az „Admiral Nahimov” felújítására, a két Kirov-osztályú csatacirkáló 2020 után is várhatóan aktív maradhat.

A három Szlava-osztályú cirkáló hadrendben tartása 2015–2020-ig megoldott, a Kara-osztály élettartamának meghosszabbítása csak több évig tartó nagyjavítással oldható meg.

A fregattok és rombolók száma feltehetően kismértékben tovább csökken az elkövetkező tíz évben, de ha nem indítanak be jelentősebb programot építésükre, azt követően számuk gyors csökkenése várható.

A haditengerészeti légierőnél a közeljövőben nem várható új repülőeszközök tömeges rendszeresítése. 2013-ig négy darab A-42 típusú járőrrepülőgép beszerzése várható a haditengerészet részére, amelyekkel fel kívánják váltani a jelenleg hadrendben levő Be-12 (Mail) és Il-38 (May) típusú járőrrepülőgépeket.¹⁸ Ezenkívül tervezik, hogy a haditengerészet Il-114P típusú járőrrepülőgépeket kap a partközeli vizek ellenőrzésére, de a típus gyártása még nem kezdődött meg. Korábban a Tu-204 típusú utasszállító repülőgép haditengerészeti járőr változatának kialakítását tervezték, de a program jelentősen csúszik. A különböző járőrrepülőgépek cseréje miatt elképzelhető az Il-38 típus szolgálatban lévő példányai egy részének korszerűsítése Il-38N változatra.

Az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó fedélzeti repülőezredének Szu-33 (Flanker D) típusú vadászrepülőgépeinek élettartama 2015 után biztonságosan már nem hosszabbítható meg. Tervek szerint az orosz haditengerészet 2010-től kezdődően összesen 24 MiG-29K (Fulcrum) és MiG-29KUB típusú vadászrepülőgépet vásárol az „Admiral Kuznyecov” részére.¹⁹ A döntés mögött az áll,

¹⁸ <http://www.en.rian.ru/russia/20080905/116569962.html>

¹⁹ <http://www.en.rian.ru/russia/20100115/157562223.html>

hogy mivel az indiai haditengerészet 16 repülőgépet rendelt a „Vikramaditya” repülőgép-hordozó (a volt orosz Kijev-osztályú „Admiral Gorskov” repülőgép-hordozó) részére, és valószínűleg további 28 darabot vásárol még, az orosz haditengerészet így olcsóbban juthat az amúgy is sorozatban gyártott repülőgéphez.

A haditengerészet Szu-24 típusú bombázó repülőgépeinek cseréje is esedékes, amelyeket a Szu-34 (Fullback) típusal váltanának ki, középtávon.

2009. augusztus 26-án Nyikolaj Makarov hadseregtábornok, az orosz haderő vezérkari főnöke bejelentette, hogy Oroszország Franciaországtól három–négy darab Mistral-osztályú helikopterhordozó beszerzését tervezi.²⁰ Az orosz tervek szerint egy-két hajót Franciaországban gyártatnának le, a többit pedig Oroszországban. A 20 000 tonna vízkiszorítású Mistral-osztályú helikopterhordozó 16 helikopter, négy partraszállító naszád, 60 páncélozott jármű és 450 katona szállítására képes.

Az orosz haditengerészet nem rendelkezik a Mistral-osztályúhoz hasonló képességekkel rendelkező hajóval. A helikopterhordozók beszerzésével az orosz haderőben eddig hiányzó expedíciós képesség jelenhet meg, mert a hadihajó – önállóan, más hadihajók támogatása nélkül is – képes arra, hogy az ország határaitól távol, a hajófedélzeten települt harci és szállítóhelikopterek támogatásával zászlóalj-harccsoportnyi erőt alkalmazzon. A hajók eladásáról a tárgyalásokat a szakértők a francia és az orosz elnök 2010. március 1-jei találkozóját követően kezdték meg. Oroszország a Mistral-osztályú helikopterhordozók hazai gyártásával szeretné megteremteni jelenleg erősen korlátozott képességét nagyméretű felszíni hadihajók gyártására, ami egyben megteremtheti a tervezett repülőgép-hordozók gyártásának alapjait is.

A haditengerészet jövőjét alapvetően befolyásolhatja az a nagyszabású elképzelés, amelyet Vlagyimir Viszockij tengernagy, a haditengerészet főparancsnoka 2008. július 27-én jelentett be. A tengernagy szerint Oroszország azt tervezi, hogy három-három repülőgép-hordozó vezette haditengerészeti csoportosítást hoz létre az Északi és a Csendes-óceáni Flotta alárendeltségében.²¹ Vlagyimir Popovkin, a védelmi miniszter fegyverzetbeszerzésekért felelős helyettese megerősítette a tervet, és jelezte, hogy 2012-re a haditengerészet befejezi az új repülőgép-hordozó terveit, majd azt követően megkezdődhet az új osztály építése. Figyelembe véve az „Admiral Kuznyecov” repülőgép-hordozó hajtóművével rendszeresen előforduló meghibásodásokat, valamint ezzel egyidőben a „Pjotr Velikij” világkörüli útjának sikerét, valószínűsíthető, hogy az új, mintegy 60 000 tonna vízkiszorítású repülőgép-hordozó atomhajtóműves lesz. Fedélzetén ötödik generációs repülőgépeket és helikoptereket terveznek rendszeresíteni.

Befejezés

Oroszország több száz éve fontos szereplő a világtengereken, és ez a nehézségek, a súlyos problémák ellenére még legalább több évtizedig így marad.

²⁰ http://www.en.rian.ru/mlitary_news/20090826/155931865.html

²¹ <http://www.en.rian.ru/russia/20080727/115004797.html>

A világtengerek birtoklásáért egyre élesebb a verseny, újabb, feltörekvő országok szállnak versenybe. A hagyományos tengeri nagyhatalmak, mint Nagy-Britannia, Franciaország, az Amerikai Egyesült Államok, és a tengeri középhatalmak, mint például Spanyolország és Olaszország mellett egyre jelentősebb haditengerészettel rendelkezik India és Kína. Ez utóbbi két ország ambiciózus flottaépítési tervei több repülőgép-hordozóból álló haditengerészet megteremtését tűzte ki célul, amellyel biztosíthatják érdekszférájukban és azon túl is érdekeik érvényre juttatását.

Oroszország túlélte a Szovjetunió felbomlását, az utána következő gazdasági válságot, a terrorizmus és szeparatizmus támadásait, és **ma gazdaságilag megerősödött, kül- és biztonságpolitikájában egyre magabiztosabb**. Az állami és a katonai vezetés egységes abban, hogy az ország fejlődésének egyik kulcsfontosságú eleme, hogy egyrészt hiteles visszatartó képességgel rendelkezzen az ország, másrészt olyan haderővel, amely képes az érdekeket érvényre juttatni. Mindez nem csak szavakban jelentkezik, hanem tétélesen megfogalmazásra kerültek az ország stratégiai dokumentumaiban, és a tézisek gyakorlati feltételeinek megteremtésére ma már konkrét lépések is érzékelhetők.

Az orosz haditengerészet jövője kapcsán még számos kérdőjel létezik, de úgy tűnik, hogy az ország gazdasági megerősödésével megteremtődtek a feltételei a tervszerű fejlesztésnek. A nagyszabású, repülőgép-hordozók építésére irányuló program túlzottan ambiciózusnak tűnik, de még akár részleges megvalósulása esetén is **a jelenleginél komolyabb orosz jelenlétre lehet számolni a világtengereken**. **Oroszország** a jövőben egyre inkább magabiztosabban, **nagyhatalomként fog fellépni, és ehhez igénybe veszi haditengerészeti képességeit is**.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának honlapja, START Aggregate Numbers of Strategic Offensive Arms, <http://www.state.gov/t/vci/rls/130149.htm>, letöltés: 2010. 02. 28.
- Barents Observer hírügynökség, New life for Navy shipyards. <http://www.barentsobserver.com/new-life-for-navy-shipyards.4665484-116320.html>, letöltés: 2010. 02. 28.
- David Miller, Chris Miller: *Modern Naval Combat*. Salamander Books Ltd., London, 1986.
- Jane's All The World's Fighting Ships, 1999-2000, Jane's Information Group Ltd., Sentinel House, 163 Brighton Road, Coulsdon, Surrey CR5 2NH, UK.
- Jane's Sentinel Security Assessment – Russia And The CIS. www.janes.com, letöltés: 2010. 02. 23.
- Moscow News: *Russian navy thwarts pirate attack on Dutch ship*. <http://www.mn.ru/world/20090115/55364101-print.html>, letöltés: 2010. 02. 23.

- RIAN orosz hírügynökség, <http://en.rian.ru/analysis/20091211/157207354.html>
- *No plans to commission Belgorod nuclear submarine – minister.*
<http://en.rian.ru/russia/20060720/51609321.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russia set to purchase large French warship – top brass.*
http://www.en.rian.ru/military_news/20090826/155931865.html,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russia slams Ukraine decree on Black Sea Fleet as anti-Russian.*
<http://en.rian.ru/world/20080813/116020526.html>,
letöltés: 2010. 02. 27.
- *Russia to finalize plans for new aircraft carrier by 2012.*
<http://www.en.rian.ru/russia/20090428/121349563.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russia to float out new missile frigate in 2011.*
<http://en.rian.ru/russia/20081030/118043727.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russia to have 5-6 aircraft carriers in Northern, Pacific Fleet.,*
<http://www.en.rian.ru/russia/20080727/115004797.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russia to start building naval pilot training center in 2010.*
<http://www.en.rian.ru/russia/20090506/155003869.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russia to start patrolling Abkhazia's sea border.*
<http://www.en.rian.ru/russia/20091209/157175159.html>,
letöltés: 2010. 02. 27.
- *Russian destroyer joins anti-piracy mission off Somalia.*
http://en.rian.ru/military_news/20091130/157039227.html,
letöltés: 2010. 02. 23.
- *Russian destroyer joins anti-piracy mission off Somalia.*
<http://en.rian.ru/russia/20100206/157792606.html>,
letöltés: 2010. 02. 23.
- *Russian Navy to receive 4 new amphibious planes by 2013.*
<http://www.en.rian.ru/russia/20080905/116569962.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Russian Navy to receive new carrier-based fighters.*
<http://www.en.rian.ru/russia/20100115/157562223.html>,
letöltés: 2010. 03. 05.
- *Russian Navy's days could be numbered.*
<http://en.rian.ru/analysis/20091211/157207354.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.

- *Russian Pacific Fleet task force departs on anti-piracy mission.*
<http://en.rian.ru/russia/20100224/157984559.html>,
letöltés: 2010. 02. 24.
- *Russian warship seizes group of pirates off Somalia – Navy.*
<http://en.rian.ru/russia/20090915/156133332.html>,
letöltés: 2010. 02. 23.
- *Russian, Chinese warships escort large convoy off Somali coast.*
<http://en.beta.rian.ru/russia/20090504/121424688.html>,
letöltés: 2010. 02. 23.
- *Tests of Russia's troubled Bulava missile planned for new sub.*
<http://www.en.rian.ru/russia/20100224/157991730.html>,
letöltés: 2010. március 5.
- *The Russian Navy's main HQ 'sets sail' for St. Petersburg.*
<http://www.en.rian.ru/analysis/20081216/118878573.html>,
letöltés: 2010. 02. 27.
- *U.S. tracks unexpected Russian subs off east coast.*
<http://www.en.rian.ru/world/20090805/155730971.html>,
letöltés: 2010. 02. 28.
- *Yanukovych opens door to Russian navy keeping base in Ukraine.*
<http://en.rian.ru/world/20100213/157869607.html>,
letöltés: 2010. 02. 27.
- Thomas Nilsen – Igor Kudrik – Alexandr Nikitin:
The Russian Northern Fleet: Sources of Radioactive contamination.
http://www.bellona.org/reports/The_Russian_Northern_Fleet,
letöltés: 2010. 02. 21.
- Tyler Felgenhauer: *Ukraine, Russia, and the Black Sea Fleet Accords, 1999.*
<http://www.princeton.edu/research/cases/ukraine.pdf>,
letöltés: 2010. 02. 27.
- William M. Arkin – Robert S. Norris – Joshua Handler:
Taking Stock: Worldwide Nuclear Weapon Deployments 1998. March 1998.,
<http://www.nrdc.org/nuclear/tkstock/tssum.asp>,
letöltés: 2010. 02. 21.

PROF. DR. HABIL. SZAKÁLY SÁNDOR, DSc

**AKIK A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉST
ÉS KÉMELHÁRÍTÁST IRÁNYÍTOTTÁK (1919–1945)**

Az Osztrák–Magyar Monarchia első világháborúban elszenvedett veresége és a birodalom felbomlását követő hónapok során létrejött önálló magyar állam – Magyar Királyság, majd Magyar Népköztársaság, illetve Magyarországi Tanácsköztársaság és ismét Magyar Királyság – valamennyi politikai vezetése az első feladatai közé sorolta az önálló magyar haderő megteremtését.

Ez az 1918 novemberétől kezdődött időszak – a magyar haderő létrehozásával, létszámával, irányításával kapcsolatban – számos ellentmondással volt tele, míg végül a történeti irodalomban és a közbeszédben is ún. „ellenforradalmi” vagy „Horthy-korszakként” jelzett időben véglegesült.

Az egykori Vörös Hadsereget, illetve a Nemzeti Hadsereg 1919. augusztusi „összeolvadását” követően a haderő a Nemzeti Hadsereg nevet használta, majd 1922. január 4-én a magyar királyi Honvédség nevet vette fel.

A magyar királyi Honvédség lehetőségeit az ország katasztrofális gazdasági helyzete mellett erősen meghatározta az 1920. június 4-én a győztes hatalmakkal aláírt békeszerződés, amely a mindenkori haderő fejlesztése elé komoly akadályokat állított.¹

A mindenkori magyar politikai és katonai vezetés azonban ezen előírásokat igyekezett megkerülni és a tiltásoktól „eltekinteni”. Ez volt érzékelhető a haderő legfontosabb irányító, vezető szervével, a vezérkarral kapcsolatban is.

A trianoni békediktátum hatályba lépése (1921. július 26.) előtt a legfontosabb szervezet a magyar királyi Vezérkar volt, amely a békediktátum hatályba lépését követően a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportja elnevezést vette fel. A tiltott vezérkar, illetve a vezérkari tisztek tiltása okán az utóbbiakat a „vezérkari szolgálatot teljesítő” tisztek elnevezéssel „illették”.

A nem engedélyezett vezérkar azonban a rejtés időszakában – gyakorlatilag 1921 és 1938 között – is vezérkarként működött és építette ki a kor szokásának és gyakorlatának a szervezetét. Élén a vezérkar főnöke állt, aki kezdetben a magyar királyi Vezérkar főnöke, később a HM VI. csoport főnöke, majd a HM Katonai Főcsoportfőnöke, illetve ismét a HM VI. csoport főnöke „titulust” használta és végezetül a magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke lett a megnevezés.

¹ A trianoni békediktátum a katonai fejezeteiben rendkívül szigorú megszorításokat írt elő Magyarországnak számára. Maximum 35 ezer fős haderőt tarthatott fegyverben. A személyi állomány egy huszada lehetett hivatásos tiszt (1750 fő), egy tizenötöde hivatásos altiszt (2334 fő). Nem lehetett vezérkara a haderőnek, a hivatásos tisztképzés céljaira egy katonai akadémiát lehetett fenntartani, korlátozta a fegyverek számát, típusát, tiltotta a harckocsik és a repülőgépek rendszerbe állítását stb. A magyar Nemzetgyűlés 1921. július 26-án ratifikálta az egyezményt, és azt 1921. évi XXXIII. törvénycikként iktatta a magyar törvények sorába. A törvényt – a katonai előírások teljességével – lásd: Magyar törvénytár 1921. évi törvénycikkek. Budapest, 1922.

E szolgálati állás egyúttal a szervezet elnevezése is volt. A vezérkar a korszak egésze során szervezetét csak kismértékben változtatva működött, egy-egy osztályának ideiglenes megszűnése, átalakítása jelentett csak változást. A vezérkar a huszonöt éves korszak során általában összesen tíz osztállyal működött, melyek közül az egyik legfontosabb a hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó osztály volt, a kezdeti néhány hónap után HM VI-2., később a **2. vkf. osztály** nevet viselte.

Ezen osztály szervezetének története csak töredékesen feltárt, aminek oka a források hiányos volta, miközben bizonyos részterületekről már alaposabb ismeretekkel rendelkezünk.²

Ez a tanulmány nem a 2. vkf. osztály történetét, a hírszerzés és a kémelhárítás rendszerét, a katonai attaséi szolgálat működését kívánja bemutatni³, hanem **azon katonai vezetők**ről próbál meg képet rajzolni – még ha vázlatos is –, **akik a magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást 1919 és 1945 között irányították**. E kép megrajzolásához a történelmi statisztika és a szociológia módszerei nyújtanak segítséget.

Az 1919. augusztus 1-je és 1945. május 9-e közötti időszakban a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetének az élén mindösszesen tíz személy állt.⁴ Ők az időrendi sorrendnek megfelelően a következők:

- (1) SZTÓJAY (1935. 11. 04-ig Stojakovics) DÖME (Demeter), vitéz (1944)
(Versec, 1883. 01. 05. – Budapest, 1946. 08. 24.)
- (2) BÖCKL JÓZSEF
(Kalácsa, 1880. 03. 16. – Budapest, 1942. 09. 27.)
- (3) RUSZKAY (1928. 10. 31-ig Ranzenberger) JENŐ, vitéz (1928)
(Budapest, 1887. 01. 01. – Budapest, 1946. 06. 02.)
- (4) HENNYEY (1923. 06. 17-ig Erb) GUSZTÁV, vitéz (1923)
(Kolozsvár, 1888. 09. 25. – München /NSzK/, 1977. 06. 14.)
- (5) ANDORKA (1927-ig Fleischhacker) REZSŐ, vitéz (1927), dr.
(Sopron, 1891. 11. 08. – Budapest, 1961. 03. 30.)

² A 2. vkf. osztály történetére vonatkozóan lásd Böll Gábor: *A VKF-2 szervezettörténete az újabb kutatások tükrében*. In: *Katonaperek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában*. Szerk.: Okváth Imre. Budapest, 2001. 71–102. o., valamint: Szakály Sándor: *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918–1945*. Felderítő Szemle, 2008. november VII. évfolyam Emlékszám 19–45. o.

³ A magyar katonai attaséi szolgálat kiépítéséről és annak kezdeti működéséről ez idáig a legalaposabb és legjobb összefoglalás Árokay Lajos háromrészes tanulmánya: *Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának előzményei 1918-1919*. Hadtörténelmi Közlemények 1983. 1. szám 73–95. o., *A rejtett magyar katonai attasé szolgálat első állomáshelyeinek felállítása. 1920-1923*. Hadtörténelmi Közlemények 1983/3. szám 356–381. o., *A rejtett katonai attasé szolgálat tevékenysége 1923–1928*. Hadtörténelmi Közlemények 1983/4. szám. 574–591. o.

⁴ A vizsgálatba nem vontam be a Nemzeti Hadsereg hírszerző és kémelhárító tevékenységét egy rövid ideig irányító Otrubay Károly személyét és nem vizsgáltam az 1919 augusztusa előtti időszakot sem, amikor gyakorlatilag 1918 novemberétől Stojakovics Döme irányította a mindenkor haderő ilyen irányú tevékenységét.

- (6) UJSZÁSZY ISTVÁN, vitéz
(Nagykörös, 1894. 03. 03. – Szovjetunió (?), 1948 után)
- (7) VASVÁRY (1923. 06. 17-ig Eisensehr) JÓZSEF, vitéz (1923)
(Eszék, 1898. 01. 31. – Lauterach /Ausztria/, 1984. 04. 24.)
- (8) KÁDÁR GYULA, nemes nyárad-gálfálvi
(Debrecen, 1898. 12. 16 – Budapest, 1982. 03. 14.)
- (9) KUTHY LÁSZLÓ, vitéz
(Székesfehérvár, 1896. 09. 22. – Budapest, 1958. 08. 30.)
- (10) ZÁKÓ (1940-ig Zakó) ANDRÁS, nemes reszneki
(Brassó, 1898. 03. 23. – München /NSzK/, 1968. 03. 13.)⁵

Ezen néhány életrajzi adat alapján elmondható, hogy a két világháború közötti Magyarország katonai hírszerzésének és kémelhárításának a vezetői kivétel nélkül a 19. század utolsó két évtizedében születtek, az Osztrák–Magyar Monarchia területén.

Ha azonban megvizsgáljuk azt a kérdést, hogy a trianoni békediktátum következtében létrejött magyar állam területén, illetve az ún. „elcsatolt területeken” születettek aránya milyen, akkor a következő eredményt kapjuk:

Születési hely		
Az ún. „trianoni” Magyarország	Románia	Jugoszlávia
Ruszkay Jenő	Böckl József	Sztójay Döme
Andorka Rezső	Hennyey Gusztáv	Vasváry József
Ujszászy István	Zákó András	
Kádár Gyula		
Kuthy László		

Tíz személy esetében természetesen nehéz reprezentativitásról beszélni, de az mindenképp elgondolkodtató, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőinek 50%-a származott az „elcsatolt területekről”! (Megjegyzendő egyébként, hogy az arány szinte azonos a korszak 1938 és 1945 közötti teljes magyar katonai felső vezetésére⁶, illetve egy szűkebb csoportra – az 1919 és 1945 közötti időszak tábournoki kara 253 tagja – elvégzett vizsgálat eredményével.)⁷ Ez azért is elgondolkodtató, mivel a trianoni békediktátum következtében a történelmi Magyarország területének – Horvátország nélkül – kétharmadát, míg magyar nemzetiségű lakosságának egyharmadát veszítette el. (Igaz, esetünkben is árnyalhatja a képet, hogy a tíz személy közül is számosan nem magyar nemzetiségűnek tekinthetők a nevük „elemzése” alapján, de ez egy más jellegű és sok vitát kiváltó vizsgálatot igényelne.)

⁵ A katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői a névsorban azon a néven szerepelnek, amilyen néven a beosztást betöltötték. A vizsgálat során azonban a magyarosított neveket használtam. Ahol szükséges volt jelezni, hogy az adott időben mely néven volt ismert az érintett személy, ott a szövegben utaltam rá.

⁶ Szakály Sándor: *A magyar katonai elit 1938–1945*. Budapest, 1987. 62–67. o.

⁷ Szakály Sándor: *Az ellenforradalmi Magyarország (1919–1944) hadseregének felső vezetése. Történelmi statisztikai tanulmány a katonai elitéről*. Hadtörténelmi Közlemények 1984/1. szám 45-46. o.

A katonai pályafutás alakulása során a vallási felekezethez való hovatartozásnak nem volt jelentősége, de mivel az adott korban ezen adatokat minden esetben nyilvántartották és feltüntették, úgy véltem nem haszontalan, ha ezt a vizsgálatot is elvégzem. Ebben az esetben inkább az lehet érdekes, hogy az országos arányokkal való összevetés során milyen eredményeket kaphatunk. (Az országos összehasonlítást az 1910-ben felvett statisztikai adatok alapján végeztem el, hiszen abban az esztendőben már valamennyi vizsgált személy élt.)

A vallásfelekezeti megoszlás			
Vallásfelekezet	Személy	Százalék	Százalék 1910-ben ⁸
Római katolikus	Böckl József Ruszkay Jenő Vasváry József Kuthy László Zákó András	50	52,10
Református	Ujszászy István Kádár Gyula	20	18,10
Evangélikus	Hennyey Gusztáv Andorka Rezső	20	13,78
Görögkeleti	Sztójay Döme	10	14,30

Amint látjuk, az arányok nem mutatnak jelentős eltérést az 1910-ben rögzített országos arányoktól, ami igazolhatja azon korábban jelzett véleményemet, miszerint a vallásfelekezeti hovatartozás nem befolyásolta érdemben a katonai hivatás választását, pontosabban a katonai életút alakulását.

Érdekes és fontos lehet viszont annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a Horthy-korszak magyar katonai hírszerzése és kémelhárítása vezetői milyen családi háttérrel rendelkeztek, illetve milyen családi környezetben felnőve választották életcéljukul a katonai hivatást. Ehhez a vizsgálathoz alapvetően a családfők foglalkozása, illetve a családok anyagi helyzete adhat támpontokat.

Mivel a vizsgálatban szereplő tíz személy esetében az apák foglalkozása igen nagy „szórtságot” mutat, úgy véltem szerencsésebb minden esetben megadni a konkrét foglalkozást, mint valamilyen csoportosítással próbálkozni, és egyben a családok anyagi helyzetére vonatkozó ismereteket is közreadni. Ezen két adatsor esetében jelezni szükséges, hogy a foglalkozási és vagyonossági adatok a születési idő, illetve/és a katonaiskolai tanulmányok megkezdésének az időpontjából állnak a rendelkezésre. Akinél úgy a születési, mint a katonaiskolai tanulmányok időszakából ismeretesek az adatok, ott azt tapasztalható, hogy nincs érdemi változás.

⁸ A magyar királyi kormány 1941. évi működéséről és az ország közállapotairól készült jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1941. „C” rész, 4. o.

A családi környezetről		
<i>Személy</i>	<i>Az apa foglalkozása</i>	<i>A család anyagi helyzete</i>
Sztójay Döme	biztosítási ügynök	vagyontalan
Böckl József	törvénytelen gyermek, nevelőapja gazdatiszt	vagyontalan
Ruszkay Jenő	magánzó (esernyőkészítő)	vagyontalan
Hennyey Gusztáv	népiskolai igazgató	vagyontalan
Andorka Rezső	főreáliskolai tanár	vagyontalan
Ujszászy István	városi adóhivatalnok	vagyontalan
Kádár Gyula	hivatásos honvédtiszt	vagyontalan
Kuthy László	reáliskolai igazgató	nincs adat
Zákó András	segédmérnök	vagyontalan

Ha végigtekintünk az apák foglalkozásán, akkor úgy vélem nyugodtan megállapíthatjuk, hogy *az 1919 és 1945 közötti időszak magyar katonai hírszerzésének és kémelhárításának vezetői szinte kivétel nélkül a magyarországi középrétegek alsó harmadában elhelyezkedő, illetve a kispolgári családok gyermekei közül kerültek ki. Olyan családokból, amely családok vagyontalanok voltak és a megélhetést a családfe keresete biztosította.*

Ennek ismeretében elmondható az is, hogy a katonatiszti hivatás választása a fentebb jelzett családokból kikerülő fiatalok számára a társadalmi hierarchiában való előrelépést és a nagyobb egzisztenciális biztonság választását is jelentette egyben.

A katonatiszti hivatás választása azt is jelentette egyben, hogy a tizenéves fiatalnak a különböző katonai tanintézetekben kellett elsajátítania a speciális ismereteket, bár a 19., de a 20. században is volt lehetőség – megfelelő ismeretek megszerzése és vizsga után – a polgári életből bekerülni a hivatásos tiszt állományba, de az így hivatásos tiszté válók aránya elenyésző volt a „klasszikus utat” bejárókéhoz viszonyítva.

A vizsgálatban szereplő tíz személy esetében először nézzük meg azt, hogy a középiskolai ismereteiket milyen iskolákban szerezték meg, illetve volt-e közöttük olyan, aki már tízéves életkora után katonai középiskolában – ez az adott időszakban a katonai alreáliskolát jelentette – kezdte meg iskolai tanulmányait.

Polgári középfokú tanintézetek	
<i>Gimnázium, illetve reáliskola 1–4. osztály</i>	<i>Főreáliskola, illetve felsőkereskedelmi iskola 1–8. osztálya és érettségi</i>
Sztójay Döme Hennyey Gusztáv Andorka Rezső Ujszászy István Vasváry József Kádár Gyula Zákó András ⁹	Böckl József Ruszkay Jenő Kuthy László

⁹ Zákó András a gimnázium 1–5. osztályát végezte el, mielőtt megkezdte volna tanulmányait a nagyváradi magyar királyi honvéd hadapródiskolában.

A „civil” középiskola első négy – Zákó András esetében első öt – osztályának elvégzését követően **a katonatiszti hivatást választani szándékozó ifjak előtt két lehetőség adódott:**

(1) a négy évfolyamos hadapródiskolába felvételizik és annak elvégzését követően 18-19 évesen hivatásos tiszt – az adott időszakban hadapród-tiszthelyettes, illetve 1908. október 1-jétől kezdődően zászlós – lesz; vagy

(2) katonai főreáliskolába jelentkezik és sikeres felvételi után, annak három évét elvégezve katonai akadémiára kerül – a katonai főreáliskolát végeztek automatikusan, felvételi nélkül kerültek be a tisztképző katonai akadémiákra –, melynek elvégzését követően, 21-22 éves korában avatják tiszté, hadnagyi rendfokozatban.

A középiskola négy, illetve öt osztályát elvégzett későbbi katonai vezetők közül *a magyar királyi honvéd főreáliskola (Sopron) növendéke lett:*

Andorka Rezső (1905–1908), Ujszászy István (1909–1912) és Kádár Gyula (1913–1916).

Hadapródiskolába pályázott és nyert felvételt négy fő – Sztójay Döme, Henney Gusztáv, Zákó András és Vasváry József –, akik közül ketten – Henney Gusztáv (1903–1907) és Vasváry József (1913–1915) – a budapesti császári és királyi gyalogsági hadapródiskolában szereztek meg a tiszti kardbojtot, míg Sztójay Döme a pécsi magyar királyi honvéd hadapródiskola (1898–1902), Zákó András pedig a nagyváradi magyar királyi honvéd hadapródiskola (1912–1916) növendéke volt.

A katonai főreáliskolát végzett, illetve a „civil” középiskolákban érettségizett fiatalok közül ketten – Ruszkay Jenő (1904–1907) és Ujszászy István (1912–1914) a mödlingi császári és királyi műszaki akadémiát végezték el. Míg a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia hallgatója volt Böckl József (1900–1903), Andorka Rezső (1908–1911) és Kádár Gyula (1916–1918).

A katonai hírszerzés és kémelhárítás későbbi vezetői közül Kuthy László volt az, aki *a tartalékos tiszti állományból került át – megfelelő háborús tapasztalatok és sikeres vizsga után – hivatásos állományba.*

Ha a fentiekben leírtakat nézzük, akkor azt láthatjuk, hogy nem volt lehetetlen bekerülni a katonai felső vezetés tagjai közé azoknak sem, akik a tisztképzés úgymond „alacsonyabb” fokát választva nyerték el a tiszti kardbojtot, de még akár a tartalékos tiszti állományból is volt erre lehetőség. Tény viszont az is, hogy a katonai akadémiákról kikerültek számára az esély erre nagyobb volt, mint a hadapródiskolákból kikerültek esetében, hiszen a katonai akadémiákon képzett hivatásos tisztek aránya az állomány létszámnak mintegy 20%-ára tehető az adott időszakban.

A tiszti kardbojtot valamely katonai tanintézetben történt sikeres végzés utáni elnyerésénél *fontosabb szerepe volt a későbbi katonai pályafutás során annak a ténynek, hogy szerzett-e a tiszt vezérkari képesítést – illetve a műszaki és tüzér fegyvernembeliek esetében annak megfelelő végzettséget –, illetve szolgált-e vezérkari tiszti beosztásokban.*

A vizsgálatunkban szereplő valamennyi személy rendelkezett ilyen végzettséggel, illetve szolgálattal.

A következőkben azt nézzük meg, hogy mikor és hol szerezték meg ezt a végzettséget, amelyhez röviden áttekintjük a vezérkari képzés „intézményi rendszerét”.

Az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében – amely a császári és királyi hadseregből és a haditengerészetből, a magyar királyi Honvédségből és az osztrák császári királyi „honvédségből” (Landwehr) állt össze – a vezérkari képzettséget a bécsi császári és királyi Hadiiskolán (Kriegsschule) lehetett megszerezni, amely 1857-től 1914 végéig működött. A képzési idő 1908 októberéig két esztendő, majd azt követően három év volt. A közös haderő tisztjei felvételi vizsgák után, míg a magyar királyi honvédségben szolgáló tisztek egy tíz hónapos „honvéd felsőbb tiszti tanfolyam” elvégzése, majd a Honvédség Főparancsnokának kijelölése alapján kerülhettek be a vezérkari tisztképző intézménybe.

A világháború évei alatt a Hadiiskola működése szünetelt, a felmerülő vezérkari tiszthiányokat pedig néhány hetes tanfolyamokon igyekeztek pótolni. Ilyen tanfolyam volt 1915-ben Przemyslben, 1917-ban Laibachban, majd 1918-ban Belgrádban. Az ezeket a tanfolyamokat sikeresen elvégző tisztek vezérkari tiszti beosztásokba kerültek, de nem lettek a vezérkari testület tagjai.

A magyar Nemzeti Hadsereg, majd 1922. január 4-e után a magyar királyi Honvédség a trianoni tiltás ellenére is igyekezett a vezérkari tisztképzést beindítani. **1920-ban már rejtve meg is indult az első tanfolyam**, melynek hallgatói közé elsősorban a Hadiiskolán már egy évet végzett, illetve a különböző vezérkari tanfolyamokat elvégzett tiszteket kerültek be.¹⁰ A nevét számos esetben változtató vezérkari iskolán kezdetben két, majd három esztendőes képzés folyt. A gyakorlat és az elvek a bécsi Hadiiskolában kidolgozottakon alapultak.

A vezérkari tisztté válásnak volt azonban egy másik lehetősége is az 1919 és 1945 közötti időszakban. A Hadiakadémián zajló képzésen kívüli, egyéni felkészülés után, az ott sikeresen letett vizsga. A vizsga feltételei, követelményei megegyeztek a Hadiakadémián tanulókéval, könnyítés nem volt.

E rövid áttekintés után nézzük meg, hogy **ki, hol és mikor szerzett vezérkari képesítést:**

<i>Cs. és kir. Hadiiskola (Bécs)</i>	<i>M. kir. Honvéd Hadiakadémia (Budapest)</i>	<i>Vezérkari törzstiszti vizsga (egyéni felkészülés után)</i>
Böckl József (1907–1910)	Andorka Rezső (1920–1921)	Kádár Gyula
Sztójay Döme (1907–1910)	Hennyey Gusztáv (1920–1921)	Kuthy László
Ruszkay Jenő (1912–1914)	Ujszászy István (1922–1924)	
	Vasváry József (1924–1926)	
	Zákó András (1924–1926)	

¹⁰ Az önálló magyar vezérkari tisztképzés történetére és a képzés rendszerére vonatkozóan lásd: Oroszi Antal: *A magyar királyi Honvéd Hadiakadémia története (1923–1945)*. Budapest, 2000.

Az adatokat áttekintve azt látjuk, hogy a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői közül a vezérkari képzettségüket még az Osztrák-Magyar Monarchia Hadiiskoláján szerezték meg hárman, míg heten 1920 után váltak vezérkari tisztakké. Ez az életkori különbségeket tekintve természetes is, de megjegyzendő, hogy mind Andorka Rezső, mind Hennyey Gusztáv már a világháború éveiben szolgált vezérkari tiszti beosztásokban. Az ő esetükben ennek is betudható, hogy 1920 után, az elsők között végezték el a vezérkari iskolát., amely az ilyen „előélettel” rendelkezők számára akkor egy esztendő volt.

Ezen adatok ismeretében nyugodtan fogalmazható meg tehát az az állítás, miszerint a két világháború közti időszak magyar haderejében a katonai hírszerzés és kémelhárítás élén csak olyan személy állhatott, aki rendelkezett az adott korban a legmagasabb katonai végzettséget jelentő vezérkari iskolai képzettséggel és végzettséggel s értelemszerűen vezérkari tiszti gyakorlattal és tapasztalatokkal.

Ha azt nézzük meg, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás élén állt személyek esetében milyen a különböző fegyvernemektől származók aránya akkor a következő eredményt kapjuk:

Az érintettek eredeti fegyvernemei	
<i>Gyalogság</i>	<i>Tüzérség</i>
Sztójay Döme	Ruszkay Jenő
Böckl József	Ujszászy István
Hennyey Gusztáv	
Andorka Rezső	
Vasváry József	
Kádár Gyula	
Kuthy László	
Zákó András	

Amint látjuk, sem a lovasságtól, sem a műszaki csapatoktól származó tiszt nem állt 1919 és 1945 között a katonai hírszerzés és kémelhárítás élén. A „fegyvernemek királynője”, a gyalogság adta a vezetők 80%-át, míg a tüzérség a maradék 20%-ot. Ennek a két fegyvernemnek a dominanciája a haderőn belüli fegyvernemi arányokat figyelembe véve „felülreprezentáltságot” jelent. Oka nem igazán deríthető ki, de érdemi jelentősége nem is volt.

A fegyvernemi „hovatarozásnál” érdekesebb lehet annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia 1918. október–novemberi összeomlását megelőzően a *tíz fő melyik – azaz a közös, a honvéd vagy az osztrák „honvéd” – haderőben szolgált.* Itt meg kell említeni, hogy volt „átjárhatóság” az egyes haderők között, így honvédtiszt is átkerülhetett a közös haderőbe és fordítva, illetve az a honvédtiszt, aki vezérkari tiszti beosztásba került – még ha honvéd seregtestnél is – a közös haderő „részévé” is vált, mivel az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében csak egyetlen, egységes vezérkari testület létezett.

Ennek előrebocsátása után nézzük az adatokat:

Az érintettek 1918 novembere előtti szolgálata		
<i>A cs. és kir. haderőben</i>	<i>Az m. kir. honvédségben</i>	<i>Mind a kettőben szolgált</i>
Ruszkay Jenő Hennyey Gusztáv Ujszászy István Vasváry József Kuthy László	Andorka Rezső Böckl József Kádár Gyula Zákó András	Sztójay Döme

Amint látjuk, az arányok 5:4:1, ami azt jelenti, hogy az 1918 előtt a korábbi magyar királyi Honvédségben szolgáltak nem szenvedtek hátrányt az 1920 utáni katonai pályafutásuk során. Az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában a volt közös haderőben szolgált magyar (magyar állampolgárságú) hivatásos tisztek száma jelentősebb volt, mint a magyar királyi honvédségben szolgálóké. Így a közel 50–50%-os arány azt igazolja, hogy a volt honvédtisztek arányukon felül voltak reprezentálva a katonai felső vezetésben, így őket hátrány a közös haderőben szolgáló tisztekkel szemben nem érte.

Az 1918-ban bekövetezett összeomlást követően létrejött önálló magyar állam haderejében is szolgáltak a vizsgálatban szereplő személyek a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány nem igazán „katonabarát” politikája ellenére is. Ugyanez mondható el az 1919. március 21-én létrejött Magyarországi Tanácsköztársaság – 1919. június 14-e után Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság – időszakáról is.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői közül hat személyről ismeretes, hogy hol szolgált 1919. március 21-e után, míg négy személy esetében ez nem ismeretes. Utóbbiak: Böckl József, Ujszászy István, Vasváry Frigyes és Zákó András. Itt megjegyzendő, hogy Ujszászy István a népköztársaság haderejében még szolgált és csendőrtiszti tanfolyamra jelentkezett 1918 végén, melyet a csendőrség keretén belül létrehozott „bizalmi férfiak testülete” támogatott.

1919-ben a Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében ténylegesen szolgált: Sztójay Döme, Ruszkay Jenő, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső és Kádár Gyula, míg az 1919. június 6-a után Szegeden szerveződő Nemzeti Hadseregben vállalt szolgálatot Kuthy László.

Amint látjuk, a Vörös Hadseregben szolgálatot vállaltak száma és aránya messze felülmúlta a Nemzeti Hadseregbe 1919. augusztus 1-e előtt szolgálatot vállaltak számát, illetve arányát.

Ha megnézzük a Vörös Hadseregben szolgálatot vállaltak által betöltött beosztásokat, akkor azt mondhatjuk, hogy alacsony rendfokozatuk és fiatal életkoruk ellenére *szinte kivétel nélkül fontos beosztásokat töltöttek be* a 2. vkf. osztály későbbi vezetői.

Sztójay Döme a Vörös Hadsereg Parancsnoksága hírszerző és kémelhárító főnöke volt, ugyancsak a parancsnokságon szolgált – Stromfeld Aurél, a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke mellett – Andorka Rezső és Hennyey Gusztáv. Kádár Gyula csapattiszt beosztást töltött be, míg Ruzskay Jenő pontos beosztásáról jelenleg még nincs ismeretünk.

A katonai pályafutás 1919 utáni alakulását vizsgálva, úgy vélem nyugodtan állítható, hogy az 1919-es „vörös múlt” nem okozott törést a katonai karrier alakulásában. Valamennyi személy a Nemzeti Hadsereg, majd az 1922. január 4-étől magyar királyi Honvédség nevet viselő magyar haderő felső vezetésének tagjává vált, illetve a magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást irányította hosszú éveken keresztül.

Az eddig közölt adatsorok után most a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőinek katonai életútjából igyekszem kiragadni különböző állomásokat, nevezetesen azokat, amelyek a „területen” eltöltött idővel és szolgálattal függnek össze. Megnéztem, hogy mennyi időt töltöttek 1919 után a 2. vkf. osztályon, illetve mennyi ideig vezették az osztályt. Milyen rendfokozatban „léptek be”, illetve „léptek ki” az osztályvezetői beosztásból? Milyen rendfokozatot értek el katonai pályafutásuk befejeztével, mi történt velük 1945 után, illetve 1944-ben, különböző időpontokban és hogy alakult a pályafutásuk, életútjuk?

Mielőtt azonban a fentebb jelzett összeállítások alapján igyekeznék általánosnak tekinthető tanulságokat levonni, bemutatom, hogy a tíz személy milyen nyelvi felkészültséggel vezette a mindenkori vezérkar egyik legfontosabb, legjelentősebb osztályát.¹¹

Nyelv	A nyelvet használó személyek
Német	Sztójay Döme, Böckl József, Ruzskay Jenő, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső, Ujszászy István, Vasváry József, Kádár Gyula, Kuthy László, Zákó András
Francia	Sztójay Döme, Böckl József, Ruzskay Jenő, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső, Ujszászy István, Vasváry József, Kádár Gyula, Kuthy László, Zákó András
Angol	Ruzskay Jenő, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső, Ujszászy István, Vasváry József
Szerb	Sztójay Döme (?), Hennyey Gusztáv (?), Ujszászy István, Vasváry József
Horvát	Sztójay Döme, Böckl József, Vasváry József
Román	Böckl József, Ruzskay Jenő, Hennyey Gusztáv (?), Zákó András
Cseh	Andorka Rezső (?), Ujszászy István (?)
Lengyel	Andorka Rezső (?), Ujszászy István (?)
Olasz	Ruzskay Jenő
Orosz	Ruzskay Jenő
Török	Ruzskay Jenő (?)

¹¹ Az idegen nyelvek ismeretére vonatkozó adatoknál a ? a nyelv ismeretének esetlegességére utal, de nagy valószínűséggel az így jelölt nyelvet (is) használta az adott személy.

Az adatok áttekintéséből kitűnik, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás egykori vezetői összesen tizenegy nyelvet ismertek, és használtak is alapvetően. Az ismert nyelvek közül valamennyien használták a németet és a franciát, négyen az angolt és négyen a szerbet, hárman a horvátot és hárman a románt, míg ketten a csehet és a lengyelt, és egy személy az olaszt, az oroszot és a törököt.

Ha azt nézzük meg, hogy egy-egy személy hány nyelvet ismert, illetve használt, akkor a következő adatokat kapjuk:

A használt nyelvek száma	A nyelvet használó személyek
Hét nyelv	Ruszkay Jenő
Hat nyelv	Ujszászy István
Öt nyelv	Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső
Négy nyelv	Sztójay Döme, Böckl József, Vasváry József
Három nyelv	Zákó András
Két nyelv	Kádár Gyula, Kuthy László

A tíz katonai felső vezető esetében elmondható, hogy 70%-uk négy vagy több nyelvet használt, míg 30%-uk két nyelvet. Érdekesnek tűnhet, hogy a két nyelvet használó három személy kivétel nélkül a második világháború éveiben állt – egyébként csak rövid ideig – a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás élén, míg a többiek közül két, sok nyelvet ismerő személy volt ugyanezen időszakban a 2. vkf. osztály vezetője.

A nyelvismerettel kapcsolatban elmondható továbbá az is, hogy a németet mindenki ismerte és használta, s ez a tény részben az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása időszakában végzett katonai iskolai tanulmányoknak, részben pedig a közös haderőben teljesített katonai szolgálatnak volt köszönhető. A francia nyelv ugyanazon időszakban a katonai tanintézetekben kötelezően tanított nyelv volt, illetve a későbbiek során a hírszerzés és kémelhárítás területén dolgozó – a vizsgálatba bekerült személyek közül többek esetében is – katonai attaséi szolgálataival függött össze, hiszen a kor diplomáciai nyelvét kötelező volt ismerni.

A környező országokban használt nyelvek ismerete részben a származással – születési hely –, részben az iskolai tanulmányokkal, illetve a katonai szolgálat állomáshelyeivel függött össze, hiszen például aki a volt magyar királyi honvédség horvátországi alakulatainál teljesített szolgálatot el kellett, hogy sajátítsa a horvát nyelvet, mivel az, és nem a magyar volt a szolgálat nyelve! Ugyanakkor a közös haderőben szolgáltak esetében megfelelő szinten kellett ismerni az ezred nyelve(ke)t is, ugyanis ha az azonos nyelvet beszélő legénység számaránya elérte a 20%-ot, akkor az általuk használt nyelv az adott ezred (egyik) ezrednyelvének számított és a tisztek, altisztek számára annak ismerete kötelező volt. (Ez természetesen nem jelentette azt, hogy minden tiszt és altiszt tökéletesen elsajátította az adott nyelve(ke)t, de a hétköznapi beszéd és a parancsok kiadása nem okozott gondot nekik.)

A nyelvismeret bemutatása után nézzük meg a korábban jelzetteknek megfelelően, hogy időrendi sorrendben, a vizsgálatban szereplő tíz személy mikor és mennyi ideig is állt a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás élén.

Időszak	Személy	Vezetőként eltöltött idő
1919. 11. 17.–1925. 08. 30.	Sztójay Döme	58 hó
1925. 09. 21.–1928. 11. 15.	Böckl József	39 hó
1928. 11. 15.–1933. 05. 01.	Ruszkay Jenő	54 hó
1933. 05. 01.–1937. 08. 01.	Hennyey Gusztáv	51 hó
1937. 08. 01.–1939. 08. 01.	Andorka Rezső	21 hó
1939. 08. 01.–1942. 08. 01.	Ujszászy István	39 hó
1942. 08. 01.–1943. 08. 01.	Vasváry József	12 hó
1943. 08. 01.–1944. 04. 15.	Kádár Gyula	9 hó
1944. 05. 04.–1944. 10. 16.	Kuthy László	5 hó
1944. 10. 16.–1945. 05.	Zákó András	7 hó

Az összeállításból kiderül, hogy a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás élén az adott időszakban összesen 295 hónapot töltött el a tíz katonai vezető, ami átlagosan 29,5 hónapot jelent. Ha megvizsgáljuk azonban az 1942 előtti és az azt követő időszakot, akkor azt látjuk, hogy az első 23 esztendőben a legrövidebb időtartam a 2. vkf. osztály élén 21 hónap volt, míg az 1942 utáni időszakban a legtöbb 12 hónap!

Az 1942 előtti legrövidebb időszak egyébként a 2. vkf. osztály akkori vezetőjének – dr. Andorka Rezső vezérkari ezredes – diplomáciai megbízatásának tudható be. Az államfő ugyanis 1939 májusában spanyolországi magyar követté nevezte ki Andorka Rezsőt – rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangban –, aki ezen oknál fogva került felmentésre beosztásából és egyben nyugalományba, melyet megelőzően Horthy Miklós kormányzó tábornokká nevezte ki a későbbi követet.¹²

A második világháború időszakának gyors váltásai az ország politikai és katonai helyzetének alakulásával függnek/függhetnek össze. Kádár Gyula a Honvéd Vezérkar főnökének, vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredesnek a bizalmi embereként került a 2. vkf. osztály élére és az ország német megszállását – 1944. március 19.– követően mentették fel beosztásából és a német hatóságok őrizetbe is vették.

A beosztásban öt követő Kuthy László vezérkari ezredes – aki korábban hosszú évekig a magyar királyi Testőrségben szolgált –, a nyilas-hungarista hatalomátvétel – 1944. október 15-16.– következtében került felmentésre és egyben nyilas-hungarista őrizetbe is. (Kuthy László 1944. április 1-e és 1944. október 16-a között egyben az Államvédelmi Központ vezetője is volt.)

Utóda, Zákó András vezérkari ezredes – majd vezérőrnagy – lett, aki 2. vkf. osztálynak a második világháború európai befejeződéséig történt irányítása mellett betöltötte az Államvédelmi Központ vezetőjének a tisztét is 1944. november 15-éig, amikor is a szervezet megszűnt.

¹² Andorka Rezsőt 1939. május 1-jével mentette fel a 2. vkf. osztály osztályvezetői beosztásából az államfő és 1939. május 8-ával nevezte ki tábornokká.

Ha a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői posztján eltöltött időtartam hossza alapján állítjuk sorrendbe a tíz katonai vezetőt, akkor a következő eredményt kapjuk:

Időtartam	Személy
58 hó	Sztójay Döme
54 hó	Ruszkay Jenő
51 hó	Hennyey Gusztáv
39 hó	Böckl József
39 hó	Ujszászy István
21 hó	Andorka Rezső
12 hó	Vasváry József
9 hó	Kádár Gyula
7 hó	Zákó András
5 hó	Kuthy László

A következőkben azt vizsgálom, hogy milyen életkorban és milyen rendfokozatban került az adott személy a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás élére, illetve hány éves volt a beosztásból történt felmentésekor és akkor milyen rendfokozatot viselt.

Személy	Életkor a kinevezéskor/ felmentéskor	Rendfokozat a kinevezéskor/ felmentéskor
Sztójay Döme	37 év / 42 év	vezérkari őrnagy / vezérkari ezredes
Böckl József	45 év / 48 év	vezérkari ezredes / vezérkari ezredes
Ruszkay Jenő	41 év / 46 év	vezérkari ezredes / vezérkari ezredes
Hennyey Gusztáv	45 év / 49 év	vezérkari ezredes / vezérkari ezredes
Andorka Rezső	45 év / 47 év	vezérkari ezredes / vezérkari ezredes
Ujszászy István	45 év / 48 év	vezérkari ezredes / vezérőrnagy
Vasváry József	44 év / 45 év	vezérkari ezredes / vezérőrnagy
Kádár Gyula	44 év / 45 év	vezérkari ezredes / vezérkari ezredes
Kuthy László	48 év / 48 év	vezérkari ezredes / vezérkari ezredes
Zákó András	46 év / 47 év	vezérkari ezredes / vezérőrnagy

A fenti táblázatból egyértelműen kiderül, hogy a **katonai hírszerzés és kémelhárítás élén általában vezérkari ezredesi rendfokozatú személyek álltak**. Ez alól csak Sztójay Döme jelentett a kinevezésekor kivételt, aminek azonban érthető oka volt, hiszen ő a megszülető új magyar állam, a népköztársaság hadereje katonai hírszerzése és kémelhárítása megszervezője volt 1918 novemberében és állt annak az élén, a változó politikai rendszerektől függetlenül 1925 második feléig. Mivel az 1918 előtti magyar királyi Honvédség sem vezérkarral, sem önálló hírszerző és kémelhárító szervezettel nem rendelkezett, így az adott területen járatos, honvédtiszt Sztójay kapott a szervezett kialakítására megbízatást, amit kitűnően teljesített is. A vezérkari ezredesi rendfokozatot osztályvezetői működése során érte el, az adott korban ugyanis elképzelhetetlen volt, hogy valaki – a háborús időszakot leszámítva – az új beosztására való tekintettel magasabb rendfokozatba nyerjen kinevezést!

Megjegyzendő az is, hogy a két világháború közötti időszakban a 2. vkf. osztály – de valamennyi Honvéd Vezérkar főnöke osztály – vezetői beosztásához vezérkari ezredesi rendfokozatot „rendeltek” és ha megnézzük, azt láthatjuk, hogy a beosztásból történt kiváláskor hárman viselték a vezérőrnagyi rendfokozatot, de a beosztásuk időszakában csak rövid ideig, mivel nem tábornoki helyen tábornoki rendfokozatban nem lehetett szolgálni. Az ilyen rendfokozatban a 2. vkf. osztály élén eltöltött rövid idő csak addig „állt fenn”, amíg az osztályvezető a tábornoki rendfokozatának és képességeinek megfelelő új beosztásba nem került. Ez alól talán csak Zákó András tekinthetjük kivételnek, de ő egy politikailag „sajátos” helyzetben – a nyilas-hungarista hatalomátvételt követően – került az osztály élére. Egyébként Ujszászy István négy, míg Vasváry József hat hónapot töltött az osztály élén vezérőrnagyi rendfokozatban.

Ha megvizsgáljuk a kinevezéskori átlagéletkort, akkor 44 évet kapunk, míg a felmentéskor 46,5 évet. Az utóbbi viszonylag alacsony életkort a két „kényszerű” felmentés – 1944-ben Kádár Gyuláé és Kuthy Lászlóé –, illetve a háború befejeztének okán Zákó András beosztásának a „megszűnt” eredményezte.

Amint látjuk a legfiatalabb vezető a 37 éves Sztójay Döme volt, míg a legmagasabb életkorban, 48 évesen Kuthy László került kinevezésre. Azt láthatjuk, hogy a legtöbb vezető 45 éves életkorában került az osztályvezetői beosztásba, így Böckl József, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső és Ujszászy István. Összességében láthatjuk, hogy nyolc személy 45 évesen, illetve annál fiatalabban, míg két személy 45 éves korán túl lett a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetője.

A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás „vezetői székébe” került katonai vezetők esetében érdemes megnézni azt is, hogy honnét, milyen beosztásból kerültek e posztra, vagyis, hogy előtte is az adott területen szolgáltak-e? Milyen rendfokozatot viseltek az adott időben, illetve hány évesek voltak a „be- és kikerüléskor”?

A 2. vkf. osztály állományában szolgáltak 1919 augusztusa után:

Személy	Év	Életkor	Rendfokozat
Sztójay Döme	1919	36 év	vezérkari őrnagy
Böckl József	1925	45 év	vezérkari ezredes
Ruszkay Jenő	1922	35 év	vezérkari őrnagy
Hennyey Gusztáv	1919	31 év	vezérkari százados
Andorka Rezső	1919	27 év	vezérkari százados
Ujszászy István	1921	28 év	vezérkari százados
Vasváry József	nincs adat	nincs adat	nincs adat
Kádár Gyula	1942	43 év	vezérkari alezredes
Kuthy László	1940	44 év	vezérkari alezredes
Zákó András	1929	31 év	vezérkari százados

Amint az összegzésből kiderül, három személy már 1919-ben, tehát a katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozásakor a szervezetnél teljesített szolgálatot, míg a többiek az 1920-as években, viszonylag fiatal életkorban kerültek az osztályra.

Kivételt Kádár Gyula és Kuthy László képeznek, akik – rendfokozatukat és életkorukat tekintve is – csak jóval később kerültek a 2. vkf. osztályra. A bekerüléskori átlagos életkor 35,5 év, de ha az osztályra azonnal osztályvezetői beosztásba kinevezett Böckl Józsefet a vizsgálatból kivesszük, akkor az életkor még alacsonyabb lenne.

A kutatás jelenlegi állása szerint Böckl József volt az a 2. vkf. osztályvezető, aki „kívülről” érkezett, így nem rendelkezett korábbról hírszerzői és kémelhárító tapasztalattal. Vezérkari képzettséggel és gyakorlattal, valamint vezetői tapasztalattal és megfelelő idegen nyelvi ismerettel viszont igen. Végezetül megjegyzendő, hogy Kuthy László a 2. vkf. osztályon teljesített szolgálata után 1942-ben más vezetői beosztásba került¹³ és 1944-ben mint az osztály vezetője tért vissza.

A 2. vkf. osztályra történt bekerüléskor viselt rendfokozatát kilenc személynek ismerjük és mindössze egy személyét nem. Ezen rendfokozatok megoszlása a következő:

Rendfokozat a 2. vkf. osztályra történt bekerüléskor	Személy
Vezérkari százados	Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső, Ujszászy István, Zákó András
Vezérkari őrnagy	Sztójay Döme, Ruszkay Jenő
Vezérkari alezredes	Kuthy László, Kádár Gyula
Vezérkari ezredes	Böckl József

A táblázat adatai azt igazolják, hogy a 2. vkf. osztály állományába általában fiatal vezérkari századosi, illetve fiatal vezérkari őrnagyi rendfokozatban kerültek be a későbbi osztályvezetők. Az ettől való eltérés tűnt inkább rendkívülinek.

Ha az életkort vizsgáljuk, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a „normál esetben” harminc éves életkor körüli időben kerültek a katonai hírszerzés és kémelhárításhoz a fiatal tisztek. Ez azt jelentette, hogy egy fiatal tiszt az egyébként kiszámítható katonai életút során hosszú évekig szolgálhatott az adott területen – még ha más-más beosztásokban is – és katonai pályafutásának utolsó nyolc-tíz esztendejében magasabb parancsnoki beosztásokba kerülve korábbi szolgálati helye „szép emlékké” nemesült.

A következő táblázat azt mutatja be, hogy a tíz osztályvezető melyik esztendőben, milyen életkorban és milyen rendfokozattal került ki a 2. vkf. osztály „kötelékéből”.

¹³ Kuthy László 1942. szeptember 30-a és 1944. május 4-e között nem szolgált a 2. vkf. osztályon. 1944. április 1-jéig a budapesti I. honvéd hadtest vezérkari főnöke, majd azt követően az Államvédelmi Központ vezetője volt. Ezen beosztását a 2. vkf. osztály osztályvezetői beosztása mellett is megtartotta.

Személy	Év	Életkor	Rendfokozat
Sztójay Döme	1933	50 év	tábornok ¹⁴
Böckl József	1928	48 év	vezérkari ezredes
Ruszkay Jenő	1933	46 év	vezérkari ezredes
Hennyey Gusztáv	1937	49 év	vezérkari ezredes
Andorka Rezső	1939	47 év	vezérkari ezredes
Ujszászy István	1942	48 év	vezérőrnagy
Vasváry József	1943	45 év	vezérőrnagy
Kádár Gyula	1944	45 év	vezérkari ezredes
Kuthy László	1944	48 év	vezérkari ezredes
Zákó András	1945	47 év	vezérőrnagy

A fenti adatok szerint a 2. vkf. osztályon teljesített szolgálat átlagosan a 47. életév (47 év 3 hó) betöltése után fejeződött be – ha eltekintünk a három „kényszer” alatti változástól (Kádár, Kuthy, Zákó), illetve Sztójay Döme 1919 augusztusa előtti szolgálati idejének a beszámításától –, amely azonban nem a katonai pályafutás befejeztét, lezárulását jelezte, hanem a következő, magasabb beosztásba történő kinevezést.

Ha összevetjük a „bekerüléskori” és a „kikerüléskori” életkorokat, akkor azt láthatjuk, hogy a 2. vkf. osztály egykori vezetői átlagosan tíz esztendeig szolgáltak a katonai hírszerzés és kémelhárítás területén, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag katonai pályafutásuk időtartamának mintegy egyharmadát töltötték hírszerző–kémelhárító beosztásokban.

Személy	Szolgálati idő 1919. 08. 01. után	A 2. vkf. osztály állományában	A 2. vkf. osztály élén	Az 1919. 08. 01. utáni szolgálati idő %-a
Sztójay Döme	197 hó	92	58	76,5
Böckl József	228 hó	–	39	17,1
Ruszkay Jenő	249 hó	82	54	54,6
Hennyey Gusztáv	300 hó	140	51	63,6
Andorka Rezső	237 hó	124	21	61,1
Ujszászy István	296 hó	112	39	51,0
Vasváry József	303 hó	68	12	26,0
Kádár Gyula	296 hó	5	9	4,7
Kuthy László	302 hó	31	5	11,7
Zákó András	308 hó	Nincs adat	7	2,2

¹⁴ A tábornoki rendfokozat 1924. augusztus 12-e és 1941. július 29-e között az egycsillagos tábornokot jelölte. Az adott időszak előtt és után az elnevezés: vezérőrnagy.

Mielőtt rátérnék annak bemutatására, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás területéről történt „kilépésüket” követően az osztályvezetői beosztást betöltött személyek katonai pályafutása miként alakult, érdemes megnézni az 1919 utáni teljes katonai szolgálati idő – amely az adott korban maximum 36 esztendő lehetett, azt csak az államfő „kivételes és kegyelemből” történt hozzájárulásával léphették túl (az ún. Horthy-korszak huszonöt éve alatt ilyen kivétel nem haladta meg a húszat!) – és a 2. vkf. osztályon, illetve az annak élén eltöltött idő összességét és arányát is.

Ennek az összeállításnak az adataiból kitűnik, hogy az akkori magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás élén álló személyek fele az 1919 utáni katonai szolgálati idejének több, mint 50%-át a 2. vkf. osztály állományában, különböző beosztásokban töltötte, és csak a „kivülről jött” Böckl József nem szolgált – az eddigi ismereteink szerint – az osztályon, illetve annak valamelyik rejtett részlegénél osztályvezetői kinevezése előtt.

Ujszászy István, Vasváry József és Zákó András esetében nincsenek teljesen pontos adataink, így azt mondhatjuk, hogy a teljes 1919 utáni katonai szolgálati időhöz viszonyítva alacsonyabb százalékot kaptunk, mint ami valószínűsíthető.

Ha megnézzük a teljes szolgálati időt és annak a százalékokban kifejezett „2. vkf-es” időszakát, akkor azt tapasztaljuk, hogy Sztójay Döme áll a sor élén, őt követi Hennyey Gusztáv, majd Andorka Rezső és Ujszászy István. Ők négyen az 1919 utáni katonai pályafutásuk idejének több, mint 50%-át a 2. vkf. osztályon töltötték. Valószínűsíthető, hogy Andorka és Ujszászy „eredménye” jobb lehetett volna, hiszen Andorka követi kinevezése a katonai pályafutása végét jelentette – ez egyébként érvényes Sztójayra is, aki katonai pályafutását befejezve kapott „rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter”-i rangot és lett magyar követ a Német Birodalomban¹⁵ –, illetve Ujszászy az Államvédelmi Központ élére kerülve¹⁶ gyakorlatilag a különböző szervek munkáját hangolta össze, ténylegesen nem mást csinálva, mint előző beosztásában.

A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői közül – különböző időpontokban – többen is teljesítettek katonadiplomáciai szolgálatot, célszerű tehát ha megnézzük, kik, mikor és milyen állomáshelyeken szolgáltak.

A katonadiplomáciai beosztás alatt minden esetben a katonai attaséi szolgálatot értem, jöhet annak ilyen megnevezése csak 1927 második felétől ismeretes, illetve használatos az ő esetükben. A trianoni békediktátum előírásai következtében korábban ugyanis ezek a beosztások nem létesülhettek a magyar külképviseleteken. Ott a kezdetekben diplomáciai fedésben dolgoztak a katonadiplomáták, majd később, 1927 második feléig mint „katonai szakelőadók” működtek.

¹⁵ Sztójay Döme – már ezen a néven – 1935. december 10-e és 1944. március 22-e között volt Magyarország Német Birodalomba akkreditált követe.

¹⁶ Ujszászy Istvánt az államfő 1942. október 14-én, 1942. július 1-jei hatállyal nevezte ki az Államvédelmi Központ vezetőjévé, miközben a felmentése a 2. vkf. osztály osztályvezetői beosztásából 1942. augusztus 1-jei hatállyal történt meg.

Személy	A katonadiplomáciai szolgálat helye	Időtartama
Andorka Rezső ¹⁷	Prága Varsó	1923. 04.–1926. 07. 1927. 12. 16.–1931. 04. 15.
Hennyey Gusztáv	Belgrád Athén (az állomáshely Belgrád)	1928. 05. 07.–1933. 03. 01. 1928. 07. 17.–1933. 03. 01.
Ruszkay Jenő ¹⁸	Ankara Szófia	1924. 02.–1924. 10. 1924. 10.–1925. 07.
	Bukarest	1925. 08.–1928. 06. 04.
Sztójay Döme ¹⁹	Berlin	1925. 09. 01. – 1933. 05. 01.
Ujszászy István	Varsó	1931. 04. 15.–1934. 05. 01.
	Prága	1934. 06. 16.–1938. 02. 01.
Vasváry József ²⁰	Belgrád Athén (az állomáshely Belgrád)	1939. 09. 15.–1941. 05. 01. 1939. 09. 15.–1941. 05. 01.

Ennek az adatsornak a vizsgálatából kiderül, hogy az egykori magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás tíz vezetője közül hat teljesített katonai attaséi beosztásban szolgálatot. Közülük öt az osztályvezetői kinevezését megelőző években, míg egy személy osztályvezetői beosztásából történt felmentését követően került katonai attaséi beosztásba. Egy személy három ízben és három állomáshelyen, míg két személy két alkalommal és két állomáshelyen szolgált. Ketten egy időben voltak akkreditálva két országban is.

Az osztályvezetői beosztásából történt felmentés után Sztójay Döme az egyik legfontosabb magyar katonadiplomáciai állomáshelyre, Berlinbe került, ahol mintegy nyolc esztendeig töltötte be a katonai attaséi beosztást, majd rövid idő eltelté után ugyanoda került vissza, követi beosztásba.

Ha ismételten megnézzük a katonai hírszerzés és kémelhárítás élén állt személyekre vonatkozó eddigi adatokat, akkor azt láthatjuk, hogy csak a „kivülről” és /vagy „később” jöttek esetében hiányzik a katonai attaséi beosztásban eltöltött szolgálat. (Zákó András esetében sajátos a helyzet. Ő Romániában hírszerzőként működött, de lebukott és hosszú időt töltött román börtönökben. Ha így nézzük, akkor azt mondhatjuk, hogy neki is volt „külszolgálati tapasztalata”.) Úgy vélem megfogalmazható vélemény az, hogy a szolgálat mindenkori vezetőivel szemben fontos követelménynek számított a külföldi tevékenység és működés (is).

¹⁷ Adorka Rezső Prágában még Fleischhacker Rezsőként szolgált „katonai szakelőadó” beosztásban.

¹⁸ Ruszkay Jenő ezen beosztásai idején még Ranzenberger Jenő néven szolgált.

¹⁹ Sztójay Döme ekkor még Stojakovics Döme néven szolgált.

²⁰ Vasváry József esetében érdekes a katonai attaséi beosztásából történt felmentésének az időpontja. Miközben a magyar királyi honvédség kijelölt seregtesei megkezdték a hadműveleteiket a szétesett Jugoszláv Királyság hadereje ellen – 1941. április 11.–Vasváryt 1941. május 1-jei hatállyal mentették fel belgrádi és athéni katonai attasé beosztása alól. (Ismeretes, hogy Görögország 1940-től német–olasz megszállás alatt állott.)

A korábbiakban röviden utaltam arra, hogy az egykori magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőinek katonai pályafutása során a 2. vkf. osztály vezetői beosztása „csak” egy fontos állomás volt. Az ott eltöltött több esztendő szolgálata után magasabb beosztások és magasabb rendfokozatok következtek, szinte kivétel nélkül mindenkinél.

Megvizsgáltam azt is, hogy ez kinél és milyen formában történt meg. Először szükséges megnézni azt, hogy mely személyeknél beszélhetünk „lezárt” katonai pályafutásról, amely a nyugállományba helyezéssel zárul minden esetben (leszámítva az esetleg korábban bekövetkezett halálesetet), illetve kiknek a katonai pályája zárult – különböző okok miatt – a szokványostól eltérően.

A tényleges szolgálatból nyugállományba helyezés, illetve szolgálaton kívüli viszonyba helyezés miatt vált ki:

Sztójay Döme, Böckl József, Ruskay Jenő, Andorka Rezső, Henney Gusztáv.

Az ország német megszállása, illetve a nyilas-hungarista hatalomátvétel miatt került ki a tényleges szolgálatból, de nem került nyugállományba: Kádár Gyula, Ujszászy István, Kuthy László.

A második világháború végéig tényleges szolgálatban maradt: Vasváry József és Zákó András.

Ezt azért tartottam szükségesnek előrebocsátani, mert ha az egykori 2. vkf. osztályvezetők által elért rendfokozatokat nézzük meg, akkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy a „kényszerből” kiváltak esetében valószínűsíthető egy, de adott esetben akár két rendfokozati előrelépés is.

Akkor most nézzük meg, hogy milyen rendfokozatot értek el 1945 májusáig a vizsgálatban szereplő személyek:

Vezérkari ezredes	Vezérőrnagy	Altábornagy	Címzetes vezérezredes	Vezérezredes
Kádár Gyula Kuthy László	Andorka Rezső Ujszászy István Zákó András	Böckl József Vasváry József	Ruskay Jenő ²¹	Henney Gusztáv ²² Sztójay Döme ²³

Az adatokból kitűnik, hogy a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás tíz egykori vezetője közül nyolc érte el a tábormoki rendfokozatot, míg két fő maradt „csak” vezérkari ezredes. Utóbbi két személy – Kádár Gyula és Kuthy László – azon személyek közé tartozik, akik katonai pályafutása nem szokványos módon zárult le,

²¹ Ruskay Jenő 1940. november 14-én nyugállományú altábornagyi rendfokozatáról lemondott és attól kezdve hivatalosan, mint „honvéd nyugdíjas” szerepelt. 1944. november 6-án nyugállományú altábornagyi rendfokozatába visszahelyezte és egyben címzetes vezérezredesi rendfokozatba nevezte ki Szálasi Ferenc nemzetvezető.

²² Henney Gusztáv 1944. augusztus 29-én vált ki a tényleges szolgálatból és került szolgálaton kívüli viszonyba, külügyminiszteri kinevezése miatt. A vezérezredesi rendfokozatba, szolgálaton kívüli viszonyban az államfő 1944. szeptember 7-ével nevezte ki.

²³ Sztójay Döme 1944. november 28-án kapott szolgálaton kívüli viszonybeli vezérezredesi kinevezést Szálasi Ferenc nemzetvezetőtől.

hiszen előbbi német, majd később nyilas-hungarista fogságot szenvedett, míg utóbbi „csak” nyilas-hungarista fogságot.

A vezérőrnagyok közül Ujszászy István szintén nem került nyugállományba. Előbb német letartóztatásban volt, majd magyar őrizetben, a nyilas-hungarista hatalomátvétel után pedig illegálisba vonult.²⁴ Zákó András a második világháború végéig szolgált.

A két altábornagy közül Böckl József nyugállományba került (1938), míg Vasváry József a második világháború végéig szolgált.

A két címzetes vezérezredes – Ruskay Jenő és Sztójay Döme – altábornagyként vált ki a tényleges szolgálatból és került nyugállományba. A nyilas-hungarista hatalomátvételt követően kapták meg a címzetes vezérezredesi rendfokozatot.

Hennyey Gusztáv vezérezredesi kinevezést kapott, de szolgálaton kívüli viszonyban. Ő altábornagyként került szolgálaton kívüli viszonyba, mivel 1944 augusztusában a Lakatos Géza vezérezredes vezette kormány külügyminisztere lett.

Ha az adatokat megnézzük, akkor úgy vélem nyugodtam állíthatjuk, hogy a két világháború közötti magyar királyi honvédség 2. vkf. osztálya vezetői katonai pályafutásuk során szinte biztosak lehettek abban, hogy a jelzett beosztás betöltése után magasabb parancsnoki beosztásokba kerülnek, elérik az altábornagyi rendfokozatot és seregest parancsnoki vagy fegyvernem szemléelői, illetve felügyelői beosztásból kerülhetnek nyugállományba.

A magyar katonai felső vezetés tényleges és nyugállományú tagjai esetében is jelentős változásokat hozott az 1944. esztendő két meghatározó eseménye: Magyarország 1944. március 18-19-ei német megszállása és az 1944. október 15-16-án történt nyilas-hungarista hatalomátvétel.

E két „esemény” viszonylatában is tekintsük át a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőinek a helyzetét, azaz nézzük meg, hogy az adott időpontokban milyen beosztásokat töltöttek be.

Ténylegesen szolgált	Nyugállományban	Diplomáciai beosztásban	Nem élt
Hennyey Gusztáv Kádár Gyula Kuthy László Ujszászy István Vasváry József Zákó András	Andorka Rezső Ruskay Jenő	Sztójay Döme	Böckl József

²⁴ A 2. vkf. osztály korábbi és a német megszállás idején hivatalban lévő vezetője – Ujszászy István és Kádár Gyula – is vádlottja lett annak a pernek, amely a Honvéd Vezérkar főnökének bíróságán zajlott Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar korábbi főnöke és társai ellen 1944. október 11-12-én. A per fennmaradt iratanyagát közreadta Szakály Sándor: *Szombathelyi Ferenc vezérezredes és társai a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt.* Budapest, 1944. október 11-12. Hadtörténelmi Közlemények 1986/1. szám. 182–202. o.

Amint látjuk, a tíz egykori, illetve akkori és majdani 2. vkf. osztály osztályvezetői közül hat fő tényleges szolgálatot teljesített, míg egy fő diplomáciai beosztásban volt, illetve ketten már nyugállományban, egy fő pedig már nem élt.

Az ország német megszállását követően a helyzet jelentősen módosult. Az addig tényleges katonai szolgálatot teljesítő hat személy közül két főt – Ujszászy István és Kádár Gyula – beosztásából felmentettek és német őrizetbe vettek, míg négyen – Hennyey Gusztáv, Kuthy László, Vasváry József, Zákó András – továbbra is a tényleges szolgálatban maradtak. A nyugállományban lévő Andorka Rezsőt a német hatóságok letartóztatták és Mauthausenbe szállították. Az addig is aktív politikai tevékenységet folytató Ruskay Jenő – aki 1940-ben épp ezen oknál fogva kényszerült nyugállományú altábornagyi rendfokozatáról lemondani – még aktívabbá vált, míg Sztójay Döme 1944. március 22-étől az ország miniszterelnöke lett, és nem sokkal később országgyűlési képviselői mandátumot is szerzett. Hennyey Gusztáv a Sztójay-kormány lemondása után, 1944. augusztus 29-én kivált a tényleges szolgálatból és a Lakatos Géza vezette kormány külügyminisztere lett.

Az előbbieken vázoltaknál jelentősebb változásokat hozott az 1944. október 15-16-ai nyilas-hungarista hatalomátvétel a fenti személyek életében.

A tényleges szolgálatban maradt Vasváry József és Zákó András. Ruskay Jenő belépett a Waffén SS-be és a Magyar Fegyveres SS főfelügyelője lett. Visszakapta nyugállományú altábornagyi rendfokozatát és címzetes vezérezreduci „kinevezést” kapott. Ugyancsak címzetes vezérezreduci lett Sztójay Döme is, aki betegsége okán amúgy is visszavonultan élt.

Andorka Rezső továbbra is német fogságban maradt, míg nyilas-hungarista őrizetbe került Hennyey Gusztáv, Kádár Gyula és Kuthy László. Ujszászy István pedig „illegálisba” vonult.

S mi történt az 1945-ben még élő kilenc egykori 2. vkf. osztályvezetővel a második világháború európai befejeződése után?

Arról a következőket tudhatjuk:

Németországban maradt: Hennyey Gusztáv, Vasváry József, Zákó András.

Hazatért: Andorka Rezső, Kuthy László.

Hazatért és szovjet (hadi)fogságba került: Kádár Gyula.

Magyarországon tartózkodott, de szovjet (hadi)fogságba került: Ujszászy István.

Németországban maradt, de mint háborús bűnöst kiadták Magyarországnak: Ruskay Jenő, Sztójay Döme.

A szovjet fogságba került Ujszászy István ismeretlen helyen és körülmények között, valószínűsíthetően 1948 és 1950 között elhunyt.²⁵ Kádár Gyulát a szovjet katonai törvényszék 1946. július 16-án 15 évi javító-nevelő munkára ítélte, 1955. november 20-án térhetett haza Magyarországra és 1956. szeptember 25-én szabadult a magyar hatóságok őrizetéből.

²⁵ Ujszászy István halálára vonatkozóan nincsenek pontos ismereteink. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában Sígetter Viktor iratanyagában (V-168) található, 1950. március 7-én készült feljegyzés szerint Ujszászy István a Szovjetunióban elhunyt.

Sztójay Dömét, illetve Ruszkay Jenőt a Budapesti Népbíróság háborús bűnökért halálra ítélte és a Népbíróságok Országos Tanácsa az ítéletet megerősítette, 1946-ban kivégezték őket. A Mauthausenből hazatért Andorka Rezső 1950-ig magántisztviselőként dolgozott, amikor is letartóztatták és Kistarcsára internálták. Közben négy esztendei szabadságvesztésre ítélték és 1954-ben szabadult.

Hennyey Gusztáv, Zákó András, Vasváry József Németországban maradt – Vasváry később Ausztriába költözött – és az amerikai, illetve francia hírszerző szervekkel épített ki jó kapcsolatokat. Zákó András a magyar katonai emigráció szervezetét – Magyar Harcosok Bajtársi Közössége – is létrehozta, melynek haláláig a vezetője is maradt. Ezen szervezet az 1960-as évekig fejtett ki aktívabb hírszerzői tevékenységet, később a fő tevékenységi köre a hagyományörzés lett.

A tíz – 1945-ben életben lévő kilenc – egykori 2. vkf. osztályvezető közül Kuthy László vállalt aktív szerepet az új magyar honvédség szervezésében. A ranglétrán is addig elképzelhetetlen gyorsasággal haladt előre. 1945. április 1-jével vezérőrnagy, 1945. október 1-jével altábornagy és 1947. december 1-jével vezérezredes lett. 1946. október 21-e és 1948. február 15-e között a Honvédség felügyelője volt, majd azt követően a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkára lett. 1949. január 1-jével került nyugállományba. Nem tartott azonban hosszú ideig a nyugodt nyugdíjas élete. 1950-ben letartóztatták és koncepciós perben előbb halálra, majd 1954. szeptember 30-án életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. 1956-ban szabadult és 1958-ban hunyt el, öngyilkos lett.

A két világháború közti korszak magyar katonai hírszerzésének és kémelhárításának az egykori vezetőinek többsége 1945 után Magyarországon maradt, illetve visszakерült Magyarországra. A természetes halállal elhunytak általában magas életkort értek meg, és ismereteim szerint az akkoriban szerveződő új magyar állam hasonló feladatokat ellátó szervezetei nem tartottak igényt a szolgálataikra. Inkább az állambiztonsági szervezetek voltak „kiváncsiak” ismereteikre és használták fel az Ujszászy István, Kádár Gyula és Andorka Rezső által leírtakat.²⁶

Bizonyos esetekben néhányan ezen szervezetekkel „együttműködővé” is váltak. Tényleges ismereteiket, tapasztalataikat azonban úgy tűnik magukkal vitték a sírba és működésüket csak egy-egy korabeli irat, utólagos emlékezés őrzi. Az elhunytak többségének a sírja Magyarországon található, s közülük Kádár Gyula 1991. március 15-én posztumusz vezérezredesi kinevezést nyert.

²⁶ A 2. vkf. osztály egykori vezetői közül ez idáig négy személynek jelent meg naplója, illetve emlékirata. *A madridi követségtől Mauthausenig. Andorka Rudolf naplója.* Budapest, 1978, Kossuth Könyvkiadó. Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig.* Budapest, 1978. Magvető Könyvkiadó, Hennyey Gusztáv: *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között.* Budapest, 1992, Európa Könyvkiadó – História. Ujszászy István: *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Budapest, 2007, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó Kft. A felsoroltak mellett a Sztójay Döme ellen lefolytatott népbírósi eljárás korabeli dokumentumai kerültek kiadásra: *A magyar Quisling-kormány. Sztójay Döme és társai a népbírósi eljárás előtt.* Budapest, 2004, 1956-os KHT.

A katonai hírszerzés és kémelhárítás egykori vezetőinek haláladatai:

Személy	Az elhalálozás helye	Az elhalálozás ideje	Életkor	Megjegyzés
Sztójay Döme	Budapest	1946. 03. 24.	63 év	kivégezték
Böckl József	Budapest	1941. 03. 27.	61 év	
Ruszkay Jenő	Budapest	1946. 06. 22.	59 év	kivégezték
Hennyey Gusztáv	München	1977. 06. 14.	89 év	
Andorka Rezső	Budapest	1961. 03. 30.	69 év	
Ujszászy István	Szovjetunió(?)	1948–1950 (?)	54–56 év	
Vasváry József	Lauterach	1984. 04. 24.	86 év	
Kádár Gyula	Budapest	1982. 03. 14.	84 év	
Kuthy László	Budapest	1958. 03. 30.	62 év	öngyilkos lett
Zákó András	München	1968. 03. 13.	70 év	

Az elhunytak átlagos életkora – Ujszászy István bizonytalan haláladatait nem számítva – 70,2 év volt. Ha csak a természetes halállal elhunytakat vesszük figyelembe – és Ujszászy Istvánt ismét kihagyjuk a vizsgáltból –, akkor az átlagos életkor 76,5 évre „emelkedik”. Ha így nézzük, akkor azt mondhatjuk, hogy a nem könnyű, fizikai és szellemi értelemben is igen komoly kihívást jelentő, általában több mint harminc esztendei katonai szolgálat után ez az átlagot meghaladó életkornak nevezhető.

Az elhalálozás helyeit tekintve azt láthatjuk, hogy Magyarországon, Budapesten hunyt el hat fő – közülük kettőt kivégeztek, egy öngyilkos lett –, két fő a Németországi Szövetségi Köztársaságban – München –, egy fő Ausztriában – Lauterach –, míg egy fő valószínűsíthetően a Szovjetunióban fejezte be földi pályafutását. Nyugodjanak békében!

*

A továbbiakban közreadom a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőinek rövid életrajzi vázlatát, a beosztásban eltöltött időrendnek megfelelően.

SZTÓJAY (1935. 11. 04-ig Stojakovics) DÖME (Demeter) vitéz (1944.), vezérezredes (gyalogság).

Versec, 1883. 01. 05. – Budapest, 1946. 08. 24.

Apja: Stojakovics Demeter – biztosítási hivatalnok.

Anyja: Küstell Ludmilla.

Vallása: görög-keleti.

Iskolái: reáliskola 1–4. osztály „jó”, Temesvár • m. kir. honvéd hadapródiskola 1–4. évfolyam (1898–1902) „kitűnő”, Pécs • gyalog tiszti lovagló tanfolyam (1904–1905) „kitűnő”, Pécs • m. kir. honvéd felsőbb tiszti tanfolyam (1905–1906) „igen jó”, Budapest • cs. és kir. Hadiiskola 1–3. évfolyam (1907–1910), Bécs.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • horvát (tökéletes) • francia (tökéletes) • szerb (?).

Rendfokozatai: hadapród tiszthelyettes: 1902. 08. 18. (09. 01.-jei rang) • hadnagy: 1903. 11. 01. (4. rangszám) • főhadnagy: 1909. 11. 01. • százados: 1913. 05. 01. • őrnagy: 1917. 11. 01. • alezredes: 1920. 05. 01. • ezredes: 1922. 08. 15. • tábornok: 1929. 11. 01. • altábornagy: 1935. 12. 01. • vezérezredes (szolgálaton kívüli viszonyban): 1944. 11. 28.

Katonai pályafutása: 1902. 08. 18.–1905. 09. 30. m. kir. 28. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1905. 10. 01.–1906. 07. 31. honvéd felsőbb tiszti tanfolyam, hallgató • 1906. 08. 01.–1906. 10. 01. m. kir. 28. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1906. 10. 01.–1907. 06. 31. m. kir. 28. honvéd gyalogezred, altiszti iskola, oktató • 1907. 07. 01.–1907. 10. 30. m. kir. 28. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1907. 11. 01.–1910. 07. 31. cs. és kir. Hadiiskola, hallgató • 1910. 08. 01.–1910. 10. 01. m. kir. 28. honvéd gyalogezred • 1910. 10. 01.–1911. 05. 01. m. kir. 82. honvéd gyalogdandár, beosztott vezérkari tisztt • 1911. 05. 01.–1911. 11. 01. m. kir. VII. honvéd kerületi parancsnokság vezérkari osztálya, beosztott vezérkari tisztt • 1911. 11. 01.–1913. 05. 01. m. kir. 83. honvéd gyalogdandár, beosztott vezérkari tisztt • 1913. 05. 01.–1914. 08. 24. m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. osztály, vezényelve a cs. és kir. vezérkar nyilvántartó irodájához • 1914. 08. 24.–1914. 11. 15. m. kir. 9. honvéd gyaloghadosztály, beosztott vezérkari tisztt • 1914. 11. 16.–1914. 12. 06. cs. és kir. 18. gyalogdandár, vezérkari tisztt • 1914. 12. 07.–1914. 12. 28. m. kir. 9. honvéd gyaloghadosztály, vezérkari tisztt • 1914. 12. 19.–1916. 06. 09. Bosznia-Hercegovina vezénylő tábornokának hadműveleti irodája, vezérkari tisztt (Szarajevo) • 1916. 06. 10.–1916. 11. 07. cs. és kir. 21. hegyi dandár, vezérkari tisztt • 1916. 11. 08.–1917. 04. 07. beteg • 1917. 04. 08.–1918. 11. 12. cs. és kir. hadsereg főparancsnokság hírszerző osztály, Balkán-csoport, vezető • 1918. 11. 12.–1919. 03. 01. Hadügyminisztérium 5. osztály (hadműveleti), osztályvezető • 1919. 03. 01.–1919. 08. 03. Hadügyminisztérium, illetve Vörös Hadsereg Parancsnokság II. csoport vezetője • **1919. 08. 04.–1919. 11. 16. Hadügyminisztérium 5. osztály, osztályvezető • 1919. 11. 17.–1920. 04. 01. Nemzeti Hadsereg Fővezérség II. csoport, vezető • 1920. 04. 01.–1921. 06. 30. magyar királyi Vezérkar főnöke, nyilvántartó iroda, vezető • 1921. 07. 01.–1925. 09. 01. Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, osztályvezető • 1925. 09. 01.–1927. 11. 01. katonai szakelőadó, Berlin (közben 1927. 08. 08.–1927. 09. 10. csapatszolgálaton az m. kir. 6. honvéd gyalogezrednél) • 1927. 11. 01.–1933. 05. 01. katonai attasé, Berlin • 1933. 05. 01.–1935. 11. 30. HM Elnökség, vezető • 1936. 01. 01. nyugállomány.**

Kitüntetései: Katonai jubileumi kereszt (1908) • 1912/1913. évi emlékkereszt (1913) • Bronz katonai érdemérem (1915) • Bronz katonai érdemérem a kardokkal • Ezüst katonai érdemérem kardokkal • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítménnyel, kardokkal (1915) • 3. osztályú Vaskoronarend a hadidíszítménnyel és kardokkal (1918) • III. osztályú Magyar Érdemkereszt (1925) • II. osztályú Magyar Érdemkereszt (1933) • 2. osztályú német Vaskereszt (1914) • Finn Köztársasági Érdemkereszt (1924) • Olasz Koronarend parancsnoki keresztje a csillaggal (1935) • Lengyel Polonia Restituta rend parancsnoki keresztje a csillaggal (1935) • Svéd Kard rend I. osztályú középkeresztje • Magyar Érdemrend nagykeresztje (1939) • Német Sasrend nagykeresztje (1938) • Finn Fehér Rózsa rend középkereszt (?) • Török Liakat érem (I. vh./).

Egyéb: Magyar királyi titkos tanácsos (1940) • 1935. 12. 10.–1944. 03. 22. között rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangban magyar követ a Német Birodalomban • 1944. 03. 22.–1944. 08. 29. miniszterelnök. A Budapesti Népbíróság háborús és népellenes bűntettek miatt halálra ítélte, az ítéletet a Népbíróságok Országos Tanácsa megerősítette és azt végrehajtották.

Családi állapota: Nős (1944), felesége Landgraf Jozefa. Gyermektelen.

*

BÖCKL JÓZSEF, altábornagy (gyalogság).

Kalácsa, 1880. 03. 16. – Budapest, 1941. 03. 27.

Apja: törvénytelen gyermek (Apja: ?, csendőr őrmester, nevelőapja: Baszarába Pál, gazdatiszt.)

Anyja: Böckl (Unterreiner?) Margit.

Vallása: római katolikus.

Iskolái: főreáliskola 1–8. osztály, érettségi „jeles”, Temesvár • m. kir. honvéd Ludovika Akadémia 1–3. évfolyam (1900–1903) „kitűnő”, Budapest • honvéd felsőbb tiszti tanfolyam (1905–1906) „igen jó”, Budapest • cs. és kir. Hadiiskola 1–3. évfolyam (1910–1913) „jó”, Bécs.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • horvát (tökéletes) • román (tökéletes) • francia (nincs minősítve).

Rendfokozatai: hadnagy: 1903. 08. 18. (1902. 09. 01-ei rang, 2. rangszám) • főhadnagy: 1908. 05. 01. • százados: 1903. 11. 01. • őrnagy: 1917. 11. 01. • alezredes: 1918. 02. 01. • ezredes: 1921. 09. 01. • tábornok: 1928. 11. 01. • altábornagy: 1935. 05. 01.

Katonai pályafutása: 1903. 08. 18.–1905. 10. 16. zágrábi magyar királyi 25. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1905. 10. 16.–1906. 07. magyar királyi honvéd felsőbb tiszti tanfolyam, hallgató • 1906. 07.–1910. 10. 10. zágrábi magyar királyi 25. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1910. 10. 10.–1913. 07. császári és királyi Hadiiskola (Bécs), hallgató • 1913. 07.–? nincs adat • ?– 1914. 08. 14. magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály (Nagyvárad), szállásmester • 1914. 08. 14.–1905. 03. 01. magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály vezérkari osztály, vezérkari tiszt (közben 1904. 08. 30.–1914. 10. 04. és 1915. 01. 06.–1905. 03. 14. a hadosztály vezérkari főnök helyettese) • 1905. 04. 17.–? zágrábi horvát–szlavón VI. honvéd katonai kerület vezérkari főnöke • 1919. 12.–1921. 03. 13. szegedi vegyesdandár vezérkari főnöke • 1921. 03. 13. (1921. 04. 19-én vonul be)–1922. 05. 01. szombathelyi katonai körlet vezérkari főnöke • 1922. 05. 01.–1925. 09. 21. (K. E.): szombathelyi magyar királyi 3. honvéd vegyesdandár vezérkari főnöke • **1925. 09. 21. (K. E.)–1928. 10. 09. HM VI-2. osztály, osztályvezető (közben 1927. 08. 25.–1927. 09. 10. csapatszolgálat a budapesti magyar királyi 1. honvéd vegyesdandárnál)** • 1928. 10. 09. – 1933. 05. 01. budapesti magyar királyi 1. honvéd vegyesdandár 2., majd kerékpáros gyalogsági parancsnok • 1933. 05. 01.–1935. 05. 01. a Honvédség

Főparancsnoka gyalogsági szemlélője mellé beosztott tábornok • 1935. 05. 01.–1937. 08. 01. székesfehérvári magyar királyi 2. honvéd vegyesdandár parancsnoka • 1937. 08. 01.–1938. 02. 01. a Honvédség Főparancsnoka gyalogsági szemlélője • 1938. 05. 01. nyugállomány.

Kitüntetései: Katonai jubileumi kereszt (1908) • 1912/1913. évi emlékkereszt (1913) • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítménnyel és kardokkal (1915) • Bronz katonai érdemérem kardokkal (1917) • Ezüst katonai érdemérem kardokkal (?) • Vöröskereszt 2. osztályú díszjelvény a hadidíszítménnyel (?) • III. osztályú Magyar Érdemkereszt (1926) • Háborús emlékérem karddal és sisakkal (1930) • Kormányzói dicsérő elismerés szalagján a 3. osztályú Vaskoronarend hadidíszítményes, kardos kisebbített „alakjával” (1930) • II. osztályú Magyar Érdemkereszt (1933) • Magyar Érdemrend Középkeresztjéhez a csillag (1938) • 2. osztályú német Vaskereszt (?) • Osztrák háborús emlékérem kardokkal (1935).

Egyéb: 1913-tól 1928-ig vezérkari tiszt.

Családi állapot: Nős (1911. 07. 03.), felesége Muraközy Margit. Gyermekai: Gizella (?), 1912. 08. 19.), Margit (Nagyvárad, 1914. 11. 08.)

Kecskemét mellett, Szikrán lévő szőlőbirtokán gazdálkodott nyugállományba helyezése után.

*

RUSZKAY (1928. október 31-ig Ranzenberger)
JENŐ, vitéz (1928. 06. 17.) címzetes vezérezredes (tüzér).

Budapest, 1887. 01. 01. – Budapest, 1946. 06. 22.

Apja: Ranzenberger János – magánzó (esernyőkészítő).

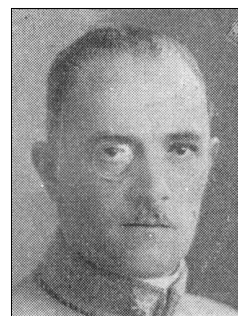
Anyja: K. Gyukovich Irma.

Vallása: római katolikus.

Iskolái: állami reáliskola 1–8. osztály, érettségi „kitűnő”, Budapest • cs. és kir. műszaki katonai akadémia 1–3. évfolyam (1904–1907), „igen jó”, Bécs • tüzértiszti lovagló tanfolyam (1908–1909) „igen jó” • cs. és kir. Hadiiskola (1912–1914) Bécs.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • angol (tökéletes) • francia (jó) • orosz (jó) • olasz (jó) • román (?) • török (?).

Rendfokozatai: hadnagy: 1907. 08. 18. (09. 01-ei rang, 3. rangszám) • főhadnagy: 1912. 11. 01. (36. rangszám) • százados: 1915. 09. 01. (28. rangszám) (ezt a kinevezést még 1915-ben visszavonták és 1918. 01. 01.-jével, soron kívül 1. rangszámmal nevezték ki századossá, 1919-ben rangját 1915. 05. 01-re javították), őrnagy: 1921. 09. 01. (8. rangszám) • alezredes: 1924. 09. 01. (1. rangszám) • ezredes: 1928. 05. 01. (27. rangszám) • tábornok: 1936. 11. 01. (4. rangszám) • altábornagy: 1939. 05. 01. (1. rangszám) • címzetes vezérezredes: 1944. 11. 13.

Katonai pályafutása: 1907. 08. 18.–1908. 04. 15. cs. és kir. 6. vartüzér ezred póttartalékos osztag, oktatótisz • 1908. 04. 16.–1908. 09. 30. cs. és kir. 4. nehéz tarackos osztály, üteg szolgálat • 1908. 10. 01.–1909. 04. 30. tüzértiszti lovaglótanfolyam, hallgató • 1909. 05. 01.–1912. 02. 29. cs. és kir. 4. nehéz tarackos osztály, üteg szolgálat • 1912. 03. 01.–1912. 09. 30. cs. és kir. 12. nehéz tarackos osztály, üteg szolgálat • 1912. 10. 01.–1914. cs. és kir. Hadiiskola hallgató, Bécs • 1914.–1915. 03. 22. Przemyslben beosztott vezérkari tiszt • 1915. 03. 22.–1918. orosz hadifogság • 1918. 04.–1918. 11. cs. és kir. XXVI. hadtest parancsnokság, beosztott vezérkari tiszt • 1918. 11.–1919. 03. a magyar hadseregben szolgál • 1919. 03.–1919. 08. 03. a Vörös Hadsereg parancsnokságán szolgál (1936. április 22-én azt igazolták, hogy 1919. 03. 21.–1919. 08. 01. között a szegedi Fővezérség megbízottjaként Budapesten teljesített szolgálatot) • 1919.–1922. 02. 17. a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke, majd a magyar királyi Vezérkar főnöke mellé beosztva, illetve a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportfőnök szárnysegéde • 1922. 12.–1923. Törökországban • 1923. 10.–1924. 02. törökországi magyar követség felállításával megbízva • 1924. 02.–1924. 10. katonai szakelőadó az ankarai magyar követségen • 1924–1925. katonai szakelőadó a szófiai magyar követségen • 1925.–1928. 06. 04. katonai szakelőadó a bukaresti magyar követségen • **1928. 11. 15.–1933. 05. 01. Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, osztályvezető** • 1933. 05. 01.–1935. 05. 01. miskolci m. kir. 7. vegyesdandár, vezérkari főnök • 1935. 05. 01.–1937. 08. 15. Országos és egyben az 1. vegyesdandár légvédelmi parancsnoka (ezen beosztásai megtartása mellett egyben a m. kir. Honvédség Főparancsnoka légvédelmi szemlélője 1936. 02. 01.–1937. 08. 15. között) 1937. 08. 15.–1937. 10. 01. 6. testnevelési kerület felügyelője • 1937. 10. 01.–1938. 02. 01. debreceni m. kir. 6. vegyesdandár 2. gyalogsági parancsnok (ezen beosztása mellett egyben 1938. 01. 01.–1938. 02. 01. között a budapesti m. kir. 1. vegyesdandár 1. gyalogsági parancsnoka is) 1938. 02. 01.–1938. 11. 17. pécsi m. kir. 4. vegyesdandár, parancsnok • 1938. 11. 17.–1940. 02. 01. pécsi m. kir. IV. honvéd hadtest, parancsnok • 1940. 05. 01. nyugállomány • 1945. 02. 01. SS Obergruppenführer és a Fegyveres SS tábornoka • 1945. 03. 01.–1945. 05. 06. a magyar SS fegyveres kötelékeinek főfelügyelője • 1945. 05. 06.–1945. USA hadifogság.

Kitüntetései: Bronz Katonai érdemérem a kardokkal(1914)3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítménnyel és kardokkal (1914) • 3. osztályú Vaskoronarend a hadidíszítménnyel és kardokkal (1918) • Károly csapatkereszt • III. osztályú Magyar Érdemkereszt (1929) • Háborús emlékérem karddal és sisakkal (1930) • Kormányzói dicső elismerés (1937) • Magyar Érdemrend Középkeresztje (1937) • Magyar Vöröskereszt Érdemkereszt (1937) • Bolgár Királyi Nemzeti Polgári Érdemrend parancsnoki keresztje (1926) • Olasz Koronarend parancsnoki keresztje (1930) • Német Vöröskereszt Díszjelvény 1. osztálya (1935) • Osztrák háborús emlékérem (1935) • Bolgár háborús emlékérem (1938).

Egyebek: 1940 júliusától a Magyar Nemzetiszocialista Párt vezetője • 1940. 09.–1942. 02. 23. között a Nyilaskeresztes Párt külügyi vezetője • 1940. 11. 14-én az államfő „tisztí rendfokozatáról kért lemondását – nyugilletményeinek épségben tartása mellett – elfogadta • Szálasi Ferenc, mint „államvezető” 1944. 11. 06-án nyugállományú altábornagyi rendfokozatába visszahelyezte. • A Budapesti Népbíróság,

mint háborús és népellenes bűnöst 1946. 03. 27-én halálra ítélte, a Népbíróóságok Országos Tanácsa az ítéletet 1946. 05. 15-én megerősítette. Kivégezték.

Családi állapota: Nőtlen.

*

HENNYEY (1923-ig Erb) GUSZTÁV, vitéz (1923. 07. 17.) vezérezredes (gyalogság).

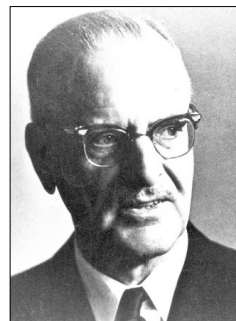
Kolozsvár, 1888. 09. 25. – München, 1977. 06. 14.

Apja: Erb Frigyes – népiskolai igazgató-tanító.

Anyja: Weissmahr Mária.

Vallása: evangélikus.

Iskolái: főgimnázium 1–4. osztály, „elégséges”, Kolozsvár • cs. és kir. gyalogsági hadapródiskola 1–4. évfolyam (1903–1907) „kitűnő”, Budapest • vonatanyag kezelői tanfolyam (1911) „igen jó” • gáztanfolyam (1917) • Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam (1920–1921), Budapest. • vezérkari autótanfolyam (1922) • vezérkari törzstiszti vizsga „kitűnő” (1923) • francia nyelvtanfolyam (1925–1926) „Alliance Francaise”, Párizs.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • angol (tökéletes) • francia (tökéletes) • szerb (?) • román (?)

Rendfokozatai: hadapród tiszthelyettes: 1907. 08. 18. (09. 01-ei rang, 38. rangszám) • hadnagy: 1910. 05. 01. (38. rangszám) • főhadnagy: 1914. 08. 01. • százados: 1917. 05. 01. • őrnagy: 1924. 09. 01. (2. rangszám) • alezredes: 1928. 11. 01. (2. rangszám) • ezredes: 1933. 05. 01. (2. rangszám) • tábornok: 1938. 11. 01. (8. rangszám) • altábornagy: 1941. 05. 01. • vezérezredes (szolgálaton kívüli viszonyban): 1944. 09. 07.

Katonai pályafutása: 1907. 08. 18.–1910. 02. 01. cs. és kir. 38. gyalogezred, század szolgálat • 1910. 02. 01.–1910. 04. 10. cs. és kir. 38. gyalogezred táviróiskola, oktatótisztt • 1910. 04. 16.–1911. 04. 16. cs. és kir. 38. gyalogezred, század szolgálat • 1911. 04. 16.–1912. 09. 16. cs. és kir. 38. gyalogezred kecskeméti csapatkórházánál gazdasági tiszt, vonatanyag és épület felügyelő • 1912. 09. 16.–1913. 10. 16. cs. és kir. 38. gyalogezred, század szolgálat • 1913. 10. 16.–1914. 11. 01. cs. és kir. 38. gyalogezred III. önálló zászlóalj század szolgálat, szakasz és századparancsnok a szerb harctéren • 1914. 11. 01.–1915. 05. 31. betegszabadságon, illetve a cs. és kir. 38. gyalogezred pótzászlóalj segédtisztje • 1915. 06. 01.–1916. 01. 29. cs. és kir. 57. gyaloghadosztály parancsnokságán vezérkari tiszt • 1916. 01. 29.–1916. 03. 01. cs. és kir. 2. hegyi dandár második vezérkari tiszt • 1916. 03. 02.–1917. 03. 03. cs. és kir. 57. gyaloghadosztály parancsnokság, vezérkari tiszt • 1917. 03. 04.–1917. 04. 20. cs és kir. 67. gyalogdandár vezérkari tiszt • 1917. 04. 23.–1918. 04. 22. m. kir. 127. népfelkelő gyalogdandár, vezérkari tiszt • 1918. 04. 23.–1918. 11. 01. cs. és kir. 10. hadsereg parancsnokság vezérkari osztályán, vezérkari tiszt • 1918. 11. 01.–1918. 11. 02.

a tiroli hadsereg összekötőtisztje a Hadügyminisztériumban • 1918. 11. 21.–1918. 12. 06. fogadóbizottság vezetője Zsolnán • 1918. 12. ?–1919. 03. 28. a miniszterközi fegyverszüneti bizottságban előadó • 1919. 03. 29.–1919. 04. 20. a Hadügyi Népbizottság hadművelleti osztályán előadó • 1919. 04. 21.–1919. 08. 01. a Vörös Hadsereg Parancsnokságán előadó • 1919. 08. 06.–1919. 08. 20. a miniszterközi fegyverszüneti bizottságban előadó • 1919. 08. 21.–1920. 09. 30. a Nemzeti Hadsereg II. csoportnál, illetve a Vezérkar főnöke nyilvántartó irodájában előadó • 1920. 10. 01.–1921. 09. 01. Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató • 1921. 09. 02.–1925. 01. 01. Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, alcsoportvezető (közben 1923. 05. 01.–1923. 08. 15. csapatszolgálaton a m. kir. 9. honvéd gyalogezrednél) • 1915. 01. 01.–1925. 11. 01. beosztott törzstiszt a Honvédelmi Minisztérium Katonai Főcsoportfőnök mellett • 1925. 11. 01.–1926. 07. 21. francia nyelvtanfolyamon, Párizs • 1926. 07. 23.–1928. 05. 06. Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály alcsoportvezető és osztályvezető-helyettes (közben 1927. 07. 16.–1927. 08. 15. csapatszolgálaton a m. kir. 4. tüzérosztálynál) • 1928. 05. 07.–1928. 07. 17. katonai attasé Belgrád • 1928. 07. 17.–1933. 03. 31. katonai attasé Belgrád és Athén (állomáshely: Belgrád) • 1933. 04. 01.–1933. 05. 01. a Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály állományában • **1933. 05. 01.–1937. 08. 01. a Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály vezetője (1936. 12. 01.–1937. 05. 31. csapattest-parancsnoki kipróbálás a m. kir. 2. honvéd gyalogezrednél)** • 1937. 08. 01.–1938. 09. 30. székesfehérvári m. kir. 2. vegyesdandár 2. gyalogsági parancsnok • 1938. 10. 01.–1939. 01. 19. győri m. kir. 6. önálló dandár, dandárparancsnok • 1939. 01. 19.–1939. 03. 17. győri m. kir. 5. gyalogdandár, dandárparancsnok • 1939. 03. 18.–1939. 04. 18. 4. önálló dandár, dandárparancsnok • 1939. 04. 19.–1941. 02. 01. győri m. kir. 5. gyalogdandár, dandárparancsnok • 1941. 02. 01.–1942. 10. 01. székesfehérvári m. kir. II. honvéd hadtest parancsnoka és vezénylő tábornoka • 1942. 10. 01.–1943. 11. 01. gyalogsági felügyelő (közben 1943. 01. 01.–1943. 05. 01. a Legfelsőbb Honvéd Törvényszék elnöke is) • 1943. 11. 01.–1944. 08. 29. a Honvédelmi Minisztérium munkaügyi főcsoportfőnöke és a honvédelmi munkaszervezet vezetője • 1944. 08. 29.–1944. 10. 16. külügyminiszter • 1944. 10. 16.–1944. 05. német, illetve nyilas-hungarista fogságban.

Kitüntetései: Katonai Jubileumi kereszt (1908) • 1912/1913. évi emlékkereszt (1913) • 3. osztályú Vaskoronarend hadidíszítménnyel és kardokkal • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt hadi díszítménnyel és kardokkal (1914) • Ezüst katonai érdemérem kardokkal • Bronz katonai érdemérem kardokkal • Károly csapatkereszt • Háborús emlékérem karddal és sisakkal • Kormányzói dicsérő elismerés (1929) • III. osztályú Magyar Érdemkereszt (1935) • Újólajos kormányzói dicsérő elismerés (1940) • Magyar Érdemrend Középkeresztjéhez a csillag (1942) • Jugoszláv Koronarend 3. osztálya (1933) • Görög „Phönix rend” parancsnoki keresztje (1933) • Olasz Koronarend Parancsnoki keresztje (1933) • Lengyel Polonia Restituta rend parancsnoki keresztje (1934) • Német Vöröskereszt Díszjelvény 1. osztálya (1935) • Olasz Koronarend Nagy Tisztikeresztje (1936) • Svéd Kardrend 1. osztályú középkeresztje (1937) • Osztrák Érdemrend Középkeresztje (1937) • Német Sasrend Érdemkereszt 1. fokozata (1938) • Horvát Zvonimir királyi Koronarend Nagykeresztje a csillaggal (1942).

Egyéb: 1917. 01. 01-től vezérkarhoz beosztott • 1921. 08. 01-től vezérkari tiszt • 1944. 01. 01.–1946. 12. 31. az m. kir. Honvédség protestáns egyházi szervezetének főgondnoka • az 1940-es évek végétől Münchenben a Magyar Menekültügyi Iroda vezetője • 1955-től a Johannita Rend tiszteleti, 1962-től haláláig jogi lovagja • megkapta a Németországi Szövetségi Köztársaság „Verdienstorden der Bundesrepublik Deutschland” kitüntetését.

Családi állapot: Nős, felesége Hennyey Palika Mária (Budapest, 1902. 01. 22.). Gyermek: Hennyey Palika Aranka Mária Éva (Budapest, 1921. 08. 08.)

*

ANDORKA (1927-ig Fleischhacker) REZSŐ, dr. vitéz (1927. 06. 26.) tábornok (gyalogság).

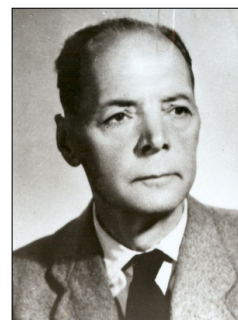
Sopron, 1891. 11. 08. – Budapest, 1961. 03. 30.

Apja: Fleischhacker Fridolin – főreáliskolai tanár.

Anyja: Keil Ilona.

Vallása: evangélikus.

Iskolái: főgimnázium 1–4. osztály, Sopron • m. kir. honvéd főreáliskola 1–3. évfolyam (1905–1908) Sopron • Ludovika Akadémia 1–3. évfolyam (1908–1911) „kitűnő”, Budapest • vezérkari tanfolyam (1917. 02. 12.–1917. 04.) „kiválóan megfelelt”, Laibach • Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam (1920. 09. 01.–1921. 09. 30.), Budapest.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • angol (tökéletes) • francia (tökéletes) cseh (?) • lengyel (?)

Rendfokozatai: hadnagy: 1911. 08. 18. (09. 01-ei rang, 2. rangszám) • főhadnagy: 1914. 08. 01. • százados: 1917. 11. 01. • őrnagy: 1926. 05. 01. • alezredes: 1931. 11. 01. • ezredes: 1935. 11. 01. • tábornok: 1939. 05. 08.

Katonai pályafutása: 1911. 08. 18.–1904. m. kir. 1. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1914-1915. m. kir. 1. honvéd gyalogezred, zászlóalj segédtiszt • 1915–1917. m. kir. 1. honvéd gyalogezred, századparancsnok • 1917. 02. 12.–1917. 04. vezérkari tanfolyam hallgatója, Laibach • 1917-1918. ? • 1918-1918. m. kir. 74. honvéd gyalogdandár vezérkari tiszt • 1918-1919. Ludovika Akadémia, segédtiszt • 1919. 04.–1919. 07. a Vörös Hadsereg vezérkari főnökének segédtisztje • 1919-1920. a Nemzeti Hadsereg II. csoport, illetve a Vezérkar főnöke nyilvántartó iroda beosztott tisztje • 1920. 10. 01.–1921. 09. 30. Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató. 1921. 10. 01.–1921. 12. a Vezérkar főnöke nyilvántartó iroda beosztottja • 1920. 12.–1922. 08. hadifogoly kicserélő bizottság tagja, Reval • 1922. 09.–1923. 04. Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, beosztott • 1923. 04.–1926. 07. katonai szakelőadó, Prága • 1926.07.–1927. 12. 14. (Kormányzói Elhatározás kelte) Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, beosztott • 1927. 12. 14. (Kormányzói Elhatározás kelte) – 1931. 04. 15. katonai attasé, Varsó • 1931. 04. 15.–1931. 05. 01. a Honvéd Vezérkar főnöke (hivatalosan „kifelé”: HM

VI. csoportfőnök) mellé rendszeresített helyen • 1931. 05. 01.–1934. 05. 01. a Honvéd Vezérkar főnöke szárnysegéde, a Hadiakadémia nemzetközi jog tanára • 1934. 05. 01.–1936.08.01 Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, osztályvezető-helyettes • 1936. 08. 01.–1937. 08. 01. Honvédelmi Minisztérium Elnökség B., vezető • **1937. 08. 01.–1939. 05. 01. Honvédelmi Minisztérium VI-2., illetve a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, osztályvezető.**

Kitüntetései: 1912/1913. évi emlékkereszt • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt hadidíszítménnyel és kardokkal (kétszer) • Ezüst katonai érdemérem a kardokkal (kétszer) • Bronz katonai érdemérem a kardokkal(1915) • Sebesülési érem két sávval • Károly csapatkereszt • Háborús emlékérem karddal és sisakkal (1930) • Kormányzói dicsérő elismerés • IV. osztályú Magyar Érdemkereszt (1931) • Magyar Érdemrend Középkeresztje (1938) • Lengyel Polonia Restituta rend parancsnoki keresztje (1929) • Észt Vöröskereszt Emlékjelvény II. osztálya 1. fokozata (1931) • Lengyel Arany Érdemkereszt (1936) • Olasz Koronarend parancsnoki keresztje (1936) • Osztrák Érdemrend Középkeresztje (1937) • Észt Fekete Sasrend parancsnoki keresztje (1937) • Német „Olympia díszjelvény” 1. osztálya (1938) • Német Sasrend Érdemkereszt 1. fokozat (1938) • Finn Fehér Rózsa rend középkeresztje (1938) • Bolgár Katonai Érdemrend Nagy Tisztikeresztje (1938).

Egyéb: vezérkari tiszt: 1921-től • államtudományi doktor • 1939. 05. 08.–1941. 06. 22. spanyolországi magyar követ (Madrid) • rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangban • 1941–1944. a Magyar Nemzet rendszeres cikkírója • 1944. 03. 22.–1945. 05. német fogságban (Mauthausen) • 1945–1950. magántisztviselő • 1950-ben letartóztatták és internálták • a Budapesti Megyei Bíróság 1953. 10. 23-án „népellenes bűncselekmény” vádjával 4 évi börtönre, politikai jogai 5 évre történő felfüggesztésére és ingatlan vagyonának az elkobzására ítélte. A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 1956. 12. 17-én az ítéletet hatályon kívül helyezte.

Családi állapota: Nős, felesége Verbély Judit (Budapest, 1908). Gyermekai: Rudolf (Budapest, 1931), Nadine (Budapest, 1936).

*

UJSZÁSZY ISTVÁN, vitéz (1944), vezérőrnagy (tüzér).

Nagykőrös, 1894. 08. 30. – Szovjetunió (?), 1948 decembere után.

Apja: Ujszászy Imre – városi adóhivatalnok, ügyvéd.

Anyja: Molnár Teréz.

Vallása: református.

Iskolái: m. kir. honvéd főreáliskola 1–3. évfolyam (1909–1912) Sopron • magánúton érettségizett Kecskeméten, „jeles” • cs. és kir. műszaki katonai Akadémia 1–3. évfolyam (1912–1914), „jeles”, Mödling • Ludovika Akadémia tisztii továbbképző tanfolyam (1922–1924), Budapest..

Nyelv: német (tökéletes) • angol (tökéletes) • francia (tökéletes) • szerb(?) • cseh (?) • lengyel (?)

Rendfokozatai: hadnagy: 1914. 10. 15. • főhadnagy: 1915. 11. 01. • százados: 1923. 09. 01. • őrnagy: 1932. 05. 01. • alezredes: 1935. 11. 01. • ezredes: 1939. 05. 01. • vezérőrnagy: 1942. 04. 01. (03. 30-ai rang, 12. rangszám).

Katonai pályafutása: 1914. 10.15.–1914. 12. 31. cs. és kir. 3. vartüzér zászlóalj, oktatótisz • 1915. 01. 01.–1915. 04. 15. cs. és kir. 3. vartüzér zászlóalj 6. szakasz, parancsnok • 1915. 04. 15.–1915. 11. 26. cs. és kir. 3. vartüzér osztály 1. ágyús üteg, 1. tisz • 1915. 11. 26.–1915. 12. 13. cs. és kir. ? (4/5) ütegparancsnok • 1915. 12. 13.–1916. 04. 07. ütegparancsnok-helyettes, de 1916. 02. 01-ig szabadságon • 1916. 04. 07.–1916. 04. 16. cs. és kir. 17. tábori tarackos ezred • 1. üteg, 1. tisz, 1916. 04. 16.–1916. 05. 31. cs. és kir. 17. tábori tarackos ezred, 1. üteg, ütegparancsnok, 1916. 06. 01.–1916. 08. 03. cs. és kir. 17. tábori tarackos ezred 1. ütegparancsnok • 1916. 08. 03.–1916. 09. 02. cs. és kir. 17. tábori tarackos ezred, 4. üteg, 1. tisz • 1916. 09. 02.–1916. 10. 07. szabadságon • 1916. 10. 17.–1916. 11. 04. cs. és kir. 17. tábori tarackos ezred, kiképzőtisz • 1916. 11. 04.–1916. 11. 12. szabadságon • 1916. 11. 12.–1917. 01. 17. ? • 1917.01.07.–1917. 05. 31. cs. és kir. 17. tábori tarackos ezred, ezred segédtsz • 1917.06.30.–1917. 07. 25. cs. és kir. 117. tábori tüzérezred • 1917. 07. 26.–1918. 09. 10. cs. és kir. 17. tábori tüzérezred tüzértiszt és 117. tábori tüzérezred ezredsegédtsz • 1908. 09. 10.–1918. 10. 17. szabadságon • 1918. 11. 01.–1918. 11. 07. a cs. és kir. 117. tábori tüzérezred állományában • 1918. 11. 07.–1918. 12. 09. székesfehérvári m. kir. csendőrkerületi parancsnokságon szolgál • 1918. 12. 10.–1919. 01. 04. 117. tábori tüzérezred pótüteg segédtsz, illetve pótüteg parancsnok • 1919. 01. 04.–? a székesfehérvári VI. csendőrkerületi parancsnokságon • 1920-1921 szombathelyi tüzérosztály, beosztott tiszt • 1921-1922. Bécsben a Románia elleni hírszerzést és kémelhárítást vezeti • 1922–1924. Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató • 1924–1926. nincs adat • 1926.01.22.–? Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály (tartósan vezényelve a pécsi m. kir. 4. vegyesdandár parancsnoksághoz) • 1930. 11. 01.–1931. 04. 15. Párizsban, nyelvtanfolyam és a katonai attasé „segédje” • 1931. 04. 15.–1934. 05. 01. katonai attasé, Varsó • 1934. 05. 01.–1934. 06. 16. a Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztályon beosztva • 1934. 06. 16.–1938. 02. 01. katonai attasé, Prága • 1938. 02. 01.–1939. 05. 01. a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, osztályvezető helyettes • **1939. 05. 01.–1942. 08. 01. a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály vezetője** • 1942. 10. 14-én (1942. 07. 01-ei hatállyal) – 1944. 03. 28. az Államvédelmi Központ vezetője • 1944. 09. 01. „fogyatékbba kerül” • lefokozva „hütlenség” miatt: 1945. 01. 18. • 1945. 02. 05-től szovjet fogságban.

Kitüntetései: Bronz katonai érdemérem a kardokkal (1915) • Ezüst katonai érdemérem a kardokkal (1917) • Ezüst katonai érdemérem a kardokkal (1917) • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt hadidíszítménnyel a kardokkal (1917) • Károly csapatkereszt (1917) • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt hadidíszítménnyel a kardokkal • 3. osztályú Vaskoronarend hadidíszítménnyel a kardokkal (1918) • Sebesülési érem 1 sávval • Háborús emlékérem karddal és sisakkal (1930) • Kormányzói dicsérő elismerés (1931) • Magyar Érdemrend tisztikeresztje • Felvidéki emlékérem (1938) • Erdélyi emlékérem (1940) • Délvidéki emlékérem (1941) • Magyar Érdemrend Középkeresztje (1940) • Osztrák háborús emlékérem

karddal • Észk Saskereszt rend 3. osztálya (1934) • Lengyel Polonia Restituta Rend parancsnoki keresztje (1934) • Osztrák „Arany Díszejelvény” (1934) • Észk Vöröskereszt Érdemjelvény II. osztály, 1. fokozat (1935) • Észk Vöröskereszt rendjel 2. osztálya (1936) • Német Sasrend Érdemkereszt 2. fokozat (1938) • Olasz Koronarend Parancsnoki keresztje (1938) • Német Sas Érdemkereszt 1. fokozata (1939) • Bolgár Katonai Éremrend Nagy Tisztikeresztje (1940) • Svéd Kardrend középkeresztje (1940) • Japán Szent Kincs Rend 3. osztálya (1940) • Olasz Szent Móric és Lázár Rend parancsnoki keresztje (1941) • Finn Fehér Rózsa Rend parancsnoki keresztje (1942) • Finn Szabadságrend 1. osztálya kardokkal (1942) • Bolgár Szent Sándor rend parancsnoki keresztje a kardokkal (1942) • Japán Felkelő Naprend III. osztálya (1942) • Német Sasrend Éremkereszt a csillaggal a kardokkal (1942) • Olasz Koronarend Nagy Tisztikeresztje (1942) • Német Népgondozási Díszejelvény 2. fokozat (1942) • Horvát Zvonimir Király Koronarend I. osztálya a csillaggal (1943).

Egyéb: Vezérkari tiszt 1926. 01. 01-től.

Családi állapota: Nőtlen.

*

VASVÁRY (1923-ig Eisensehr) JÓZSEF, vitéz (1923.06.17.), altábornagy (gyalogság).

Eszék, 1898. 01. 31. – Lauterach (Ausztria), 1984. 04. 24.

Apja: Eisensehr József– főtörzsfoglar.

Anyja: Hoiss Mária.

Vallás: római katolikus.

Iskolái: cs. és kir. gyalogsági hadapródiskola 1–4. évfolyam (1912–1915) Budapest • Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam (1924–1926), Budapest.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • horvát (tökéletes) • francia (nincs minősítve) • szerb (nincs minősítve).

Rendfokozatai: zászlós: 1915. 03. 15. • hadnagy: 1915. 09. 01. • főhadnagy: 1917. 08. 01. • százados: 1926. 05. 01. • őrnagy: 1934. 11. 01. • alezredes: 1938. 05. 01. • ezredes: 1940. 09. 01. • vezérőrnagy: 1943. 02. 01. (4. rangszám) • altábornagy: 1944. 11. 01.

Katonai pályafutása: 1915. 03. 15.–1918. cs. és kir. 68. gyalogezred • 1918–1924. nincs adat • 1924–1926. Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató • 1926–1935. nincs adat • 1935. 09. 15.–1941. 05. 01. katonai attasé Belgrád, Athén (állomáshely Belgrád) • 1941. 05. 01.–1942. 08. 01. budapesti m. kir. I. honvéd hadtest, vezérkari főnök • **1942. 08. 01.–1943. 08. 01. m. kir. Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, osztályvezető** • 1943. 08. 01.–1943. 08. 10. 15.

könnyű hadosztály, hadosztályparancsnok • 1943. 08. 10.–1943. 10. 01. m. kir. 13. gyaloghadosztály, gyalogsági parancsnok • 1943. 10. 01.–1944. 01. 01. magasabb parancsnoki személyi tartalék a hadművelési területen • 1944. 01. 01.–1944. 08. 01. m. kir. 18. tartalék hadosztály, hadosztályparancsnok • 1944. 08. 01.–1944. 11. 01. m. kir. 16. honvéd gyaloghadosztály, hadosztályparancsnok • 1944. 11. 01.–1945. 01. m. ir. III. honvéd hadtest, hadtestparancsnok • 1945. 03. 01.–1945. 05. m. kir. V. honvéd hadtest, hadtestparancsnok.

Kitüntetései: 3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítménnyel és kardokkal • Ezüst katonai érdemérem a kardokkal • Bronz katonai érdemérem a kardokkal • 1.o ezüst vitézségi érem tisztek számára • Károly csapatkereszt • Sebesülési érem két sávval Háborus emlékérem karddal és sisakkal (?) • Kormányzói dicsérő elismerés (1934) • Erdélyi emlékérem (1940) Délvidéki emlékérem (1941) • Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (1941) • Nemzetvédelmi Kereszt (1943) • Magyar Érdemrend Középkeresztje a hadiszalagon a kardokkal, Légoltalmi jelvény (1944) • Magyar Érdemrend hadiszalagos és kardos középkeresztjéhez a csillag a hadi díszítménnyel és kardokkal (1945) • Német II. osztályú Vaskereszt (191?) • Észk Saskeresztrend IV. osztálya (1933) • Olasz Koronarend parancsnoki keresztje (1942) • a Horvát Zvonimir Király Koronarend I. osztálya (1943) • Német Sasrend Érdemkereszt I. fokozata a kardokkal (1943) • Bolgár Szent Sándor Rend Nagytisztikeresztje a kardokkal (1943) • Német II. osztályú Vaskereszthez a pánt (1944) • Német I. osztályú Vaskereszt (1944).

Egyéb: vezérkari tiszt 1927-től • Magyar Barlangkutató Társulat, levelező tag 1935. 04. 30-tól.

Családi állapot: Nős, felesége Halász Erzsébet. Gyermeke: Vasváry Tibor.

*

KÁDÁR GYULA, nemes nyárad-gálfalvi, vezérkari ezredes (gyalogság).

Debrecen, 1898. 12. 16. – Budapest, 1982. 03. 14.

Apja: Kádár József – honvédtiszt (ezredes).

Anyja: Fülep Rozália.

Vallása: református.

Iskolái: főgimnázium 1–4. osztály (1909–1913) „jó” Debrecen • m. kir. honvéd főreáliskola 1–3. évfolyam (1913–1916) „jó”, Sopron • Ludovika Akadémia 1–3. évfolyam (1916–1918) „jó” • vezérkari törzstiszti vizsga (1938).

Nyelvismerete: német (jó) • francia (gyenge).

Rendfokozatai: hadnagy: 1918. 08. 17. (1917. 09. 01-ei rang) • főhadnagy: 1922. 09. 01. • százados: 1928. 05. 01. (1938. 10. 21-én 1927. 05. 01-re javítva) •

örnagy: 1938. 11. 01. (66. rangszám) • alezredes: 1941. 05. 01. (10. rangszám) • ezredes: 1942. 10. 01. (09. 30-ai rang, 6. rangszám).

Katonai pályafutás: 1918-1918. m. kir. 5. honvéd gyalogezred • 1918-1919. magyar hadsereg, majd Vörös Hadsereg • 1919. 08. 01.–? Nemzeti Hadsereg I/2. század, beosztott tiszt • 1924. 05. 15.–1933. 08. 01. m. kir. 9. honvéd gyalogezred, század szolgálat, századparancsnok • 1924. 05. 15.–1933. 08. 01. m. kir. 11. hajdú gyalogezred, századparancsnok, illetve ezred segédtiszt • 1933. 08. 01.–1939. 08. 01. Ludovika Akadémia II., majd I. segédtiszt egyben a „katonai írásmód és ügyvitel” tanára 1937-ig • 1937-től harcászati tanár is • 1939. 08. 01.–1942. 05. 01. m. kir. IV. honvéd hadtest, vezérkari osztály, osztályvezető • 1942. 05. 01.–1942. 10. 01. Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, beosztott 1942. 10. 01. (1942. 08. 01-ei hatállyal) –1943. 08. 10. Honvéd Vezérkar főnöke 6. osztály, osztályvezető • **1943. 08. 10. (1943. 08. 01-ei hatállyal) – 1944. 04. 17.: Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, osztályvezető** • 1944. 04. 17.–1944. német fogságban, majd magyar őrizetben • 1944. 10. 16.–1945. 05. 02. után nyilas-hungarista fogság • 1945. 10. 17. szovjet katonai hatóságok letartóztatták • 1946. 07. 06-án a szovjet katonai törvényszék 15 évi javító-nevelő munkára ítélte. 1955. november 20-án tért haza Magyarországra és 1956. szeptember 25-én szabadult.

Kitüntetései: Magyar háborús emlékérem karddal és sisakkal(?) • Magyar Érdemrend lovagkeresztje (1940) • Erdélyi emlékérem (1940) • Délvidéki emlékérem (1941) • Nemzetvédelmi Kereszt • Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (1943) • Bolgár Nemzeti Katonai Érdemrend Parancsnoki keresztje hadidisztménnyel (1943) • Német Sasrend Érdemkereszt I. fokozata a kardokkal (1943).

Egyéb: 1940. 07. 01-től vezérkari tiszt • 1991. március 15. „posztumusz” vezérezredes.

Családi állapot: Nős (1923. 06. 02.), felesége Antalfy Zsiros Erzsébet (Mokrin, 1902. 09. 09.). Gyermek: Kádár József (Debrecen, 1925. 01. 15.).

*

KUTHY LÁSZLÓ, vitéz (1922. 08. 15.), vezérkari ezredes (gyalogság).

Székesfehérvár, 1896. 09. 22. – Budapest, 1958. 08. 30.

Apja: K. József – reáliskolai igazgató.

Anyja: Göbel Terézia.

Vallás: római katolikus.

Iskolái: alreáliskola 1–4. osztály • felsőkereskedelmi 1–3. osztály, érettségi „jeles” • egyévi önkéntes (1915-1916) • vámörképző tanfolyam (1926-1927) „kiváló”, Győr • vezérkari törzstiszti vizsga (1935) „megfelelő”.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • francia (tökéletes).

Rendfokozatai: tartalékos hadapród: 1915. 08. 08. • tartalékos zászlós: 1915. 12. 21. • tartalékos hadnagy: 1916. 03. 01. • hadnagy: 1916. 11. 01. (109. rangszám) • főhadnagy: 1918. 11. 01. • százados: 1927. 05. 01. • őrnagy: 1937. 05. 01. • alezredes: 1939. 11. 01. • ezredes: 1942. 04. 01. (03. 30-ai rang, 4. rangszám).

Katonai pályafutása: 1915. 02. 20.–1915. 03. 15. cs. és kir. 69. gyalogezred, egyévi önkéntes • 1915. 03. 15.–1915. 08. 08. cs. és kir. 69. gyalogezred, pótzászlóalj • 1915. 08. 08.–1915. 08. 20. cs. és kir. 69. gyalogezred, XIII. menetzászlóalj, 3. század, századparancsnok • 1915. 08. 21.–1916. 09. 15. cs. és kir. 69. gyalogezred 3. század, szakaszparancsnok • 1916. 09. 16.–1916. 12. 15. cs. és kir. 69. gyalogezred, 3. század, ideiglenes századparancsnok • 1916. 12. 16.–1917. 01. 30. német Déli hadseregnél, rohamtanfolyam, hallgató • 1917. 01. 30.–1917. 08. 30. cs. és kir. 69. gyalogezred, 3. század, ideiglenes parancsnok • 1917. 09. 01.–1917. 08. 29.–1917. 11. 15. betegszabadságon, kórházban, Székesfehérváron • 1917. 11. 15.–1918. 03. 10. betegszabadságon Tátralomnic • 1918. 03. 11.–1918. 04. 24. géppuskás tanfolyam hallgató, Örkénytábor • 1918. 04. 25.–1918. 11. 04. cs. és kir. 69. gyalogezred géppuskás pótszázad, szakaszparancsnok • 1918. 11. 05.–1918. 12. 20. pótzászlóalj 2. segédtiszt • 1918. 12. 21.–1919. 04. 02. egyesített cs. és kir. 69. gyalogezred és 17. honvéd gyalogezred 2. segédtiszt • 1919. 04. 03.–1919. 07. 10. betegszabadságon, egészségügyi szabadságon • 1919. 07. 11.–1920. 06. 04. Nemzeti Hadsereg szegedi vadászzászlóalj (Prónay század), beosztott tiszt, illetve szakaszparancsnok • 1920. 06. 05.–1920. 09. kerékpáros század, ideiglenes parancsnok • 1920. 09.–1921. 10. 10. 1. század szakaszparancsnok • 1921. 10. 10.–1925. 11. 01. 6. számú Vitézi Törzsszék, törzsszék tartó • 1925. 11. 01.–1926. 04. 31. m. kir. 2. honvéd gyalogezred, karpaszományos tisztés képző iskola, oktatótiszt • 1926. 05. 01.–1926. 10. 04. m. kir. 2. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1926. 10. 04.–1927. 03. 04. vámörkiképző tanfolyam hallgató, Győr, 1927. 03. 05.–1927. 07. 12. m. kir. 2. honvéd gyalogezred, század szolgálat • 1927. 07. 12.–1927. 09. 01. m. kir. 2. honvéd gyalogezred, segédtiszt • 1927. 09. 01.–1928. 03. 31. m. kir. 2. honvéd gyalogezred II. zászlóalj, segédtiszt • 1928. 04. 01.–1935. 10. 01. Magyar Királyi Testőrség, Gyalogos testőrség osztálytiszt, (1934-ben különleges alkalmazású tiszt • 1935-ben a parancsnok segédtisztje) 1935. 10. 01.–1936. 04. 01. M. kir. „Dobó István” 14. honvéd gyalogezred II. zászlóalj, századparancsnok • 1936. 04. 01.–1938. 05. 01. Honvédelmi Minisztérium VI-5. osztály, vezérkari előadó • 1938. 05. 01.–1938. 07. 15. m. kir. 2. honvéd vegyesdandár parancsnokság, vezérkari osztályon beosztott tiszt • 1938. 07. 15.–1940. 03. 01. Honvéd Vezérkar főnöke 5. osztály, osztályvezető helyettes • 1940. 03. 01.–1941. 10. 01. Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, deffenzív alosztály, alosztályvezető (közben 1940. 06. 03.–1940. 07. 03. osztályvezető-helyettes is.) • 1941. 10. 01.–1942. 09. 30. Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, osztályvezető-helyettes • 1942. 10. 01.–1944. 05. 15. budapesti m. kir. I. honvéd hadtest, vezérkari főnök • **1944.05.04.–1944.10.16.: Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály, osztályvezető** (közben 1944.05.15-ig az I. hadtest vezérkari főnöke is egyben) • 1944. 04. 24. (1944. 04. 01-ei hatállyal) –1944. 10. 16. az Államvédelmi Központ vezetője is • 1944. 10. 18.–1944. 11. 30. német fogságban

(Fő utca) • 1944. 11. 30.–1945. 03. 28. Sopronkőhida • 1945. 01. 18. hűtlenség címén lefokozva.

Kitüntetései: 3. osztályú Vaskoronarend a hadidíszítménnyel és a kardokkal (1917) • Ezüst katonai érdemérem a kardokkal (1916) • Bronz katonai érdemérem a kardokkal (1916) • Károly csapatkereszt • Kormányzói dicsérő elismerés (1927) • Háborús emlékérem karddal és sisakkal (1930) • III osztályú Magyar Érdemkereszt (1935) • Kormányzói dicsérő elismerés hadiszalagon (1939) • Újólajos kormányzó dicsérő elismerés (1940) • Erdélyi emlékérem (1940) • Nemzetvédelmi Kereszt (1941) • Magyar Érdemrend Középkeresztje (1944) • Német II. osztályú Vaskereszt (191?) • Német Sasrend Érdemkereszt II. fokozat (1939) • Finn Fehér Rózsa rend parancsnoki keresztje (1941) • Olasz Koronarend Tisztikeresztje (1942) • Német Népgondozási Díszjelvény II. fokozat (1942) • Bolgár Katonai Érdemkereszt parancsnoki keresztje (1942) • Német Sasrend Érdemkereszt II. fokozat a kardokkal (1942) • Osztrák háborús emlékérem • Bolgár háborús emlékérem

Egyéb: vezérkari tiszt: 1938. 04. 01.-étől • 1945-ben az új honvédségben szolgálatot vállalt • 1945. 05. 10.: Honvédelmi Minisztérium állandó igazoló bizottsága 765/ig.biz.-1945. „Igazolt” • vezérőrnagy: 1945. 04. 01. (1944. 11. 01.-ei rang) • altábornagy: 1945. 10. 01. • vezérezredes: 1947. 12. 01. • 1945. 04. 27. ideiglenesen beosztva a személyügyi csoportfőnök mellé • 1946. 02. 21.–1948. 02. 15. a Honvédség felügyelője • 1948. 02. 15.–? Honvédelmi Minisztérium „katonai szakértői minőségben politikai államtitkár” • 1949. 01. 01. nyugállomány • 1950-ben szervezkedés és háborús bűntett miatt halálra ítélve, kegyelemben részesült • 1954. 09. 30-án háborús bűntett miatt életfogytiglani szabadságvesztésre ítélve. 1956-ban szabadult, 1958-ban öngyilkos lett • Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (1947) • Kossuth Érdemrend III. fokozat, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal (1948) • Jugoszláv Zászlórend II. fokozat (1948).

Családi állapot: Nős (1) (1922. 04. 17 – 1925. 10. 25.) ? Gyermekek: Árpád (? – Budapest, 1976. 07. 25.).

Nős (2) (1928. 12. 29.), felesége Jankó Margit (Kolozsvár, 1904. 10. 25.). Gyermekei: 1 fiú (1932), 1 fiú (1936).

*

ZÁKÓ (1940-ig Zakó) ANDRÁS, nemes reszneki, vezérőrnagy (gyalogság).

Brassó, 1898. 03. 23. – München, 1968. 03. 13.

Apja: Zakó Jenő – városi műszaki hivatalnok (segédmérnök).

Anyja: Strelitz Erzsébet.

Vallás: római katolikus.

Iskolái: főgimnázium 1–5. osztály, Brassó • m. kir. honvéd hadapródiskola 1–4. évfolyam (1913–1916), Nagyvárad • Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam (1924–1926), Budapest.

Nyelvismerete: német (tökéletes) • román (tökéletes) • francia (?).

Rendfokozatai: zászlós: 1916. 08. 18. (09. 01-ei rang, 17. rangszám) • hadnagy: 1917. 11. 01. • főhadnagy: 1929. 10. 23. (kormányzói elhatározás kelte) • százados: ? • őrnagy: 1936. 11. 01. • alezredes: 1936. 11. 01. • ezredes. 1942. 04. 01. (03. 30-ai rang, 8. rangszám) • vezérőrnagy: 1944. 11. 01.

Katonai pályafutása: 1916. 08. 18.–1918. brassói m. kir. 24. honvéd gyalogezred, illetve m. kir. 38. rohamzászlóalj, szakasz-, illetve századparancsnok • 1919–1924. Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztály, beosztott • 1924–1926. Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató • 1926–1929. román fogságban (?) • 1929–1936. 05. 01. nincs adat • 1936.05.01.–1939. 01. 15. a budapesti m. kir. 1. honvéd vegyesdandár, majd I. hadtest vezérkari osztály, kiképzés vezetője, majd a vezérkari osztály vezetője • 1939. 01. 15.–1940. 10. 01. Legfelső Honvédelmi Tanács Vezértitkárság, vezérkari főnök [az észak-erdélyi bevonulás során a Fővezérség „különleges csoport” (sajtó-, propaganda-, szabotázs) vezetője] • 1940. 10. 01.–1942. 05. 01. m. kir. honvéd Hadiakadémia, „hadműveleti vezérkari szolgálat” tanára • 1942. 05. 01.–1943. 10. 01. m. kir. debreceni VI. honvéd hadtest, vezérkari főnök • 1943. 10. 01.–1944. 10. 16. m. kir. 27. könnyű hadosztály, parancsnok • **1944. 10. 16.–1945. 05.: 2. vkf. osztály, osztályvezető, egyben 1944. 10. 16.–1944. 11. 15. (1944. 11. 23-ai Nemzetvezetői Elhatározás) az Államvédelmi Központ vezetője** • 1945 májusától amerikai hadifogság.

Kitüntetései: Bronz vitézségi érem • Magyar Koronás bronz érdemérem, szalagján az 1. osztályú ezüst vitézségi érem tisztek számára kisebbitett alakjával • Bronz katonai érdemérem a kardokkal • Ezüst katonai érdemérem a kardokkal • 3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítménnyel és kardokkal • Károly csapatkereszt • Magyar Érdemrend lovagkeresztje (1939) • Erdélyi emlékérem (1940) • Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (1942) • Nemzetvédelmi Kereszt (1942) • Magyar Érdemrend Középkeresztje hadiszalagon, kardokkal (1944).

Egyéb: a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége alapítója és haláláig vezetője • A Szent György Lovagrend tagja 1953-tól.

Családi állapota: Nőtlen.

*

A jelenleg rendelkezésre álló dokumentumok alapján készült tanulmányhoz számos, a lábjegyzetekben konkrétan ismertetett forrásmunkát is felhasználtam, abban a tudatban és reményben, hogy sikerül átláthatóbbá tenni a két világháború közötti bonyolult korszakot. Bízom benne, hogy ez a tanulmányom is hozzájárul ama negyedszázad történéseinek szakszerűbb és teljesebb megértéséhez. Az archív képeket az MK Katonai Felderítő Hivatal Szakmatörténeti Gyűjtemény bocsátotta rendelkezésemre, köszönet érte.

**FELHASZNÁLÓKÖZELI MŰHOLDAS MOBIL
TÁVKÖZLÉSI RENDSZEREK***

INMARSAT, GLOBALSTAR, IRÍDIUM

Ebben a részben feladatában eltérő, struktúrájában különböző, az alkalmazott technológiákat és szolgáltatásaikat illetően csak a saját rendszerére jellemző, három távközlési mesterséges hold rendszert: az INMARSAT-ot a GLOBALSTAR-t és az IRÍDIUM-ot mutatjuk be.

INMARSAT

Az INMARSAT – ahogy az általános bevezetőben jeleztük – egy nemzetközi távközlési szervezet, amely 12 geoszinkron pályára állított távközlési műholdon keresztül világméretű távbeszélő- és adatforgalmat biztosít, alapvetően mobil- és állandó telepítésű földi állomások részére. A szervezetet International Maritime Satellite Organization (INMARSAT) néven 1979-ben hozták létre azzal a céllal, hogy mesterséges holdas távközlési szolgáltatást biztosítson a tengerészet számára. Eltekintve a kereskedelmi célú szolgáltatástól, az INMARSAT díjmentes globális tengerészeti veszélyjelző és biztonsági szolgáltatásokat (Global Maritime Distress and Safety Services – GMDSS) biztosít a hajók és a repülők részére.

Távközlési szolgáltatásai közé tartozik: a távbeszélő szolgáltatás; az alacsony szintű adatkövető rendszerek (low-level data tracking systems); a nagy sebességű Internet és más adatszolgáltatások, mint a fent említett veszélyjelző és biztonsági szolgáltatások. Ide tartozik az általános csomagkapcsolt rádiószolgáltatás (General Packet Radio Service – GPRS)¹ 492 kbit/s-ig, melyet a szélessávú globális kiterjedésű hálózat (Broadband Global Area Network – BGAN) IP (Internet Protocol) műhold-modemmel biztosít, valamint az integrált szolgáltatású digitális hálózat (Integrated Services Digital Network – ISDN) képessége, melyet elsősorban a média használ fel.

A legújabb INMARSAT-szolgáltatást az IP-technológia használata biztosítja, melyet egy állandó készenléti képesség (alwayson capability) jellemez, ahol a felhasználó csak az elküldött és vett adatmennyiséggel van terhelve, nem pedig az összeköttetésre felhasznált idő terjedelmével. Ez vonatkozik a BGAN-re és a mobil csomagkapcsolt adatszolgáltatásra (Mobile Packet Data Service – MPDS) is.

A földi állomások biztosítják a kapcsolatot a postai távközlési hálózatok (nyilvános kapcsolású távbeszélő hálózatok – public switched telephone networks) és az Internet felé.

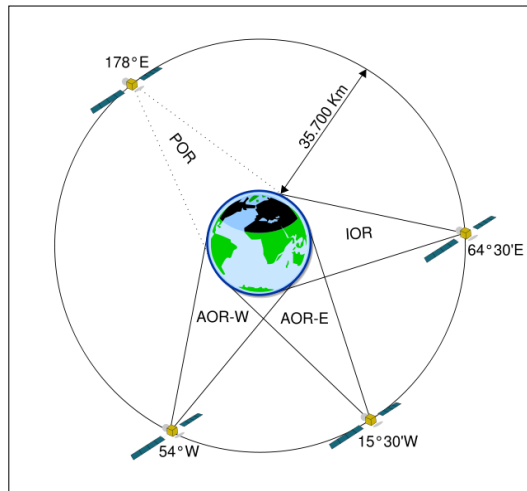
* A tanulmány a szerző „*Távközlési mesterséges hold rendszerek és fejlődési irányok*” című tanulmány-sorozatának folytatása, amelyet a Felderítő Szemle 2009/3., 2009/4. és 2010/1. számában jelentetett meg a Szerkesztőbizottság.

¹ A GPRS csomagkapcsolt adatátviteli technológia, amely nagy sebességű (115–492 kbit/s) vezeték nélküli internetes és egyéb adatkommunikációt tesz lehetővé.

Az INMARSAT legutóbbi I–4 szériában az F1 és F2 jelölésű műholdakat 2005 júniusában és novemberében indították pályára. A harmadik (F3) műholdat a kazahsztáni űrrepülőtérrel lőtték fel 2008. augusztus 18-án. A híradások szerint, a pályára állítás idején az F3 távközlési mesterséges hold volt a legnagyobb, amelyet addig rendszerbe állítottak.

Mindegyik hold antennái egy globális nyalábot, 19 regionális és 200 szűk spot-nyalábot biztosítanak.

A *globális nyalábbal* a Föld területének csaknem egyharmadát fedik, kivéve a sarki részeket, ami általában a –82. szélességi foktól a + 82. szélességi fokig terjedő térséget foglalja magába. Az INMARSAT globális fedését az alábbi ábra szemlélteti.

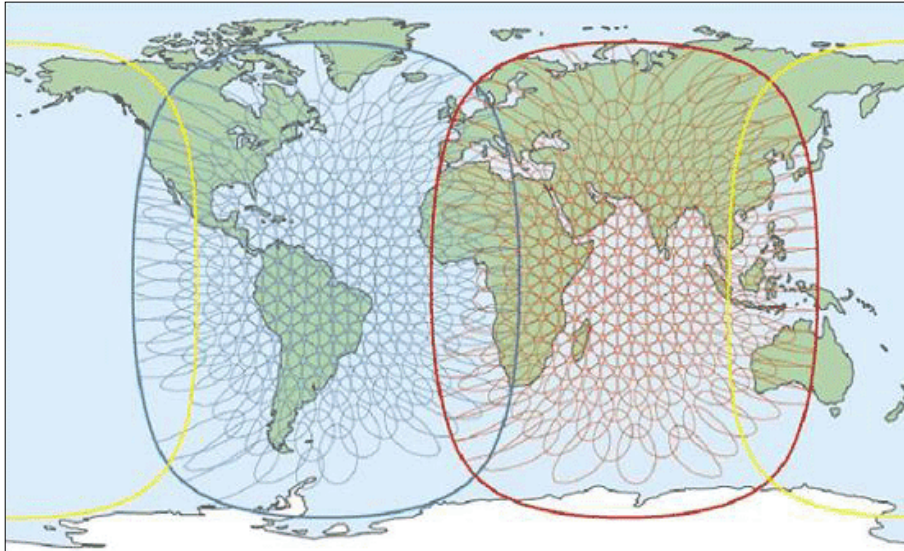
Rövidítések a rajzon:

- POR – Pacific Ocean Region (Csendes-óceán térsége);
- IOR – Indian Ocean Region (Indiai-óceán térsége);
- AOR-W/E – Atlanti-óceán nyugat/kelet térsége.

A *regionális vagy széles spot-nyalábok* (lényegében többszörös fedésű spot-nyalábok) kisebbek a globális nyalábnál és az INMARSAT használók legfontosabb érdekeltségi területeit fedik. Ezt a fedési típust először az I–3 széria holdjai biztosították, három-négy nyalábbal. Az I–4 holdak már 19 ilyen fedés létrehozására képesek.

A *szűk spot-nyalábok* (melyek többszörös fedésűek) képezik az INMARSAT szélessávú szolgáltatásának gerincét, beleértve a BGAN-t. Ez a fedési típus először az I–4 holdakkal jelent meg.

Az alábbi ábra a BGAN-szolgáltatás fedési térképét illusztrálja, ahol a körök és az ellipszisek az önálló, keskeny spot-nyalábok fedését mutatják. A piros szín az I-4 széria F1 (4F1) holdjának IOR térségében, a kék szín a 4F2 hold AOR térségében, és a sárga a 4F3 hold POR térségben létrehozott többszörös fedését jelöli.

A 4F1, a 4F2 és a 4F3 INMARSAT holdak spot-nyaláb fedése

Az INMARSAT-rendszer

Az INMARSAT-rendszer (hálózat) három alrendszerből (szegmensből) épül fel. Az űrszegmens műholdas alrendszerbe tartoznak a mesterséges holdak, a földi alrendszerbe sorolhatók a holdak felügyeletét végző földi állomások, valamint a kapuállomások (gateway), melyek a mobil terminálok forgalmát illesztik a földi hálózathoz. A harmadik szegmensbe a földi, vízi és légi mobil állomások tartoznak.

Az INMARSAT űrszegmense

A rendszer holdjai geostacionáris pályán helyezkednek el, és mindegyik a négy óceáni régió (AOR-NY, AOR-K, IOR, POR) egy-egy térségét fedi.

A kép az I-3 széria egy holdját ábrázolja.

Az INMARSAT eddig a mesterséges holdak négy generációját állította rendszerbe. A holdak területfedését és pozícióját az alábbi táblázat tartalmazza:

Hold jelölése	Fedés		Indítás dátuma	Szolgáltatás ² /megjegyzés
	Térség	Hosszúság		
INMARSAT-2 széria				
F1	PAC-C	142° NY	1990. 10. 30.	Tervezett működés 2010-ig
F2	AMER	98° NY	1991. 03. 08.	Tervezett működés 2010-ig (tartalék)
F3			1991. 12. 16.	2006-tól forgalomból kivonva
F4	IND-W	109° K	1992. 04. 15.	Tervezett működése 2012-ig
INMARSAT-3 széria				
F1	IOR	64° K	1996. 04. 03.	Működő szolgáltatások
F2	AOR-E	15,5° NY	1996. 09. 06.	Működő szolgáltatások
F3	POR	178° K	1996. 12. 18.	Működő szolgáltatások
F4	AOR-W	53° NY	1997. 06. 03.	Működő szolgáltatások
F5	IND-W	25° K	1998. 02. 04.	Különböző bérlemények
INMARSAT-4 széria				
F1	Ázsia, PAR	143,5° K	2005. 03. 11.	BGAN-család, SPS és bérelt szolgáltatások
F2	Európa, Közel-Kelet, Afrika	25° K	2005. 11. 08.	BGAN-család, SPS és bérelt szolgáltatások
F3	Amerika	98° NY	2008. 08. 18.	BGAN-család, SPS és bérelt szolgáltatások

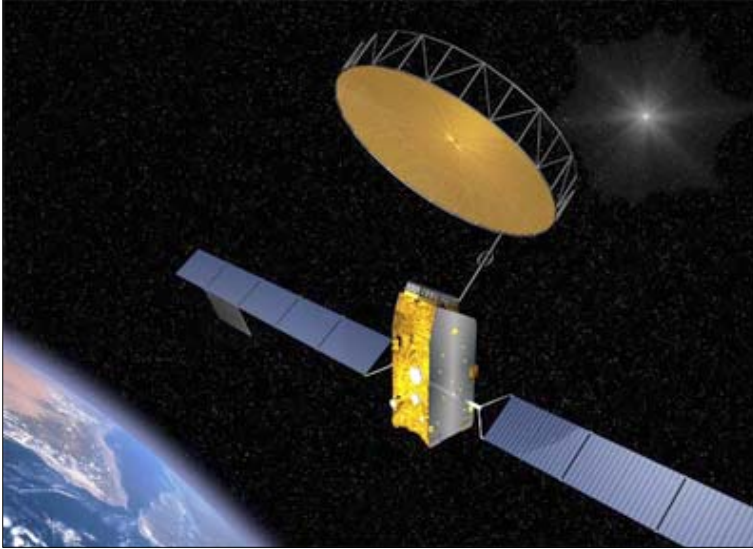
Az I-4 széria a valaha indított legnagyobb kereskedelmi távközlési műholdakkal vetekszik. Elődeit, a sikeres INMARSAT-2 és -3 holdakat váltja. Az I-4 távközlési mesterséges hold szériát a rohamos technológiai fejlődés szemléltetése érdekében, érdemes összehasonlítani elődeivel:

- nagyobb a híváskapacitása, mint az öt I-3-nak együttvéve;
- 60-szor nagyobb a teljesítménye, mint bármelyik elődjének;
- 12-szer nagyobb a hatékonysága a rádióspektrum kihasználásában;
- 16-szoros kapacitással rendelkezik;
- 25-szörös a vevőérzékenysége;
- a szélessávú szolgáltatás kapuállomása;
- egyetlen globális nyálabbal fedi a Föld felszínének egyharmadát (a pólusok kivételével);
- 19 széles spot-nyálabbal biztosít folyamatos fedést ugyanazon térség felett a Fleet F77, Fleet F55 és F33 és a tengerészeti Mini M szolgáltatások számára;

² A szolgáltatásokat részletesen külön fejezetben tárgyaljuk.

- további 228 szűk spot-nyalábbal képezi az INMARSAT szélessávú szolgáltatásának gerincét;
- EIRP értéke 68 dBW.

Az I-4 nyalábjaival szolgáltatást nyújt a Föld felszínének 85%-án élő teljes lakosság 98%-a részére.

Az INMARSAT-4 fantáziakép

Az INMARSAT-2 és -3 holdak fedélzetén nem folyik adatfeldolgozás, a hold hasznos (távközlési) terhelése (payload) csupán „relézi” az információt a mobilterminál és a kapuállomás között. A duplex összeköttetés (kétirányú forgalom) megvalósítása érdekében a hold fedélzetén két-két adó és vevő működik. Az „előre” (forward) irányuló forgalom a kapuállomás–mesterséges hold–mobilállomás útvonalon jön létre, míg a „vissza” (return) irányú forgalom a mobilállomás–mesterséges hold–kapuállomás útvonalat jelöli. A felszálló és leszálló ági frekvenciákat az útvonalaknak megfelelően az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Információ útvonala	Frekvencia	
	INMARSAT-2	INMARSAT-3
Előre felszálló ág	6,425–6,443 GHz	6,425–6,454 GHz
Előre leszálló ág	1,530–1,548 GHz	1,525–1,559 GHz
Vissza felszálló ág	1625,5–1649,5 MHz	1625,5–1660,5 MHz
Vissza leszálló ág	3,600–3,623 GHz	3,600–3,629 GHz

Az I-4 széria F1 mesterséges holdjának korszerűségét az alábbi főbb technikai adatok jellemzik:

Az űrjármű technikai jellemzői:

- mérete $7 \times 2,9 \times 2,3$ m;
- a szolársor fesztávolsága 45 m;
- a szolársor által biztosított teljesítmény 14 kW (a tervezett élettartam elején);
- ebből a hasznos terhelésre jutó teljesítménye a tervezett élettartam végén 9 kW;
- kémiai és elektromos (plazma) meghajtórendszer;
- indítási tömeg 5950 kg;
- élettartam 10–13 év.

A hasznos terhelés technikai jellemzői:

- csatorna-sávszélesség 200 kHz;
- csatornaszám 630;
- előre összeköttetés C-sáv – L-sáv, vissza összeköttetés L-sáv – C-sáv;
- a multimédia kommunikációt 228 spot-nyaláb biztosítja;
- a többszörös fedést 19 széles spot-nyaláb és a globális fedés támogatja;
- a mobil összeköttetések EIRP értéke 67 dBW;
- a rácsantenna 120 aktív sugárzót foglal magába (L-sáv) ;
- az elliptikus alakú reflektor antenna mérete 9×12 m;
- antenna sugárnyaláb fedés programozható, változtatható konfigurációval.

INMARSAT földi állomás alrendszer

A mesterséges holdak felügyeletét az INMARSAT főhadiszállásáról (London), a Mesterséges Hold Vezérlő Központ (Satellite Control Centre – SCC) látja el. Az SCC felelős a holdak pozíciójának megtartásáért és biztosítja a fedélzeti rendszer folyamatos működését.

További feladatai:

- termikus és elektromos paraméterek vezérlése a Föld-árnyék határának átlépésekor;
- a holdak hajtóműveinek vezérlése a pályán tartás érdekében ($\pm 0,1^\circ$ K–NY és $\pm 2,7^\circ$ É–D elmozdulás kereten belül);

- a műholdparaméterek figyelése;
- a holdak elektronikai paramétereinek átprogramozása a felhasználói forgalom függvényében;
- a TT&C-k működésének figyelése.

A holdak figyelésére az INMARSAT létrehozta a Követő, Távadatmérő és Vezérlő állomások (Tracking, Telemetry and Command Stations – TT&C) világméretű hálózatát, mely a négy régióhoz tartozó TT&C-vel tart műholdas (INTELSAT, EUTELSAT) kapcsolatot: Fucino (Olaszország), Peking (Kína), Pennant Point (Kanada), Lake Cowichan (Kanada). Az INMARSAT holdak helyzetére vonatkozó adatokat a Követő, Távadatmérő és Vezérlő állomások az SCC-be küldik.

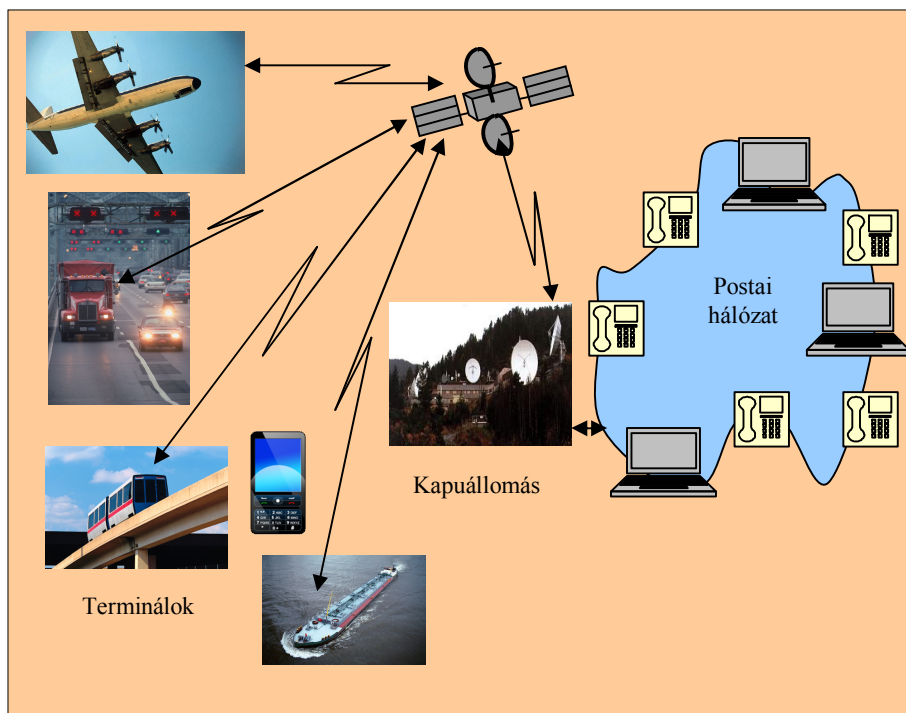
A fenti rendszerek jóllehet földi telepítésűek, de funkcionálisan az űrszegmenshez is sorolhatók.

Az INMARSAT-hálózat által bonyolított hírváltás forgalmát a Hálózat Üzemeltető Központ (Network Operations Centre – NOC) figyeli és irányítja a londoni főhadiszállásról. A NOC csak erre a célra kijelölt műholdas és földi csatornákon áll összeköttetésben az alrendszer földi állomásaival (SCC, NCS, LES). A NOC felügyeli a hálózat működését, segít a földi állomásoknak, átirányíthatja a forgalmat az egyik mesterséges holdról a másikra, új holdakat kapcsolhat be a hálózatba.

A NOC-ot Hálózat Koordináló Állomások (Network Co-ordination Stations – NCS) támogatják. Elsődleges feladatuk, hogy egy csatorna kijelölésével segítsenek feltenni minden egyes hívást, a mobil terminálhoz és a megfelelő LES-hez. A felhasználói információforgalom kezelésére mindegyik óceáni régió rendelkezik egy Hálózat Koordináló Állomással, amely a beszédcsatornát rendeli hozzá a mobil terminálhoz az összeköttetés idejére. Az alábbiakban részletezésre kerülő mindegyik szolgáltatási típus külön NCS-t igényel. Minden óceáni térségben és INMARSAT-rendszerben (INMARSAT-A, -B, -C stb.) egy-egy NCS működik. Mindegyik NCS az óceáni térségében az összes földi állomás működtetőjével, a többi NCS-ekkel és a NOC-cal kommunikál, lehetővé téve a működést befolyásoló információk szétosztását az egész rendszerben.

Az INMARSAT-nak egy mobiltermináljáról indított hívás közvetlenül a holdra jut, mely visszairányítja a Földre egy földi állomáshoz (Land Earth Station – LES). Innen a hívás postai távbeszélő hálózatra kerül, amely kapcsolja a hívott előfizetőt, mint ahogy a következő oldalon látható ábra illusztrálja.

Ebbe a csoportba tartozik a felhasználók forgalmát a földi rendszerhez kapcsoló állomás, a LES (Land Earth Station) vagy kapuállomás (Gateway). A LES-ek a mobilállomásoknak a műhold által továbbított (relézett) forgalmát kapcsolják a földi hálózathoz. Minden kapuállomás egy INMARSAT-holdra irányított, kb. 13 m átmérőjű parabolaantennával rendelkezik. A földi állomások a különböző szolgáltatásoknak megfelelően eltérő típusúak (INMARSAT-A, -B/M, -C, Aero).

INMARSAT mobilhívás-kapcsolat vázolata

Mobilállomás alrendszer

Mobilállomásokon a felhasználók (előfizetők) mobil készülékeit értjük (Mobil Earth Station – MES). Az INMARSAT-rendszerben használt terminálok független gyártóktól kerülnek piacra. Ezeket az INMARSAT bevizsgálja és engedélyezi. A MES-ek a különböző szolgáltatásoknak megfelelően más-más információformát kezelnek:

INMARSAT-A	analóg beszéd (hang) adat, fax, telex
INMARSAT-C	adat, fax, telex
INMARSAT-B	digitális hang, adat fax, telex
INMARSAT-M	redukált digitális hang, adat, fax, telex
INMARSAT-E	vész- és pozíciójelzés
AERO-H	hang, adat, fax
AERO-L	adat
INMARSAT-D	személyhívó

Az INMARSAT mobilkészülékeinek specifikációját a szervezet a Rendszer Definíciós Könyvében (System Definition Manuals) adja ki. A gyártóknak az itt közzétett paramétereket szigorúan figyelembe kell venni! A mobilkészülékeket regisztrálják és azonosító számmal látják el.

INMARSAT-szolgáltatások

Az INMARSAT fokozatosan fejlesztette hálózatait, állandóan biztosítva szolgáltatásait (legtöbb hálózata több szolgáltatást támogat), melyek két csoportba: működő és kifejlesztett (existing and evolved), valamint IP-alapú szolgáltatásokba (IP-based services) sorolhatók.

A működő és kifejlesztett szolgáltatásokat a földi kapuállomások (Land Earth Stations – LES/Gateways) szolgáltatják, melyek nem képezik az INMARSAT tulajdonát és nem is üzemelteti azokat, hanem azt szerződés alapján különböző cégek végzik. Az IP-alapú szolgáltatásokat is különböző partnerek biztosítják, de a földi kapuállomások az INMARSAT tulajdonai és ők is működtetik.

A „BGAN- család” IP alapú, osztott vivőjú szolgáltatások

- *Széles sávú globális kiterjedésű hálózat* (Broadband Global Area Network – BGAN) szárazföldi használatú szolgáltatás. A BGAN az új I-4 holdakkal összefüggésben értékelhető, ahol egy megosztott csatornájú IP-csomagkapcsolás szolgáltatást nyújt 492 kbit/s-ig (a felszálló és a leszálló ág sebessége a mobil-állomás/terminál típusától függően különbözhet) és IP-szolgáltatást 32–256 kbit/s-ig (a sebesség itt is a terminál típusától függ). A legtöbb terminál azonban áramkör kapcsolású mobil ISDN-szolgáltatást biztosít 64 kbit/s sebességgel, valamint alacsony sebességű (4,8 kbit/s) beszéd- és egyéb szolgáltatást. A BGAN-szolgáltatás – mint a neve is mutatja – globális, és mind a négy holdon elérhető. A BGAN-szolgáltatás bevezetésével két új, kapuállomás, Mesterséges Hold-beléptető Állomás (Satellite Access Stations – SAS) kezdte meg működését. Az első Burumban (Hollandia), a másik Fucinóban (Olaszország).

- *Flotta széles sáv (Fleet Broadband – FB)* egy tengerészeti szolgáltatás, és a BGAN technológián alapszik. Hasonló infrastruktúrát használ és szolgáltatása is megegyezik a BGAN-ével. A hajókra szerelve számos FB-terminál működik.

- *Gyors széles sáv (Swift Broadband – SB)* szintén a BGAN-technológia alapján működő légi/repülési, az előzőekhez hasonló szolgáltatás. Az SB-terminálok speciális tervezésűek kereskedelmi és magán-repülőgépekre, illetve a katonai légierő használatára.

Működő és kifejlesztett szolgáltatások (existing and evolved services)

Ezekre a szolgáltatásokra az jellemző, hogy régi technológiákat alkalmaznak. Az alábbiakat soroljuk ebbe a csoportba:

- az *INMARSAT-AERO* távbeszélő-, fax- és adatszolgáltatást biztosít a légiflották levegőben tartózkodó repülőgépei számára;

Három termináltípusa különböztethető meg:

- az *Aero-L változat* alacsony sebességű, reálidejű duplex adatátvitelt tesz lehetővé (600/1 200 bit/s) alacsony nyereségű antenna (Low Gain Antenna) felhasználásával. Ide tartozik ACARS³ és ADS⁴ adatsomag;
- az *Aero-H változat* közepes minőségű, duplex beszéd- és fax-/adatátvitelt biztosít 9600 bit/s sebességig. A szolgáltatás a személyzet és az utasok kényelmét, valamint a repülésbiztonságot szolgálja. Az összeköttetést nagy nyereségű antenna (High Gain Antenna) támogatja;
- az *Aero-I változat* alacsony minőségű beszéd-, fax-/adatátvitelt biztosít 2400 bit/s-ig. A szolgáltatást közepes nyereségű antenna támogatja (Intermediate Gain Antenna);
 - az *INMARSAT-B* beszéd-, telex- és közepes sebességű fax-/adat-szolgáltatást nyújt 9,6 kbit/s-on, továbbá nagy sebességű adat-összeköttetést 56, 64 vagy 128 kbit/s-on;
 - az *INMARSAT-C* (valójában ez a műhold telex terminál), alacsony sebességű (600 bit/s) tárolt adatsomag továbbítását teszi lehetővé, melynek hossza legfeljebb 32 kbyte lehet; telex és e-mail továbbítására használható;
 - az *INMARSAT-M* távbeszélő szolgáltatást biztosít 4,8 kbit/s-on, valamint közepes sebességű fax/adat-összeköttetést 2,4 kbit/s-on;
 - a *MINI-M* szolgáltatásai megegyeznek az INMARSAT-M-ével, azonban az irányított antennák és a nagyobb antennanyereség következtében a mobil készülék kisebb teljesítményű lehet;
 - az *M4 jelölésű, Global Area Network – GAN* alacsony sebességű (digitális) beszéd (4,8 kbit/s), fax/adat (2,4 kbit/s) és 64 kbit/s ISDN-szerű (mobil ISDN), valamint osztottcsatornás IP-alapú, csomagkapcsolás (64 kbit/s), ún. mobil csomag adatszolgáltatás (Mobile Packet Data Service – MPDS-ként ismert) szolgáltatásokat kínál;
 - a *Fleet szolgáltatás* tulajdonképpen egy szolgáltatáscsalád, amelybe beletartoznak az INMARSAT Fleet–77, az INMARSAT Fleet–55 és az INMARSAT Fleet–33 terminálcsaládok tagjai. A GAN-hoz hasonlóan alacsony sebességű digitális szolgáltatást nyújt (beszéd 4,8 kbit/s, fax/adat 2,4 kbit/s és 9,6 kbit/s, Mobile ISDN 64 kbit/s, valamint MPDS 64 kbit/s. Az INMARSAT Fleet–77 termináloknál a Mobil ISDN sebessége 128 kbit/s;

³ ACARS (Aircraft Communications Addressing and Reporting System) – Légi jármű Kommunikációs, Irányító és Jelentő Rendszer digitális adat-összeköttetést biztosít a rövid és egyszerű közlemények részére a repülőgép és a földi állomások között.

⁴ ADS (Automatic Dependent Surveillance) egy GPS/INMARSAT alapú navigációs rendszer a légi forgalom irányítására.

- a *Swift-64* a GAN-hoz hasonlóan, beszéd és alacsony sebességű fax/adat, 64 kbit/s ISDN, valamint MPDS szolgáltatásokat biztosít a magán, az üzleti és a kereskedelmi repülőgépek számára. A Swift-64-et többcsatornás változatban is árusítják;
- a *INMARSAT-D/D+* a „pager” (csipogó/személyhívó) INMARSAT változata, méretei azonban meghaladják a földi készülékét. Néhány berendezés el van látva GPS-el is. Az eredeti INMARSAT-D terminál „egyirányú” (vissza irányú) összeköttetést tesz lehetővé. A szolgáltatást olyan felhasználók veszik igénybe, melyek mozgó objektumokat követnek (pl. szállítmányozás, autókölcsönzés stb.). Az INMARSAT D+ lényegében kétirányú „pager”. A terminált napjainkban teherautók és „bolyák” (buoy)-ok követésére, valamint SCADA (Supervisory Control and Data Acquisition) számítógéprendszer alkalmazásban használják;
- a *Mobile Packet Data Service – MPDS* az eredetileg IPDS-ként ismert szolgáltatás (IP-based Data Service), amelyben több felhasználó osztozik egy 64 kbit/s-os vivőn, bizonyos értelemben hasonló az ADSL-hez (Asymmetric Digital Subscriber Line). Az MPDS-ek önállóan nem kerülnek fogalomba, ez egy olyan szolgáltatás, amelyet a GAN, a Fleet és a Swift-64 számára terveztek;
- az *IsatPhone* 4,8 kbit/s digitális beszéd és 2,4 kbit/s közepes sebességű fax/adat-szolgáltatást biztosít. A szolgáltatás az Asia Cellular Satellite (ACeS)-el együttműködésben született, és fedi az EMEA (Europe – Middle East – Africa), valamint az APAC (Asia – Pacific) térségeket.

Megszűnt szolgáltatások

Számos, korábban rendszeresített szolgáltatást kivontak a forgalomból, így az INMARSAT-A-t és az INMARSAT-E-t pedig 2007-ben, a Regional BGAN-t (R-BGAN) pedig 2008-ban.

Megfigyelhető, hogy az INMARSAT a szolgáltatások széles körét kínálja az állami, a kereskedelmi és a magánszféra részére. Célja, hogy különféle, céltudatosan megtervezett távközlési szolgáltatásaival elérje és kielégítse a felhasználók különböző igényeit. Technikai és technológiai fejlesztései is ezeket a célkitűzéseket szolgálják.

GLOBALSTAR

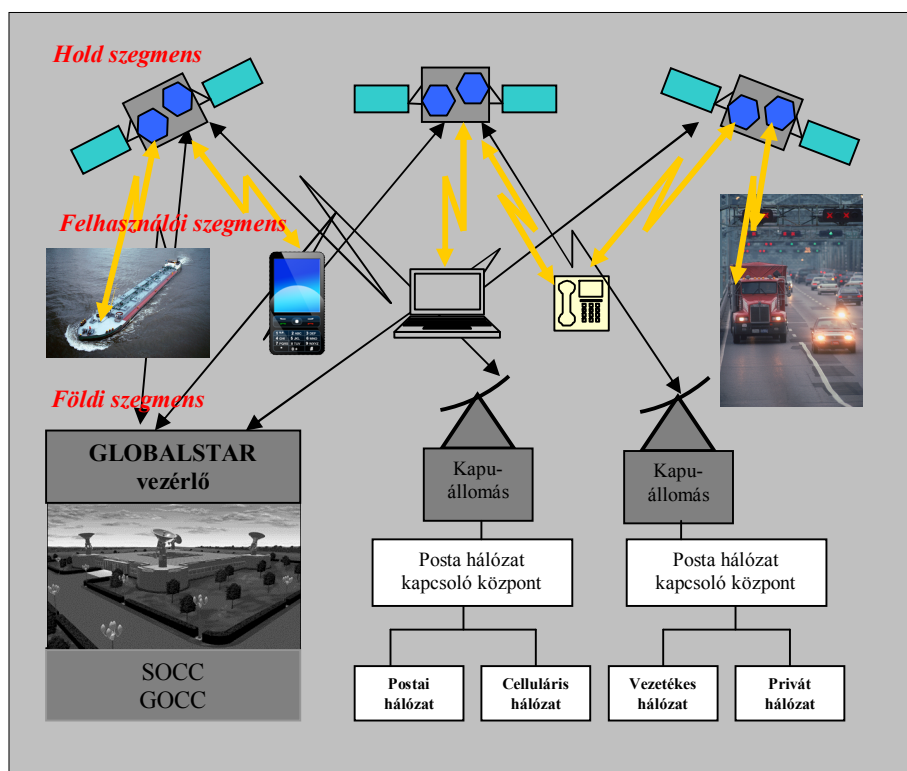
A Globalstar projekt 1991-ben indult, a Loral Corporation és a Qualcomm közös vállalkozásában. 1994. március 24-én a két szponzor bejelentette a GLOBALSTAR LP (Limited Partnership) megalakulását, nyolc további befektető (köztük az Alcatel, AirTouch, Deutsche Aerospace, Hyundai és Vodafone) támogatásával. A rendszer első mesterséges holdját 1998 februárjában indították, és 2000 februárjában már a teljes űrszegmens 52 (48 működő és négy tartalék) műholddal rendszerbe állt.

Általános jellemzés

A GLOBALSTAR egy alacsony pályájú (Low-Earth Orbit – LEO) távközlési mesterséges hold bázisú, cellarendszerű (celluláris), **digitális** mobiltelefon rendszer, amely előfizetői számára távbeszélő összeköttetést biztosít a 70. északi és a 70. déli szélességi fok közötti térség bármely pontjáról. Megfelel a cella alapú mobil rádiótelefon rendszerekkel szemben támasztott követelményeknek, és kielégíti cella rendszerrel nem fedett térségek globális kommunikációs igényeit is.

A GLOBALSTAR a kódosztású többszörös hozzáférés (Code Division Multiple Access – CDMA) eljárásának alkalmazásával aktív fázisvezérelt rácsantennákat (Active Phased Array Antennas) használ, és gazdaságos energiafelhasználást valósít meg.

Az aktív fázisvezérelt rácsantenna működése többnyalábos, melyek mindegyike a Föld felszínének kis részét sugározza be. Az antennák nagy nyereségű MMIC erősítőket (Monolithic Microwave Integrated Circuit – MMIC) alkalmaznak, melyeket közvetlenül az antennák sugárzó elemeihez csatlakoznak, és így nagy nyereséget (G/T-t és EIRP-et) biztosítanak az antenna-apertúrára számolva.

A GLOBALSTAR rendszer és elemei

A GLOBALSTAR a napjainkban működő mobil celluláris rendszerek világméretű kiterjesztését oldja meg (kivéve a sarki területeket). A GLOBALSTAR-nál is megkülönböztethető a funkcionálisan elkülönülő három alrendszer: a hold szegmens, a felhasználói szegmens és a földi szegmens, ahogy az ábra illusztrálja.

A GLOBALSTAR hold szegmense

Az 1414 km alacsony magasságú pályán keringő GLOBALSTAR mesterséges holdjai háromtengely stabilizálásúak, sík-rácsantennáikkal állandóan a Föld felé tekintve (tehát a pályára merőlegesen) keringenek. A holdak mindenkori pályapozícióik meghatározása érdekében GPS-vevőt használnak. Szolárpanelek és nagy kapacitású nikkél-hidrogén akkumulátorok biztosítják a hold energiaellátását, feladatának minden fázisában. Az alacsony pályamagasság viszonylag csekély (60 ms) jelkésleltetést eredményez.

A GLOBALSTAR a cellarendszer létrehozását az ún. 48–8–1 műhold-konstellációval, azaz nyolc pályán, pályánként hat holddal, tehát összesen 48 LEO mesterséges holddal (mindegyik 52° inklinációval az Egyenlítőre nézve) biztosítja. További négy hold tartalékot képez az űrben.

A felhasználók részére az 1,6 és a 2,5 GHz-es sávban teszik lehetővé a közvetlen kapcsolódást a holdra. A kapuállomások felé a holdak az 5–7 GHz sávban tartják az összeköttetést.

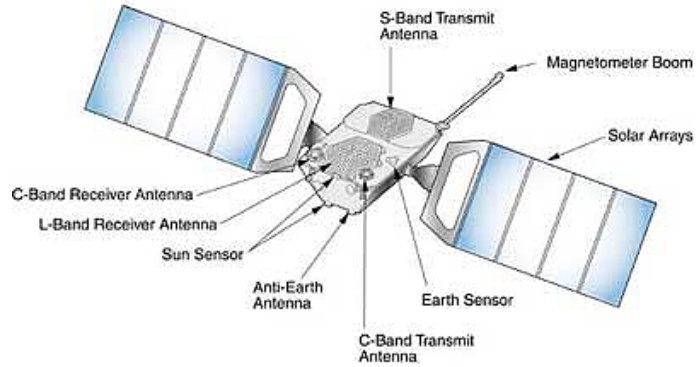
A GLOBALSTAR műholdak az ún. „bent-pipe” technológiát⁵ alkalmazzák, ami azt jelenti, hogy a GLOBALSTAR műhold-konstelláció jeleket képes venni a Föld felszínének mintegy 80 százalékáról. Ebből következik, hogy egy és ugyanazon hívás jeleit több hold is veszi, és ez a – mondhatni útvonal-diversziti – (path diversity)⁶ biztosítja, hogy a hívás nem veszhet el az éterben még akkor sem, ha a mozgó telefonáló (terminál) elveszíti az egyik holddal létrejött egyenes (optikai) láthatóságot. Ha épületek, vagy a terep leárnyékolja a mozgó terminál telefonjeleit, a hívást a rendszer megszakítás nélkül azonnal átkapcsolja egy másik holdra. Ez a hold már biztosítja az eredeti jelek átvitelét a GLOBALSTAR valamelyik, illetékes kapuállomásával.

A GLOBALSTAR-holdak egy trapéz alakú testen két fázisvezérelt rácsantennával (L-sávú vevőantenna – L-Band Receiver Antenna és S-sávú adóantenna – S-Band Transmit Antenna), C-sávú vevő- és adóantennával (C-Band Receiver Antenna és C-Band Transmitter Antenna)⁷, Nap és Föld érzékelőkkel (Sun Sensor és Earth Sensor) egy magnetométerrel és a hold testére szerelt két szolársorral (Solar Arrays) rendelkezik, ahogy azt a következő ábra mutatja.

⁵ A „bent-pipe” tulajdonképpen egy jel-relézó eljárás, melynél a Földön létrehozott kommunikációs jeleket a mesterséges holdra küldik, majd a hold a vett jeleket visszajuttatja a földi címzetthez, mialatt minimális jelfeldolgozást végez. Technikai megoldásában a „bent-pipe” a hasznos terhelés része, és magába foglalja a hold transzponderét és a két fázisvezérelt rácsantennát, melyek mindegyike 16 spotnyalábbal sugározza be a Föld felszínét mind a felszálló, mind a leszálló ágban.

⁶ Az útvonal-diversziti (path diversity) a jel vételének egy olyan eljárása, amely különböző térerőséggel vett azonos jeleket összegzi egyetlen koherens jelbe.

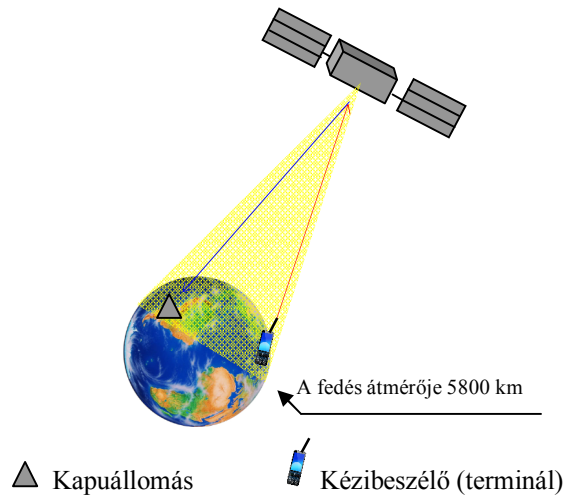
⁷ A C-sávú adó- és vevőantenna biztosítja a kapuállomás–hold viszonylatban a felszálló és a leszálló ági összeköttetést, melyet a nemzetközi szakirodalom a „feeder link” megkülönböztető fogalommal használ.

A GLOBALSTAR-holdak felépítési vázlatja

A GLOBALSTAR fedése

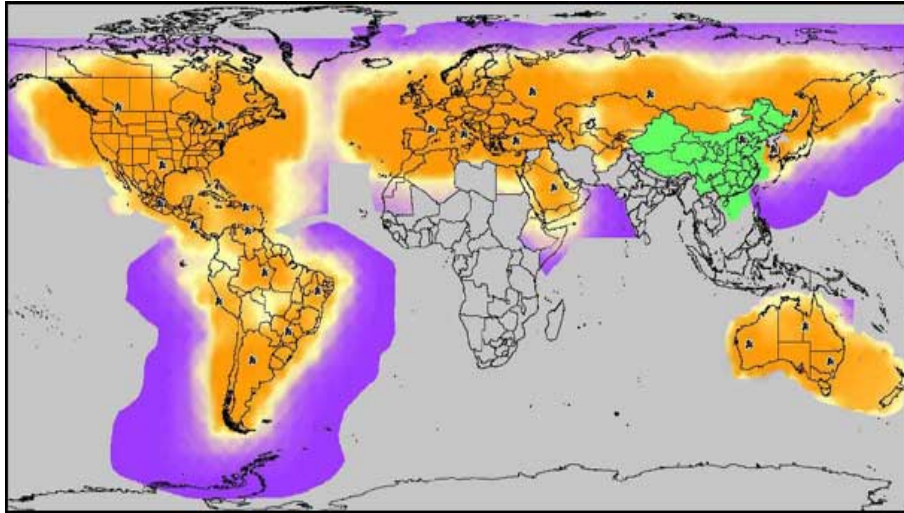
A GLOBALSTAR mesterséges hold antenna sugárnyalábjának kiterjedése a holddal és a hívott kapuállomással létesítendő összeköttetés egyidejű fedésének érdekében meglehetősen nagy, mint azt az alábbi ábra szemlélteti.

GLOBALSTAR műhold antenna-sugárnyaláb fedése

A sugárnyaláb földi nyomának átmérője mintegy 5800 km. Mindegyik földi nyom gyorsan mozog a földfelszínen, a hold haladási irányába. Egy forgalmazó (összeköttetésben lévő) terminál földi láthatósága a holdról nem több 14-15 percnél.

A GLOBALSTAR távbeszélő- és adat-összeköttetést biztosító területi fedését a Föld felszínén az alábbi vázlat szemlélteti. A vázlaton az antennák a kapuállomások, a barnával színezett terület a biztonságos szolgáltatásokat nyújtó területeket, a sárga a kiterjesztett fedést (ahol a gyenge jelek vételével még összeköttetés létesíthető) szemlélteti, a lila szín pedig azokat a területeket jelöli, ahol az előfizetők a leggyengébb GLOBALSTAR-jeleket vették.

A GLOBALSTAR szolgáltatási területe

Mint látható, a GLOBALSTAR 52° inklinációs szöge és alacsony pályamagassága következtében nem fedi a sarki és sarkközei területeket. A mesterséges hold konstelláció nem biztosít távközlési szolgáltatást az afrikai, a közel-keleti, és részben ázsiai területekre (beleértve Kínát is).

A GLOBALSTAR fedése azonban így is több mint 120 országra terjed ki, és tervezik a kommunikációs szolgáltatás kiterjesztését a Közel-Kelet, Afrika keleti partvidéke, Kína és Hong Kong területére is.

2005-ben a rendszer néhány holdja elérte 7,5 éves működési élettartamának végét. Ezeket a holdakat 2005 decemberében „roncs-pályára” (graveyard orbit)⁸ irányították.

⁸ A *graveyard orbit*: szuperszinkron- vagy roncspályának is nevezik, és azt a pályát jelöli, amely jelentősen meghaladja a szinkronpálya magasságát, ahová a űrjárművet szándékosan irányítják át élettartama lejártakor. Erre az intézkedésre azért kerül sor, hogy csökkentsék a működő holdakkal az ütközés valószínűségét. Erre a manőverre delta v sebességnek (mintegy 1500 m/s) megfelelő hajtóanyagot kell tartalékolni. A geostacionáris és geoszinkron mesterséges holdak roncspályái néhány 100 km-el haladják meg a működési pályamagasságukat.

2007-ben a GLOBALSTAR a működő konstellációhoz nyolc tartalék mesterséges holdat helyezett pályára azzal a céllal, hogy csökkentse a távbeszélő- és adatszolgáltatás által nem fedett területek kiterjedését mindaddig, míg a második generációs műholdakat nem állítja szolgálatba. Ez a nyolc hold szerves részét képezi a második generációs GLOBALSTAR-nak.

A 661 millió dollár költségű, 48 második generációs hold konstellációjának tervét 2006 decemberében jelentették be, amelyre 2009-re megszerezték a teljes pénzügyi támogatást. Az első hold indítását 2010-re tervezték. A második generációs mesterséges holdakat 15 éves élettartammal, 2025-ig szándékoznak rendszerben tartani.

A GLOBALSTAR földi szegmense

A GLOBALSTAR Vezérlő Központ (GLOBALSTAR Control Center – GCC) irányítja a GLOBALSTAR működését, a struktúrájába tartozó Földi Működést Vezérlő Központon (Ground Operations Control Center – GOCC) keresztül a földi elemek felé és a Hold Működést Vezérlő Központon (Satellite Operations Control Center – SOCC) át a holdak felé. Ennek érdekében folyamatos és közvetlen összeköttetést tart a GOCC-cal és a SOCC-cal, vagy egy helyen települnek.

A Hold Működést Vezérlő Központ (SOCC), az Indítást Vezérlő Létesítménnyel (Launch Control Facility – LCF) gyakorolja a holdak távadatmérési és irányítási funkcióit, felügyeli az indítási műveleteket és pályamanővereket. A SOCC szervezi a GLOBALSTAR hold-konstellációt. Követi a mesterséges holdakat, ellenőrzi pályamozgásukat, és parancsokat közvetít a holdak felé a kívánt konstelláció tartása érdekében. A GLOBALSTAR-holdak folyamatosan továbbítják a távadatokat mindenkori helyzetükről. A SOCC az Indítást Vezérlő Létesítménnyel felügyeli a mesterséges hold indítását és alkalmazását.

Földi Működést Vezérlő Központ (GOCC) vezeti a rendszer működésének tervezését és irányítja a végrehajtást. A GOCC-ok felelnek a mesterséges holdaknak a kapuállomás termináljai által történő felhasználásáért. A GOCC-ok tervezik a kommunikáció ütemezését a kapuállomások részére, és vezérik a hold erőforrásainak elosztását mindegyik kapuállomás felé. A SOCC és a GOCC folyamatos kapcsolatban állnak a GLOBALSTAR adathálózaton keresztül (GLOBALSTAR Data Network – GDN), amely nagy kiterjedésű interkommunikációs lehetőséget biztosít a GLOBALSTAR földi elemei (GCC, SOCC, GOCC, kapuállomások) között.

Kapuállomások

Egy ország számára szolgáltatást nyújtó, a tulajdonos által üzemeltetett és az ország területén települt kapuállomások rendeltetése, hogy vegyék a mesterséges holdak által relézett hívásokat, feldolgozzák azokat, és így összeköttetést létesítsenek a hold és az illetékes földi hálózat között.

A kapuállomások a GLOBALSTAR földi szegmensének meghatározó összetevői. A GOCC a kapuállomásokon keresztül lép összeköttetésbe az alrendszer földi elemeivel és SOCC-okat is a kapuállomások kötik össze a holdakkal.

A kapuállomások állandó településűek és alaprendeltetésük, hogy a holdakhoz kapcsolják a postai és a mobil földi hálózatokat. A kapuállomás rendelkezik egy Távadatmérés Vezérlő Egységgel (Telemetry Control Unit – TCU), mely a hold távadatmérő és -vezérlő rendszerével tart kapcsolatot. A kapuállomás munkáját a Szolgáltatást Biztosító Vezetési Központ (Service Provider's Control Center – SPCC) törzse szervezi és vezeti.

A kapuállomások parabolaantennái közel hat méter átmérőjűek és fel vannak szerelve azokkal a távközlési berendezésekkel, melyek biztosítják a CDMA kommunikációt, beleértve a „rake-vevőket”⁹, a hazai és a vendégnyilvántartó regisztereket, a belépés- és roaming-protokollokat, valamint számlázókat.

A kapuállomás egyidejűleg több országot is kiszolgálhat. A kapuállomás három-négy parabolaantennát, valamint egy kapcsoló állomást foglal magába, és távvezérlési képességgel rendelkezik. Mivel a GLOBALSTAR-rendszerben a kapcsolás és az összes hardver a földön van, könnyebb a rendszer üzemeltetése, karbantartása és korszerűsítése, mint azoké a rendszereké, ahol a kapcsolások az űrben, a holdakon történnek.

A kapuállomások zavartalan összeköttetést biztosítanak a regionális és a helyi, vezeték nélküli hálózatokkal. A mesterséges hold által támogatott GLOBALSTAR-hálózatot a kapuállomás kapcsolja a nyilvános földi mobil hálózathoz (Public Land Mobile Network – PLMN), és a nyilvános kapcsolású postai hálózatra (Public Switching Telephone Network – PSTN).

A GLOBALSTAR felhasználói szegmense

A GLOBALSTAR-t azért tervezték, hogy kiváló minőségű, hold bázisú szolgáltatást biztosítsanak a felhasználók széles tömege részére. Ide tartoznak:

- a mobil (cellarendszerű) telefontulajdonosok, akik fedett területen kívül mozognak;
- távoli helyeken dolgozók, ahol földi infrastruktúra nincs telepítve;
- a GLOBALSTAR állandó helyű távbeszélő- (telefon-) felhasználói, hogy kielégítsék alapvető telefonszolgáltatás iránti igényeiket;
- nemzetközi utazók, a folyamatos kapcsolattartás érdekében.

⁹ Ha egy mobil rádiócsatornába ugyanazon rádióhullám visszavert (reflektált) jelei különböző terjedési útvonalon viszonylag kicsi időkésleltetéssel érkeznek, a vevőben az interferencia jelensége lép fel. Ezt hivatott kiküszöbölni (csökkenteni) a közvetlen ismétlődésű széles spektrumú eljárás. Megvalósítását szolgálja a „rake vevő”, mely a különböző hosszúságú terjedési utakon érkező energiák optimális összegzésével jó minőségű vételt biztosít. A vevő kiküszöböli a hullámkioltást ha a késleltetett útvonalak hullámjai különböző fázisban és/vagy különböző jel/zaj viszonytal is érkeznek. A „rake vevő” tulajdonképpen egy összetett rádióvevő, mely több „alvevőt” azaz korrelátort alkalmaz, melyek mindegyikét egy-egy többutas komponensnek feleltetnek meg. Mindegyik alvevő függetlenül dekódolja a többutas terjedés egy-egy komponensét és az utolsó fázisban korrelátorok terméke összegzésre kerül, hogy mindegyik átviteli útnak a különböző átviteli jellemzőit a leghatékonyabban hasznosítsák.

A GLOBALSTAR repülés közbeni kommunikációs lehetőséget nyújt a levegőben tartózkodó helikopterek és merev szárnyú légi járművek részére. Ezt az összeköttetést egy kisméretű körsugárzó antenna biztosítja.

A GLOBALSTAR összeköttetési lehetőséget kínál a 200 mérföldes partközelen, felszínen hajózó tengeri járművek részére is.

A 48 GLOBALSTAR-hold konstelláció lehetővé teszi a GLOBALSTAR vezeték nélküli vagy a fix helyű telefonkészülékek hívásainak a földi kapuállomásokhoz történő továbbítását, ahonnan az állandó helyű és a celluláris távbeszélő hálózatokon keresztül továbbításra kerülnek a hat kontinens több, mint 100 országába. A GLOBALSTAR tehát kiegészíti a földi hálózatokat, ezzel távbeszélő szolgáltatást nyújt a világ új térségei részére.

A GLOBALSTAR-rendszert tökéletesen integrálták a helyhez kötött, fix telepítésű cella rendszerű mobiltelefon-hálózatokhoz. Ez nagy rugalmasságot biztosít, azaz megadja a lehetőséget összeköttetés felvételére a hagyományos celluláris rendszer hatósugarában tartózkodáskor a hívás kezdeményezésére a GLOBALSTAR felé. Ugyanakkor a hagyományos mobiltelefon hatósugarán kívüli területekről a GLOBALSTAR-műhold felé is lehet hívásokat kezdeményezni.

GLOBALSTAR-szolgáltatások

A GLOBALSTAR digitális átvitelű távbeszélő (9600 b/s-ig), fax-, sms- és adatátviteli (9600 b/s-ig) szolgáltatást nyújt. Alapkonfigurációban a GLOBALSTAR által biztosított adatsebességek: 1,2; 2,4; 4,8 és 9,6 kb/s. A távbeszélő-szolgáltatás minősége (mind cella-, mind holdhívások esetén) megfelel a földi cellarendszerű mobilszolgáltatásoknak.

A GLOBALSTAR-adatterminál két adat átviteli eljárást használ: az aszinkront és az adatsomagot.

Aszinkron módban a GLOBALSTAR-modem a postai hálózat szabvány modeméig vagy a Figyelő és Vezérlő Központba (Monitoring and Control Center – MCC) elhelyezett szerverig létesít összeköttetést. A kapuállomás a hívást a postai hálózatra irányítja. Ez a megoldás egy önálló holdmodemre támaszkodik, amely 9,6 kbit/s maximális sebességű adatátvitelt biztosít.

Alternatív megoldás GLOBALSTAR-modem működtetése adatsomag-üzemben, amikor a kapcsolatot a GLOBALSTAR modemje és a megfelelő összeköttetési kódot használó kapuállomás között jön létre. A kapuállomás IP-kapcsolatot létesít azzal, hogy IP-címet rendel hozzá a modemhez.

A tájékoztatók mindkét esetben és 7,2 kbit/s sebességű hálózatátvitelt említene.

A következőkben a GLOBALSTAR-szolgáltatásokra kifejlesztett felhasználói végberendezésekből ismertetünk néhány példát.

A GLOBALSTAR mobiltelefonjai biztosítják a rendszer szolgáltatásait olyan térségekben is, ahol nem léteznek távközlési infrastruktúrák. Ezekből a térségekből a holddal történő kapcsolatfelvétel biztosítja a távbeszélő- és adatszolgáltatásokat.

A GLOBALSTAR fix (állandó telepítésű) telefonjai korszerű megoldását kínálnak a szolgáltatások hosszú távú igénybevételére távoli vidékek hivatalai, vállalkozásai és munkahelyei számára ott, ahol az állandó telepítésük kifizetődő.

Az egyszerű adatkészülékek is lehetővé teszik számítógépek (PC-k) és PDA-k (Personal Digital Assistant) csatlakoztatását az Internetre, a GLOBALSTAR kézi készüléken keresztül.

Kereskedelmi fogalomban kapható, egyszerű rejtjelező berendezések is kapcsolhatók a GLOBALSTAR-telefonkészülékekhez, melyek mind a beszéd-, mind az adatforgalmat tikosítják.

A hívás útja

A GLOBALSTAR-távbeszélők hasonlóak, és hasonlóan működnek, mint a földi fix és mobil telepítésű hálózatok. A különbség a működés helytől való függetlenségében, a hang- és adatátvitel rendkívüli tisztaságában, valamint a mesterséges hold jelének védetségét biztosító, kódosztású többszörös hozzáférés eljárás alkalmazásában rejlik.

Bármely földi mobilkészülekről kezdeményezett hívást több műhold vesz és ez az „útvonal-diversziti” biztosítja, hogy a hívás nem vesz el még akkor sem, ha a mobiltelefon kimozdul egy műhold láthatóságából.

A rendszerben hívások kezdeményezhetők akár egy GLOBALSTAR-előfizető mobilkészülékéről, de bármelyik nyilvános postai, vagy cellarendszerű mobilhálózat végállomásáról (telefonkészülékéről).

Egy GLOBALSTAR-telefonról kezdeményezett hívás esetén, a készülék bekapcsolását automatikusan észleli és rögzíti a készülék hívását vevő hold láthatóságába eső kapuállomás. Amennyiben több kapuállomás esik a hold láthatóságába, a hívást kezdeményező készülék annál kerül regisztrálásra, amely az előfizető szerződésének hatáskörébe esik (általában az illető ország kapuállomása). Ha az előfizető a kapuállomás illetékességi körén kívül esik, egy roaming-protokoll lép érvénybe, hasonló, mint a földi mobil cellarendszerű hálózatoknál. Ez esetben a hívás az illető kapuállomás vendégnyilvántartó regiszterébe kerül felvételre.

Amikor egy előfizető egy GLOBALSTAR-műholdas hívást kezdeményez, nemcsak a legközelebbi hold veszi annak jeleit. A hívó természetesen egy holddal van összeköttetésben, jöhetnek kettő–négy hold is látható a hívó fél helyéről. A hívó végállomás több hold által biztosított egyidejű fedése – mint említettük – az „útvonal-diversziti” eljárás alkalmazásával növeli az összeköttetés minőségét.

Ha épületek, vagy más mesterséges és természetes tereptárgyak leárnycolják a hívás jeleit, a „soft-handoff”-ként¹⁰ ismert eljárás megakadályozza az összeköttetés megszakadását azzal, hogy egy másik mesterséges hold veszi át és tartja fenn az összeköttetést a földi kapuállomással.

¹⁰ „Soft-handoff” vagy „soft handover” a CDMA-nál alkalmazott módszer, amelynél egy mobiltelefon a hívás alatt egyidejűleg összeköttetésben van kettő vagy több cella-bázisállomással.

A kapuállomások feldolgozzák a hívásokat, majd a közlemények címzésének megfelelően elosztják azokat az állandó telepítésű és mobil hálózatokra. A földi kapuállomások csúcstechnológiát képviselnek, ugyanakkor berendezéseik könnyen elérhetők és integrálhatók a létező helyi távbeszélő-hálózatokhoz.

A GLOBALSTAR működése és felépítése rendkívül hasonlít a hagyományos, földi telepítésű cellarendszerű mobiltelefon-hálózatokhoz, azonban az összehasonlítás során néhány eltérést érdemes figyelembe venni. A GLOBALSTAR-rendszerben a bázisállomás szerepét a kapuállomás tölti be. A cellarendszerű mobilhálózatokra jellemző 800/900 MHz üzemi frekvenciasáv helyett a GLOBALSTAR az 1,6/2,5 GHz-es sávokat használja az előfizető – hold – előfizető viszonylatban. Az 1410 km magas pályán keringő holdak mintegy 5000 km átmérőjű fedést hoznak létre a Föld felszínén, egy földi, 20 m magas bázisállomás kb. 20 km hatósugarával szemben. A holdon nem történik jelfeldolgozás, csupán frekvencia-átkeverést hajtanak végre.

Frekvenciahasználat

A GLOBALSTAR-kézikészülék – mesterséges hold viszonylat üzemi frekvencia sávjai:

- felszálló ág 1610–1626,5 MHz és
- leszálló ág 2483,5–2500 MHz,

minden nyalábban 16,5 MHz sáv szélességgel.

Mesterséges hold – kapuállomás viszonylat (feeder link) üzemi frekvencia sávjai:

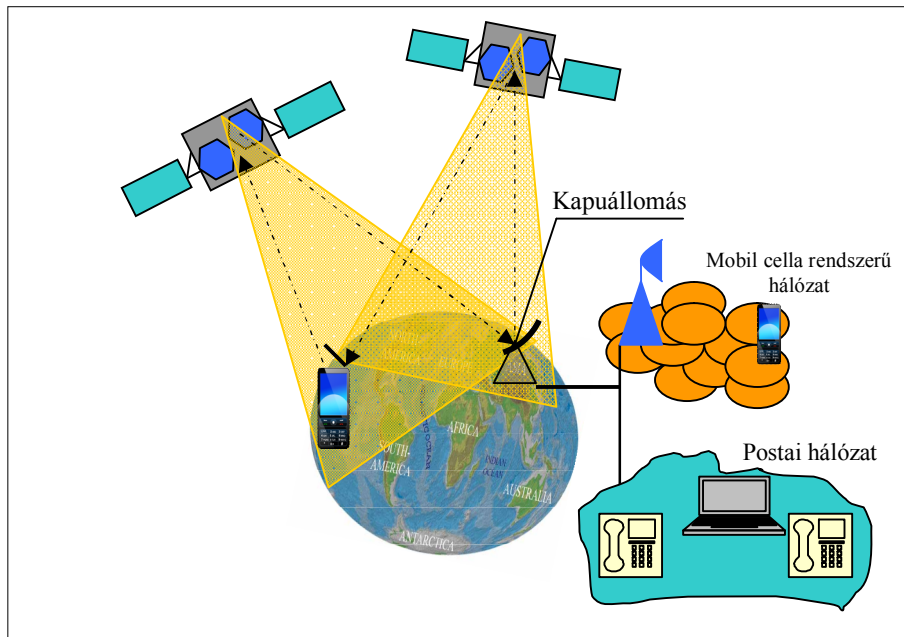
- felszálló ág 5 GHz és
- leszálló ág 7 GHz,

minden nyalábban 16,5 MHz sáv szélességgel.

A mesterséges holdak egyszerű frekvencia-átkeverést (transzpondert) alkalmaznak. A hívások kapuállomás felé történő továbbítása céljából a hívó féltől vett 1,6 GHz-es vivőjű jeleket a 7 GHz-es sávba keverik fel. A kapuállomástól 5 GHz-es jelek kerülnek a holdra, mely átkonvertálja azokat az előfizető vevőjének 2,5 GHz-es sávjába. (A GLOBALSTAR frekvenciahasználatát a következő ábra szemlélteti.)

A GLOBALSTAR pályaperiódusa 114 perc, és a felhasználó láthatóságán belül mintegy 14 percig tartózkodik. Tehát egy folyamatos jelátadást (hand-off)¹¹ szükséges megvalósítani holdtól holdig és holdon belül, antenna-sugárnyalábtól antenna-sugárnyalábig úgy, hogy az összeköttetés (szolgáltatás) ne szakadjon meg. A folyamatos szolgáltatást a földi hálózatokra kifejlesztett CDMA-eljárás egy módosított változata biztosítja, melyet a Qualcomm Inc. fejlesztett ki.

¹¹ *Hand-off (Hand over)* a távközlési mesterséges hold-vezérlés terminológiája, és a hold-vezérlés áthelyezését jelenti az egyik földi állomástól (kapuállomástól) a másik holdra, a szolgáltatás folyamatosságának fenntartása mellett.

GLOBALSTAR rendszer-konfiguráció

Kódosztású többszörös hozzáférés (CDMA)

A kódosztású többszörös hozzáférés lehetővé teszi a felhasználók részére, hogy azonos időben, azonos frekvencián (a transzponder teljes sávzélességét kihasználva) létesítsen összeköttetést. A földi állomások jeleinek megkülönböztetésére és az információk tökéletes helyreállításának biztosítására minden egyes földi állomás más-más kódot ad hozzá az információihoz. Ez csak a széles sávú spektrum eljárások/modulációk (spread spectrum techniques) valamelyikével valósítható meg. A széles spektrum legáltalánosabban elterjedt formája, hogy az információs jel sávzélességét megnövelik jóval az $1/\tau$ értéknél nagyobbra. Ez az információs jel és egy „szétterítő jel” (spreading signal) segítségével kerül végrehajtásra. A szétterítő jel elemének (chip) hossza sokszorosan rövidebb az információs bitek időtartamánál. Az ismétlődése a szétterítő jelben álvéletlen. Azt az eljárást, amikor a szétterítő jelet közvetlenül hozzárendelik az információs jelhez, *közvetlen ismétlődésű széles sávú spektrum eljárásnak/modulációnak (direct sequence spread spectrum technique)* nevezik.

Ha egy hálózaton belül szétterítő kódokat alkalmaznak, akkor azoknak ortogonálisnak (egyetlen kód sem korrelál /feleltethető meg/ más kóddal) kell lenni. Ebben az esetben a vevő csak a hasznos jeleket dolgozza fel és érzéketlen a sávjában, megegyező időben áthaladó más jelekre (nem jön létre velük interferencia). Ha a kód rendelkezik az álvéletlen sorozatok statisztikai tulajdonságaival, akkor a szétterített információs jel a vevő bemenetén a fehér zajhoz hasonlóan jelenik meg. Így azok a vevők, amelyek nem rendelkeznek a

helyreállító kóddal, nem képesek venni az adást. A széles spektrumú eljárás további előnye, hogy az eredeti információs jel visszaállításának (dekódolásának) folyamata megegyezik a szétterítés (kódolás) folyamatával, azaz a szétterítő kódot hozzá kell adni a vett jelhez. Az eljárás nemcsak az eredeti információs jel átalakítását eredményezi, kiterjed más jelekre is, így azok spektrumsűrűségét rendszerint a zajszintküszöb alá csökkenti.

Az eredeti jel visszaállítása céljából, a holdon vissza kell „szűkíteni” a vett jelet. Erre az eredeti szétterítő kód pontos másolatát használják. Nevezzük visszaállító kódnak. Ez megköveteli, hogy a mesterséges hold vevőjében a *visszaállító kód* szoros szinkronban legyen a vett széles spektrumú jel bit-ismétlődésével. Ez a szoros szinkronizációs követelmény a CDMA-eljárást bonyolulttá teszi és ezzel párhuzamosan költségessé. Elterjedése elsősorban a katonai rendszereknél figyelhető meg.

A *jelszéthúzó kód* (a továbbiakban kód) az információ sebességénél nagyságrendekkel nagyobb sebességű, így az átvitelhez jóval nagyobb frekvenciasávot használ fel, mint ami csak az információ továbbításához szükséges lenne hagyományos módon.

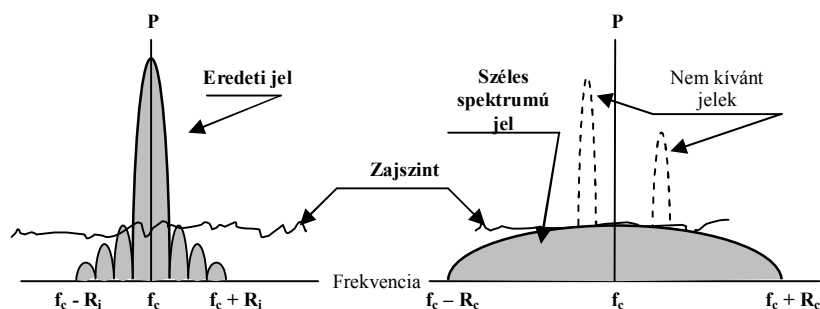
A földi állomások jeleinek megkülönböztetésére és az információk tökéletes helyreállíthatóságának biztosítása érdekében minden egyes földi állomás más-más kódot ad hozzá az információhoz.

A CDMA-t eredetileg is a katonai műholdas távközlési rendszerek számára fejlesztették ki, de az alábbi előnyös tulajdonságai miatt találkozhatunk vele más rendszerekben is:

- az adó földi állomások között semmilyen koordináció nem szükséges;
- a transzpondert egy új földi állomás bármikor igénybe veheti, és számára nem szükséges sem frekvencia, sem időrés-kiutalás;
- az egyszerre üzemelő földi állomások számának növelését csak a jel/zaj viszony romlása korlátozza;
- az egyes földi állomások által kisugárzott jel spektrális teljesítménye a spektrum széthúzása miatt igen alacsony;
- alkalmazása az átvitt információ bizonyos mérvű rejtését is megoldja;
- a széles spektrumú jel védett a keskeny sávú jelek interferenciáival szemben;
- a több mesterséges holdon való továbbításra a TDMA-nál alkalmasabb.

Hátrányos tulajdonsága a CDMA-nak, hogy az információ átviteli sebessége viszonylag alacsony, és emiatt alacsony a spektrum kihasználási határfoka is, ami akadályozza szélesebb körű elterjedését is.

A CDMA alapja a széles spektrumú moduláció. Ez teszi lehetővé minden földi állomás részére, hogy a beérkező jelekből és zavarokból korreláció segítségével megkapja a neki szóló információt. A széles spektrumú modulált jel spektrumképeit az alábbi ábra szemlélteti.

Az információt tartalmazó keskeny sáv szélességű (eredeti) és széles spektrumú jel

A következő ábra a kódolás folyamatát illusztrálja. Minden egyes előfizető egy önálló, álvéletlen kóddal (pseudorandom code) rendelkezik. A digitális információs jelsorozathoz hozzáadják (moduló 2 összegzéssel) a szétterítő kódsorozatot, melynek a bitsebessége sokszorosa az információs jelének. Egy SRG generátor (shift register generator) széles spektrumban szétteríti a jelet. Az összegzés eredményeként a széles spektrumú jelsorozat jön létre, melynek bitsebessége megegyezik a kódoló jelsorozatával, információtartalma pedig az információs jelsorozatával.

A dekódolás folyamata fordított. A vevőoldal rendelkezik minden előfizető kódjának másolatával, amelynek segítségével visszaalakítja a szétterített jelet és visszanyeri az eredeti adatokat. A vevőre jutó széles sávú jelsorozathoz hozzáadják (moduló 2 összegzéssel) ugyanazt a kódsorozatot, mint amellyel a széles spektrumú kódolást végezték. A két jelsorozatnak teljesen szinkronban kell lennie.

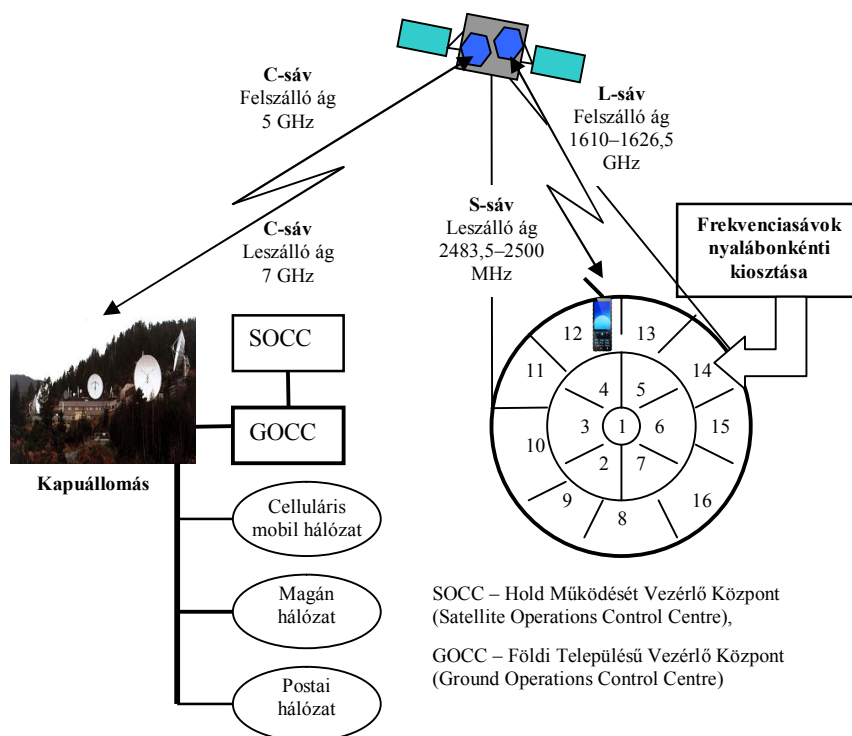
A katonai célokra kifejlesztett CDMA-t a Qualcomm cég alakította át kereskedelmi alkalmazásra. A GLOBALSTAR CDMA technológia jellemzői:

- biztonságos felszálló és leszálló ági összeköttetés;
- közvetlen ismétlődésű széles spektrum;
- megszakítás nélküli holdváltás;
- általános frekvencia-újrafelhasználás;
- többutas terjedési diversity;
- változtatható sebességű adatátvitel.

Frekvencia-újrafelhasználás

A kiutalt 16,5 MHz sáv szélesség gazdaságos kihasználása érdekében, minden hold földfelszíni fedését 16 nyaláb biztosítja. A CDMA-eljárás biztosítja a frekvenciasávok 16-szoros felhasználását. Ez 16 frekvencia áthelyező-konvertert feltételez a holdon mind a felszálló, mind a leszálló ágba (következő ábra).

A 16-nyalábos vevőantenna középfrekvenciája 1618 MHz, az adóantennáé pedig 2492 MHz. A felhasználóktól vett és a kapuállomások felé továbbított 16 nyaláb jelei a leszálló ágba frekvenciaosztású multiplexeléssel 160 MHz sáv szélességű csatornában kerülnek a kapuállomások felé. Mindegyik kapuállomás négy mesterséges hold jeleinek egyidejű vételére alkalmas. Az 5 és 7 GHz-es antennák egyetlen sugárnyalábot hoznak létre elfogadhatóan alacsonyabb nyereséggel, mivel jeleiket a kapuállomás 5,5 m átmérőjű, nagy nyereségű antennája veszi és továbbítja.

A GLOBALSTAR frekvencia-kiutalása

A frekvencia-újrafelhasználás (Frequency Reuse) itt azt a képességet jelöli, hogy minden frekvencia többször felhasználható a celluláris rendszerben, mivel minden cella részére meghatározott frekvenciák vannak kiutalva, és ugyanazon frekvenciák kioszthatók másik cella részére is. A frekvencia-újrafelhasználás teszi lehetővé nagyszámú hívás egyidejű lekezelését, egy behatárolt csatornaszámon belül.

A GLOBALSTAR-hálózatra kerülő minden hívás külön kóddal rendelkezik, amely megkülönbözteti más hívásoktól, és egyúttal kijelöli az átviteli csatornát, a felhasználható frekvenciasávot. A GLOBALSTAR-kapuállomás kapacitása 1000 előfizetőnek az egyidejű kapcsolását teszi lehetővé a nyilvános kapcsolású postai hálózatokra.

Összefoglaló technikai jellemzés

A GLOBALSTAR-rendszerkoncepció a távközlés két területének technológiai fejlesztésén alapul:

(1) a LEO mesterséges holdak területén elért technológiai fejlesztések eredményeinek alkalmazásán; valamint

(2) a celluláris telefon-technológiák fejlesztésének felhasználásán, beleértve a *kódosztású többszörös hozzáférés (CDMA)* technológiát és az *időosztású többszörös hozzáférés (TDMA)* technológia fejlesztés területén elért legfrissebb kutatási eredmények alkalmazását.

A GLOBALSTAR tehát felhasználja a CDMA speciális változatát, a frekvenciaosztásos többszörös hozzáférés (FDMA) és az időosztásos többszörös hozzáférés (TDMA) technológiákat, melyeket összekapcsolt a mesterséges hold többnyalábú antenna (Multiple Beam Antenna – MBA) technológia alkalmazásával. Ezzel a kombinációval a GLOBALSTAR a jelenleg működő leghatékonyabb modulációs és többszörös hozzáférési rendszert alkotta meg.

IRÍDIUM

Az IRÍDIUM egy globális celluláris távközlési mesterséges hold rendszer. Rendeltetése, hogy összeköttetést létesítsen a Föld bármely két pontja között. A távbeszélő-forgalom mellett lehetővé teszi az alacsony sebességű adatforgalmat is. Felhasználva a Föld körül alacsony pályára állított távközlési műholdak [low-earth orbiting (LEO) satellites] egymáshoz viszonyított helyzetét (konstellációját), az IRÍDIUM biztosítja, hogy a hívást kezdeményező legalább egy műholdat feltétlenül lát, tekintet nélkül a földrajzi helyzetére. Az eredeti elképzelés szerint 77 műholdra tervezték a konstellációt (ezért is kapta az elnevezését, mert az irídium-atom 77 elektronnal rendelkezik), azonban 66-ra módosították, viszont az elnevezés megmaradt. Az első IRÍDIUM-műhold indítására 1994-ben került sor.

Az IRÍDIUM műhold szegmense

A kisméretű, kis súlyú IRÍDIUM-holdakat (kb. 318 kg) öt év élettartamra tervezték. Annak érdekében, hogy a holdak teljes Föld-fedést biztosítsanak, 11 különböző pályára lettek állítva, mindegyik pályán hat holddal. A pályák körkörösök

és poláris síkban (inklinációs szög $86,4^\circ$) lettek elhelyezve. (Pályamagasság 765,8 km, pályasebesség mintegy 27 000 km/ó). A pályasíkok $31,6^\circ$ -kal vannak egymástól elválasztva, és így a holdak egymástól egyenletesen 4030 km-re helyezkednek el a pályasíkjaikon. Mindegyik IRÍDIUM-hold haladási iránya megegyezik. Pályaidejük pólustól pólusig, nagyjából 100 perc. A műholdak haladása úgy van szakaszolva, hogy a 2, 4 és 6 pályasíkok holdjai egymással fázisban vannak, ugyanígy az 1, 3 és 5 holdak is, de 180° -al eltérően a páros számú pályák holdjaihoz. Ez a fázisban azt jelenti, hogy egy földi helyhez viszonyítva a konstelláció egyik fele emelkedik (felkel), míg a másik fele süllyed (nyugszik). A mesterséges holdak a szomszéd holddal a K_a -sávban tartják az összeköttetést (intersatellit link). Minden mesterséges holdnak négy másik holddal van összeköttetése ugyanazon pályasíkon: kettővel (előtte és hátra egygyel), valamint kettő másikkal a szomszédos pályasíkokon.

Mindegyik műhold 37 független antenna-sugárnyalábot képes létrehozni. Mindegyik besugárzott terület egy távbeszélő cellaként működik. A távközlési műhold celluláris szolgáltatás mögötti koncepció némileg különbözik a földi rendszerétől. A hagyományos földi mobil telefon struktúrában a mobil telefon halad a cellához (bázisállomáshoz) képest, amelynek azonnal át kell adnia a mozgó „állomást” egy másik cellának, amikor az a cellahatárt elhagyja. Az IRÍDIUM ebben a szolgáltatásban különbözi, hiszen itt a cella halad át a hívó (a mozgó állomás) helyén. Minden földi hívó alapvetően állandó helyű a 74 000 m/s sebességgel haladó IRÍDIUM cellához viszonyítva. Mivel itt a cella mozog a hívóhoz viszonyítva, a hívás kerül átadásra egy másik cellának, amely beérkezik a hívó körzetébe.

A 37 cella olyan minta szerint van elrendezve, ahol egy cella van a középpontban, s amelyet három, koncentrikus kör vesz körül, rajtuk 6, 12 és 18 cellával. Mindegyik cella mérete és formája megegyezik (körkörösek, 666,3 km átmérővel). A cellák elrendezése a maximális fedést a pólusokra adja, a minimumot pedig az Egyenlítő közelébe. A cellák nincsenek egyidejűleg aktivizálva. A műhold aktivizálja a cellákat a forgalomnak megfelelően, hogy takarékoskodjon a fedélzet korlátozott energiakapacitásával.

Globális hálózat

Az IRÍDIUM a globális kommunikáció biztosítása érdekében együttműködik a földi postai telefonhálózatokkal. Ennek megfelelően a hívó – legyen az a Föld bármely szögletében – egy speciális celluláris telefont használ, hogy a hívással közvetlenül elérjen (besugározzon) egy IRÍDIUM-holdat. Az IRÍDIUM-hold lesugározza a hívást a 20 földi „kapuállomás” (gateway) egyikére, ezzel összekötve a konstellációt a földi postai hálózattal. Ha a kapuállomás hitelesíti a hívó jogosságát a rendszer használatára, a hívás visszakapcsolódik a holdra, és rákerül a konstellációra.

A végső leszálló ág a hívást rákapcsolja a földi hálózatra, vagy egy másik IRÍDIUM-telefonra.

A hold – hold interlink kapcsolat magába foglalja ugyanazon pályasíkon belül a közvetlen mögöttes és elől lévő holddal létesített összeköttetést. További maximum négy „interlink” létesíthető másik (szomszédos) pályasíkok holdjaival. A pályasíkokat összekötő interlinkek szög és távolság szerint változnak, mintegy 4630 km-ig.

A geostacionáris pályás műholdakhoz viszonyítva az IRÍDIUM egyik legnagyobb előnye a rövid késleltetés. Az IRÍDIUM bármely két földi pontot össze tud kapcsolni maximum 150 milliszekundum késleltetéssel, szemben a 270 ms-os GEO-késleltetéssel. Ez a rövidebb késleltetés az alacsony holdpálya-magasság függvénye (IRÍDIUM 765,8 km, GEO 35 786 km).

IRÍDIUM rendszerjellemzők

Az IRÍDIUM-rendszert három alrendszer: az előfizetői szegmens, a kapuállomás (gateway) szegmens és mesterséges hold közötti (intersatellite) szegmens alkotja. Megállapíthatjuk, hogy az IRÍDIUM szükségszerűen egy alacsony teljesítményű rendszer (low-power system), mivel holdjai akkor fednék a teljes földtekét, ha a vivő spektrumsűrűsége magas teljesítményszinten tartaná az IRÍDIUM-jeleket. A nagyteljesítményű jelek azonban interferenciát okoznának több más hold és földi rendszer jeleivel. Az interferencia további megelőzése végett az IRÍDIUM által használt frekvenciák nem tartoznak a rádiófrekvenciás spektrum zsúfolt (terhelt) sávjaiba.

Az IRÍDIUM – akár TDMA, vagy FDMA eljárást használ – az alapsávban QPSK-modulációt alkalmaz. *Fázisvezérelt rácsantennákkal* (phased array antennas) alakítják ki a spot-nyalábokat, melyek fedik a hívás celláját. A fázisvezérelt rácsantennák nyeresége nem egyforma a fősugárzási iránytól eltérő különböző szögek esetén (various off-boresight angles). A IRÍDIUM egy aktív teljesítmény-felhasználási eljárást alkalmaz, hogy kompenzálja az eltéréseket az antenna -nyereségben és, hogy biztosítsa a vett jelerősség állandó szintjét a hívó fél részére, bármely cellából kezdeményezi az összeköttetést.

Összefoglaló technikai jellemzés

A jelenlegi IRÍDIUM-rendszert 2014-ig tervezik szolgálatban tartani, azonban néhány hold működésével 2020-ig számolnak. Az IRÍDIUM azt tervezi, hogy 2016-tól egy továbbfejlesztett rendszert kezd üzembe helyezni, a jelenleginél nagyobb rádiófrekvenciás sávzélességgel bíró holdakkal. Az IRÍDIUM a terv megvalósításába a Lockheed Martin és a Thales Alenia Space cégeket vonta be.

Az újgenerációs mesterséges hold flottát továbbra is 66 aktív és 6 tartalék hold alkotja, azonban a holdak hasznos terhelésének távközlési rendszere képes lesz adatátvitel megvalósítására is. Arra is alkalmassá teszik őket, hogy adatforgalmat bonyolítsanak le más mesterséges holdakkal.

Azt is tervezik, hogy a holdak fedélzetének hasznos terhelését kiegészítik optikai berendezésekkel és más szenzorokkal.

FELHASZNÁLT ÉS IDÉZETT IRODALOM

- Barry George Evans (Institution of Electrical Engineers):
Satellite communication systems.
- INMARSAT – Wikipedia, the free encyclopaedia.
- Burton I. Edelson – Josegh N. Pelton:
Satellite Communications Systems and Technology – Europe, Japan, Russia.
- Baracska Melinda – Horváth Richárd – Dr. Oláh Ferenc:
Az INMARSAT műholdas kommunikációs rendszer felépítése és szolgáltatásai. Közlekedéstudományi Szemle LVII. évfolyam 4. szám.
- Edward Hirshfield: *The GLOBALSTAR System Breakthroughs in Efficiency in Microwave and Signal Processing Technology.* Internet.
- GLOBALSTAR – Wikipedia, the free encyclopaedia.
- *Satellite Mobile System Architectures Report Of The R&D Group of the Advanced Satellite, Mobile System Task Force.* Internet.
- University of California Los Angeles, Computer Science Department:
GLOBALSTAR. Internet.
- Sojce Dimor: *Global Satellite communications for Maritime, Land and Aeronautical.* Internet.

RITTER LÁSZLÓ

A MAGYAR RÁDIÓFELDERÍTÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN*

A 20. században a magyar hírszerzés egyik legsikeresebb ága a rádiófelderítés volt. Bár anyagi, technikai és személyi lehetőségei mindig korlátozottak voltak, többször és hosszú évekre a világ élvonalába tartozott. Jelentősége ellenére a magyar rádiófelderítés történetéről, a szakmán kívüliek legalábbis, mindössze a Felderítő Szemle 2007. évi emlékszámból, illetve a szakmatörténeti előtanulmányokon alapuló, Dékány István és Szőnyi István által összeállított népszerűsítő jellegű monográfiából tájékozódhatnak.¹ A második világháború mindkettőben marginális szerepet kap; holott, ha volt olyan időszak, amikor a rádiófelderítés igazán fontos szerepet játszott, akkor az az 1939 és 1945 közötti periódus. Szerepe ráadásul nem csupán hírszerzés-történeti szempontból jelentős. Az amerikai David Kahn és David Alvarez német hírszerzéssel kapcsolatos munkái már hosszú évekként ezelőtt rávilágítottak, hogy a rádiófelderítés a német–magyar katonai együttműködés legrégebbi múltra visszavezethető és fontosságát végig megőrző területe volt.²

A második világháborús magyar rádiófelderítés, a magyar királyi Honvéd Vezérkar Főnöke 2. hírszerző és kémelhárító osztálya (2. vkf. o.) „X” alosztályának és társszerveinek iratai 1944/45-ben a Nyugatra való visszavonulás alatt nagy részben megsemmisültek, a maradékukat pedig az alsó-bajorországi megadás után az amerikaiak szinte azonnal lefoglalták.³ Az akciót a Célfelderítő Bizottság (Target Intelligence Committee – TICOM) elnevezésű szerv hajtotta végre, amelyet az amerikai szárazföldi haderő rádiófelderítő szolgálata, a Híradó Biztonsági Ügynökség (Signal Security Agency – SSA) hozott létre abból a célból, hogy a szovjetek előtt megszerezze a náci Németország és szövetségesei rádiófelderítő szolgálatainak iratanyagát. A dokumentumok összegyűjtésével párhuzamosan a teljes titokban működő TICOM felkutatta és kihallgatta a szolgálatok vezetőit és

* A tanulmány a szerzőnek az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (National Security Agency – NSA) kriptográfiatörténeti központja által 2009. október 15-16-án megrendezett „Global Perspectives on Cryptographic History” című konferenciáján megtartott előadása alapján készült. Az elkészítéséhez nyújtott önzetlen segítségért a szerző hálás szívvel emlékezik az időközben elhunyt Vadász Ivánra, és köszönetet mond Pritz Pálnak, René S. Sternnek, Michaél Svejgaardnak és Szakály Sándornak.

¹ A második világháború időszakát két tanulmány érintette. Bajnai Gusztáv: *A magyar rádiófelderítés kialakulása és működése a kezdetektől a második világháború végéig* és Vadász Iván: *A magyar katonai rejtjelmegfejtés története*. Felderítő Szemle 2007/3. (Emlékszámból), 37–52. és 181–199. o., Dékány István és Szőnyi István (Szerk.): *A magyar rádiófelderítés története*. Budapest, 2009, Zrínyi.

² David Kahn: *The Codebreakers: The Comprehensive History of Secret Communication from Ancient Times to the Internet*. New York, 1996, Scribner. 451–453., 499. o. és Hitler's Spies. German Military Intelligence in World War II. New York, 1978, Macmillan. 96. o.; David Alvarez: *Axis Sigint Collaboration: A Limited Partnership*. Intelligence and National Security. 1999/1, 1–17. o.

³ Az „X” alosztályt néha „X” alcsoportnak, néha pedig – elsősorban tagjai – „X” csoportnak hívták. A tanulmányban a hivatalos elnevezését, az „X” alosztályt használom. Az elnevezés eredete egyébként ismeretlen, az „X” minden valószínűség szerint a rejtjeljejtés titokzatos volta utal.

legfontosabb munkatársait, hogy első kézből értesüljön módszereikről és eredményeikről.⁴ Az egyedülálló történeti értékkel bíró TICOM-anyag az SSA utódja, a Nemzetbiztonsági Ügynökség (National Security Agency – NSA) birtokába került. Bár az iratok egy részét az NSA mára már kutathatóvá tette, nagy részük – így a fennmaradt magyar vonatkozású anyagok többségének – titkosítását előreláthatólag csak 2012-ben fogja feloldani.⁵

Mindez azonban nem adhat magyarázatot arra, hogy miért vált a második világháború időszaka a magyar rádiófelderítés történetének mostohagyerekévé. Három fontos forráscsoport ugyanis már ma is elérhető. Az első forráscsoportot a Magyar Országos Levéltárban (MOL), a Hadtörténelmi Levéltárban (HL), valamint az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) lévő iratok jelentik. Amíg az előbbieken a 2. vkf. osztály a visszavonulást „túlélő” és az amerikai lefoglalást elkerülő iratai, addig az ÁBTL-ben a kommunista állambiztonsági szervek Horthy-rendszer hírszerzése iránti kiapadhatatlan érdeklődésének bizonyítékai találhatóak. Ezek közül ki kell emelni Ujszászy Istvánnak és Kádár Gyulának, a 2. vkf. osztály vezetőinek, illetve Szentpétery Györgynek, a 2. vkf. osztály központi offenzív alosztálya vezetőjének fogságban, vagy internálás alatt írt feljegyzéseit. Hasonlóan fontos információkat tartalmaz az a két dosszié is, amelyek az „X” alosztály 1945 után a katonai hírszerzésnél tovább szolgáló és az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) által 1953-ban letartóztatott (majd saját rejtjelfejtő részlegénél alkalmazott) munkatársai elleni eljárás anyagait és kihallgatási jegyzőkönyveit tartalmazzák. A másik forráscsoportot azok a dokumentumok képezik, amelyek többségét az amerikai és a brit nemzeti levéltár (az U.S. National Archives and Records Administration – NARA és a National Archives of the United Kingdom – TNA) őriz. Ezek közül a legfontosabbak azok az összefoglalók, amelyeket a német szolgálatok és az „X” alosztály együttműködéséről a vezető német rejtjelfejtők és híradótisztek vallomásai alapján a háború után a TICOM, illetve az 1950-es években az amerikai légierő készített. A harmadik forráscsoportot négy katonai rejtjelfejtő – Berény János, Kun János, a néhai Gyürk Ottó és Vadász Iván – írásos, illetve oral history interjú formában rögzített visszaemlékezései alkotják. Mindegyikük évekig együtt szolgált az „X” alosztály egykori tagjaival.

Tanulmányomban e három, korábban feldolgozatlan forráscsoport alapján kívánom bemutatni az „X” alosztály és társszerveinek 1939 és 1945 közötti felépítését és tevékenységét. A német szolgálatokkal való együttműködés ismertetése mellett igyekszem mindazokra a kérdésekre is választ adni, amelyek a visszaemlékezések, illetve a hazai és külföldi szakirodalom alapján felmerülnek.

Az „X” alosztály létrehozása és vezetői

A „X” alosztályt 1920-ban a kortársak által „széles látókörű, egészen kiváló embernek” és „zseniális rejtjelfejtőnek” nevezett Pokorny Hermann szervezte meg.

⁴ A TICOM-ról lásd James Bamford: *Body of Secrets. Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency*. New York, 2002, Anchor Books. 8–21. o.

⁵ Az NSA által felszabadított és a NARA-nak átadott iratok listája az NSA honlapján megtalálható. http://www.nsa.gov/public_info/declass/entries.shtml.

Az 1882-ben, egy morvaországi német családban született Pokorny az osztrák–magyar haderő hírszerző szolgálata, a Nyilvántartó Iroda (Evidenzbureau) orosz csoportjának referenseként kezdte pályafutását. Az első világháború kitérésekor a hadsereg-főparancsnokság hadműveleti osztályára osztották be, ahol két év alatt 19 orosz kódot tört fel és több mint 10 ezer táviratot fejtett meg.⁶ Az ezekből nyert információknak jelentős szerepük volt 1914 őszén az „orosz gőzhenger” megállításánál, 1915-ben a gorlicei áttörésnél, illetve Breszt-Litovszk elfoglalásánál.⁷ Bár még csak alezredesi rendfokozattal rendelkezett, de Pokorny fontos szerepet játszott 1917-ben a breszt-litovszki béketárgyalásokon is. 1918 októberében szolgálataiért megkapta az akkori lehető legmagasabb katonai kitüntetést, a mindössze 17 alkalommal kiosztott Nagy Katonai Érdemérmét. Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása után Pokorny Magyarországot választotta új hazájának és szinte azonnal megbízást kapott a szerveződő önálló magyar hírszerzés első külföldi kirendeltségének, a bécsi „S” csoportnak a vezetésére. Hosszabb krími kiküldetés után, immár „veteránnak” számító magyar hírszerzőként 1920 végén bízták meg a rejtjelfejtő szolgálat létrehozásával.

Sajnos, Pokorny Hermann *Emlékeim. A Láthatatlan hírszerző* címmel egy évtizede kiadott emlékirataiban nemcsak a lehallgatás és rejtjelfejtés részleteivel, de az „X” alosztály megszervezésével kapcsolatban is igen szűkszavú. Az biztos, hogy a feladatot a legminimálisabb anyagi feltételek mellett és szigorúan konspirálva kellett végrehajtania: az első világháborút lezáró trianoni békediktátum ugyanis – ismeretesen – sem vezérkar, sem hírszerző és kémelhárító szolgálat fenntartását nem engedélyezte Magyarországnak. Egyedül a személyi állomány kiválasztásában volt mozgáster. Számítalan olyan vezérkari tiszt és külügyminisztériumi tisztviselő közül válogathattak, akik több idegen nyelven is folyékonyan beszéltek. Sokan hozzá hasonlóan az egykori Monarchia más területeiről származtak vagy hosszabb időt katonai vagy üzleti kiküldetésben, illetve hadifogságban töltöttek.⁸ A kiválasztottak az általa szervezett és vezetett tanfolyamokon sajátították el a rejtjelfejtés alapjait.

Pokorny 1925-ben helyettesének és legfőbb bizalmasának, Kabina Vilmosnak adta át az „X” alosztály irányítását. A Felvidékről származó Kabina pályafutását a kőszegi császári és királyi katonai alreáliskola nyelvtanáráként kezdte, és Pokornyval együtt rejtjelfejtőként szolgált az első világháborúban.⁹ Bár nyugdíjban volt, de 1935/36-ban fél évre ideiglenesen ismét Pokorny vette át az alosztály vezetését. Utóda Kabina földije, az első világháború alatt a 15. honvéd gyalogezredben szolgált Petrikovits István lett.¹⁰ Sajnos azonkívül, hogy egészen a második világháború végéig az alosztály élén maradt és Kádár Gyula szerint

⁶ Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*. Budapest, 2000, Petit Real. A tanulmányhoz a könyv internetes változatát használtam: <http://mek.niif.hu/02000/02095/html/index.htm>.

⁷ John R. Schindler: *A Hopeless Struggle: Austro-Hungarian Cryptology During World War I*. In: *Cryptologia*, 2000/4. 342. o.

⁸ Mindez jól látszik az „X” alosztály 1953 februárjában letartóztatott kilenc egykori tagjának a részletes életrajzából. ÁBTL 31-9 V-108019/1. Brcic Mihály és társai.

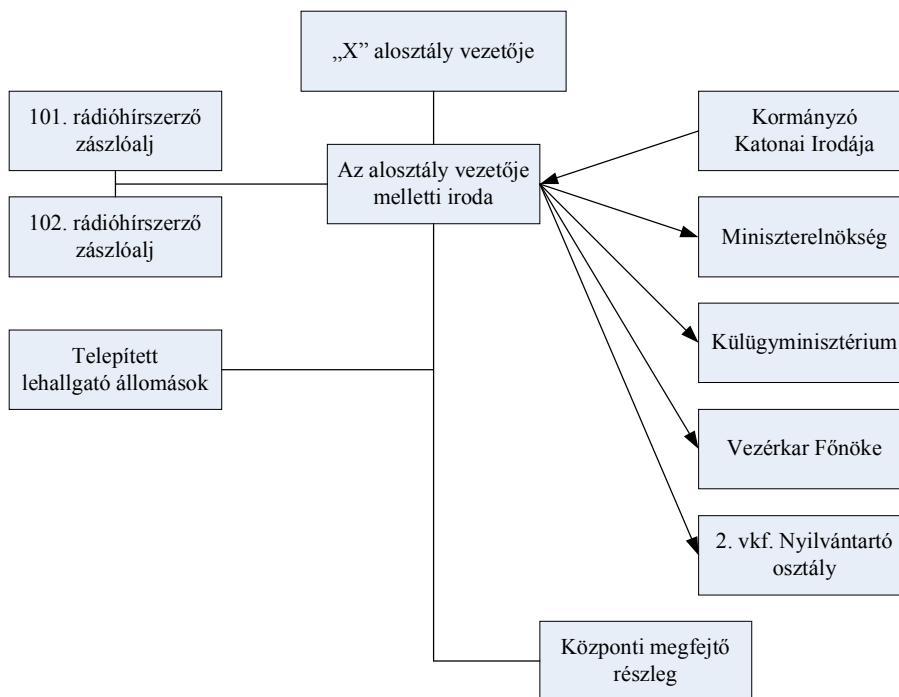
⁹ Hennyey Gusztáv: *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Egy volt magyar királyi külügyminiszter visszaemlékezései*. Budapest, 1992, Európa-História. 31. o.

¹⁰ A Kabina Vilmosra és Petrikovits Istvánra vonatkozó információkért Szakály Sándornak tartozom köszönettel.

„valóságos tudósa volt a sifre kulcsok megfejtésének”, semmit nem tudunk alosztályvezetői tevékenységéről.¹¹

Az „X” alosztály felépítése és tevékenysége

Az „X” alosztály három nagyobb szervezeti elemből állt: a lehallgató részlegből, a központi megfejtő részlegből és az alosztály vezetője melletti irodából. A lehallgató részleg két csoportra oszlott. A telepített állomások a külföldi államok diplomáciai, a „lehallgató-iránymérő” alakulatok pedig azok katonai táviratforgalmát hallgatták le.

Az „X” alosztály és társszervei 1943-ban

A telepített lehallgató állomások

Annak ellenére, hogy az „X” alosztály a Honvéd Vezérkar részeként működött, tevékenységének tartalma kezdettől fogva inkább polgári, mint katonai volt. Az általa lehallgatott és megfejtett táviratok 80%-a még a háború 1943/44. évi csúcsidejében is diplomáciai forrásból származott. Ezeket vagy postai úton, vagy saját rádióhálózaton keresztül továbbították. Bár a háború alatt az utóbbi továbbítási mód szerepe folyamatosan nőtt, a postai rádióadók és távkábelhálózat szerepe meghatározó maradt. Magyarország helyzete ezek lehallgatása szempontjából igen

¹¹ Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Budapest, 1978, Magvető. 2. kötet, 580. o.

szerencsés volt, ugyanis a Nyugat-Európát és a Balkánt összekötő nemzetközi távkábelvonal Budapesten futott át. Ennek „megcsapolása” képezte az „X” alosztály tevékenységének alapját.¹²

A diplomáciai táviratforgalom lehallgatását három, Budapesten telepített lehallgató állomás végezte. Az elsőnek a Dísz téren a Honvéd Főparancsnokság és Honvédelmi Minisztérium tömbje, a másodiknak a Belügyminisztérium Werbőczy utcában (ma Táncsics Mihály utca) lévő épülete, a harmadiknak pedig a Vakok Intézete, korabeli hivatalos nevén a Vakok József nádor Királyi Országos Intézetének férfi otthona (Hermina út 24.) biztosított helyet.¹³

A három telepített állomás egységes irányítás alatt állt. A parancsnok 1934 és 1940 között Melczer Dezső volt, aki után a telepített lehallgató állomásokat nemcsak ebben az időszakban, de még hosszú ideig Melczer-csoportnak nevezték. Az 1906 óta híradó katonaként szolgáló, „szerény, komoly”, ugyanakkor rendkívül agilis és nagy szakmai tudású Melczert nem érdekelte „más semmi” csak a rádiószolgálat. Komoly csapás volt a rádiófelderítésnek, hogy miután hiányos hadászati ismeretei miatt megbukott a törzstiszti tanfolyamon, 1940-ben nyugdíjba kellett mennie.¹⁴ Utódja a szintén veterán híradó katona Pentsy Jenő lett.¹⁵

A nemzetközi távkábelvonal „megcsapolását” a Dísz téren és a rádióadók lehallgatását az úgynevezett lehallgató őrsök végezték. Minden egyes rádióadóra egy lehallgató őrs dolgozott, 2-3 rádióval, napi 24 órában. A rádióadókat a három állomás hullámhossz szerint osztotta el egymás között. A kezelőszemélyzet 100–120 főből állt, akiknek többségét polgári alkalmazotként foglalkoztatták. Szentpétery szerint „többségük egyszerű, szegény ember volt, rendszerint a híradócsapatok katonáiból kerültek ki. Volt közöttünk munkás, paraszt és kispolgár egyaránt. Lényeg az volt, hogy érzékük legyen a rádiószolgálathoz. Ezek nem is csináltak soha sem mást. (...) Jól meg voltak fizetve, bár szolgálatuk nagyon nehéz volt, de ezen segítettünk azáltal, hogy helyes munkabeosztással dolgoztunk.”¹⁶ A legeredményesebbek a Hermina úton gondozott vakok és látássérültek közül kerültek ki. Az átlagosnál jóval fejlettebb – és az állandó zeneoktatás során továbbfejlesztett – hallásérzéküknek köszönhetően rendkívül sikeres munkát végeztek. Ujszászy szerint „általában örültek, ha valami hasznos elfoglaltságban részesültek, kedvüket pedig – eredmény szerinti – prémiumokkal, jutalmakkal fokoztuk.”¹⁷

A Dísz téren volt az állomások kiértékelő részlege is. „Egy nagy teremben a falon egy nagyméretű világtérkép volt látható” – írja Szentpétery. „Ezen különböző

¹² A Budapesten átfutó nemzetközi távkábelvonalról és jelentőségéről a budapesti Telefónia Múzeum állandó kiállításán részletesen lehet tájékozódni.

¹³ Szentpétery György: *A volt 2. vkf. osztály „X” aloszt. és rád. lehallg. csop. szervezete 1934. VIII. 1. – 1940. II. 16. között.* Kistarcsa, 1950 után. In: ÁBTL 4.1. A-857. A 2. vkf. -es beosztottakról. 287. o.

¹⁴ Szentpétery György: *A volt 2. vkf. mt. és alárendelt szervei beosztottjainak jellemzése 1934. VIII. 1. és 1940. II. 16. közötti időkből.* Kistarcsa, 1950 után. In: ÁBTL 4.1. A-857. A 2. vkf. beosztottakról, 36.

¹⁵ Ujszászy István: *A 2. vkf. osztály szervezete és személyzete.* (Hely és dátum nélkül) In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából.* Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Budapest, 2006, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina. 483–545. o.

¹⁶ Szentpétery György: *A volt 2. vkf. mt. és alárendelt szervei beosztottjainak jellemzése.* 36-37. o.

¹⁷ Ujszászy István: *Idegen rejtjelmegfejtés.* Budapest, 1948. augusztus 31. In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából.* 318–321. o.

színekkel kigyulladtak az egyes városok helyein a villanykörtek, ahol bemért, megállapított és lehallgatott diplomáciai adóállomások voltak. Egy másik táblázaton látható volt az egyes adóállomások rádiótechnikai leírása: hullámhossz, energia, különös adástechnikai tulajdonságok. Egyszóval tiszta képet lehetett nyerni, hogy e csoport minő állomásokat hallgat le, hol lehetnek a hézagok a lehallgatásban.”¹⁸

„Lehallgató-iránymérő” alakulatok

Miután a mozgásban lévő katonai egységek rádióforgalmát a telepített állomások nehezen vagy egyáltalán nem tudták figyelemmel kísérni, „lehallgató-iránymérő”, úgynevezett LIM századokat hoztak létre. Az elsőt 1934-ben állították fel a Károly király (ma Petőfi) laktanyában (Budaörsi út 49-53.) állomásozó 101. híradóezred részeként.

A század hosszú-, közép- és rövidhullámú iránymérő és lehallgató készülékekkel volt felszerelve, amelyeket speciálisan átalakított tehergépkocsikon szállítottak. Megszervezője és első parancsnoka a Melczerhez és Pentsyhez hasonlóan hosszú híradó pályafutást maga mögött tudó, „fegyelmezett és jó specialista” Kulizsák Béla volt.¹⁹ Az egység folyamatos gyakorlatozás után érte el a hadrafoghatóságot.²⁰ „*En 1935-ben vezettem egy ilyen rádió lehallgató és iránymérő gyakorlatot*” – írja Szentpétery. „*Feladat volt: a csehszlovák hadsereg manőverének rádiólehallgatása és bemérése. (...) Eredmény: a cseh hadgyakorlatok Brünn környékén voltak, de a rádiólehallgatásból nemcsak a két fél felvetését, hanem a rádió bemérés segítségével az egész manőver lefolyását is pontosan megállapítottuk.*²¹ Mint gyakorlatvezető jelentettem az eredményt, Hennyey [Gusztáv a 2. vkf. osztály akkori vezetője] nem akarta elhinni, de rövidesen jelentette a prágai katonai attasé is a kérdéses manővert, az a jelentés 100%-ig verifikálta a LIM század által hozott eredményt.”²²

A sikerre való tekintettel hamarosan két újabb LIM századot hoztak létre. A három századból 1942-ben pedig egy önálló, a vezérkar közvetlen alárendeltségébe tartozó alakulatot szerveztek 101. rádióhírszerző zászlóalj néven. Miután a Szovjetunió elleni háborúval a célpontok száma jelentősen megnövekedett, 1943 októberében a 101. zászlóalj harmadik századából (101/3.) egy második rádióhírszerző zászlóaljat is létrehozta, 102. hadrendi számmal. Mindkettő zászlóaljban három század, a parancsnokságán pedig saját rejtjelfejtő és kiértékelő csoport is működött.²³ Érdekes, hogy a 102. zászlóalj lehallgatói között, mint polgári alkalmazott, 30 vak távirász nő is dolgozott.²⁴

Az alakulatok alkalmazásáról csak töredékes információink vannak. Tudjuk, hogy 1938-39-ben Csehszlovákia, 1940-ben pedig Románia ellen vetették be őket. Észak-Erdély visszacsatolása után a két század továbbra is Románia ellen dolgozott,

¹⁸ Szentpétery György: *A volt 2. vkf. osztály „X” alo. és rád. lehallg. csop. szervezete*. 287-288. o.

¹⁹ Szentpétery György: *A volt 2. vkf. mt. és alárendelt szervei beosztottjainak jellemzése*. 129. o.

²⁰ Lehallgatás és iránymérés (LIM) Összefoglaló jelentés. Budapest, 1934. március 13. HL VKF. 1934. 2/a osztály 119425/el. 1934.

²¹ Szentpétery György: *A volt vkf. 2. oszt. „X” alosztályának feladata és beosztottak*. Kistarcsa, 1950 után. ABTL 4.1. A-857. A 2. vkf. beosztottakról. 312. o.

²² Szentpétery György: *A volt 2. vkf. mt. és alárendelt szervei beosztottjainak jellemzése*. 130. o.

²³ Bajnai Gusztáv: *A magyar rádiófelderítés kialakítása és működése*.

²⁴ Szerződéses polgári alkalmazotti helyek (30 fő vak távirász nő) szervezése a 102. rád. hírsz. zlj.-nál. Budapest, 1944. augusztus 31. HL VKF 1944 hdm. csf. 674/el.

Nagyváradra települve.²⁵ Az biztos, hogy a 101/3. rádiófelderítő század 1942/43-ban a 2. magyar hadsereg állományába tartozó 53. híradózáslóalj alárendeltségében a Don-kanyarban tevékenykedett.²⁶ A rendelkezésre álló források – a kutatás jelenlegi állása szerint – a rádiófelderítő alakulatok alkalmazásával kapcsolatban nem szolgáltatnak további adatokkal. Tevékenységükre azonban a németekkel való együttműködés kapcsán még vissza kell térnünk.

A központi megfejtő részleg

A központi megfejtő részleg elhelyezéséről egymásnak ellentmondó információkkal rendelkezünk. Szentpétery szerint a Honvéd Vezérkar épületében működött: „Egy teljesen elszigetelt részén volt elhelyezve a Színház utca 7. sz. alatti épületnek, nem a 2. vkf. osztály emeletén, tehát még helyileg is teljesen külön volt. A szolgálati helyiségek még a 2. vkf. osztály tagjai előtt is zárva maradtak, belépni idegeneknek nem lehetett.”²⁷ Ujszászy visszaemlékezése ezzel szemben a Dísz tér 10. számú házába helyezi a részleget.²⁸

A részleg 10 csoportra oszlott: egy csoport egy adott ország vagy régió távirataival foglalkozott.²⁹ Mindegyik csoportban 4-5 rejtjelfejtő dolgozott. A csoportok felosztása a politikai–katonai változások, illetve a megfejtési munka eredményességétől függően többször módosult. A jelenleg rendelkezésre álló adatokat összevetve a világháború második felének időszakában az alábbi 9 csoport biztosan működött:

Rejtjelfejtő csoport	A csoporthoz tartozó országok
Török	Törökország
Angol–amerikai	a Brit Nemzetközösség országai és Egyiptom, Amerikai Egyesült Államok
Francia	Vichy Franciaország és a gyarmatok, Svájc, belga, holland és görög emigráns kormány
Orosz	Szovjetunió, Bulgária, csehszlovák és jugoszláv emigráns kormány, Független Horvát Állam
Román	Románia
Svéd	Svédország, norvég és dán emigráns kormány
Olasz	Olaszország és a Vatikán
Spanyol	Spanyolország és Portugália
Japán	Japán és Kína

*Az „X” alosztály központi megfejtő részlegének csoportjai 1944-ben*³⁰

²⁵ Bajnai Gusztáv: *A magyar rádiófelderítés kialakítása és működése*. 48-49. o.

²⁶ Uo. 50-51. o. és Horváth Csaba: *A magyar katonai felderítés története a kezdetektől 1945-ig*. Budapest, 2008, Püedlo. 200. o.

²⁷ A volt vkf. 2. osztály „X” aloszt. és rád. lehallg. csop. szervezete. 289. o.

²⁸ A 2. vkf. osztály szervezete és személyzete. 491. o.

²⁹ European Axis Signal Intelligence in World War II as Revealed by TICOM Investigations and by other Prisoner of War Interrogations and Captured Material, Principally German. Volume 8-Miscellaneous. Washington DC., Army Security Agency, 1946. (A dokumentum másolata a National Cryptologic Museum könyvtárában található.) 18. o.

³⁰ Uo. 17. o.

Arra vonatkozólag, hogy a csoportok a gyakorlatban (a mindennapok során) hány ország és milyen kódját fejtették meg, csak töredékes információkra hagyatkozhatunk. A TICOM 1945 tavaszán lefoglalta az „X” alosztály 90 darab – a megfejtett kódcsoporthoz feljegyzésére használt – úgynevezett „kódkönyvét”. Ezek a 12 ország kódjait tartalmazták: Bulgária, Olaszország, Portugália, Románia, Svédország, Vatikán, Vichy Franciaország, illetve a belga, a dán, a görög, a jugoszláv és a holland emigráns kormány.³¹ Mivel az ezt részletesen tárgyaló TICOM-anyag a tanulmány készítésekor még nem volt elérhető, így csak azt tudjuk, hogy ennek a 12 országnak valamelyik kódját biztosan sikerült feltörni. Ennél azonban több kódkönyv létezett és több olyan ország volt, amelynek a kódját sikerült megfejteni.³² A legfontosabb három csoport azonban biztosan a román, a török és az orosz volt. Ezek munkájáról – még ha töredékesen is – de rendelkezünk információkkal.

A román csoport

A két világháború között a magyar hírszerzés, így a rádiófelderítés első számú célpontja a „főellenségnek” tekintett Románia volt.³³ A fordulatot az Észak-Erdélyt Magyarországnak visszajuttató 1940. augusztusi második bécsi döntés jelentette. Ettől kezdve Románia a „felderítés sorrendjében” a Szovjetunió, illetve Jugoszlávia mögé szorult.³⁴ Erdély végleges hovatartozásának kérdése és az ebből adódó politikai és katonai szembenállás miatt azonban a román táviratforgalom lehallgatása és megfejtése végig az „X” alosztály egyik legfontosabb feladata volt. Kiemelt jelentőségét mutatja, hogy a török mellett csak a román csoport foglalkozott egyetlen országgal. A csoport összetételét és nagyságát nem ismerjük; az biztos, hogy a háború alatt végig a csoport tagja volt Buda Ede alezredes és egy Dobay nevű zászlós.

Vadász Iván visszaemlékezése szerint Buda alezredes a világháború után elégedett volt a csoport munkájával és az egykori román diplomáciai kódokat könnyen megfejthetőnek tartotta.³⁵ Ujszászy ennél is tovább megy. Feljegyzése szerint annak köszönhetően, hogy a román külügyminisztérium a rejtjelzés módszerét csak háromhavonta egyszer változtatta meg, az „X” alosztály – legalábbis 1938 és 1942 között – minden román diplomáciai táviratot meg tudott fejtetni.³⁶

³¹ European Axis Signal Intelligence in World War II as Revealed by TICOM Investigations and by other Prisoner of War Interrogations and Captured Material, Principally German. Volume 8-Miscellaneous. Washington DC., Army Security Agency, 1946. (A dokumentum másolata a National Cryptologic Museum könyvtárában található.) 18. o.

³² A szerző oral history interjúi Berény Jánossal és Kun Jánossal. Budapest, 2009. október.

³³ A 2. vkf. osztály vezetőjének 5. számú helyzettájékoztatója a katonai attasék számára. Budapest, 1940. szeptember 19. MOL K 63 415. csomó 44 tétel. (II.) 23. o.

³⁴ Uo.

³⁵ A szerző oral history interjúi Vadász Ivánnal.

³⁶ Ormos Mária a marseilles-i merénylettel kapcsolatos kutatásai már évtizedekkel ezelőtt rámutattak, hogy az „X” alosztály már az 1930-as évek elején megfejtette a román diplomáciai kódot és hozzáfért többek között a párizsi, a berlini és a genfi román külképviselet Bukaresttel folytatott táviratváltásaihoz. Lásd: Ormos Mária: *Merénylet Marseille-ben*. Budapest, 1984, Kossuth. 176. és 229–231. o.

Ezt a biztonsági rést a TICOM-anyag is megerősíti.³⁷ A román kódokhoz az „X” alosztály ráadásul nem csak megfejtés, hanem az olasz hírszerzés, a Katonai Információs Szolgálat (Servizio Informazioni Militari – SIM) révén is hozzájutott. A bukaresti olasz katonai attasé gyaníthatóan pénzért vásárolta azokat a román külügyminisztérium egyik – Grozăvescu nevű – munkatársától, majd a Budapesttel fennálló információcsere keretében a 2. vkf. osztály rendelkezésére bocsátotta.³⁸

Az orosz csoport

Bár a csoporthoz tartozott a szovjet, jugoszláv, csehszlovák és bolgár táviratforgalom, a munka érdemi része a 2. vkf. osztály „felderítési sorrendjét” követve a szovjet és a jugoszláv vonalon zajlott. Hosszabb-rövidebb ideig a szovjet táviratokkal foglalkozott az alosztály vezetője, Petrikovits István, valamint Krisztinkovics Pál főhadnagy és Lajtos Elemér őrnagy. A TICOM-anyag szerint sikerült megfejteniük a „fő szovjet diplomáciai kódot” és – legalábbis 1944-ben – ennek segítségével hozzáfértek a szovjet külügyi táviratokhoz.³⁹ A megfejtés minden valószínűség szerint a szovjet külügyminisztérium által használt egyik négyszámjegyű kódhoz kapcsolódik. Ez azonban csak egyike volt a számos használatban lévő kódnak és kérdés, hogy ennek segítségével az alosztály milyen jellegű és minősítésű információt tudott megszerezni. Ennél is fontosabb, hogy mindezek a magyar–szovjet kapcsolatokra még semmiféle hatást nem gyakoroltak, illetve nem gyakorolhattak. Ebből következően sokkal nagyobb értékkel bírtak a Vörös Hadsereg (eredeti nevén Munkás–Paraszt Vörös Hadsereg) és a Vörös Légierő megfejtett kódjai. „Belőlük – írja Ujszászy – a hadrendre, állományviszonyokra, felszerelésre, bevetésre nyertünk adatokat. Sokszor eleve megtudtuk a bombázási terveket is, így lehetségessé vált a vadászerek előzetes odavonása.”⁴⁰

A királyi Jugoszlávia, illetve a londoni emigráns kormány táviratforgalmával foglalkozó rejtjelfejtők közül csak Pogány Sándor és Háromy Ferenc ezredeseket ismerjük, utóbbi 1949 és 1953 között a katonai rejtjelfejtés jugoszláv csoportját vezette. Az biztos, hogy az ötszámjelű jugoszláv diplomáciai kódot 1941 előtt meg tudták fejteni, döntően a kód gyakori helytelen alkalmazása miatt. Sikereik miatt Háromy még arra is engedélyt kapott, hogy a táviratokat otthon fejthesse meg és ettől kezdve azokat kis Fiat Topolinóján „vitte-hozta.”⁴¹

A jugoszláv diplomáciai táviratok lehallgatása és megfejtése a londoni emigráns kormány megalakulása után is folytatódott. Szegedy-Maszák Aladár, a Külügyminisztérium politikai osztályának egykori helyettes vezetője, majd vezetője visszaemlékezésének egy elejtett megjegyzéséből például tudjuk, hogy „a jugoszláv interceptekből” értesült 1943 tavaszán a Külügyminisztérium informálása

³⁷ Exacts from homework written by Min. Rat. Wilhelm Fenner of OKW/Chi. Washington D.C., 1947, Army Security Agency. (A dokumentum másolata a National Cryptologic Museum könyvtárában található.) 5. o.

³⁸ Ujszászy István: *Idegen államokkal való hírszerző és kémelhárító együttműködés*. Budapest, 1948. szeptember 11. In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*. 413. o.

³⁹ *European Axis Signal Intelligence in World War II Vol. 8.*, 18. o.

⁴⁰ Ujszászy István: *Idegen rejtjelfejtés*. Budapest, 1948. augusztus 31. In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*. 318–321. o.

⁴¹ Vadász Iván: *A magyar katonai rejtjelfejtés története*. (Kézirat, Vadász Iván örököseinek birtokában.) 9. o.

nélkül megindított, Schrecker Károly féle törökországi béketapogatózási kísérletről, amelynek háttérében Bethlen István állt.⁴²

A török csoport

A Nagy-Britanniával és az Amerikai Egyesült Államokkal fenntartott intenzív kapcsolatait, valamint a Szovjetunió terveinek megismerésére tett diplomáciai és hírszerző tevékenysége kiemelkedően fontossá tették a semleges Törökországot és annak táviratforgalmát. Az ezzel foglalkozó csoportban tevékenykedett a németek által „a magyar rejtjelfejtés ászának” nevezett Vass Titusz főhadnagy, valamint Horváthy Ferenc alezredes, alosztályvezető-helyettes, aki 1945 után is ezen a területen folytatta munkáját.⁴³ A török kódok viszonylagos egyszerűségének és a török rejtjelezők rendszeres hibáinak köszönhetően a csoport a táviratokat szinte kivétel nélkül meg tudta fejteni.⁴⁴ Ezek között biztosan ott voltak a moszkvai török követség, valamint a Kállay Miklós miniszterelnöknek a német megszállás után menedéket biztosító Şevket Fuat Keçeci által vezetett budapesti török követség táviratai. Azt a jelenleg rendelkezésre álló források alapján sajnos lehetetlen megállapítani, hogy a megfejttet török táviratok milyen hatással voltak a magyar vezetés döntéshozatalára.

Mindössze egy – inkább érdekes, mint fontos – olyan konkrét eset maradt fenn, amikor a megfejttet török táviratok által kiváltott magyar reakciót ismerjük. Kádár Gyula, a 2. vkf. osztály vezetőjének (1943-1944) visszaemlékezései szerint a török csoport által megfejttet jelentésekből kiderült, hogy a budapesti török katonai attasé, amellet, hogy „igen ügyetlenül maga is igyekezett katonai információkat szerezni”, rendszeresen valótlanságokat állított jelentéseiben. Olyan tárgyalásokról és nyilatkozatokról jelentett, amelyek nem történtek meg, ráadásul ezekkel könnyen diszkreditálhatta volna az Ankarával jó viszonyt ápoló magyar vezetéset. Mivel nem látszott más megoldás az eltávolítására, a 2. vkf. osztály defenzív alosztálya egy titkos operatív akciót hajtott végre. Az alosztály egyik nyomozója, miután „szoros barátságba lépett az attasé női alkalmazottjával”, bejáratos lett a követségre és az attasé lakásába. A közismerten „léha életet” élő és állandó pénzzavarban lévő attasé hivatali páncélszekrényét feltörte, a benne lévő pénzt pedig úgy tulajdonította el, hogy azzal csak az attasét gyanúsíthassák meg. Így is történt. A török csoport a megfejttet táviratokból megtudta, hogy Keçeci az attasét tette felelőssé a pénz eltűnéséért, akit így Ankara sürgősen hazarendelt.⁴⁵

⁴² Szegedy Maszák Aladár: *Az ember ősszel visszanéz... Egy volt magyar diplomata emlékirataiból*. 2. kötet. Budapest, 1996, Európa-História. 195. o. Schrecker Károly féle akcióról lásd Juhász Gyula (szerk.): *Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban*. Budapest, 1978, Kossuth. 117–134. o. és Romsics Ignác: *A német- és nyilasellenes magyar politikai elit helyzetértékelése és jövőképe 1943-ban*. In: *Múltról a mának. Tanulmányok és esszék a magyar történelemről*. Budapest, 2004, Osiris. 283–296. o. Érdemes megjegyezni, hogy az ankarai jugoszláv követség, illetve az isztambuli jugoszláv konzulátus távirataihoz nemcsak az „X” alosztály, hanem a Hermann Göring közvetlen irányítása alatt álló német rejtjelfejtő szerv, a Kutató Hivatal (Forschungsamt) is hozzáfért. Ezek 1943-ban fontos információkat biztosítottak Berlin számára a magyar béketapogatózásokkal kapcsolatban. Összeállítás a Forschungsamt jelentései alapján a Németországtól való elszakadásra irányuló magyar törekvésekről. Berlin, 1943. szeptember 30. In: Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Lóránt és Juhász Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944*. Budapest, 1968, Kossuth. 736–738. o.

⁴³ *European Axis Signal Intelligence in World War II*. 18. o.

⁴⁴ A szerző oral history interjúi Vadász Ivánnal. Budapest, 2009. szeptember-október.

⁴⁵ Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. 582-583. o.

Az alosztály vezetője melletti iroda

A megfejttett táviratok jelentésbe foglalásáról és a felhasználókhöz való eljuttatásáról az alosztály vezetője mellett működő iroda gondoskodott. A jelentéseket „színeseknek” nevezték, amelyeket országonként változó színű papírra gépeltek le.⁴⁶ A jelentéseket naponta, vagy szükség esetén naponta többször elküldték a Kormányzó Katonai Irodájának, a miniszterelnöknek, a külügyminiszternek, a vezérkar főnökének és a 2. vkf. osztály nyilvántartó alosztályának. A biztonsági előírások szerint a jelentéseket a felhasználóknak a „betekintés” után vissza kellett küldeni az „X” alosztályhoz, ahol az irattári példányt kivéve megsemmisítették azokat.

Az „X” alosztály kapcsolata a német szolgálatokkal

Az „X” alosztály a háború alatt három német szolgálattal: a Wehrmacht Főparancsnokság Rejtjelfejtő Részlegével (Chiffrierabteilung, Oberkommando der Wehrmacht – OKW/Chi), a Luftwaffe Főparancsnokság Rejtjelfejtő Állomásával (Chiffrierstelle, Oberkommando der Luftwaffe – OKL Chi), valamint a Birodalmi Biztonsági Főhivatal külföldi hírszerző osztályával (Reichssicherheitshauptamt, Abteilung VI – RSHA Amt. VI.) állt kapcsolatban. Amíg az első két szolgálattal kapcsolatban klasszikus együttműködésről beszélhetünk, addig az RSHA Amt. VI. csak felhasználta az „X” alosztálytól először illegálisan, majd Magyarország megszállása után félhivatalosan megszerzett információkat.

OKW/Chi

Arra vonatkozólag, hogy az OKW/Chi és az „X” alosztály közötti együttműködés pontosan mikor és melyik fél kezdeményezésére jött létre, egymásnak ellentmondó információkkal rendelkezünk. Pokorny Hermann ezzel kapcsolatban sem árul el sokat visszaemlékezéseiben: leírása szerint a németek „léptek érintkezésbe” az „X” alosztállyal, majd „anyag- és tapasztalatcsere céljából” látogatást is tettek Budapesten, amelyet ő 1924-ben Berlinben viszonzott.⁴⁷ Wilhelm Fennernek, a OKW/Chi vezető rejtjelfejtőjének részletesebb és egyben hitelesebbnek tűnő feljegyzései szerint azonban Pokorny volt a kezdeményező. Eszerint 1922-ben az OKW/Chi elődje, a Chiffrierstelle együttműködési ajánlatot tett az osztrák rejtjelfejtésnek, de ezt az osztrák külügyminisztérium politikai okokból visszautasította. Erről értesülve Pokorny felvette a kapcsolatot Erich Buschenhagennel, a Chiffrierstelle vezetőjével, aki az első világháborúban összekötő tisztként az osztrák–magyar haderő maribori frontparancsnokságán szolgált.⁴⁸ Buschenhagen meghívta Pokorny-t és helyettesét, Kabina Vilmost Berlinbe, ahol „percek alatt” megegyeztek az olasz diplomáciai táviratforgalom elleni munka összehangolásáról és a két szerv közötti kód- és hírcseréről. A megegyezés írásos változatában az is szerepelt, hogy a felek a megállapodást

⁴⁶ Ujszászy István: *Idegen rejtjelmegfejtés*. In: Haraszti György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*. 318. és 321. o.

⁴⁷ Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*.

⁴⁸ David Kahn: *Hitler's Spies. German Military Intelligence in World War II*. New York, 1978, Macmillan. 191. o.

titokban tartják és a másik tudta nélkül nem lépnek kapcsolata egy harmadik féllel.⁴⁹ A Fenner által „berlini szerződésnek” nevezett megállapodás a két szerv fennállásáig érvényben volt.

A TICOM által összegyűjtött német iratok és visszaemlékezések, illetve a magyar források egyértelművé teszik, hogy a berlini megállapodást mindkét fél betartotta és a második világháború végéig az „X” alosztály és a OKW/Chi egymás első számú partnerei maradtak. Érdemes azonban megvizsgálni, hogy miként működött ez az együttműködés a gyakorlatban. A berlini szerződést két azonos létszámú és megközelítőleg hasonló eredményességű szerv kötötte. A OKW/Chi azonban, csakúgy mint az egész Wehrmacht, az 1930-as évek második felétől kezdve óriási fejlődésen ment keresztül. Ennek eredményeképpen a második világháború idejére ötször nagyobb megfjtő részleggel rendelkezett és nagyságrendekkel több táviratot fejtett meg, mint magyar partnere. A különbséget jól érzékelteti, hogy amíg a magyarok a statisztikai vizsgálatokhoz csak papírt és színes ceruzákat, addig a németek Hollerith lyukkártyás adatfeldolgozó gépeket és számos egyéb, saját fejlesztésű eszközt használtak.⁵⁰ A gépesítés – csakúgy, mint a matematikusok németeknél már általános alkalmazása – a magyar rejtjelfejtésnél csak 1953 után kezdődött el.⁵¹

	OKW/Chi	„X” alosztály
Lehallgató csoportok száma	22	10
Naponta megfjtett táviratok száma	300 (1940)	8–10 (Kádár Gyula) 40–100 (TICOM)
A rejtjelfejtő részleg létszáma	250 (1942) 120 (1945)	50
Teljes létszám	3000	300

Az OKW/Chi és az „X” alosztály⁵²

„Arra a kérdésre – írja Wilhelm Fenner – hogy mi tette Budapestet a Chiffrierstelle, majd az OKW/Chi számára mégis oly értékessé, a válasz csak az lehet: a kiváló lehallgatott táviratanyag, különösen azok, amelyek az egész Balkán területéről származtak! (...) Nyilvánvalóan Budapest segítséget nyújtott a rejtjelcsoportok értelmezésében, de a kódok megfjtésében gyakorlatilag soha ugyanis azok legnagyobb részét addigra már megfjtették Berlinben. De Berlin Budapest nélkül két évtizedig nem jutott volna hozzá olyan első osztályú, kábelen vagy rádióan lehallgatott táviratanyaghoz.”⁵³

⁴⁹ Exacts from homework written by Min. Rat. Wilhelm Fenner of OKW/Chi, 10; Relationship of OKW/Chi with Foreign Cryptologic Bureaux. Washington D.C., 1949, Army Security Agency. (A dokumentum másolata a National Cryptologic Museum könyvtárában található.) 1-2. o.

⁵⁰ David Kahn: *Hitler's Spies*. 192. o.

⁵¹ Vadász Iván: *A magyar katonai rejtjelmegfjtés története*. 191–193. o.

⁵² David Kahn: *Hitler's Spies*. 192. o. Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. 580. o. Exacts from homework written by Min. Rat. Wilhelm Fenner of OKW/Chi,9, European Axis Signal Intelligence in World War II. 18. o.

⁵³ Relations of OKW/Chi with Foreign Cryptologic Bureaux. 2. o.

Arra vonatkozólag, hogy pontosan mekkora mennyiségű anyagról volt szó, mindössze egy, de sokatmondó adat áll rendelkezésünkre. Eszerint annak ellenére, hogy az OKW/Chi-nek Európa szerte számos saját lehallgatóállomása működött, 1944 tavaszán a megfejtett táviratanyagának nem kevesebb, mint 1/8-a az „X” alosztály és társszervei által végzett lehallgatásból származott.⁵⁴ Cserébe az OKW/Chi is „rendszeresen adott lehallgatott diplomáciai és katonai rejteltáviratokat” és segítséget nyújtott a kódok feltöréséhez. Ezt azonban a magyarok távolról sem találták kielégítőnek. Horváthy Ferenc alosztályvezető-helyettes a háború után is dühödten mesélte, hogy bár a „török táviratok tömegét” fejtette meg, a németek soha nem segítettek azzal, hogy cserébe az általuk megfejtett szavakkal segítsék munkáját. „Sőt egyszer-egyszer kijavították az általa megfejtett szöveget, például a vöröst pirosra, vagy a de-t vagy-ra, hogy csökkentsék önbizalmát.”⁵⁵ Ujszászy szavaiból is csalódás érezhető: „Olykor kaptunk a németektől egy-egy idegen rejtjelkulcsot is, mely már nem volt forgalomban. A németek tudniillik inkább ügynök által, vásárlás útján jutottak idegen rejtjelrendszerekhez, illetve kulcsokhoz, míg mi rengeteg munkával a táviratokból állítottuk össze.”⁵⁶ Bár utóbbi állítása nem felelt meg a valóságnak, abban viszont igaza van, hogy a németek nem adtak meg minden lehetséges támogatást a rejtjelfejtésben az „X” alosztálynak.

Ebben saját nagyhatalmi érdekeik mellett – például a román kódok kapcsán – szerepet játszott az is, hogy a magyarok nem viselkedtek kiszámítható partnerként. A TICOM-anyagból két olyan konkrét esetet is ismerünk, amikor borsot törtek az OKW/Chi orra alá. Az OKW/Chi segítségével a Honvédség engedélyt kapott néhány kereskedelmi változatú Enigma rejtjelező gép vásárlására a berlini *Konkski&Krüger* cégtől. A segítség természetesen csak részben volt baráti, ugyanis a cég minden esetben informálta az OKW/Chi-t az eladott gépek beállításairól, hogy az ezeken a gépeken végzett üzenetváltásokat az meg tudja fejteni. A gépek kipróbálására és hazaszállítására Berlinbe kiküldött magyar tisztek azonban túljártak a németek eszén. A vásárlás előtt titokban kivették a gépek rotorjait, majd egy éjszakára a szállodájukba vitték őket, ahol módosították azok tárcsahuzalozását. A cég által megküldött beállítások így használhatatlanoknak bizonyultak és az OKW/Chi a magyar üzeneteket nem tudta automatikusan megfejteni.⁵⁷ A másik eset Magyarország német megszállása után történt. Az OKW/Chi által 1943-ban megfejtett, és Budapestre is elküldött török kódot az „X” alosztály továbbadta a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak. Az utóbbi elbűszkélkedett az OKW/Chi rejtjelfejtőinek a portékával, amiben ők meglepődve ismerték fel saját munkájukat.⁵⁸

⁵⁴ European Axis Signal Intelligence in World War II as Revealed by TICOM Investigations and by other Prisoner of War Interrogations and Captured Material, Principally German. Volume 3-The Signal Intelligence Agency of the Supreme Command, Armed Forces. Washington DC., 1946, Army Security Agency. (A dokumentum másolata a National Cryptologic Museum könyvtárában található.) 106. o.

⁵⁵ Vadász Iván: *A magyar katonai rejtjelfejtés története*. 10. o.

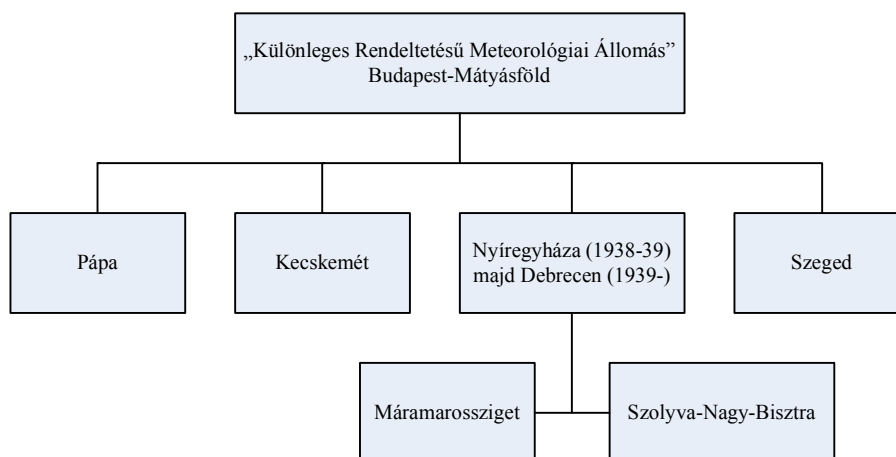
⁵⁶ Ujszászy István: *Idegen államokkal való hírszerző és kémelhárító együttműködés*. In: Haraszti György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*. 492. o.

⁵⁷ European Axis Signal Intelligence in World War II as Revealed by TICOM Investigations and by other Prisoner of War Interrogations and Captured Material, Principally German. Volume 4-Signal Service Intelligence of the Army High Command. Washington D.C., 1946, Army Security Agency. 169. o.

⁵⁸ European Axis Signal Intelligence in World War II Vol.8. 20. o.

OKL Chi

Az „X” alosztály 1938-tól egy másik német rejtjelmegfejtő szervvel: a Luftwaffe Főparancsnokságának az OKW/Chi-től függetlenül működő Rejtjelfejtő Állomásával is kapcsolatban állt. Mivel úgy tűnt, hogy a Csehszlovákia ellen tervezett hadműveletben szorosan együtt fog működni a német és a magyar légi erő, 1938 őszén a német vezérkar engedélyt kért a magyartól, hogy rádiólehallgató és bemérő állomásokat telepíthessen Magyarországra. Az engedélyt Werth Henrik vezérkari főnök megadta és október elején a Luftwaffe rádiófelderítő szolgálata (Funkhorchdienst) megkezdte munkáját az országban.⁵⁹

*A Luftwaffe rádiólehallgató és iránymérő állomásai Magyarországon
(1938–1941)*

A központi állomást – „Különleges Rendeltetésű Meteorológiai Állomás” néven – a Budapest-Mátyásföld repülőtéren állították fel. Az alárendelt lehallgató állomásokat Pápán, Kecskeméten, Nyíregyházán (később Debrecenben) és Szegeden telepítették. A nyíregyházi/debreceni állomásnak a következő években alárendelt állomásai is létesültek Szolyva-Nagy-Bisztrán (Szvaljava, Ukrajna) és Máramarosszigeten (Sighetu Marmăției, Románia). Mindegyiket „meteorológiai állomásnak” álcázták és ezért személyzetük civil ruhában dolgozott.⁶⁰

⁵⁹ Ujszászy István: *A 2. vkf. osztály szervezete és személyzete*. In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*. 491-492. o. The Radio Intercept Service of the German Air Force. Vol. 2. The German Air Force Radio Intercept Service in World War II. Colonel Kurt Gottschling, German Air Signal Corps (Retired). Berlin-Charlottenburg, 1955. USAFHSO K113, 116–118. o. Elérhető: <http://www.afhra.af.mil/shared/media/document/AFD-090521-095.pdf>.

⁶⁰ Uo.

Az állomások 1938/39-ben a csehszlovák, majd elsősorban a szovjet légierő rádióforgalmát hallgatták le. A lehallgatott anyagot részben a budapest-mátyásföldi állomáson működő előretolt rejtjelrejtő részleg, részben az OKL Chi Potsdamban lévő központja fejtette meg. Meglehetősen sikerrel: a Vörös Légierő háború előtt lehallgatott rádióforgalmának 100%-át, a háború alatt pedig 70%-át meg tudta fejteni.⁶¹ Ellentétben az OKW/Chi-vel való együttműködéssel, az OKL Chi-vel való kapcsolat igen gyümölcsöző volt az „X” alosztály részére. Ujszászy szerint az OKL Chi a lehallgatott anyagot – valószínűleg az állomások telepítésének feltételeként – „nagy részt” az alosztály rendelkezésére bocsátotta. Emellett az állomások tapasztalatcserével segítették a LIM-alakulatok munkáját, amely hozzájárult azok fejlődéséhez és a Vörös Légierő elleni lehallgató munka eredményességéhez. A TICOM-anyagból még egy olyan 1940-es esetről is tudunk, amikor az OKL Chi egy rejtjelrejtőt biztosított a magyarok rendelkezésére a román légierő kódjának feltöréséhez.⁶²

Valamikor a Szovjetunió elleni háború kitörését követően a „Különleges Rendeltetésű Meteorológiai Állomást” Konstancába helyezték, hogy közelebb legyen a szovjet légierő működési területéhez. Minden valószínűség szerint ez történt az alárendelt lehallgató állomásokkal is, de erről jelenleg nem állnak rendelkezésre adatok. Így arról sem, hogy a háború hátralevő részében miként alakult az „X” alosztály és az OKL Chi kapcsolata.

RSHA Amt. VI.

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal külföldi hírszerző osztályának kezdetben volt saját rádiófelderítő részlege, eredménytelensége miatt azonban 1943-ban felszámolták.⁶³ Ettől fogva kénytelen volt más szolgálatoktól beszerezni a tevékenységéhez szükséges, rádiófelderítésből származó információkat. Az „X” alosztállyal való kapcsolatát két periódusra oszthatjuk: Magyarország német megszállása előtti, illetve utáni időszakra. Az elsőben illegálisan szerezte meg az információkat, a másodikban félhivatalosan, pénzért és jobb felszerelésért cserébe.

Az RSHA Amt. VI. „E” jelzésű és Wilhelm Höttl által vezetett délkelet-európai alosztálya a háború kezdetétől fogva aktív és sikeres hírszerző tevékenységet folytatott Magyarországon.⁶⁴ Az alosztály budapesti rezidense, Josef Urban, aki az Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft budapesti fiókvezetőjének fedésében dolgozott, a legmagasabb politikai és katonai vezetéshez is elérő hírszerző

⁶¹ R.A. Ratcliff: *Delusions of Intelligence. Enigma, Ultra, and the End of Secure Ciphers*. Cambridge-New York, 2006, Cambridge University Press. 45. o.

⁶² European Axis Signal Intelligence in World War II Vol.8. 19. o. A rejtjelrejtőt azonban – nyilvánvalóan politikai okokból – a kód feltörése előtt visszahívták.

⁶³ David Kahn: *Hitler's Spies*. 177-178. o.

⁶⁴ Az RSHA Amt. VI. E magyarországi hálózatára részletesen lásd Situation Report of the SHAEF G-2 Counter Intelligence War Room. The Amt VI of RSHA Gruppe VI E. London, 1944. november 20. TNA KV 3/101 és Szita Szabolcs: *A Gestapo Magyarországon. A terror és a rablás történetéből*. Budapest, 2002, Korona. 73–82. o. Höttlre és szerepére lásd Bokor Péter: *Végjáték a Duna mentén*. Interjúk egy filmsorozathoz. Budapest, 1982, RTV-Minerva-Kossuth. 182–201. o. és Norman J. W. Goda: *The Nazi Peddler: Wilhelm Höttl and Allied Intelligence*. In: Richard Breitman, Norman J. W. Goda, Timothy Naftali és Robert Wolfe: *U.S. Intelligence and the Nazis*. Cambridge-New York, 2005, Cambridge University Press. 265–292. o.

hálózatot tartott fenn. A hálózat egyik „bizalmi embere” kapcsolatban állt az „X” alosztály központi megfajított részlegének „egyik vezető tisztségviselőjével.”⁶⁵ Annak megállapítása, hogy ki volt Urban bizalmi embere és az „X” alosztály kérdéses tagja, további kutatást igényel. Amíg az előbbiről legalább annyit tudunk, hogy „volt miniszter, a legmagasabb arisztokrácia tagja”, az utóbbiról csak találgatásokba bocsátkozhatunk. Az biztos, hogy a központi rejtjelfejtő részleg tagjai közül csak egy ember náci barátsága ismert: a társai által egyszerűen csak „nyilasvezetőnek” hívott Vass Tituszé. Ő azonban nem volt vezető pozícióban. Bárki is volt az informátor, nem ő volt az egyetlen, aki az alosztályról segítette a németeket. Höttl visszaemlékezéseiben egy „rendkívül hatékony”, de a rendelkezésre álló források alapján teljes pontossággal nem azonosítható lehallgató egységet is említ, amely Bibó Dénes őrnagy parancsnoksága alatt állt.⁶⁶ Bibó a Honvédség egyik legjobb és legjobban „dekorált” híradótisztje volt, aki a magyar rádióamatőr mozgalom létrehozásában elvülhetetlen érdemeket szerzett. Ugyanakkor a Prónay-különítmény tagjaként elkövetett rémtettei mellett a nyilasmozgalomban játszott aktív szerepe és náci barátsága miatt is hírhedt volt a Vezérkarban.⁶⁷ Az Amt. VI. E-vel való együttműködése tehát könnyen elképzelhető. Egy biztos: informátorain keresztül Höttl és az RSHA Amt. VI. E hozzáfért ahhoz a táviratforgalomhoz, amelyhez a magyar diplomáciai kóddal nem boldoguló német rádiófelderítő szolgálatok nem tudtak.⁶⁸

Az informátorok a legfontosabb szerepet az 1943/44. évi magyar béketapogatózásokkal és különösen az ún. Veréb-misszióval kapcsolatban játszották. Az amerikai Stratégiai Szolgálatok Hivatala (Office of Strategic Services – OSS) által „Sparrow”, azaz „Veréb” fedőnévvel összeállított és 1944. március 16-án Csáktornya mellett ejtőernyővel ledobott háromfős misszió pontos célja és a Magyarország megszállására gyakorolt hatása mind a mai napig vitatott és lényegében feltáratlan.⁶⁹

Az régóta ismert, hogy a németek előre tudtak a misszió érkezéséről. Arthur Kornhuber, aki a magyarországi német sajtószolgálat vezetőjeként szintén az RSHA Amt. VI. E részére dolgozott, magyar „barátainak” már március 15-én elmondta,

⁶⁵ Kaltenbrunnernek, a biztonsági szolgálat és a biztonsági rendőrség főnökének átirata Himmler SS vezetőhöz. Berlin, 1943. október 26. In: Ránki György, Pamlenyi Ervin, Tilkovszky Lóránt és Juhász Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország*. 741-742. o.; Brcic Mihály vallomása az amerikai fogságba jutása körülményeiről valamint a felszabadulás utáni személyi kapcsolatairól. Budapest, 1953. február-március. In: ÁBTL 31-9 V-108019/1 Brcic Mihály és társai. 25. o.

⁶⁶ Franz Spelman's interview with Dr. Höttl. Bad Aussee, 1966. február 19. Allen W. Dulles Papers. Seeley G. Mudd Manuscript Library. Princeton University. Box 31 Folder 35, 1-2. Ezért az iratért Borhi Lászlónak tartozom köszönettel. Wilhelm Höttl, *The Secret Front. The Inside Story of Nazi Political Espionage*. London, 2000, Phoenix Press. 200. o.

⁶⁷ Bibó Dénesről lásd Érsek János: *Rövidhullámú amatőr rádiózás. A kezdetektől 1944-ig*. Budapest: Ajtósi Dürer, 186. o. és Prónay Pál, *A határban a Halál kaszál*. Budapest, 1963, Kossuth Kiadó. 98. és 108. o.

⁶⁸ Results of European Axis Cryptanalysis as Learned from Ticom Sources. Chart 1-2. In: *European Axis Signal Intelligence in World War II*. Vol. 4.

⁶⁹ A kérdésről lásd Kovács Zoltán András: *A Jamus-arcú tábornok*. Adalékok Ujzsászy István vezérőrnagy pályaképehez. In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*. 96-100. o. és Borhi László: *Akár német megszállás árán is. Magyarország szerepe az Egyesült Államok külpolitikájában, 1942-1944*. In: Pál Lajos (szerk.): *Századok füzetek 2.*, Budapest, 2009, Magyar Történelmi Társulat. 37-43. o.

hogy „a németek az amerikai vállalkozás minden részletét ismerik: a repülőgép fajtáját, a küldetés célját, a landolás helyét és idejét.”⁷⁰ Höttl 1945-ben azt vallotta amerikai kihallgatói előtt, hogy az Amt. VI. E az „X” alosztályon keresztül hozzáfért „a szövetségesek és a semleges országokban működő képviselők” közötti táviratváltásokhoz és ezek információt szolgáltatottak „Horthy kapcsolatáról a szövetséges kormányokkal.”⁷¹ Később konkrétan meg is nevezte a Washington és az OSS Allen W. Dulles vezette berni kirendeltsége közötti táviratváltást, mint a Veréb misszióval kapcsolatos értesülések forrását.⁷² A Höttl által elmondottak később bekerültek David Kahn: *The Codebreakers* című kriptográfiatörténeti alapmunkájába és ezáltal nemcsak ismertté, hanem elfogadottá is váltak.⁷³

Felmerül a kérdés, hogy igazat mondott-e Höttl, és az „X” alosztály hozzáfért-e a Washington és Bern közötti táviratváltásokhoz. A Veréb–misszió Egyesült Államok Nemzeti Levéltárában őrzött dokumentációja azt mutatja, hogy a misszió ötlete és megszervezése Dulleshez, végrehajtása pedig az OSS algíri kirendeltségéhez köthető, tevékenységüket pedig William J. Donovan, az OSS igazgatója és Whitney H. Shepardson, az OSS hírszerző részlegének vezetője személyesen felügyelte.⁷⁴ A misszióval kapcsolatos táviratforgalom tehát a Bern–Algír–Washington háromszögben zajlott. Az eddig napvilágra került levéltári források szerint az OSS rejtjelrendszerét a tengelyhatalmak soha nem tudták feltörni.⁷⁵ Dulles ugyanakkor nemcsak az OSS, hanem a berni amerikai követségen keresztül a külügyminisztérium kommunikációs csatornáit is rendszeresen használta. Ehhez pedig a németek hozzá tudtak férni.⁷⁶ Mivel a Veréb–misszióval kapcsolatos táviratok többségén is szerepel a külügyminisztériumi továbbítást jelző „D’ETAT” vagy „ETAT” felirat, elméletileg nem kizárt, hogy az „X” alosztálynak sikerült néhány Veréb–misszióval kapcsolatos, Washington és Bern közötti táviratot lehallgatni és megfejteni.

Ennek valószínűsége azonban csekély. Miután Dulles 1943 márciusában a zürichi német konzulátuson dolgozó német ügynökétől, Hans Berndt Giseviustól értesült a veszélyes biztonsági résről, változtattak a rejtjelező rendszeren, lehetetlenné

⁷⁰ C. A. Macartney: *Október tizenötödike. A modern Magyarország története 1929–1945. 2. rész.* Budapest, 2006, Gede Testvérek. 276. o. Macartney értesülése valószínűleg Kállay Miklós magyar miniszterelnöktől származik, aki emlékirataiban maga is ír Kornhuber – a Belügyminisztérium által lehallgatott – telefonbeszélgetéseiről. Lásd: Kállay Miklós: *Magyarország miniszterelnöke voltam 1942–1944. Egy nemzet küzdelme a második világháborúban.* 2. kötet. Budapest, 1991, Európa-História. 175-176. o.

⁷¹ Situation Report of the SHAEF G-2 Counter Intelligence War Room on the Amt VI of RSHA Gruppe VIE. London, 1944. november 20. TNA KV 3/101.

⁷² Franz Spelman’s interview with Dr. Höttl. 7. o.

⁷³ David Kahn: *The Codebreakers.* 499. o.

⁷⁴ A Veréb–misszióval kapcsolatos legfontosabb iratokat, többek között Allen Dulles eddig még nem publikált összefoglalóját és a misszióval kapcsolatos teljes, 1943. augusztus és 1944. május közötti táviratváltást lásd Field Station Files: Bern NARA RG 226 Entry 190C Box 5 és Box 6.

⁷⁵ A kérdés kiterjedt levéltári forrásokon alapuló értékelését lásd: Christof Mauch: *The Shadow War Against Hitler. The Covert Operations America’s Wartime Secret Intelligence Service.* New York, 2003, Columbia Press. 108-109. o. és 266. o.

⁷⁶ Uo.

téve az ehhez való hozzáférést.⁷⁷ Ha ezt mégis sikerült volna feltörni, biztosan nyoma lenne az Urban vallomásait is magában foglaló és már nyilvánosságra hozott TICOM-anyagokban is. Emellett Újfalussy Béla, az „X” alosztály angol–amerikai csoportjának vezetője 1945 után minden bizonnyal említette volna munkatársainak ezt a kiemelkedő sikert. Újfalussy azonban – bár jelszava az volt, hogy „*meghódíthatatlan nő és megfejthetetlen siffre nem létezik*” – az amerikai kódok elleni szinte teljes eredménytelenségről számolt be.⁷⁸

Fontosabb azonban, hogy maga Höttl sem árul el sehol semmilyen konkrétumot erről a Washington és Bern közötti táviratváltásról. Visszaemlékezéseiben kizárólag a Bern és Budapest, azaz a berni magyar követ, Bakach-Besseney György és Ghyczy Jenő külügyminiszter közötti táviratváltásról beszél. Ezek Bakach-Besseney a Magyar Országos Levéltárban őrzött hagyatékában teljes egészében hozzáférhetőek.⁷⁹ Bár a Bernből érkező táviratokon szerepel a legtitkosabb minősítésre utaló „politikai osztály vezetője által megfejtendő”, illetve a „számjelosztály vezetője által megfejtendő” megjegyzés, Höttl kulcspozícióban lévő informátorai révén könnyedén hozzáfért ezekhez. Az a tény pedig, hogy a táviratokban a misszió „X-ügyként”, Dulles pedig „D”-ként szerepel, nem gátolhatta meg Höttl-t, hogy akár már egy-két távirat alapján teljes képet kapjon a tervről. Ehhez pedig nem valamilyen lehallgatási–megfejtési bravúr, hanem csak a táviratok másodpéldányai kellettek. Arra a kérdésre pedig, hogy miért hangsúlyozta 1945-ben és később Höttl a Bern-Washington vonalat, a válasz egyszerű: a saját és az RSHA Amt. VI. E eredményeinek és fontosságának hangsúlyozására.

Az 1944. március 19-én kezdődött német megszállást követően Höttl – a Kádár Gyulát a 2. vkf. osztály élén felváltó Kuthy Lászlón keresztül – szorosabbra fűzte a kapcsolatokat a Bibó-féle alakulattal. Höttl kérésére Bibó Dénes beleegyezett, hogy az egysége az RSHA Amt. VI. E-t érdeklő táviratforgalom lehallgatására és megfejtésére koncentráljon. Cserébe pénzt és jobb felszerelést kapott. Visszaemlékezéseiben lelkesen említi a rendelkezésére bocsátott török, francia, görög és más távirati anyagot.⁸⁰ Kérdés azonban, hogy ez mennyiben különbözött az „X” alosztály által az OKW/Chi részére átadott, illetve az OKW/Chi által megfejtett anyagtól. A fent említett török kóddal kapcsolatos incidens arra enged következtetni, hogy nem sokban. Az üzlet Höttl és az RSHA Amt. VI. E számára még így is előnyös volt: a háború végéig nagy mennyiségű információhoz jutottak, ráadásul meglehetősen olcsón, ugyanis az átadott svájci frank az Birodalmi Biztonsági Főhivatal hamisító műhelyeiből származott.⁸¹

⁷⁷ Leonard Mosley: *Dulles. A Biography of Eleanor, Allen, and John Foster Dulles and Their Family Network*. New York, 1978, The Dial Press-James Wade. 138-139. o. Érdekesség, hogy Dulles a szerzőnek azt állította, hogy szándékosan, megtévesztés céljából engedte a kérdéses táviratokat a németeknek olvasni. Ez azonban valószínűtlen.

⁷⁸ Vadász Iván: *A magyar katonai rejtjelfejtés története*. 10. o. és A szerző oral history interjúi Vadász Ivánnal.

⁷⁹ MOL P 2066 1. doboz 7. és 8. tétel.

⁸⁰ David Kahn: *The Secret History of the Author of the Secret Front*. David Kahn's official website. Articles. Elérhető: <http://david-kahn.com/articles-secret-history-author-front.htm>.

⁸¹ David Kahn: *The Codebreakers*. 452. o.

Az „X” alosztály és tagjainak sorsa

Az „X” alosztály és tagjainak sorsa a világháború utolsó fél évében és a háborút követően csak részben rekonstruálható. Az biztos, hogy a központi megfejtő részleget 1944 novemberében a közeledő Vörös Hadsereg elől a Dunántúlra telepítették át. Négy hónapig a nyugati határon fekvő kis Und községben állomásozott, majd folyamatosan nyugatra húzódott. Végül 1945. május 2-án egy alsó-bajorországi kisváros, Eggenfelden mellett adta meg magát az amerikaiaknak. A TICOM itt foglalta le a korábban említett 90 darab „kódkönyvet” és minden valószínűség szerint több kihallgatást is lefolytatott.⁸² Innen a részleg tagjait Pfarrkirchenbe, majd Regensburgba vitték, ahol Petrikovits felajánlotta saját és társai szolgálatait az amerikaiaknak. Arra azonban nem tartottak igényt és 1945 szeptemberében Franciaországba, a mailly-le-campi hadifogolytáborba helyezték át őket.⁸³

Amíg a központi megfejtő részleg tagjainak többsége onnan az emigrációt választotta, addig Petrikovits körülbelül tizenöt társával együtt visszatért Magyarországra. Az új Honvédség elhárító és hírszerző szerve, a HM Katonapolitikai Osztály 1946-ban még felkérte egy rejtjelfejtő tanfolyam megtartására, további feladatot azonban nem kapott. Nyugdíjasként élt 1950-ben történt internálásáig. Erre a sorsra jutott Kabina Vilmos is. Tíz tiszt – Andreánszky István, Brcic Mihály, Buda Ede, Háromy Ferenc, Horváthy Ferenc, Klár Rezső, Krisztinkovics Pál, Madocsányi Ferenc, Nagyszeghy Ernő, Varga József –, továbbá a miniszteri tanácsosként egykor a Külügyminisztérium állományába tartozó Újfalu Béla és Tukanics Anna polgári alkalmazott azonban 1947/48-tól újra szolgálatba állt és nagyban hozzájárultak a katonai rejtjelfejtés munkájának megindításához és egy újabb rejtjelfejtő generáció kineveléséhez.⁸⁴ Ezzel párhuzamosan négy főt az állambiztonság alkalmazott, egy sok tekintetben vetélytársként működő saját rejtjelező szerv megszervezéséhez és működtetéséhez.⁸⁵ Az új, magát a Horthy-korszak antitéziseként meghatározó rendszer azonban nem bocsátotta meg 1945 előtti szerepüket. 1952 végén az Államvédelmi Hatóság először saját alkalmazottait, majd 1953 februárjában a katonai rejtjelfejtésnél szolgálókat tartóztatta le. Ameddig az előbbieket lefogására azért került sor, mert „kiváló munkájukat veszélyeztetni állampolgárként élvezett szabadságuk”, az utóbbiaknál „megbízhatatlanság és kémgyanú” volt az indok.⁸⁶ Szolgálataikra azonban továbbra is szükség volt, így több hónapig tartó fizikai és lelki megpróbáltatások után többségüknek a rácsok mögött kellett folytatni a munkáját.⁸⁷

⁸² European Axis Signal Intelligence in World War II. Vol. 8., 18. o.

⁸³ Brcic Mihály vallomása az amerikai fogságajutás körülményeiről. 25–30. o.

⁸⁴ Vadász Iván: *A magyar katonai rejtjelfejtés története.* 8–12. o.

⁸⁵ Farkas Vladimir: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam.* Budapest, 1990, Interart. 121-122. o. és

Farkas Vladimir: *Mentség nincs.* (Kézirat a szerző birtokában.) 388. o.

⁸⁶ Őrizetbevételi javaslat Buda Ede volt 2. vkf-es ezds. és társairól. Budapest, 1953. február 10. ÁBTL 31-9 V-108019/2 Brcic Mihály és társai. 12. o.

⁸⁷ Jelentés Brcic Mihály és társai ügyében. Budapest, 1953. május 22. Uo. 218. és 223. o.

A két LIM-alakulat közül ma még csak a 101. zászlóalj sorsát ismerjük. A rendelkezésre álló adatok szerint 1944 októberében vonták vissza Nagyváradról Budapestre. Egy hónapig a Belügyminisztérium Werbőczy utcai épületéből működött, majd a biztonságos Nyugat-Dunántúlra települt át. Ott a Csornától 10 kilométerre lévő Bágyogszováton, majd a Szombathelyhez közeli Felsőcsatár község szőlőhegyén állomásozott és végzett folyamatos felderítést.⁸⁸ A Vörös Hadsereg előrenyomulásával a zászlóalj 1945 februárjában az alsó-ausztriai Mank, majd áprilisban a felső-ausztriai Hartkirchen mellé települt, végül 1945. május 9-én adta meg magát az amerikaiaknak. Az egység tagjainak háború utáni sorsát és későbbi szerepét ma még nem lehetséges rekonstruálni.

Összefoglaló

A második világháborús hírszerzéssel foglalkozó szak- és népszerűsítő irodalom ma már könyvtárakat tölt meg. Magyarul is számtalan munka jelent meg a brit, az amerikai vagy a szovjet hírszerzés, ezen belül is a rádiófelderítés tevékenységéről. Ezzel szemben a 2. vkf. osztály, így az „X” alosztály egykori létezéséről is alig tudnak a szűkebb szakmán kívül. A tanulmány az „X” alosztály és társszerveinek felépítését és tevékenységét kísérelte meg bemutatni a jelenleg rendelkezésre álló források alapján. Ezek többnyire csak ténymegállapítást tettek lehetővé; részletes elemzést és értékelést még nem. Az viszont már ma is megállapítható, hogy az 1920 végén létrehozott „X” alosztály egészen 1944 őszéig a magyar politikai és katonai vezetés egyik fontos információforrását jelentette.

Eredményeit és azok döntéshozatalra gyakorolt hatását természetesen nem lehet a brit, az amerikai és a szovjet, illetve a német és japán rádiófelderítéshez hasonlítani. Ezt az összehasonlítást a teljesen eltérő anyagi, technikai és személyi háttér nem is tenné lehetővé. Mivel a kutatás jelenlegi stádiumában bolgár, finn, horvát és román dokumentumok még nem állnak rendelkezésre, a tanulmányban nem tudtam az „X” alosztály és a többi, németekkel szövetséges ország rádiófelderítő szolgálatainak összehasonlítását elvégezni, illetve – a finn szolgálat kapcsán – kapcsolataikat bemutatni. A TICOM-anyagban megtalálható német visszaemlékezések ugyanakkor egyértelműen azt mutatják, hogy a német szövetségesek között Magyarország rendelkezett a legnagyobb tapasztalatokkal bíró és legeredményesebb rádiófelderítéssel. Nem véletlen, hogy három német szolgálatnak is az „X” alosztály és társszervei voltak az legfontosabb külföldi partnerei.

⁸⁸ Láng Miklós: *Hadifogság asszonyostól*. HL Tanulmánygyűjtemény 3167. 4–13. o.

**UTASÍTÁS A ROMÁNIAI MAGYAR KATONAI
ATTASÉ RÉSZÉRE – 1928**

A trianoni békeszerződés diktátuma után újjáalakuló Honvédség erőteljes lépéseket tett annak érdekében, hogy minél előbb ütőképes katonai erőt tudjon felmutatni. Ennek kiemelt területe volt az információszerzés szervezeti rendszerének minél gyorsabb kiépítése. Nem volt ez véletlen, hiszen az új haderőt a revíziós elképzelések érdekében kezdték kiépíteni, ehhez pedig a potenciális ellenfelek minél pontosabb ismerete létkérdésként merült fel. Ennek első elemét a katonai szakelődők rendszere jelentette, de a végső cél a nemzetközileg is elfogadott katonai attasé rendszer hatékony működtetése volt.

1928 februárjában döntés született, hogy Magyarország – az első katonai attasék között – Bukarestbe is küld katonai attasét. A választás Domaniczky Ödön vkszt.¹ őrnagyrá esett, aki kinevezése² után készen állt a kiutazásra.

Megkapta azt az általános utasítást, ami rögzítette a beosztásával kapcsolatos feladatait, de egy külön részletutasítással is ellátták. Ez a „*Románia felderítése az 1928. évben*” címet viselő okmány már konkrét feladatokat határozott meg, de utasításokat tartalmazott a már a területen dolgozó „Erdély” és a „Koffa” részére is.³

Előzmények

Az első világháborús vereség és a polgári kormányzat térdnyerése új helyzetet teremtett a külügyi tevékenység (katonapolitika) területén is. Ennek oka egyértelműen Magyarország Osztrák–Magyar Monarchián belüli helyzetében keresendő, ahol az önálló külpolitikai tevékenységre semmilyen lehetőség nem mutatkozott.

Így nem volt véletlen, hogy az új magyar külpolitikai irányvonal kialakításában a magyar hadügyminisztérium is jelentős helyet követelt magának. A szakembergárda alapját a katonapolitikai osztály tisztii állománya jelentette, akik a közös hadseregben vezérkari képezést szereztek, és főleg a központi szerveknél teljesítettek szolgálatot.

A Hadügyminisztérium⁴ katonapolitikai osztálya tehát megfelelő törzs-állománnyal és az önállóság lehetőségével kezdte meg feladatát, amely négy alcsoport tevékenységére épült:

¹ Vezérkari szolgálatot teljesítő.

² Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) Honvédelmi Minisztérium (továbbiakban: HM). 5260/Eln. B. 1928. sz. rendelete, illetve egyéni 16.489/t.-V-2K 1928. szám alapján.

³ Részletutasítás HM 19.912./t.VI.-2.b. 1928.

⁴ A Honvédelmi Minisztérium korabeli megnevezései: 1918. 10. 31.–1919. 03. 20. Hadügyminisztérium; 1919. 03. 21.–1919. 07. 31. Hadügyi Népbizottság; 1919. 08. 01.–1920. 05. 31. Hadügyminisztérium; 1920. 06. 01-től Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium.

- (1) Lengyelország, Ukrajna, Ausztria irány;
- (2) Csehszlovák (Cseh-Szlovákország) irány;
- (3) Románia, Jugoszlávia irány;
- (4) a versailles-i konferencia⁵ figyelemmel kísérése.⁶

Az osztálynál kiemelt feladatként szerepelt a külföldi kiküldetésre tervezett tisztek előjegyzése, nyilvántartása, a közös hadsereg felszámolásával kapcsolatos tennivalók, a béketárgyalások katonapolitikai kérdései és más, a Hadügyminisztériumot érintő ügyek. Hatáskörükbe tartozott a katonai helyzet nyilvántartása, a napi helyzetjelentések feldolgozása, a bel- és külföldi sajtó figyelemmel kísérése, valamint szoros kapcsolat fenntartása a Miniszterelnökséggel és a Külügyminisztériummal.⁷

Az osztály alcsoportjainak működési irányaihoz kívánták igazítani a képviseleti rendszert is, ezért a bécsi, belgrádi, krakkói és varsói, kijevi, bukaresti képviselet kialakítása kiemelt helyen szerepelt, a berlini és zágrábi mellett.

Bukarest szintén ezek között szerepelt, de ebben az esetben ez nem volt véletlen. A magyar kormány tartott attól, hogy a románok egy gyors bevonulással kész helyzetet teremtenek Erdélyben, amit diplomáciai úton meg akartak akadályozni. Ezért Artner Kálmán alezredest Bukarestbe küldték a megszálló erők főparancsnokságához, hogy az ott szolgálatot teljesítő Koncz Sándor ezredesnek adja át a kormány megbízólevelét. Ebben felhatalmazták a kormány képviseletével és megbízták a még Romániában tartózkodó magyar csapatok parancsnokságával is. Artner november 8-án Bukarestbe érkezett és átadta a megbízólevelet Koncz ezredesnek, aki már másnap jelezte a román királyi kormánynak új megbízatását. November 10-én Románia ultimátumot nyújtott át az ott lévő német csapatoknak, hogy 24 órán belül ürítsék ki az országot. Este kihírdették a hadiállapotot és ezzel párhuzamosan a Bukarestben tartózkodó szövetséges magyar képviselet tagjai internálótáborba kerültek. Ezután közel két évig nem volt hivatalos magyar jelenlét Romániában. A megoldást a katonai szakelődök rendszere jelentette Bukarest irányába is.

Katonai szakelődó Bukarestben

A magyar katonai vezetés az első perctől kezdve tisztában volt azzal, hogy megfelelő információk nélkül nem tudja követni a nemzetközi helyzet alakulását és az visszahathat a távlati revíziós célokra is. Ezért a lehetőségek függvényében egy hatékony hírszerző rendszer gyors felállításáról döntött. Figyelembe véve a lehetőségeket és a várható közvetett tiltásokat, a szakelődói rendszer kiépítése mellett döntött.

A katonai szakelődók (rejtett katonai attasék) kiküldéséről, a szervezeti határozványok alapján, együtt döntött a honvédelmi miniszter és a vezérkari főnök.

⁵ Az első világháborút lezáró békéket előkészítő konferencia.

⁶ Árokay Lajos: *Az önálló magyar katonai attasé szolgálat létrehozásának előzményei, 1918-1919.* Hadtörténelmi Közlemények (továbbiakban: HK) 1983/1. szám. 76. o.

⁷ Uo.

A kormányzó azonban módosította az erre vonatkozó szabályzót. Kinevezésük jogát magának tartotta fenn, ami egyértelműen azt jelentette, hogy külpolitikai elképzelései végrehajtásában fontos szerepet szánt ennek a körnek. A katonai szakelődök szolgálati állását és hatáskörét szabályozó működési utasítás 1920 elején készült el a hadügyminisztériumban. Ez volt az önálló magyar katonai attasé szervezet első szolgálati utasítása.⁸

Az első katonai szakelődői helyek között (Bécs, Berlin és München, Róma, Párizs, Varsó és Krakkó, Prága, Belgrád) volt a Bukarestet és Kolozsvárt átfogó szakelődő is. Nem volt véletlen, hiszen a magyar álláspont 1918 óta nem változott, és Romániát veszélyesnek ítélték a magyar érdekek szempontjából. Politikailag és katonailag is a legerősebbnek és a legagresszívabbnak minősítették a térségben. A magyar elgondolások felvetették egy fegyveres összecsapás lehetőségét, aminek alapfeltétele volt egy minden tekintetben korrekt erőfelmérés és helyzetismeret.

A vezérkar bukaresti katonai szakelődőnek gr. Takách-Tolvay József vk. (vezérkari) ezredest jelölte, aki ekkor még Varsóban szolgált hasonló beosztásban. A külügyminisztérium gr. Takách-Tolvayt II. osztályú követségi tanácsossá nevezte ki.⁹ A bemutatkozó látogatásra 1921. január 27-én került sor. A vezérkar a diplomáciai kapcsolat normalizálásától azt várta, hogy Magyarország könnyebben szerezhet információkat Romániával kapcsolatban, hiszen ez a jövőbeni tervekhez nélkülözhetetlen volt. A közvetett – a lengyel vezérkaron keresztül tervezett – információszerezésről ugyanis hamar kiderült, hogy nem járható út. Feladatként jelentkezett az orosz (szovjet) irány figyelése is. A románokkal azonban még a szovjetellenes együttműködést sem sikerült működtetni, így orosz (szovjet) emigránsokkal és a finn követség ügyvivőjével próbált kapcsolatot kialakítani. A kisantra vonatkozó és a nagyhatalmakkal is kapcsolatos információk megszerzése is a bukaresti katonai szakelődők feladata volt. Takách-Tolvay és utóda, Ruskay (1928-ig Ranzenberger) Jenő is sokat tett az ügy érdekében, mert gyorsan világossá vált, hogy a román nagyvezérkarnál pénzért szinte minden információt meg lehet szerezni. A 2. osztály¹⁰ költségvetésében szereplő „a nagy célokra tartalékolt átalány” elnevezésű költségvetési tétel nagy része így a román irányba mozdult el.¹¹

A bukaresti katonai szakelődő felváltására 1925 augusztusában került sor. Takách-Tolvay ekkor már altábornagyi rendfokozattal rendelkezett, és diplomáciai tevékenységét befejezve, Magyarországon az 1. honvéd vegyesdandárnál kapott beosztást. Itt kell megemlíteni, hogy a Kolozsvárott 1922 őszén felállított útlevel-kirendeltség „szakközege” Róder Jenő, Róder Vilmos vezérkar főnök testvéröccse lett, aki 1926-ig szolgált ott és konzuli irodaigazgatói címet viselt.¹²

⁸ Árokay Lajos: *A rejtett magyar katonai attasé szolgálat első állomáshelyeinek felállítása, 1920–1923.* HK 1983/3. szám. 358. o.

⁹ Uo. 375. o.

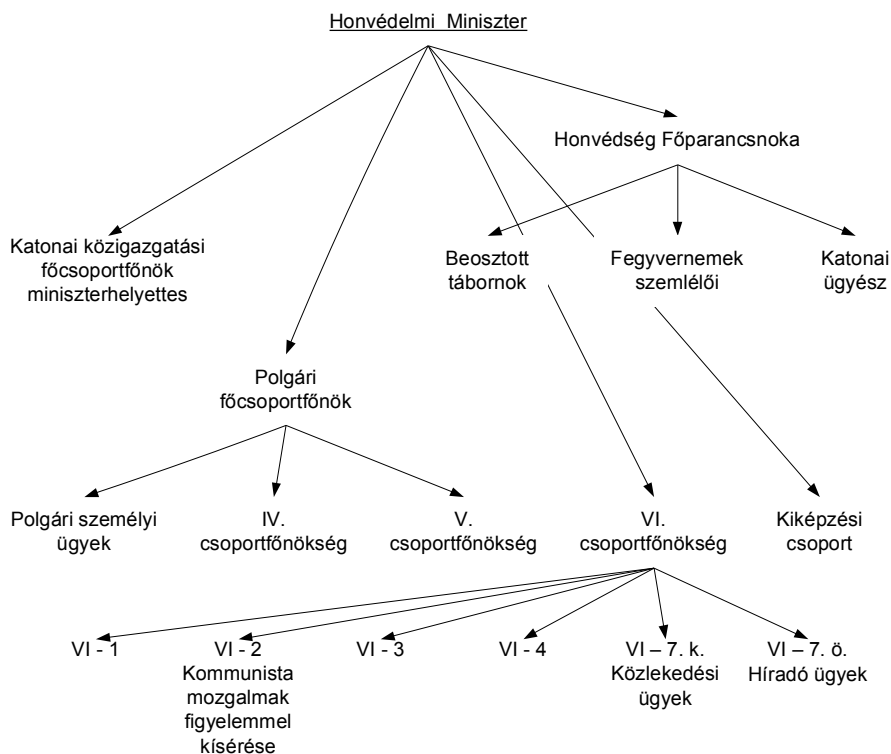
¹⁰ A békeszerződés ratifikálása (1921. július) után a megszűnt vezérkart a Honvédelmi Minisztérium VI. (katonai) főcsoport név alatt rejtette, míg a Nyilvántartó osztály a VI-2. osztály elnevezéssel szerepelt.

¹¹ Árokay Lajos: *A rejtett magyar katonai attasé szolgálat első állomáshelyeinek felállítása, 1920–1923.* i. m. 358. o.

¹² Uo. 376. o.

Takách-Tolvayt 1925 végén Ruszkay Jenő¹³ váltotta Bukarestben, aki előtte Szófiában szolgált. Első beszámolójában azt jelentette, hogy mivel elődjétől nem örökölt „B” hálózatot, az nagyon komoly gondokat okoz. A HM VI. főcsoport viszont azért aggódott, hogy a váltás nem okoz-e gondot a román nagyvezérkar irányába megnyitott „csapok” ügyében. Gyorsan kiderült, hogy feleslegesen aggódtak. Az új szakelőadó hamar megtalálta a felhasználható, pénzéhes tiszteket, akik rövid időn belül értékes anyagokat szállítottak. Így sikerült hozzájutni a lengyel–román konvenció teljes szövegéhez, illetve 1927-ben a francia–lengyel katonai egyezmény teljes anyagához, amit a német T.-3¹⁴ osztálytól kapott 70 ezer lejért sikerült megszerezni.

A VI. főcsoport a Honvédelmi Minisztériumban, 1926-ban:¹⁵

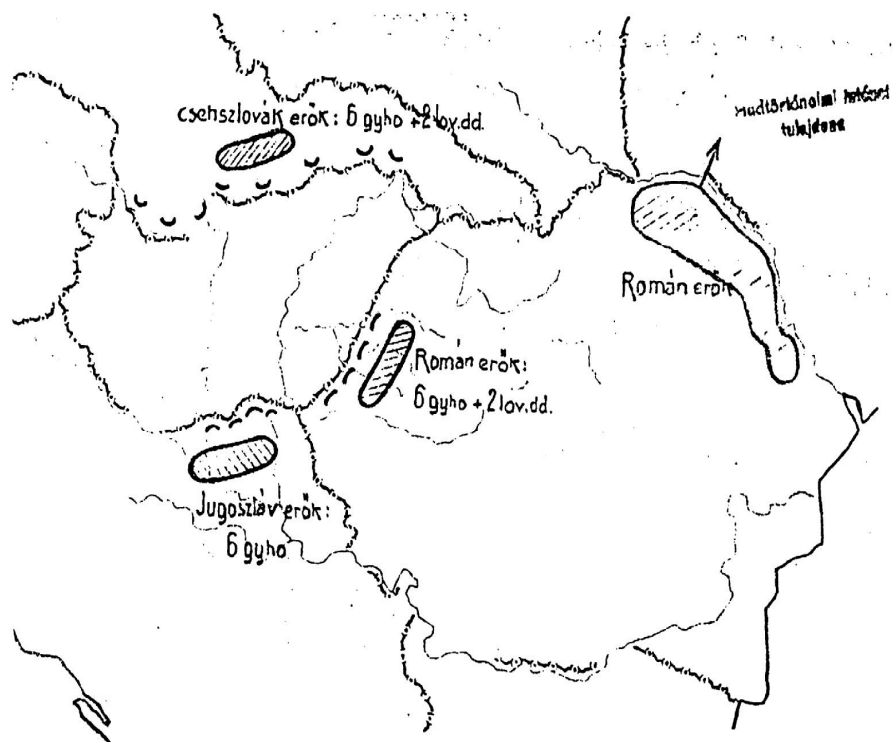
¹³ A Fővezérségnél 1919 decemberében a vezérkari főnök mellé beosztott tisztt (százados). Bukaresti szolgálata után nem sokkal a HM VI/2. osztály vezetőjének nevezték ki, vk. ezredes rendfokozatban.

¹⁴ T.-3: a német vezérkar főnökség hírszerző osztálya.

¹⁵ HL. HM. 1926. Eln. tétel nélk. 1707. A HM tagozódása.

A VI. főcsoportnak jelentős szerepe volt abban, hogy 1927-ben elkészülhetett egy részletes jelentés, amely „*A kisentente katonai szerződései*” címet viselte. Ez részletesen foglalkozott a kisantant államok (Jugoszlávia, Románia, Csehszlovákia) Magyarország elleni közös terveivel és részletesen tartalmazta a várható támadó erőket is. Fontos megállapítása volt az okmányoknak, hogy egy Magyarország elleni közös fegyveres fellépés esetén a vezető szerepet Románia játszáná.¹⁶

Térképrészlet a jelentés anyagából:

Ruszkay kitűnően végezte feladatát, egészen 1928. június 4-ei felmentéséig, majd utána hazautazott Budapestre.¹⁷

¹⁶ HI HM „Román” 72/48. sz. 1927. III. 26. A kisentente katonai szerződései.

¹⁷ Árokay Lajos: *A rejtett magyar katonai attasé szolgálat tevékenysége, 1923–1928 között*. HK 1984. 4. szám. 587. o.

Az első katonai attasé Bukarestben

Júniusban már Bukarestben volt az új katonadiplomata, Domaniczky Ödön vkszt. őrnagy, aki már mint katonai attasé kezdte meg működését a román fővárosban.

Írásban megkapta azt az Általános Utasítást, amely alapján tevékenységét szolgálati helyén meg kellett kezdenie. Ez kivonatossan a következőket tartalmazta:

Általában

Hatásköre Romániára terjed ki; más államokat érintő kérdésekkel csak annyiban foglalkozik, amennyire az Romániával való kapcsolatuk miatt a felderítés érdekében szükséges.

Feladata: mint első romániai magyar katonai attasé, a román hivatalos körökkel az érintkezést felveszi. Románia katonai, bel- és külpolitikai, valamint gazdasági felderítését a következőkben megadott útmutatás szerint látja el.

Szolgálati állását, ügyvitelének elvi, alaki és közigazgatási részét a kiadott „*Szervi határozványok a m. kir. katonai attasék részére*” szabályozzák.

Felderítési részletkérdésekben a csatolt Részletutasítás, mint kiegészítés nyújt támogatást.”¹⁸

1. Katonai rész

a) A szervezés kérdéseire:

- a román hadsereg át-, illetve újjászervezésével kapcsolatos kérdéskör a hadihitelek tükrében;
- előkészítő munkák, állapot, megvalósulás módja és a határidők.

b) Anyagi és hadiipari helyzet:

- külföldi beszerzések, vagy önálló hadiipar kiépítésére tesznek törekvéseket;
- folyamatosan figyelni a változásokat és ezeknek a szervezetre gyakorolt hatását.

c) Háborús előkészületek:

- fő irány a meglévő hírszerzés pontosítása, ellenőrzése;
- külpolitikai események hatásai, katonai szerződések, hadianyagban beállt változások.

¹⁸ HM VI. csoport 19.912/t. 2.b. Utasítás a romániai magyar katonai attasé tevékenységére.

2. *Belpolitikai rész*

a) Pártpolitikai tekintetben:

- az ország két meghatározó pártjának, a liberálisoknak és a parasztpártnak a figyelése, pártharcok, esetleges kormányváltás, annak katonai és gazdasági következményei;
- belpolitikai zavarok, azok vezethetnek-e a belső államrend felbomlásához.

b) A nemzeti kisebbségeket tekintve:

- kisebbségek viszonya a románsághoz és az államhatalomhoz;
- politikai, gazdasági és fajvédelmi szervezkedések.

c) Az ex trónörökös személyével összefüggő trónkérdés:

- szerepe a pártpolitikai küzdelmekben;
- a hadsereg, tisztikar felfogására és szellemére gyakorolt hatása.

3. *Külpolitikai rész*

a) Általános külpolitikai irány (mivel a román külpolitika vezérfonala, a kisebb irányváltásoktól eltekintve, ma Franciaország felé irányul) állandó megfigyelés tárgyát kell, hogy képezze:

- hivatalos lehet-e ez az irány;
- gazdasági előnyei (kölcsonök) lehetnek-e;
- külpolitikai irányvonal vezethet-e belső feszültségekhez.

b) Más államokhoz való viszony:

- a Magyarországhoz való viszounál fösúlyt képezzen egy esetleges román támadó hadjárat előfeltételeinek tisztázása (külpolitikai, belpolitikai);
- a kisantant országok együttműködése, eltérő román állásfoglalás lehetőségei;
- viszonya Olaszországhoz (francia kérésre Románia hajlandó-e ellenséges tevékenységet folytatni), magatartás az orosz kérdésben;
- a lengyel–román viszony alakulása, irányulhat-e ez a viszony Magyarország ellen;
- a bolgár–román viszony alakulása, közeledés Németországhoz.

c) Politikai és katonai szerződések:

- a jelenleg ismert szerződések tartalma, és az esetleges változó politikai helyzetek módosító hatása ezen területre;

- a Sosnkowsky lengyel tábornok által vezetett bukaresti tárgyalások háttérének és tartalmának felderítése (francia kezdeményezés olasz-ellenes éllel, vagy tisztán román–lengyel katonai szerződés lehetőségei).

d) A kisantant közös fővezérségének kérdése:

- jelenlegi állapot;
- Franciaország-e a kezdeményező;
- történt vagy várható-e megegyezés.

4. Gazdasági rész

a) Kölcsönszerzési törekvések:

- Románia francia, amerikai, angol és német pénzügyi körökkel folytatott tárgyalásai kölcsönök elnyerése tárgyában;
- kiemelt figyelem egy esetleges 500 millió francia frank összegű hadianyag kölcsön ügyében;
- kölcsönök felhasználási terve (kölcsönnyújtók kérnek-e biztosítékokat, ellenőrzési jog módozatai);
- román ellenzék tevékenysége a kölcsönökkel kapcsolatban.

b) Közlekedésügy:

- a román légügy és vízi közlekedés fejletlensége miatt fő figyelem a vasútra;
- kiemelt figyelmet kell fordítani a vasúti fejlesztésekre, tervekre, amelyek a hálózatok teljesítőképességének emelését célozzák;
- külföldi kölcsönök, amelyek a vasúti rendszert érintik.

c) Ipar:

- figyelemmel kell kísérni az ipari üzemek katonai kapcsolódását és fejlődését;
- fokozott figyelmet igényel a hadiipar, annak már működő, létesítés alatt álló és tervezett üzemei. (Eddig az utasítás.)

Az utasítás felépítése egy jól átgondolt koncepciót jelez. A cél egy megbízható kép – „térkép” – kialakítása Romániáról, figyelembe véve a régi és az új irányzatokat is. Nem véletlen ez a módszeres híryanagygyűjtés, hiszen a magyar elgondolásokban ekkor már egyre jobban felerősödtek a revíziós jelek, és ezek a sarokpontok fontos szerephez juthattak egy későbbi magyar politikai, katonai lépéssor esetén. Igaz, az utasítás felépítése valamennyi katonai attasénál ezeket az elemeket tartalmazta.

Az utasításhoz csatolták az előbbieken már említett Részletutasítást, amely konkrétan a katonai feladatokat tartalmazta és a „*Részletutasítás Románia felderítésére az 1928. évben*” címet viselte.¹⁹ Tartalmilag a következő fő részekből állt:

I. Szervezés

Főkérdés: A román hadvezetőség egy igénybeveendő nagyobb, több évre leosztott rendkívüli hadihitel segítségével a román hadsereg gyökeres át-, illetve újjászervezését tervezi.

Felderítendő: az egyelőre a tárgyalások fokán álló kérdés fejlődése, a szándékolt megvalósítás módja, valóra váltásának időpontja, módozatai, érezhető eredményei és kihatásai.

Ennek a kérésnek a pontos figyelemmel kísérése adja meg a felderítésnek a ma még pontosan nem látható új irányokban való útját.

Szervezési részletkérdések

A hadsereg állományviszonyai: Az 1928. évi román költségvetés szerint a román fegyveres erő békelétszáma kb. 30 ezer fővel emeltetett az 1927. évi állományhoz képest. Megállapítandó ennek a létszámtöbbletnek felhasználásmódja. Csapatállományok emelése?

Szabadságolási időtartamok leszorítása? Új alakulatok tervezett felállítása?

A román hadseregben egy minimális és maximális békelétszám van rendszeresítve. E két számok részletadatai ismeretesek ugyan, de aránylag régi híryanag alapján.

Megállapítandók: A ma rendszeresített minimális–maximális békelétszámok.

Az eltérés a belterületi és határ menti csapattestek minimális-maximális békelétszámai között. A két létszám mellett egy rendszeresített békelétszám esetleges létezése.

Gyalogság:

Nem tisztázott a hegyivadász alakulatok részletszervezése, zászlóaljköteléktől lefelé.

Homályos a hegyivadász-zászlóalj szervezete, fegyverzete és felszerelése, tisztázatlan a vonatszervezés kérdése (tisztá, vagy vegyes hegyi felszerelés?).

Felderítésre szorul a gyalogezredek különleges (speciális) századainak szervezete. Nevezetesen: rendelkeznek-e könnyű aknavetőszakasszal?

76,2 mm (57 mm) kísérőütegek felállítása.

¹⁹ HM. 19.912./t.VI.-2.b. 1928. Részletutasítás Románia felderítésére az 1928. évben.

Legújabb hírek szerint gyalogezredenként hamarosan egy-egy ily űrméretű lövegekből álló kísérőüteg kerülne felállításra. Megfigyelendő a felállítás kezdetesen időpontja felderítendő az új alakulat részletszervezése, valamint a felállítást esetleg gátló körülmények (löveganyaghiány).

Lovasság:

Hosszabb ideje kísért a 4. lovashadosztály felállításának terve. Miképpen, mely ezredek igénybevételével, milyen új szervezetek felállításával akarják megoldani a kérdést?

Állítólag megkezdődött a lovashadosztályok „támogató csoportjainak” felállítása. Részletek, a szervezés előrehaladása?

Részleteiben ismeretlen a lovasság híradó távbeszélő- és műszaki felszerelés: esetleg rendelkezésre jutó, idevonatkozó adatok értékkel bírnak.

Tüzérség:

Nem teljesen tisztázott, hogy a hadtest nehéz tüzérezredek osztályai egyenként kettő vagy három ütegből állnak-e; ismeretlen azonkívül a hegyitüzérség ütegeinek részletszervezése.

(Löveganyaggal, műszerekkel kapcsolatos kérdések az V. fejezetben.)

Repülőerők:

Figyelemmel kísérendő a jelenleg folyamatban lévő átszervezés, nevezetesen a létesítésre tervbe vett 4. (craiovai) légiezred esetleges felállítása.

Páncélgépjárműves csapatok:

Kételyek állnak fenn az irányban, hogy a meglévő harckocsiezred két egyforma felépítésű harckocsi-zászlóaljából, vagy egy harckocsi-, egy páncélgépkocsi-zászlóaljából és egy páncélvonatosztágból áll e?

Egyébként is tisztázatlan a páncélgépkocsi és a páncélvonat-alakulatok részletszervezése.

Műszaki csapatok.

A hadtest műszaki ezredek szervezete nincs megbízhatóan tisztázva. Kérdéses, hogy az ezred kettő vagy három zászlóaljából áll-e, az egyes zászlóaljak mint híradó- és utászzászlóaljak, vagy mint vegyes összetételű osztályok vannak-e szervezve?

Ismeretlen azonkívül a műszaki ezredek kötelékén belül meglévő gépkocsi-század és könnyű hídszázad tagozása és felszerelése.

Román szervezési tervek szerint a műszaki ezredek gáztámadó-kiképzést is fognak nyerni; folyamatban van ez már, szerveztetett erre a célra egy külön alosztály?

Katonai tűzoltóság:

Ezen, több helyőrségben fennálló alakulat háború esetén állítólag a polgári lakosság gázvédelmét lesz hivatott ellátni. Történtek-e lépések a kiképzés és felszerelés ennek megfelelő kifejlesztésére?

Csendőrség:

Újabb keletű hírek szerint tervek állnak fenn a román csendőrségnek kb. magyar minta szerint leendő átszervezésére. A kérdés fejlődése megfigyelendő.

A hadiszervezéssel kapcsolatos kérdéseket a VIII. fejezet tárgyalja.

II. Kiegészítés

Főszűly helyezendő a kiegészítési rendszerben (úgy látszik) újabban beállott elvi változások beható felderítése.

Eddigi hírek szerint ugyanis a román hadsereg kiegészítése hadtest-körleteken belül területi volt. Újabban megállapítást nyert, hogy az újoncok bevonulását közvetlenül követő időben nagyobb mérvű újonccsere folyik erdélyi és román, valamint besszarábiai hadtestek között.

E cserelegénység jórészt román nemzetiségű, tehát nem tisztán a nemzetiségek megfelelő elosztását célzó rendszabályról van szó.

III. Kiképzés

Főkérdés: Román vezetőhelyek hosszabb ideje foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy egy új véderőtörvény keretében, az ifjúság kötelező és megfelelő katonai előképzése segítségével a tényleges szolgálati időt leszállítását.

Milyen előmunkálatok történtek eddig e tekintetben; az erre vonatkozó részletek.

E kérdéssel kapcsolatban felderítendő az ifjúság katonai előképzésének mai állása is (középiskolai tanulók katonai kiképzése; cserkészek).

IV. Hadianyag-helyzet

A felderítés főszűly a hadiipari helyzet állandó megfigyelésével kapcsolatos: annak állandó szemmel tartásáról van szó, miképpen befolyásolja a most erősebben fejlődő román hadiipari felkészültség mindenkor a fegyver-, lőszer-, repülőgép- stb. helyzetet, hogy fest a utóbbi a fejlődés egymást követő fokain.

V. Mozgósítás

Főkérdés: Megállapítandó a román hadsereg ma ismert nagybani hadiszervezésének (három hadsereg, összesen kilenc, egyenként három hadosztályból álló hadtest; egy, három hadosztályból álló hegyivadász-hadtest, egy két hadosztályból álló grancsár²⁰ hadtest) a valóságnak megfelelő vagy valótlan volta.

²⁰ Határőr, határvadász

VI. Határbiztosítás és határvédelem

Főszűly a mozgósításhoz Magyarország ellen életbelépő eddig ismert román határbiztosító rendszabályoknak az ellenőrzésén és esetleges változások felderítésén fekszik.

Mint másodrendű fontosságú kérdés, felderítendő az Oroszország²¹, valamint Bulgária ellen tervezett, illetve előkészített határbiztosítási rendszabályok.

VII. Felvonulás

Elsősorban a már rendelkezésre állóhíryanag hitelességének megállapítása szükséges.

Különös fontossággal bíró részletkérdés az 1. lovashadosztály Magyarország ellen tervezett felhasználásának felderítése. (Magatartás a mozgósítás első napjaiban, esetleges megerősítése más fegyvernembeli alakulatok által.)

VIII. Erődítés

Főszűly a Magyarország felé eső határterület erődítési munkálatainak felderítésén van. (Erődítési célokra előirányzat költségvetési összegek, rendkívüli hitelek; az eddig már létesült erődítmények kiterjedése, kivitele és állapota; továbbfejlesztési tervek.)

IX. Ipar; hadipar

A felderítés főszűlya, kapcsolatban a IV. fejezet (hadianyaghelyzet) bevezetéseképp mondottakkal, annak megállapításán van, hogy:

Miképpen halad az utóbbi időben erősebb fejlődésnek indult román hadipar gyártási ágak és teljesítőképesség tekintetében előre?

Mennyiben áll fejlődése a hadsereg háborús szükségleteivel arányban, illetve mily ütemben halad a téren a külföldről való függetlenítés?

X. Közlekedés

Vasutak.

Főfeladat: egy román jelentésben megállapítást nyert, hogy egy az 1920. évnél későbbi kiadású hadimenetrendnek kell érvényben lennie; ez beszerezendő.

A továbbiakban a felderítés a jelenleg folyó vasútépítési, és különösen Erdélyben vasútjavítási építési és kiegészítési munkálatok menetének megfigyelésére, építési tervek munkájának megkezdése, valamint gördülőanyag-kimutatások beszerzésére terjednek ki.

Kivonatosan tehát ezeket a fő irányokat határozta meg az utasítás, eredeti formájában természetesen még tovább részletezve az említett kérdéseket. Az attasé állomáshelyéből következőleg a részletutasításban szereplő kérdések közül kiemelten a repülésügy, a közlekedésügyi hírek és a román–magyar határ helyzete élvezett prioritást.

²¹ Valójában a Szovjetunió.

A katonai attasé tevékenységének kezdetén

A katonai attasé megérkezése után – ismerve a meghatározott felderítési feladatokat –, rögvest megpróbálta aktivizálni lehetséges és „örökölt” ügynökeit. Rövid idő alatt tisztán kívánt látni az alkalmazás tekintetében is. Itt természetesen felmerülhettek gondok egyes személyeknél, ami gyors lépéseket követelt meg az új attasétól.

Egy konkrét eset:

„Dax” jelzésű „b” egyén megbízhatósága ellen 1928. június–július hó folyamán aggályok merültek föl.

Nevezett 1926 és 1927 folyamán, valamint 1928 első felében a bukaresti katonai szakelőadónak folyamatosan, nagyobb mennyiségű anyagot juttatott el. Az anyagok egy része, összevetve az osztály egyéb híryanagával, azt mutatta, hogy azok valódinak tekinthetők. (Ezek részben szervezési és hadműveleti tárgyú iratok voltak.)

Az átadott híryanagok másik részével kapcsolatban ellenőrző adatokat nem sikerült beszerezni. (Katonapolitikai híryanag.) Fordultak elő azonban olyan esetek is, amelyek a hírforrás megbízhatatlanságára utaltak. A „b” egyén tevékenységére vonatkozólag 1928 elejéig az a kép alakult ki, hogy időszakonként igen jó, máskor viszont valótlán híryanagot szállít.

Ruszkay, mint az „utolsó” bukaresti szakelőadó távozása után az új katonai attasé, Domaniczky júniusban a nevezett „b” egyént szolgálatba átvette. A következő hónapok azonban meggyőzték az őrnagyot, hogy a szóban forgó „b” egyén kapcsolatban áll a román vezető körökkel, és a román kémelhárító szolgálat tisztje. Ezek alapján jelezte Budapestnek, hogy a „b” egyén szolgálatait többé nem kívánja igénybe venni.²²

Budapest értékelte a helyzetet. A volt bukaresti szakelőadó, egyben a VI-2. osztály leendő vezetője, a helyszínen szerzett kettő és fél éves tapasztalatai, illetve benyomása alapján a bukaresti attasé véleményét nem osztotta. Ezért a jelzett „b” személlyel az összeköttetés fenntartását javasolta (kívánta), igaz, megváltoztatott módzatok mellett.

A „b” egyén további kezelése ügyében *1928. szeptember 5-én* az osztályvezető javaslatára egy *értekezletet tartottak*, amelyen részt vettek:

- az osztály jelenlegi és leendő vezetője (Ruszkay);
- az osztályvezető-helyettes;
- a bukaresti katonai attasé;
- a „b” alosztály vezetője.

²² HM VI. csoport 21851/t. 2-b. Döntés egy „b” egyénnel való eljárás ügyében.

Az értekezlet a következő döntést hozta:

„a) szóban forgó „b” egyén a továbbiakig az osztály szolgálatában marad, a bukaresti katonai attaséval való kapcsolata azonban megszűnik;

b) a vele való érintkezés fenntartása céljából egy később meghatározandó oly kereskedelmi vállalatnál fog alkalmazást nyerni, melynek Románián kívül Magyarországon és lehetőleg Ausztriában is vannak érdekképviselői. A „b” egyénnek ezen állása s az abból folyó magyarországi és esetleg ausztriai útjai adják a további kapcsolat fenntartásának lehetőségét. 1928. IX. 5.”²³

Az 1920-as évek végére tehát kialakult – a magyar királyi honvédség által legkritikusabbnak ítélt helyeken – a katonai attasék rendszere. A katonadiplomáciai feladatokon túl kiemelt szerepet játszottak a célországok megfigyelésében, kialakított hálózataik pedig biztosították a magyar (rejtett) vezérkar számára az információk folyamatos áramlását. Szerepük hihetetlenül fontos volt ebben az időszakban, hiszen Magyarország az útkeresés időszakát élte, és megbízható, a revíziós terveket segítő szövetségeseket keresett a térségben.

²³ HM VI. csoport 21851/t. 2-b. Döntés egy „b” egyénnel való eljárás ügyében.

FELNŐTTEK TANULÁSÁNAK ÉS TANÍTÁSÁNAK NÉHÁNY SPECIFIKUMA

Az oktatással és képzéssel foglalkozó szakemberek körében közismert fogalom, hogy a tanulás és a tanítás intellektuálisan cselekvő magatartás, mivel a megismerés kérdőjelek piramisa. A képzésben a BSc a tárgyi tudás, a praxis; az MSc és a PhD a személyes tudás, az intellektualitás szintje általában. A fiatal hallgatóknál az alábbi tényezők zavarják a megismerést:

(a) Az irodalom „hatástörténeti tudatnak” nevezi azt a tudati alakzatot, amelyben különböző időszakok tapasztalatai, meggyőződései, ismeretei egymásba rétegződtek. A fiatal hallgatóknak az elmúlt három-négy évtizedből nincsenek élményrétegeik, amelyeket visszabonthatnának egy-egy fogalom kapcsán, gondoljunk az olyan fogalmakra, mint az osztályharc, osztálytudat, vasfüggöny, hidegháború, enyhülés, harmadik világ, és még hosszan sorolhatnánk. A tanulás során a jelzett valóságok következményeinek következményeivel (modifikációival) találkozunk, ami megértési nehézségeket okoz.

(b) Az oktatás feladata a hallgatót felkészíteni arra, hogy az elméleti ismeretekből gyakorlati konzekvenciákat tudjon levonni a szakmai területére. Ilyen elméleti tárgy például a filozófia, amelynek a hallgatók közül sokan nem tulajdonítanak informatív jelentőséget. Továbbá feladat, hogy:

(c) A hallgató ismerje fel az elméleti alakzatokat és a személyiség-típusokat a gyakorlatban, de ez szintén nehézséget okoz. Max Planck, a kvantumfizika megalkotója úgy vélte, hogy az iskola ne szakszerű rutint adjon, hanem módszeres gondolkodásra készítsen fel. Megfogalmazása szerint: „*Nem lehet ellenvetni, hogy kevésbé van szó tudásról, mint képességről. Bizonyos, hogy a tudás képesség nélkül értéktelen, éppen úgy, ahogy minden elmélet végső soron különleges alkalmazásai útján tesz szert jelentőségre.*”¹

(d) A tárgyak nyelvek is egyben, melyeknek önálló fogalom-, kategória- és szimbólumrendszere van (szociológia, pszichológia, hadtörténelem, jog, statisztika stb.). A jelzett rendszerek azonban gyakran zárványként működnek, mert nem tudják átvinni egyik fogalomkészletet a másik tárgyra vagy jelenségre. Elvész a dinamikája a megértésnek. Az okos hallgató a tanár szavainak használati értékére figyel.

* A szerző a ZMNE professzora, aki több évtizede foglalkozik az andragógia, vagyis a felnőttoktatás tudományának összefüggéseivel. Az MK KFH Katonai Felderítő Hivatalban 2009 novemberében tudományos konferenciára került sor, amelyen a Hivatal oktatási-képzési rendszerének helyzetéről és sorson lévő feladatairól tanácskoztak a résztvevők. Ez az írás a szerző ott elhangzott hozzászólásának szerkesztett változata. A konferencia teljes anyagát a Felderítő Szemle 2010/T számában jelenteti meg a Szerkesztőbizottság.

¹ *Max Planck válogatott írásai.* Válogatta és az előszót írta: Szegedi Péter. Budapest, 2003, TYPOTEX. 270-271. o.

(e) Fontos lenne, hogy a hallgatók tudják elemezni, megérteni a viselkedéseket és következményeiket, különösen differenciált viszonyok között, vagy amikor a társadalom humán térfogata erősen beszűkül. Ebben a közép-európai térségben nem érvényesek az olyan szociálpszichológiai szabályszerűségek sem, mint például: a múltbeli viselkedések jó indikátorai a jövőbeni viselkedéseknek. Emberi válaszaink etikai értékítéleteinktől, remoralizációs képességünkötől függenek.

(f) Tudjon kidolgozni – gondolatban és írásban – forgatókönyveket hipotetikus helyzetekre, amely sokszor jelentősebbek, mint bizonyos problémák megoldása. A gyakorlatra irányuló szellemi munka, amire a graduális képzésben szükség van.

(g) Tudjon kezelni ellentmondásokat. Ismert a legutóbbi tragikus eset Fort Hoodban (2009. november), amikor egy amerikai születésű, palesztin származású pszichológus őrnagy, Nidal Malik Hasan az arabok elleni tervezett bevetése pszichés nyomásának hatására egy kiképző–felkészítő központban 13 katonát megölt és közel harmincat megsebesített. A TIME a 2009. november 23-i számában a következőt írja: „Ő egy olyan öntudatú ember, aki nem viseli el az ellentmondást muszlimként, hogy egy olyan hadseregben szolgáljon, amely a saját népe ellen harcol.” Hozzá kell tennünk, hogy van az ellentmondásoknak olyan érzelmi szintje, amely nem áll a tudat ellenőrzése alatt. Egy demokratikus társadalomban azonban célszerű lenne (időben) megkérdezni, hogy adott származású katonák (tartalékosok) részt akarnak-e venni népcsoportjuk elleni háborúban, ha már ilyen politikai helyzet alakul ki a hadműveletek megindításával.

(h) Fontos lenne, hogy a hallgató kritikai attitűdje fejlődjön, mert a rendelkezésre álló irodalom jelentős részének feldolgozása is igényli a kritikus rátekintést. Ez hozzátartozik a felnőttkori identitáshoz. Az egyetemi felkészülésben kiépül a felnőttkori gondolkodás szerkezete, ami az egyik legjelentősebb változás az ember életében.

A (b), (c) és (d) pontokban foglaltak az oktatásnak azt a régi problémáját jelzik, hogy a konkrét és az absztrakt dinamikájának elsajátítása differenciált gondolati művelet, amelyre nincs idő a tantervekben. Paul Feyerabend úgy véli, hogy ez önmagában is elégséges oka az oktatás modernizációjának: „*Gondolkodó tudósokra van szükségünk (művészekre, drámaírókra, papokra, politikusokra – és tegyük hozzá katonatisztekre, rendőrtisztekre (H. D.) – stb., stb.), akik járatosak abban a kettős művészetben, amelynek során az általánosságokat egyedi dolgokra alkalmazva módosítja az ember, s általános fogalmak segítségével magyarázza az egyedit*”.² Példaként gondoljunk a szolidaritás egyedi és általános alkalmazására. A részleges és az egyetemes, az indukció és a dedukció dinamikája ez. A katonai gondolkodás is a konkrét (a részleges) mezőben mozog, és egy erőteljes hozzátapadtsága van az agyagi, technikai területhez (gondoljunk a képesség alapú megközelítésre, amely feltétele a taktikának, a stratégiának, logisztikának stb.). Fontos kérdések ezek, amikor már az általános műveltség is tudomány alapú.

² Paul Feyerabend: *Ismeret, elmélet nélkül*. Magyar Lettre International, 1993. tavasz, 8. szám. 29. o.

Nem indulnak kutatások arra a területre, hogy ki, milyen módszerekkel, vagy köztudat szintű kifejezéssel, milyen „észjárással” tanul. Tanári tapasztalatból tudjuk, hogy vannak, akik problémaként értik meg a feladatot, vagy rejtvényként fejtik meg (ilyen a nyomozati tevékenység is); vannak, akik puzzle-kirakóként közelítenek rá a feladatra, vagy képletként fogják fel az összefüggéseket, eljutva a megértésig. Az invenciót is említhetjük, ami csak akkor lép fel, ha a hallgató szisztematikusan, sokat foglalkozik a problémával. Van, aki a lényegre koncentrálna, de ehhez hozzá kell tennünk, hogy mindennek nincs lényege, nincs története sem. A tapasztalatból csak akkor válik tudás, ha reflektált, ha mérlegelt: adott pillanatban a tapasztalatot nem lehet tudássá transzformálni. A személyiségbeli sokféleség teljesítménybeli sokféleséget eredményez. Láthatjuk, hogy a gondolkodás jellege szerint a megismerés útjai az időben eltérő hosszúságúak lehetnek. Tanári stratégiák egyetemi szinten már nincsenek, a szaktanár megállapítja, hogy hol tart a hallgató az ismeretek elsajátításában, megértésében, szélesíti érdeklődését, módszertani jártasságát, érvelő és következtető képességét. Ha nem így történik, akkor a hallgató – még a jó hallgató is – szellemi kényszerzubbonyként éli meg a tárgyat.

Történelmi leírásokból ismerjük, hogy milyen volt Napóleon tudatának struktúrája.³ Három katonai kartotékot, térképet tartalmazott: az egyik egy katonai helyrajzi, földrajzi térkép volt a hadműveleti terület fontos objektumaival, a hadviseléshez szükséges forrásokkal, depókkal; a másik kartoték katonai igazgatási volt, amely tartalmazta az egész államberendezkedést, adókat, szakmacsoportokat, hiteleket stb.; a harmadik karton pedig személyiségi volt, amely a vezetők karakterét, sértettségét, adósságait, képességeit, elkötelezettségeit stb. tartalmazta. A három kartoték hatalmas adatmennyiséget tartalmazott, amelyek összeggel záródtak és egymás között is kombinálódtak. Mindezek a stratégiai gondolkodás faktorai is. Hasonló alakzatokat tartalmazott Zsukov gondolkodása is, nem véletlenül írták róla a második világháború alatt az angol lapok, hogy „machine-minded general”, azaz „gépagyú tábornok”, akinek az agya a napi két-három órás alvás ellenére is pontosan működött.

Az oktatásnak feladata, hogy energiát adjon – s erről gyakran megfélemezünk –, ami esetleg kitarthat az egész pályafutás alatt, hatással lehet a későbbi válaszokra, választásokra. Az energia, az egyéni hajtóerők mellett, a megerősítő kapcsolatokban rejlik. Egy régészeti példával illusztrálva: ha egy fiatal régész a piramisoknál kutatva talál egy rézgyűrűt és bizonyos nyomokból felvillan benne, hogy az esetleg a fáraó lovasságának szerszámzatához tartozott, akkor ez a képzet energiaforrássá válik a számára, amit egy másik fiatal kollégája megerősíthet azzal, ha azt mondja kár, hogy nem ő találta; de ha az idősebb kollégájuk odalépve hozzájuk, lekicsinylően azt mondja, ez a karika legfeljebb egy lókaparó nyelét foghatta össze, hogy szét ne essen a nagy melegben, ezzel lerombolja a keletkezett energiabázist. Nemcsak a kreativitás fontos, hanem a szélesen felfogott alkotóképesség elismerése, kondicionálása is.

³ Taine H. A.: *Bonaparte Napoleon*. Budapest, 1919, Athenaeum Irod. és Nyomdaipari R.-T. 33–40. o.

Az eddig elhangzottak során felvetődött, hogy hol érdemes képzést folytatni. Egyetértve Dr. Deák János tanár úrral, úgy vélem az általános egyetemi képzésnek a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a megfelelő hely – amint ezt az eddigi tapasztalatok is mutatják –, mert nincs másik olyan felsőoktatási intézmény, amelynek egész szaki struktúráját áthatja a biztonság és a hadtudomány problematikája. A katonai gondolkodás offenzív, pontos, megoldásra törő és gyors reakcióidejű. A hatékonyságnak erre a típusára van szüksége a nemzetbiztonsági szakterületnek is. Az ezen a konferencián felvetődött megoldások a bolognai rendszer keretei közé formálisan is beilleszthetők. Bízom az Egyetem és a Hivatal további sikeres együttműködésében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *Max Planck válogatott írásai.*
Válogatta és az előszót írta: Szegedi Péter.
Budapest, 2003, TYPOTEX.
- Paul Feyerabend: *Ismeret, elmélet nélkül.*
Magyar Lettre International, 1993. tavasz, 8. szám.
- Taine H. A.: *Bonaparte Napoleon.*
Budapest, 1919, Athenaeum Irod. és Nyomdaipari R.-T.

Tisztelt Olvasó!

A Felderítő Szemle VIII. évfolyama öt számmal jelentkezett 2009-ben. A személyi összetételében is megújult Szerkesztőbizottság gondosan és körültekintően foglalkozott a beérkezett írásokkal. A szerzői kéziratok a bizottság elnöke és tagjai számára rendelkezésre álltak, azok tanulmányozására kellő idő állt rendelkezésre. Miután a lektori véleményeket is megismerték, a Szerkesztőbizottság érdemi véleménycserét követően dönthetett az egyes számok tartalmáról, az írások megjelentetéséről.

Tudományos-szakmai periodikánk színvonalát sikerült megőriznünk, amelyben az elismerő vélemények és reflexiók is megerősítenek bennünket, de az építő kritika is segíti további munkánkat. További pozitívum, hogy nem csak kiadvány formájában találkozhatnak a Tisztelt Olvasók a Felderítő Szemlével, hanem az Interneten és az Intraneten is. Az Internet vonatkozásában az informatikai fejlesztést sikerült megoldani, a regisztrálók jegyzékéből kitűnik, hogy az érdeklődők különféle végzettségű és felkészültségű személyek, akik rendszeresen tanulmányozzák és figyelemmel kísérik a publikációkat. Az Intraneten pedig a Hivatal teljes személyi állománya bármikor tanulmányozhatja az írásokat és azokat saját tevékenységében hasznosíthatja. Ami pedig a kiadványok elosztását illeti, továbbra is biztosítjuk a katonai felső vezetés, a társszolgálatok, a tudományos élet képviselői és mindazok számára, akik valamilyen munkakapcsolatban vagy érintettségben vannak a katonai felderítéssel és hírszerzéssel, vagy a biztonságpolitikával. Természetesen széles körben biztosítjuk a kiadványt a Honvédelmi Minisztérium érintett szervei, a Magyar Honvédség szinte valamennyi katonai szervezete, valamint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem számára is. A kötelezpéldányok szolgáltatásán kívül ezentúl megküldjük a honvédelmi tárcánál működő valamennyi szakkönyvtár számára is.

Az MK KFH Tudományos Tanácsa figyelemmel kíséri a Felderítő Szemle helyzetének alakulását, rendszeresen tájékoztatást kér a Szerkesztőbizottság tevékenységéről és az egyes számok tartalmáról, természetesen az adott szám véglegesítése és kiadása előtt. A Szerkesztőbizottság tagjai rendszeresen lektorálnak, természetesen az egyes publikációk tartalmának függvényében a Hivatal más szakembereit is felkérjük lektorálásra, alkalmanként „külsős” szakértők véleményét is kikérjük. Ezáltal is biztosítani tudjuk a kiadvány színvonalának megőrzését.

A Felderítő Szemle főbb mutatói 2009-ben

Tudományos-szakmai periodikánk rovatai megfelelő keretet biztosítottak a különféle témájú és terjedelmű publikációk megjelentetéséhez. Minden egyes írásnál a legfontosabb szempont, hogy annak tartalma a hírszerzéssel és felderítéssel, illetve a Hivatalnál folyó szakirányú szakmai, s nem utolsósorban tudományos tevékenységgel kapcsolatos legyen. Preferált rovataink a BIZTONSÁGPOLITIKA, a HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS és a KUTATÁS – FEJLESZTÉS, de a többi rovat sem szorul háttérbe.

SZAKMATÖRTÉNET rovatunkkal felélénkítettük az érdeklődést az egyes szakmai területek múltbeli eseményeinek feltérképezésével, feldolgozásával kapcsolatban, mindez hozzásegíthet bennünket a mai tevékenység és a gondolkodás korszerűsítéséhez. Az ORSZÁGISMERTETŐ, a KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS, a FÓRUM, a TUDOMÁNYOS MUNKA és AZ OLVASÓHOZ rovataink pedig az előbbiekkal együtt alkotnak egységes egészet, s így áll össze egy-egy szám nyomdai sokszorosításra alkalmas kézírata.

A 2009-ben megjelent öt számban összesen 904 oldalt (452 lapot) találunk, amely átlagosan 181 oldal (91 lap) terjedelmet jelent, ily módon is tartottuk az eddigieket. A „legvékonyabb” 138 oldalas, a „legvastagabb” 202 oldalas volt. A publikációk összesen 57,4 szerzői ívet „takarnak”, amelyet a szerzők 38 képpel, fényképpel és fotóval, 93 ábrával, grafikával, rajzzal és térképpel, valamint 58 táblázattal illusztráltak.

A Felderítő Szemle egyes számai megjelenésük sorrendjében: a **2009/1.** számban 12 szerző 11 munkáját; a **2009/2.** számban 16 szerző 14 munkáját, a **2009/3.** számban pedig 15 szerző 14 munkáját jelentettük meg. Azt követően készítettük el a **2009/T** számot 12 szerző 9 írásával, majd a **2009/4.** számot, amely 16 szerző 13 írását tartalmazza. Mindösszesen tehát 71 szerző 61 munkáját publikáltuk, a valóságban azonban ez 46 szerzőt jelent, akik közül 1 fő 6 munkával, 2 fő 4 munkával, 3 fő 3 munkával, 8 fő 2 munkával, 32 fő pedig 1-1 munkával jelentkezett. Hasonlóképpen alakultak a lektorálások is: az összesen megjelent 61 munkát 18 fő lektorálta, közülük 1 fő 5 szám, 8 fő 4 szám, 2 fő 3 szám, 5 fő 2 szám, 8 fő pedig 1-1 szám publikációinak lektorálásában működött közre, természetesen egy-egy számon belül több írást is véleményeztek, s azokról elkészítették a lektori véleményeket. Mindez biztosságot nyújt a felelős szerkesztőnek az „E számunk tartalma” címen megjelenő recenziók elkészítéséhez.

A Szerkesztőbizottság ezúton is kifejezi köszönetét a szerzőknek a tartalmas, színvonalas és érdekes publikációkért, a lektoroknak pedig a kritikus véleményekért, amelyek hozzásegítették a Szerkesztőbizottságot a szakmai színvonal megőrzéséhez. Továbbá köszönetet mondunk a kiadvány egyes számainak elkészítésében és nyomdai kivitelezésében közreműködött szakértő munkatársaknak, s mindenkinek, aki bármilyen formában és módon hozzájárult a kiadvány rendszeres és színvonalas megjelenítéséhez.

A Felderítő Szemle felelős kiadója – az MK Katonai Felderítő Hivatal főigazgatója – az egyre szűkülő lehetőségek és nehezedő körülmények közepette is biztosította a periodika rendszeres megjelenítését, s maga is szívügyének tekinti a Hivatalnál folyó tudományos tevékenység segítését és hatékony támogatását.

Tisztelt Olvasó!

Néhány „statisztikai” jellemzőt még célszerűnek tartunk közreadni, már ami a szerzőket, a lektorokat és a megjelent írásokat illeti.

A 46 fő szerző közül 16 fő tudományos fokozattal rendelkezik, közülük 2 fő professzor is. Doktorandusz hallgató 16 fő. 7 fő tábornoki, 27 fő főtiszt, 2 fő tiszti rendfokozatú, 3 fő egyetemi hallgató, 7 fő pedig polgári személy. A szerzők közül 14 fő rendelkezik mérnöki diplomával, közülük 3 fő okleveles mérnök, 1 fő pedig orvosi, aki tudományos fokozatra aspirál. 27 fő aktív állományban, 19 fő pedig nyugállományúként végez aktív tudományos tevékenységet. 22 fő tartozik az MK KFH állományába, 24 fő pedig a honvédelmi tárca más szerveinél és intézményeinél dolgozik, közülük többen a Hivatal állományából vonultak szolgálati nyugállományba.

A 18 fő lektor közül 16 fő aktív állományú, 2 fő pedig nyugállományúként végez tudományos munkát, közülük 16 fő a Hivatal állományában teljesít szolgálatot, a 2 fő nyugállományú pedig szintén itt szolgált. A lektorok közül: tábornok 2 fő, főtiszt 15 fő, tiszt 1 fő; 5 fő rendelkezik tudományos fokozattal, 10 főnek van mérnöki diplomája; mind a 18 főnek van legalább 2 diplomája, 6 fő pedig tagja a Szerkesztőbizottságnak is.

A megjelent publikációk rovatonkénti áttekintése és összesítése után a következőket állapíthattuk meg:

• Biztonságpolitika	– 8 szerző	11 munkája	219 oldalon;
• Hírszerzés – Felderítés	– 10 szerző	9 munkája	135 oldalon;
• Kutatás – Fejlesztés	– 5 szerző	7 munkája	94 oldalon;
• Országismertető	– 5 szerző	6 munkája	88 oldalon;
• Kiképzés – Felkészítés	– 5 szerző	5 munkája	52 oldalon;
• Szakmatörténet	– 6 szerző	7 munkája	92 oldalon;
• Fórum	– 5 szerző	7 munkája	81 oldalon;
• Tudományos munka	– 1 szerző	1 munkája	18 oldalon;
• Az Olvasóhoz	– 5 szerző	8 munkája	105 oldalon.

A megjelent írások tartalom szerinti megoszlása:

• aktuális világpolitikai eseményekhez kapcsolódó	– 8 munka
• terrorizmus és más transznacionális fenyegetések	– 6 munka
• válságkezelés, béketámogató műveletek, missziók	– 7 munka
• az előbbieken kívüli különféle biztonságpolitikai témák	– 7 munka
• hírszerzés – felderítés témájú írások	– 14 munka
• katonapolitika témakörben	– 6 munka
• katonai vezetés–irányítás témában	– 4 munka
• országismertetés témakörben	– 8 munka

- nemzetbiztonsági témakörökben – 10 munka
- katonadiplomácia, nemzetközi kapcsolatok témákban – 3 munka
- NATO-témakörökben – 6 munka
- a Szövetséghez tartozó többi országról – 6 munka
- a nem szövetséges országokról – 6 munka
- európai országok témakörében – 5 munka
- ázsiai országok témakörében – 6 munka
- haditechnikai témákban – 5 munka
- elemzés–értékelés témájú írások – 12 munka
- kutatás–fejlesztés témakörökben – 8 munka
- szakmai együttműködés témakörben – 9 munka
- kiképzés–felkészítés témakörben – 10 munka
- kommunikáció és PR témakörben – 4 munka
- informatika témakörben – 8 munka
- rádióelektronikai felderítés témakörben – 9 munka
- történelmi események, évfordulók kapcsán – 4 munka
- hadtörténelem, hadtudomány témakörben – 4 munka
- szakmatörténeti, csapattörténeti témákban – 10 munka
- tudományszervezés, tudományos témákban – 5 munka
- honvédelem témakörben – 5 munka
- humán tevékenység témakörben – 2 munka
- különfélék, egyéb témákban – 5 munka

Mivel az egyes publikációk több témakört is érintettek, ezért csak a témánkénti összegzést végeztük el, másféle összesítéseket nem tartottunk célszerűnek.

Tisztelt Olvasó!

Az elemzés további részében közreadjuk a 2009-ben megjelent publikációkat. Az egyik felsorolás az egyes számok tartalma, a másik pedig az írások rovatonkénti megoszlása szerinti összeállításban készült. Külön névmutató, illetve témajegyzék összeállítását a Szerkesztőbizottság nem tartotta szükségesnek. A munkát folytatjuk, a jövőben is várjuk a szerzők jelentkezését és írásait.

A FELDERÍTŐ SZEMLE 2009. évben megjelent számainak tartalma

2009/1. szám – VIII. évfolyam 1. szám

Megjelent: 2009. március (11 szerző 11 munkája)

Dr. Szenes Zoltán vezérezredes <i>Tíz esztendő biztonság a hatvanéves szövetségben</i>	5. o.
Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>Az Izrael–Hamász háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései</i>	12. o.
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy <i>Szlovákia államiségának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata – III.</i>	36. o.
Bárkányi Pál okl. mk. százados <i>Komplex katonai felderítő rendszerek műszaki megbízhatósága vizsgálatának matematikai módszerei</i>	71. o.
Mikulás Sándor alezredes <i>Az informatikai terrorizmus módszerei, eszközrendszere</i>	80. o.
Bagi József okl. mk. ezredes <i>Az orosz haderő reformja</i>	94. o.
Németh Gergely <i>Zászlóalj-harccsoport (Angol Királyi Ezred 1. Zhcs.) harcai, avagy a „Vikingek” az afgán sivatagban</i>	113. o.
Prof. Dr. Kőszegvári Tibor vezérőrnagy <i>Gerilla-hadviselés a 21. században</i>	127. o.
Tóth Csaba Mihály őrnagy <i>A nemzetbiztonsági tevékenységről, általában</i>	152. o.
Vass Jenő ezredes <i>Szemletükör – 2008</i>	162. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	180. o.

2009/2. szám – VIII. évfolyam 2. szám

Megjelent: 2009. július (16 szerző 14 munkája)

Tömböl László mk. vezérezredes <i>A Magyar Honvédség képességei fejlesztésének főbb irányai a nemzeti katonai stratégia tükrében</i>	5. o.
---	-------

Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>Közel-kelet: esélyek – vagy kudarckok</i>	16. o.
Dr. Rácz Lajos ezredes <i>A kínai birodalmi gondolkodás hagyományos és új vonásai</i>	25. o.
Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy <i>A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – II.</i>	47. o.
Dr. Jávor Endre ezredes <i>A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága – a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában</i>	61. o.
Galambos Viktor <i>A hírszerzés helye és szerepe a nemzetközi kapcsolatok alakulásában</i>	70. o.
Lévay Gábor alezredes <i>A válságkezelő műveletek katonai tervezéséhez szükséges katonaföldrajzi információk megszerzése nyílt forrásokból</i>	85. o.
Magyarné Kucsera Erika mk. őrnagy <i>A WI-FI lehetőségei a Magyar Honvédség tábori híradásában és annak menedzsmentjében</i>	98. o.
Bárkányi Pál okl. mk. százados <i>A Windows rendszerleíró adatbázisa: a felhasználói anonimitás buktatói</i>	109. o.
Tóth István mk. ezredes <i>Orosz fegyveres erők – Egy újabb reform küszöbén</i>	125. o.
Kántor Ferenc vezérőrnagy <i>A csapatfelderítés, valamint a hadműveleti és harcászati felderítés fejlődése (1960–1990)</i>	131. o.
Dr. Bánki Imre ezredes <i>A mélységi felderítés történetéből</i>	137. o.
Dr. Izsa Jenő ezredes <i>Kairó, 1945 – Egy drámai állomás Radó Sándor életében</i>	149. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	162. o.

2009/3. szám – VIII. évfolyam 1. szám

Megjelent: 2009. október (15 szerző 14 munkája)

Dr. Nagy László mk. ezredes <i>Folytatódó dezintegráció?</i>	5. o.
Dr. Rácz Lajos ezredes <i>Kína össznemzeti ereje – I.</i>	16. o.

Magyarné Kucsera Erika mk. őrnagy <i>A tábori hírendszerek hálózatfelügyeletének biztonsági és forgalmi kérdései</i>	45. o.
Bárkányi Pál okl. mk. százados <i>A Windows rejtett énje: Tudom, mit tettél tavaly nyáron!</i>	55. o.
Fürjes János mk. őrnagy <i>Hibajavító eljárások a korszerű vezeték nélküli hírközlő rendszerekben</i>	67. o.
Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok <i>Az Oroszországi Föderáció nemzetiségi politikájának néhány sajátossága</i>	83. o.
Leskó László Tamás őrnagy <i>Afganisztán – Elnökválasztás és konszolidáció</i>	95. o.
Dr. Révai Tamás <i>A katonai ruházat szerepe a hőkomfortérzet kialakításában</i>	109. o.
Fekete Melinda alezredes <i>A munkahelyi légkört alakító tényezők sajátosságai</i>	117. o.
Torma Béla ezredes <i>Távközlési mesterséges hold rendszerek és fejlődési irányok – I.</i>	129. o.
Pászka Tibor mk. dandártábornok <i>Egy szakmatörténeti könyv margójára</i>	151. o.
Tikos László ezredes <i>A menetről – soron és renden kívül</i>	155. o.
Prof. Dr. Kőszegvári Tibor vezérőrnagy <i>Gerilla-hadviselés Magyarországon</i>	159. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	170. o.

2009/T szám – VIII. évfolyam 1. szám

Megjelent: 2009. november (11 szerző 9 munkája)

Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>A visegrádi országok nemzetbiztonsági szolgálatainál az elmúlt években végrehajtott reformokból leszűrhető tapasztalatok</i>	5. o.
Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy <i>A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – III.</i>	30. o.
Tongori András <i>Magyar kiképzők Afganisztánban</i>	34. o.

TUDOMÁNYOS MUNKA

193

Háry Szabolcs – Novák András <i>Biometrikus azonosító rendszerek és elterjedésük hatása a titkosszolgálati műveleti tevékenységre</i>	42. o.
Kovács András mk. alezredes – Bárkányi Pál okl. mk. százados <i>Az MK Katonai Felderítő Hivatal rejtjel-tevékenysége, valamint az azzal kapcsolatos fejlesztések követelményei</i>	56. o.
Balogh Péter mk. alezredes <i>Rádiófelderítő (COMINT) tapasztalatok az afganisztáni hadszíntérről</i>	63. o.
Háry Szabolcs <i>A macedón hadsereg múltja és jelene</i>	95. o.
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy <i>„Az elemző-értékelő munka alapjai” című tankönyvről</i>	114. o.
Dr. Okváth Imre <i>A katonai hírszerzés helyzete és tevékenysége a rendszerváltozás hajnalán (1987–1989)</i>	124. o.
2009/4. szám – VIII. évfolyam 1. szám	
Megjelent: 2009. december (15 szerző 13 munkája)	
Dr. Rác Lajos ezredes <i>Kína össznemzeti ereje – II.</i>	5. o.
Prof. Dr. Katona Magda – Répási Krisztián <i>Az „élő bombák” – A 21. századi aszimmetrikus hadviselés fegyverei</i>	31. o.
Lakatos Zsolt alezredes <i>A terrorizmus és más transznacionális kihívások a Nyugat-Balkánon</i>	54. o.
Kiss Álmos Péter <i>Felderítés és negyedik generációs hadviselés</i>	65. o.
Dr. Magyar Sándor mk. őrnagy – Magyarné Kucséra Erika mk. őrnagy <i>Rádióhíradás lehetőségei a béketámogató műveletekben</i>	80. o.
Leskó László Tamás őrnagy <i>Amerikai Egyesült Államok – Az Obama-adminisztráció kül- és biztonságpolitikai törekvései</i>	91. o.
Dr. Habil. Héjja István ezredes <i>A „Bolognai Folyamat” és a nemzetbiztonsági képzés</i>	109. o.
Torma Béla ezredes <i>Távközlési mesterséges hold rendszerek és fejlődési irányok – II.</i>	117. o.
Vincze Béla alezredes <i>A speciális felderítő híradás fejlődéstörténete 1959–1991</i>	142. o.

Sőregi Zoltán <i>Egy felemás diverzánsakció – Szabadcsapatok Kárpátalján, 1938 őszén</i>	148. o.
Dr. Izsa Jenő ezredes <i>Radó Sándor moszkvai útja 1967 áprilisában</i>	157. o.
Vass Jenő ezredes <i>Tájékoztató a Felderítő Szemle 2009/T különszámáról</i>	162. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	170. o.

A 2009. évben megjelent számok rovatonkénti tartalma

BIZTONSÁGPOLITIKA

1. Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>Az Izrael–Hamasz háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései</i>	2009/1. 12. o.
2. Dr. Vida Csaba mk. őrnagy <i>Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata – III.</i>	2009/1. 36. o.
3. Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>Közel-kelet: esélyek – vagy kudarcok</i>	2009/2. 16. o.
4. Dr. Rácz Lajos ezredes <i>A kínai birodalmi gondolkodás hagyományos és új vonásai</i>	2009/2. 25. o.
5. Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy <i>A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – II.</i>	2009/2. 47. o.
6. Dr. Rácz Lajos ezredes <i>Kína össznemzeti ereje – I.</i>	2009/3. 16. o.
7. Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>A visegrádi országok nemzetbiztonsági szolgálatainál az elmúlt években végrehajtott reformokból leszűrhető tapasztalatok</i>	2009/T 5. o.
8. Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy <i>A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – III.</i>	2009/T 30. o.
9. Tongori András <i>Magyar kiképzők Afganisztánban</i>	2009/T 34. o.

10. Dr. Rácz Lajos ezredes 2009/4.
Kína össznemzeti ereje – II. 5. o.
11. Prof. Dr. Katona Magda – Répási Krisztián 2009/4.
Az „élő bombák” – A 21. századi aszimmetrikus hadviselés fegyverei 31. o.

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

12. Bárkányi Pál okl. mk. százados 2009/1.
Komplex katonai felderítő rendszerek műszaki megbízhatósága vizsgálatainak matematikai módszerei 71. o.
13. Dr. Jávor Endre ezredes 2009/2.
A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága – a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában 61. o.
14. Galambos Viktor 2009/2.
A hírszerzés helye és szerepe a nemzetközi kapcsolatok alakulásában 70. o.
15. Lévay Gábor alezredes 2009/2.
A válságkezelő műveletek katonai tervezéséhez szükséges katonaföldrajzi információk megszerzése nyílt forrásokból 85. o.
16. Hány Szabolcs – Novák András 2009/T
Biometrikus azonosító rendszerek és elterjedésük hatása a titkosszolgálati műveleti tevékenységre 42. o.
17. Kovács András mk. alezredes – Bárkányi Pál okl. mk. százados 2009/T
Az MK Katonai Felderítő Hivatal rejtjel-tevékenysége, valamint az azzal kapcsolatos fejlesztések követelményei 56. o.
18. Balogh Péter mk. alezredes 2009/T
Rádiófelderítő (COMINT) tapasztalatok az afganisztáni hadszíntérről 63. o.
19. Lakatos Zsolt alezredes 2009/4.
A terrorizmus és más transznacionális kihívások a Nyugat-Balkánon 54. o.
20. Kiss Álmos Péter 2009/4.
Felderítés és negyedik generációs hadviselés 65. o.

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

21. Mikulás Sándor alezredes 2009/1.
Az informatikai terrorizmus módszerei, eszközrendszere 80. o.
22. Magyarné Kucsera Erika mk. őrnagy 2009/2.
A WI-FI lehetőségei a Magyar Honvédség tábortábori híradásában és annak menedzsmentjében 98. o.

23. Bárkányi Pál okl. mk. százados
*A Windows rendszerleíró adatbázisa:
a felhasználói anonimitás buktatói* 2009/2.
109. o.
24. Magyaré Kucsera Erika mk. őrnagy
*A tábori hírendszert hálózatfelügyeletének
biztonsági és forgalmi kérdései* 2009/3.
45. o.
25. Bárkányi Pál okl. mk. százados
A Windows rejtett énje: Tudom, mit tettél tavaly nyáron! 2009/3.
55. o.
26. Fürjes János mk. őrnagy
*Hibajavító eljárások a korszerű
vezeték nélküli hírközlő rendszerekben* 2009/3.
67. o.
27. Dr. Magyar Sándor mk. őrnagy –
Magyaré Kucsera Erika mk. őrnagy
Rádióhíradás lehetőségei a béketámogató műveletekben 2009/4.
80. o.

ORSZÁGISMERTETŐ

28. Bagi József okl. mk. ezredes
Az orosz haderő reformja 2009/1.
94. o.
29. Tóth István mk. ezredes
Orosz fegyveres erők – Egy újabb reform küszöbén 2009/2.
125. o.
30. Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok
*Az Oroszországi Föderáció nemzetiségi politikájának
néhány sajátossága* 2009/3.
83. o.
31. Leskó László Tamás őrnagy
Afganisztán – Elnökválasztás és konszolidáció 2009/3.
95. o.
32. Hány Szabolcs
A macedón hadsereg múltja és jelene 2009/T
95. o.
33. Leskó László Tamás őrnagy
*Amerikai Egyesült Államok – Az Obama-adminisztráció
kül- és biztonságpolitikai törekvései* 2009/4.
91. o.

KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

34. Németh Gergely
*Zászlóalj-harcsoport (Angol Királyi Ezred 1. Zhcs.) harcai,
avagy a „Vikingek” az afgán sivatagban* 2009/1.
113. o.
35. Dr. Révai Tamás
A katonai ruházat szerepe a hőkomfortérzet kialakításában 2009/3.
109. o.

36. Fekete Melinda alezredes
<i>A munkahelyi légkört alakító tényezők sajátosságai</i>	2009/3.
117. o.
37. Dr. Vida Csaba mk. őrnagy
<i>„Az elemző–értékelő munka alapjai” című tankönyvről</i>	2009/T
114. o.
38. Dr. Habil. Héjja István ezredes
<i>A „Bolognai Folyamat” és a nemzetbiztonsági képzés</i>	2009/4.
109. o.

SZAKMATÖRTÉNET

39. Kántor Ferenc vezérőrnagy
<i>A csapatfelderítés, valamint a hadműveleti és harcászati felderítés fejlődése (1960–1990)</i>	2009/2.
131. o.
40. Dr. Bánki Imre ezredes
<i>A mélységi felderítés történetéből</i>	2009/2.
137. o.
41. Torma Béla ezredes
<i>Távközlési mesterséges hold rendszerek és fejlődési irányok – I.</i>	2009/3.
129. o.
42. Pászka Tibor mk. dandártábornok
<i>Egy szakmatörténeti könyv margójára</i>	2009/3.
151. o.
43. Dr. Okváth Imre
<i>A katonai hírszerzés helyzete és tevékenysége a rendszerváltozás hajnalán (1987–1989)</i>	2009/T
124. o.
44. Torma Béla ezredes
<i>Távközlési mesterséges hold rendszerek és fejlődési irányok – II.</i>	2009/4.
117. o.
45. Vincze Béla alezredes
<i>A speciális felderítő híradás fejlődéstörténete 1959–1991</i>	2009/4.
142. o.

FÓRUM

46. Prof. Dr. Kőszegvári Tibor vezérőrnagy
<i>Gerilla-hadviselés a 21. században</i>	2009/1.
127. o.
47. Tóth Csaba Mihály őrnagy
<i>A nemzetbiztonsági tevékenységről, általában</i>	2009/1.
152. o.
48. Dr. Izsa Jenő ezredes
<i>Kairó, 1945 – Egy drámai állomás Radó Sándor életében</i>	2009/2.
149. o.
49. Tikos László ezredes
<i>A menetről – soron és renden kívül</i>	2009/3.
155. o.
50. Prof. Dr. Kőszegvári Tibor vezérőrnagy
<i>Gerilla-hadviselés Magyarországon</i>	2009/3.
159. o.

51. Sőregi Zoltán
Egy félemás diverzánsakció – Szabadcsapatok Kárpátalján, 1938 őszén 2009/4.
148. o.
52. Dr. Izsa Jenő ezredes
Radó Sándor moszkvai útja 1967 áprilisában 2009/4.
157. o.

TUDOMÁNYOS MUNKA

53. Vass Jenő ezredes
Szemletükör – 2008 2009/1.
162. o.

AZ OLVASÓHOZ

54. Dr. Szenes Zoltán vezérezredes
Tíz esztendő biztonság a hatvanéves szövetségben 2009/1.
5. o.
55. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes
E számunk tartalma 2009/1.
180. o.
56. Tömböl László mk. vezérezredes
A Magyar Honvédség képességei fejlesztésének főbb irányai a nemzeti katonai stratégia tükrében 2009/2.
5. o.
57. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes
E számunk tartalma 2009/2.
162. o.
58. Dr. Nagy László mk. ezredes
Folytatódó dezintegráció? 2009/3.
5. o.
59. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes
E számunk tartalma 2009/3.
170. o.
60. Vass Jenő ezredes
Tájékoztató a Felderítő Szemle 2009/T különszámáról 2009/4.
162. o.
61. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes
E számunk tartalma 2009/4.
170. o.

E SZÁMUNK TARTALMA*

DR. BOTZ LÁSZLÓ ALTÁBORNAGY

KÜLDETÉS A BÉKÉÉRT – HARMINCÖT ÉVE ÉRT VÉGET A VIETNAMI HÁBORÚ

A szerző az MK Katonai Felderítő Hivatal főigazgatója volt 1996 és 2001 között, aki nyugállományú tábornokként is aktív tevékenységet fejt ki számos szakmai, tudományos, oktatási és más szervezetben elnökként, tagként, tanárként, előadóként és mentorként.

1973-ban a Hivatal egyik jogelőd szervezete, az MNVK 2. Csoportfőnökség állományában teljesített szolgálatot, így az elsők között került ki Vietnamba, hogy az ENSZ-határozattal létrehozott Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (NEFB) magyar kontingensének tagjaként részese legyen a vietnami béketeremtést elősegítő küldetésnek.

Az ENSZ amerikai–vietnami háború lezárására irányuló törekvései 1972-ben Párizsban sikerrel jártak, bár az amerikai csapatok döntő többségét már korábban kivonták Dél-Vietnamból. A még ott maradottak segítették a NEFB tevékenységét, akiknek 1975-ben fejeződött be a küldetése, mivel az észak-vietnami csapatok – a dél-vietnami nemzeti felszabadítási erőkkel együttműködésben – egyesítették az északi és a déli országrészeket, s kikiáltották az egységes Vietnami Demokratikus Köztársaságot.

A NEFB magyar kontingensének tagja volt a Magyar Néphadsereg személyi állományából 365 tiszt, 85 zászlós és tiszthelyettes, valamint 6 polgári alkalmazott, összesen 456 fő, közöttük a 2. Csfség állományába tartozó 55 tiszt, 9 zászlós és tiszthelyettes, összesen 64 fő. Küldetésüket tisztességgel és becsülettel teljesítették, s ezzel elismerést szereztek hazánknak az egész világon. Ez a misszió úgy vonult be a magyar hadtörténelembe, mint a legújabb kori idők sikeres béketeremtő küldetése.

A szerző kiemeli a részt vettek példás helytállását, kegyelettel emlékezik meg a hősi halált halt tisztekről, akiknek áldozata a mai napig erősíti a csoport tagjainak összetartozását és a hősiesen küzdő vietnami néppel való szolidaritás érzését.

Három és fél évtized elteltével az egykori résztvevők megünnepelték az évfordulót, kegyelettel emlékeztek egykori társaikra – bajtársaikra, akik időközben eltávoztak az élők sorából. Nevüket és tetteiket megőrzi a történelem és az emlékezet.

* A recenziókat Vass Jenő ezredes, a Felderítő Szemle felelős szerkesztője készítette, a „Lektorai vélemény”-ek tartalmának felhasználásával.

Az angol nyelvű fordítás Szabó Mihály ezredes munkája. Lektor: Lakatos Zsolt alezredes.

CONTENTS*

LIEUTENANT GENERAL LÁSZLÓ BOTZ, Ph.D.

MISSION FOR PEACE – THIRTY YEARS AGO THE WAR ENDED IN VIETNAM

The author – who served as Director General of the Military Intelligence Office in 1996–2001 – as a retired general pursues intensive activity in several professional, academic, educational and other organizations; as chairman, member, professor, lecturer and mentor.

In 1973, he served at the 2nd Directorate of the General Staff (one of the MIO's legal predecessors), and he was among the first officers who were deployed to Vietnam to participate in the Hungarian contingent of the peacekeeping mission, the International Control and Supervisory Committee (ICSC) mandated by a UN resolution.

The efforts made by the UN to put an end to the American-Vietnamese war proved to be successful only in 1972, although the preponderant part of the US troops had been earlier withdrawn from South Vietnam. The remaining troops helped the ICSC's activity and finished their work only in 1975, since the North Vietnamese forces – in cooperation with the South Vietnamese national liberation forces – unified the northern and southern part of the country and declared the united Democratic Republic of Vietnam.

The Hungarian ICSC contingent consisted of 456 personnel, 365 officers, 85 NCOs and 6 civilian experts. Altogether 64 soldiers were from the 2nd Directorate; 55 officers and 9 NCOs. They performed their duties with honour and sense of vocation, obtaining recognition for our country all over the world. This mission has gone down to the Hungarian military history as a successful peacekeeping mission of our modern times.

The author underlines the participants' moral and military courage and respectfully pays tribute to those who were killed in action, whose sacrifices have been – even today – reinforcing the relationship among the contingent's members and sense of solidarity with the heroic Vietnamese people.

After three and a half decades, the contingent's members celebrated the anniversary and paid tribute to the memory of their friends and comrades, who – in the meantime – departed this life. Their names and feats have been preserved in our history and memory.

* The recessions have been prepared by Col. Jenő Vass, responsible redactor of the Review, by making use of the advisers' assessments.

The English translation has been made by Col. Mihály Szabó. Lector: Lt.-Col. Zsolt Lakatos.

Az írást képek és térképek illusztrálják, amelyek révén visszaidézhetők a ma már történelemnek számító események. A szerző gondolatait jó szívvel ajánljuk a Felderítő Szemle olvasóinak szíves figyelmébe.

KABAI ANDRÁS – MARSAI VIKTOR

GONDOLATOK A NATO FORMÁLÓDÓ ÚJ STRATÉGIAI KONCEPCIÓJÁRÓL

A két szerző első ízben jelentkezik írásával a Felderítő Szemlében, s mindjárt egy napjainkban igen aktuális témával, amely biztonságpolitikai tanulmányaik részét képezi.

A NATO 2009-ben emlékezett meg a Szövetség létrejöttének 60. évfordulójáról. A rendezvényekre Strasbourgban és Kehlben került sor, s a csúcstalálkozón a tagállamok felső vezetői elkötelezték magukat egy új stratégiai koncepció megalkotása mellett, amelynek széles körű szakértői munka és politikai egyeztetések után ez év őszére kell elkészülnie.

A Szövetségnek olyan alapvető kihívásokra kell választ adnia ebben a dokumentumban, mint a terrorizmus elleni harc, a cyber-tér védelme, továbbá a válságkezelő műveletek – mindenekelőtt Afganisztán – további sorsa. A NATO-nak újból át kell gondolnia alapvető értékeit, érdekeit és feladatait, s a hidegháborús beidegződéseket elhagyva, „tisztá lappal” kell megtalálnia a helyét a globalizálódott világban.

Mindezeket szem előtt tartva Klaus Wittmann német tábornok, több korábbi NATO-dokumentumot kidolgozó, mérvadó stratégia kidolgozott egy változatot, amely kiváló alapnak bizonyult a téma továbbgondolásához. A szerzőpáros ezt a munkaanyagot vizsgálta, s annak tényállásait elemzi, továbbá közreadja az új stratégiai koncepció körvonalait. Összegzésként felvázolják a NATO előtt álló út tíz legfontosabbnak ítélt „állomását”, kérdéskörét, amelyekre a Szövetségnek választ kell találnia, illetve adnia, s közben arra kell törekednie, hogy az elvek a csatatereken és a válságkezelő műveletek szinterein realizálódjanak is.

A szerzők tanulmánya szakembereknek és érdeklődőknek egyaránt hasznos olvasmány.

HÜSE KÁLMÁN ÖRNAGY

UKRAJNA – ÚJ KÜL- ÉS BELPOLITIKAI IRÁNYVONAL

A szerző ezzel az írásával debütál a Felderítő Szemle hasábjain, amely széles körű kutatómunkán alapul. Mint az érintett térségben zajló események szakértője, elsősorban internetes forrásokból szerzett információkkal támasztja alá megállapításait.

The writing is illustrated with pictures and maps, thus we can recall the Vietnamese events, which can be considered nowadays as historic ones. We kindly recommend the author's thoughts to the readers of our Intelligence Review.

ANDRÁS KABAI – VIKTOR MARSAI

THOUGHTS ABOUT THE NATO'S NEW STRATEGIC CONCEPT

The authors publish in the Intelligence Review for the first time. They touch upon a very actual topic, which constitutes a part of their studies pursued in the field of security policy.

The NATO celebrated the 60th anniversary of its establishment in 2009. The celebrations took place in Strasbourg and Kehl. The highest leaders of the member states expressed their commitment to elaborate a new Strategic Concept, which is to be completed for this autumn, after wide-range expert work and political consultations.

Elaborating on this document, the Alliance has to find answers for such basic challenges as the fight against terrorism, the protection of cyber-space, the future of crisis management operations, with special regard to Afghanistan. The NATO needs to give a careful examination to its fundamental values, interests and tasks in such a way to abandon the cold war-stereotypes and find its place in the globalized world by taking a completely new approach.

Bearing all this in mind, German General Klaus Wittmann – a prominent strategist, who previously worked on several NATO documents – has elaborated a draft version, which has proved to be an excellent basis for formulating the final concept. The authors analyze this draft and its facts, and outline the new Strategic Concept as a whole. In summarizing their analysis, they define the 10 most important “stages” of the road on which NATO has to proceed, as well as the questions to which the Alliance has to find solutions, meanwhile making efforts to ensure that the new concept's principles be put into practice and be realized also in the battlefields and during the crisis management operations.

The writing is a useful reading both for experts and other readers.

MAJOR KÁLMÁN HÜSE

UKRAINE – NEW FOREIGN- AND INTERNAL POLITICAL GUIDELINES

The author makes a debut in our Intelligence Review by writing this article, which is based on his extended research work. As an expert of the events taking place in that region, he duly supports his conclusions by evoking several Internet sources.

Ukrajnában ez év elején elnökválasztást tartottak, amelyet Viktor Janukovics nyert meg, emiatt ellenzékbe kerültek azok a politikai csoportosulások, amelyek addig Ukrajna mielőbbi NATO-, majd EU-csatlakozását preferálták. Az oroszbarát új elnök nyíltan hirdette álláspontját, s ha minimális többséggel is, de ezzel sikert ért el. Az ország kül- és biztonságpolitikájában fontos változás következett be, amelynek lényege: kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolat az Oroszországi Föderációval; szimbolikus kapcsolatok az Európai Unióval; Ukrajna tömbökön kívüli státusának megőrzése.

Az elmúlt hónapokban bekövetkezett események alátámasztják mindezeket, amelyek közül nagy hangsúlyt kapott az orosz és az ukrán haderők közötti együttműködés. Az EU-tagság elérése Ukrajna számára hosszú távú stratégiai célként szerepel, a NATO-tagság pedig lekerült a napirendről, de a partneri viszonyt fenntartják. Janukovics elnök szerint Ukrajnának egyensúlyra kell törekednie az Európai Unióval, az Oroszországi Föderációval és az Amerikai Egyesült Államokkal, s mindezt csak akkor tudják elérni, ha az ország összekötő szerepet tölt be a Nyugat és a Kelet között. A korábbihoz képest érzékelhető 180 fokos fordulat értelemszerűen az ország belpolitikájára is hatással van, s mindez a jelenlegi kormányzat és a még mindig erőteljes befolyással bíró, Julia Timosenko előző miniszterelnök vezette ellenzék ádáz küzdelmeiben mutatkozik meg.

Mivel Ukrajna hazánk „legnagyobb” szomszédja, hazánk közvéleménye is érdeklődéssel figyeli az ott zajló eseményeket, s a Kárpátalján élő magyarság számára sem mindegy, hogy miként alakul a helyzetük, bár ez jelenleg nincs napirenden.

A szerző tényeken alapuló korrekt okfejtéseit és megállapításait a Felderítő Szemle minden olvasójának ajánljuk.

URI LÁSZLÓ

AZ INFORMÁCIÓ JELENTŐSÉGE AZ EULEX KOSZOVÓI POLGÁRI VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELET RENDŐRI KOMPONENSÉBEN

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusz hallgatója, aki ezzel az írásával mutatkozik be a Felderítő Szemleiben, amelyből az Európai Unió által irányított biztonságpolitikai folyamatok egyik szegmensét, az EULEX néven működő misszióban folyó tevékenységet ismerhetjük meg. Ami pedig annak működési színterét illeti, az Olvasók rendszeresen találkozhattak szakmai-tudományos folyóiratunkban Koszovó témájú írásokkal, tanulmányokkal.

Az EULEX misszió 2008 végétől teljes műveleti kapacitással kezdte meg működését. Elsősorban megfigyelői-tanácsadói feladatokat lát el ENSZ-felhatalmazással, a helyi rendvédelmi szervek irányában is, amelyeket előzőleg az EBESZ már felkészített a feladatok végrehajtására. De vajon minden szükséges információ eljut az EULEX-et irányító döntéshozókig, vagy csak „szűrten” juthatnak hozzá azokhoz? Megfelelő-e a szervezet állományának összetétele, van-e

Early this year, in Ukraine, there were held presidential elections won by Viktor Yanukovich. As a result, the political groupings that preferred Ukraine's early adherence to NATO and (later) EU were forced to go into opposition. The new pro-Russian president openly professed his Russian orientation, which helped him to win the elections (although obtaining only a slight majority of the votes). His victory introduced important changes into the Ukrainian foreign- and security policy. These changes can be summarized as follows: new relationship with the Russian Federation based on mutual advantages; symbolical relations with EU; preservation of Ukraine's out of blocks-status.

All these have been clearly underpinned by the last months' events including the cooperation between the Ukrainian and Russian armed forces, which has gained special importance. For Ukraine, the EU membership has remained a long-term strategic objective; at the same time, the adherence to NATO has been struck from the agenda, which however does not mean the abandonment of the existing partnership relations. According to Yanukovich, Ukraine has to create a balance in its EU, Russian and US policy, which can be realized only by assuming an intermediate role between West and East. This about-face has necessarily exercised a significant impact also on the country's domestic policy, which can be best observed in the fierce struggle between the new government and the opposition led by the still highly influential Former Prime Minister Yulia Tymoshenko.

Being our largest neighbour, Ukraine has remained in the focus of the Hungarian public opinion's attention, and at the same time, the evolvement of the Ukrainian events has a direct impact on the Hungarians living in the Sub-Carpathian region.

We recommend the author's correct argumentations and conclusions to all readers of our Intelligence Review.

LÁSZLÓ URI

**THE SIGNIFICANCE OF INFORMATION IN THE POLICE
COMPONENT OF THE KOSOVO EULEX CIVIL CRISIS
MANAGEMENT**

The author is a PhD candidate at the Zrínyi Miklós National Defence University and introduces himself to us with this article written for the Intelligence Review. Reading his article, we can learn about one segment of the security policy processes taking place in Kosovo, namely the activity of the EULEX mission. As regards the scene of this mission, it is very familiar to us, because we can regularly find in our periodical several writings and studies on Kosovo related topics.

The EULEX mission began its activity with full operation capacity at the end of 2008. It is mandated by the UN to carry out observation and mentoring operations, in support of the local security and police forces, which had been previously prepared for their tasks by the OSCE. Does all the necessary information reach the decision-makers leading the EULEX, or only in a selected and "filtered" form? Is the composition of personnel satisfactory; is there any unnecessary

az információáramlásban nemkívánatos párhuzamosság, megfelelő-e az ellenőrzési mechanizmus? Ilyen és hasonló kérdésekre kell működtetés közben megtalálni a legoptimálisabb megoldást, amelyekre a szerző megkísérli a válaszadást, illetve felvázolja a lehetséges megoldásokat.

A szerző elsősorban saját tapasztalatait mutatja be írásában, azonban megállapításai általánosíthatók, azok bármely válságkezelő misszióra vonatkoztathatók. Az írást elsősorban azokban a szakembereknek ajánljuk, akik a missziós küldetések előkészítésével és a tapasztalatok összegzésével foglalkoznak, de az érdeklődők számára is hasznos olvasmány.

LAUFER BALÁZS

A MIGRÁCIÓ JELENSÉGE, VALAMINT EGYES KÜLFÖLDI BIZTONSÁGI (ELHÁRÍTÓ) ÉS HÍRSZERZŐ SZOLGÁLATOK EZZEL KAPCSOLATOS KOMMUNIKÁCIÓJA

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusz hallgatója, akinek első alkalommal jelenik meg publikációja a Felderítő Szemlében. Napjaink egyik – szinte valamennyi országok érintő – jelenségéről, a migrációról fejt ki gondolatait, amellyel kapcsolatban a hírszerző szolgálatoknak is vannak tennivalóik.

Mint írja, mindez nemcsak politikai kérdés, hanem a nemzeti érdekek mentén kiemelten fontos stratégiai érdeke is hazánknak, s álláspontja szerint belátható időn belül szükségessé válik a Magyar Köztársaság migrációs stratégiájának megalkotása. A migrációt ugyanis nem csupán a nemzeti biztonság szempontjából kell vizsgálni, hanem rendkívül fontos kérdéskör a nemzetbiztonsági szolgálatok számára is, amellyel érdemben kell foglalkoznunk.

A tanulmányban olvashatunk a migráció és a terrorizmus kapcsolatáról, az illegális bevándorlás veszélyeiről, a migráció lehetséges társadalmi-politikai hatásairól, továbbá a nemzetbiztonsági szervek migrációval kapcsolatos tevékenységének jogszabályi hátteréről. A szerző gyakorlati példákat is bemutat, amelyhez közreadja a csehországi, a németországi és az ukrajnai biztonsági (elhárító) és hírszerző szervek tapasztalatait, amelyekhez nyílt (internetes) információkat használt fel. Az írás még hasznosabb és érdekesebb lenne, ha a külföldi mellett hazai tapasztalatokat is közreadott volna a szerző.

A szerző írása elgondolkodtató és továbbgondolásra érdemes, ezért a Szerkesztőbizottság az olvasók figyelmébe ajánlja.

KÁLLÓ LÁSZLÓ ALEZREDES

AZ OROSZ HADITENGERÉSZET HELYZETE ÉS KILÁTÁSAI – II.

A szerző tanulmányának második részében folytatja az erőteljes fejlesztés előtt álló orosz haditengerészet tevékenységének bemutatását.

parallelism in the flow of information; does the control mechanism function appropriately? These and similar are the questions that need the most optimal answers and solutions, while performing the tasks. The author makes efforts to find appropriate answers and solutions to these questions.

Although he shows us – first of all – his own experiences, his conclusions can be generalized and utilized in any peacekeeping mission. We recommend the article primarily to experts (dealing with the preparation of missions and the assessment of the experiences gained during their implementation), but it represents a useful reading to all interested people as well.

BALÁZS LAUFER

**MIGRATION AND RELEVANT INFORMATION EXCHANGE
AMONG THE FOREIGN SECURITY
(COUNTER-INTELLIGENCE) AND INTELLIGENCE SERVICES**

The author is a doctorand at the Zrínyi Miklós National Defence University. It is the first time that he writes for the Intelligence Review. He publishes his thoughts about a phenomenon that inflicts today nearly all states; the migration, which “gives tasks” also for the intelligence services.

As he writes, all this represents not only a political issue, but poses also a threat to our national strategic interests, which makes it necessary for the Republic of Hungary to formulate a migration strategy. In their opinion, migration needs to be assessed not only from the standpoint of national security in general, but it constitutes also a very important task for the national security services, thus we are obliged to deal with this phenomenon in detail.

We can read in the study about the relationship between migration and terrorism, about the risks and the possible social-political effects created by migration, as well as about the legal background of the activities pursued by the national security services in connection with the migration. The author shows us – with the help of open source information – also practical examples, referring to the experiences gained by the Czech, German and Ukrainian security (counter-intelligence) and intelligence services. The writing would be even more useful and interesting, if – in addition to the foreign experiences – it had dealt also with Hungarian examples.

The essay is thought-provoking and is worth examining further, therefore the Editorial Board recommends it to all our readers.

LIEUTENANT COLONEL LÁSZLÓ KÁLLÓ

**PRESENT STATE OF THE RUSSIAN NAVY
AND ITS PROSPECTS – II.**

The author, in this second part of his study, continues showing us the activity of the Russian Navy, which is to be significantly modernized.

Rövid történeti áttekintést követően megismerhetjük az írásból, hogy az orosz haditengerészet hosszú, több éves szünet után, 2007 végén kezdett ismét nagytávolságú manővereket a világtengereken; rendszeresen részt vesznek a haderő harcászati gyakorlatain; bekapcsolódtak a Szomália partjainál zajló, kalózkodás elleni nemzetközi haditengerészeti műveletekbe; és tengeri ütközettel tarkított erődemonstrációt folytatott 2008 nyarán, a grúz–orosz fegyveres konfliktusban.

A szerző külön foglalkozik az orosz haditengerészet hadiipari biztosításának alakulásával, azon belül a hadihajógyártás helyzetével; a hadihajók felújításának alakulásával; a hadrendből kivont atomhajtóműves tengeralattjárók megsemmisítésével; valamint külön gondolatkörben a ballisztikus rakétahordozó tengeralattjárókon rendszeresítésre tervezett Bulava (SS-NX-32) típusú interkontinentális ballisztikus rakéták kifejlesztésének és rendszerbe állításának alakulásával.

A tanulmány befejező részében a szerző megosztja az olvasóval az orosz haditengerészet képességeiről és azok értékeléséről, továbbá a jövőbeni kilátásokról megfogalmazott gondolatait. Levonja a következtetést, miszerint az Oroszországi Föderáció gazdaságának megerősödésével megteremtődtek a feltételei a haditengerészet tervszerű fejlesztéséhez, és kétség nem fér hozzá: Oroszország a jövőben egyre inkább magabiztosabban, nagyhatalomként fog fellépni, amihez igénybe veszi haditengerészeti képességeit is.

A tanulmányt elsősorban a témával foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánljuk, de mindenki számára hasznos olvasmány.

PROF. DR. HABIL. SZAKÁLY SÁNDOR, DSC

AKIK A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉST ÉS KÉMELHÁRÍTÁST IRÁNYÍTOTTÁK

A szerző ismert és elismert történész, hadtörténész, az MTA doktora, aki közel három évtizede kutatja a két világháború közötti időszak katonai felső vezetésével kapcsolatos témaköröket, s azokból több dokumentum értékű kiadványt is megjelentetett. Ebben a tanulmányában azokat a katonai vezetőket mutatja be, akik az MK KFH jogelődnek tekintett szervezeteit vezették és irányították a címben is jelzett negyedszázad alatt. A kép megrajzolásához a szerző a történelmi statisztika és szociológia módszereit alkalmazta.

A magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást az 1919 és 1945 közötti időszakban tíz fő irányította: Sztójay Döme, Böckl József, Ruskay Jenő, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső, Ujszászy István, Vasváry József, Kádár Gyula, Kuthy László és Zákó András. A szerző eme tíz katonai vezető születési és családi körülményeit, környezetét, iskolai tanulmányait, katonai végzettségét és képezéseit, katonai szolgálatának lefolyását, rendfokozatának alakulását, nyelvtudását, s nem utolsósorban személyes sorsának alakulását tanulmányozta.

After a short historical review, we can familiarize with the reinvigorated Russian Navy, which – after long years – in 2007 began carrying out blue water manoeuvres on the oceans; regularly participating in the exercises of the armed forces; joining the international naval forces that fight against the pirates at the coast of Somalia; and demonstrating its strength by conducting naval combats in the summer of 2008, during the Russian-Georgian armed conflict.

He pays a special attention to the industrial background of the Russian Navy, including the present condition of the shipbuilding capacity, the ships' overhaul, and the destruction of the nuclear-submarines withdrawn from ORBAT. In addition, he dedicated a separate space to the development and putting into ORBAT of the Bulava (SS-NX-32) intercontinental ballistic missiles to be deployed on missile submarines.

In the concluding part of his writing, he shares with us his thoughts about the capabilities of the Russian Navy, about the international assessment of these capabilities and the Navy's perspectives. He draws the final conclusion that – thanks to the strengthening Russian economy – the time has come to create favourable conditions for a planned and purposeful development of the Navy. There is no doubt that Russia is going to assert its interests with increasing self-confidence as a great power, and during its efforts of this kind, it will certainly rely on its naval capabilities as well.

We recommend the study first of all to experts, but it can prove to be a useful reading to everybody.

PROF. HABIL. SÁNDOR SZAKÁLY, D.Sc.

THOSE WHO COMMANDED AND CONTROLLED THE HUNGARIAN INTELLIGENCE AND COUNTER-INTELLIGENCE

The author is a recognized historian and military historian, a Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, who has been making research work for nearly three decades in the field of activities pursued by the highest military leaders between the two world wars. He has already published several studies of document value on this topic. In this essay, he introduces to us the military leaders, who commanded and controlled the legal predecessor services of MIO during a quarter of a century. In order to provide us with a good picture, he applies the methods of historical statistics and sociology.

The Hungarian intelligence and counter-intelligence was commanded and controlled between 1919 and 1945 by ten persons: Döme Sztójay, József Böckl, Jenő Ruszkay, Gusztáv Henyey, Rezső Andorka, István Ujzászy, József Vasváry, Gyula Kádár, László Kuthy and András Zákó. The author probes into the life of these ten leaders, into the circumstances of their birth and family, the environment in which they lived, their education and studies, their military qualification and activities, their promotions, knowledge of languages, and last but not least, their personal lot.

Közülük nyolcan értek el tábornoki rendfokozatot, ketten pedig vezérkari ezredesként fejezték be szolgálatukat. Egyáltalán nem volt véletlen, hogy hatan is teljesítettek katonai attasé szolgálatot, mielőtt a 2. vkf. osztály vezetői beosztásba kerültek kinevezésre. Viszonylag magas életkort éltek meg, s mindannyiuk nevét és tetteit őrzi a hadtörténelem, mai utódaik pedig a szakmatörténet neves személyiségei között emlékeznek meg róluk.

A tanulmányhoz a szerző minden részletre kiterjedően adja közre a tíz személy életrajzi adatait, a 2. vkf. vezetője beosztásban eltöltött időrendnek megfelelően. E munka tovább gazdagítja az önálló magyar katonai hírszerzés immár kilenc évtizedes történetét, s mint valódi kuriózumot, jó szívvel ajánljuk a Felderítő Szemle olvasóinak.

TORMA BÉLA EZREDES

FELHASZNÁLÓKÖZELI MŰHOLDAS MOBIL TÁVKÖZLÉSI RENDSZEREK

A szerző rendszeresen publikál a Felderítő Szemlében, kutatásokon alapuló és tudományos igényességgel összeállított írásaival mindig felkelti az olvasók érdeklődését. Ez a tanulmánya negyedik, egyben befejező része a folyóiratunk előző három számában megjelent sorozatának, amelyben a gyorsan fejlődő űrtávközlési technológiák közül a felhasználóközeli mobil távközlési rendszerekkel – INMARSAT, Globalstar, Iridium – foglalkozik. Azonban terjedelmi korlátok miatt nem törekedhetett mindent átfogó részletességre, az ebből az írásból hiányzó Thuraya, az ACeS, az MSAT/SkyTerra rendszerek ismertetése már egy következő tanulmány témája.

Az egyes rendszerek részletes ismertetését a szerző a tanulmányban elvégezte. Olvasmányos fogalmazással, sok és jól kiválasztott ábrával, rajzzal, képpel és táblázattal segíti hozzá az olvasót a téma feldolgozásához, viszont annak mélyebb megértéséhez hírközlési és matematikai-fizikai ismeretek szükségesek. Az angol nyelvű szakkifejezéseket előírászerűen használja, ahol lehetséges, azokat magyarul definiálja, és közérthetően magyarázza a fogalmakat és rövidítéseket, ezért azokról a „csak” érdeklődők is kialakíthatnak maguknak egy általános összkepet.

A tanulmány olyan ismereteket foglal össze, amelyeket jól hasznosíthatnak a célpontkutatással (Target Development – TD), a jelfeldolgozással (Signal Research – SR), illetve a konkrét műholdas adatszerzéssel foglalkozó tisztek és tiszthelyettesek, továbbá remekül hasznosíthatják ezeket az ismereteket a katonai tanintézetek hallgatói, s nem utolsósorban a rádióelektronikai felderítő szakállomány.

A tanulmányt – az előző három résszel egyetemben – a Felderítő Szemle minden olvasójának ajánlja a Szerkesztőbizottság.

From among them, eight reached the rank of general and two finished their service as staff-colonels. It was not accidental at all that six of them made military attaché tours abroad, before being nominated as leaders of the 2nd Department of the General Staff. All of them lived a relatively ripe old age, and their names and activities are registered in the military history and commemorated by their successors as prominent professional personalities.

The author describes with meticulous care the biographies of the ten persons, in chronological order, as they filled the leading post of the 2nd Department. His work contributes to further enrich the nine decade-history of the Hungarian military intelligence. We kindly recommend the essay – as a real curiosum – to the Intelligence Review’s readers.

COLONEL BÉLA TORMA

MOBILE TELECOMMUNICATIONS SATELLITE SYSTEMS

The author regularly writes for the Intelligence Review and his articles – based on research work and elaborated with academic accuracy – have always aroused the interests of our readers. This is the fourth, concluding part of his comprehensive study, whose other three parts appeared in the previous editions of our Intelligence Review. In this article, he describes – from among the rapidly developing satellite communications technologies – the user-friendly, mobile telecommunications systems (INMARSAT, Globalstar, Iridium). However, due to the restricted space, he could not encompass everything in this writing; therefore he will write about the “missing” systems (Thuraya, ACeS and MSAT/SkyTerra) in his next study.

He has thoroughly analyzed each of the concerned systems, efficiently helping the readers – with his easy-to-read wording and many well-selected illustrations, pictures and tables – to comprehend the topic; nevertheless, its deeper understanding requires telecommunications and mathematical-physical knowledge. It is perhaps for this reason that he makes his best to use the most appropriate English professional terminologies, to define and “translate” them also into Hungarian, to explain (in simple words) the notions and abbreviations. Thanks to his effort, also the “dilettantes” can have a general idea about the topic and can enjoy the article.

The writing summarizes such professional notions that can be best utilized by those officers and NCOs, who deal with Target Development (TD), Signal Research (SR) and data collection by satellite systems, as well as by the radio electronic intelligence personnel as a whole. In addition, it can be usefully inserted also in the curriculum of military educational institutions.

The Editorial Board recommends the writing – together with the other three parts – to all readers of the Intelligence Review.

RITTER LÁSZLÓ

**A MAGYAR RÁDIÓFELDERÍTÉS
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN**

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusza, aki már évek óta foglalkozik az első és a második világháború közötti időszakban folytatott felderítéssel és hírszerzéssel. Ebben a tanulmányában a 20. századi magyar hírszerzés egyik legsikeresebb ágával, a rádiófelderítéssel foglalkozik.

A szerző rendszeres résztvevője a nemzetbiztonsági kérdésekkel foglalkozó külföldi és hazai konferenciáknak, más szakfolyóiratokban már számos tanulmánya jelent meg. Bár a Felderítő Szemlében első ízben publikál, írása fontos kiegészítéseket tartalmaz a katonai rádiófelderítés témakörében eddig megjelent írásokhoz, miután néhány ismert tény új megvilágításba helyez, illetve pontosítja, vagy egyértelművé teszi a történeteket. Példaként az „X” alosztály tevékenységét említjük, amely a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar 2. hírszerző és kémelhárító osztálya (2. vkf. o.) részeként működött, tevékenységét tekintve kezdettől fogva inkább „polgári”, mint katonai szerv volt, hiszen az alosztály által lehallgatott és megfejtett táviratok 80%-a még a világháború csúcsidejében, 1943/44-ben is diplomáciai forrásból származott. Ugyanis a Nyugat-Európát és a Balkánt összekötő nemzetközi távkábel Budapesten „futott át”, amelynek a „megcsapolása” képezte az „X” alosztály tevékenységének alapját. Kuriózumnak számít az ún. LIM-századok témája is, amelyek a mozgásban lévő katonai egységek rádióforgalmazását kísérték figyelemmel, mivel azokat speciális lehallgató-iránymérő rádióeszközökkel szerelték fel. Immáron történelmi tényként rögzíthetjük, hogy 1942-ben egy önálló, a vezérkar közvetlen alárendeltségébe tartozó alakulatot szerveztek 101. hírszerző zászlóalj néven! Minden valószínűség szerint ettől az időponttól lehetséges eredeztetni az első rádiófelderítő alakulat létrehozását, s így módon 2012-ben már a 70. évfordulóra lehetne emlékezni.

A szerző tanulmányában bőséges külföldi forrásanyagról is szól, amelyeknek feldolgozása és közreadása közelebb viheti a szakmát a történelmi múlt jobb és pontosabb feldolgozásához. A tanulmányban szereplő nevek között megtalálhatók a szakmai „nagy öregjei”, de eddig még nem ismert személyek is. Figyelemre méltó megállapítása a szerzőnek az is, hogy a németekkel szövetséges erők között a magyar rádiófelderítés rendelkezett a legtöbb tapasztalattal és produkálta a legtöbb eredményt. Nem volt véletlen hát, hogy három német szolgálatnak is az „X” alosztály és társszervei voltak a legfontosabb külföldi szakmai partnerei.

A szerző tanulmányát minden olvasónknak ajánljuk, külön is a szakmatörténettel foglalkozó kollégáknak, szakembereknek.

LÁSZLÓ RITTER

**HUNGARIAN RADIO RECONNAISSANCE
IN THE WORLD WAR II.**

The author is a doctorand at the Zrínyi Miklós National Defence University and has been dealing with the intelligence/reconnaissance activities pursued during the First and Second World War. In this study, he analyses one of the most successful branches of Hungarian military intelligence in the 20th century; the radio reconnaissance.

He regularly participates in the foreign and Hungarian seminars held on national security issues, and has already published many articles also in other academic reviews. Although this is the first time that he has written for the Intelligence Review, his study comprises important complementary elements to the writings appeared so far on the military radio reconnaissance, thanks to his efforts to throw a new light upon some known facts and to make more exact and unambiguous the past events. In this regard, we can mention, as an example, the “X” Sub-department within the 2nd Intelligence and Counter-intelligence Department of the General Staff of the Hungarian Royal Army. Judging by the nature of the sub-department’s activity, it was rather a civilian unit than a military one, since 80% of the intercepted and deciphered telegrams derived from diplomatic sources, even in the very midst of the war, in 1943-44. The real basis of the “X” Sub-department’s activity was the “tapping” of the international trunk cable connecting Western Europe with the Balkans through Budapest. It is a curiosity also the activity of the so-called LIM-companies listening to the radio-communications of the manoeuvring military units. These companies had very special listening and direction finding devices. We can describe as a historical event the setting up in 1942 of the 101st Independent Reconnaissance Battalion, under the direct subordination of the General Staff. It is most likely that this was the year when the first radio reconnaissance unit was “born”, thus in 2012 we can celebrate its 70th anniversary.

The author enumerates many foreign sources as well. By publishing and elaborating on this rich literature, he has significantly contributed to the better understanding of the history of this profession. Among “the professionals” mentioned in the article, we can see the names of our “great veterans”, however we can find there also the name of other persons we have not heard about until now. It is remarkable also his assessment, according to which, among the forces allied with the Germans, it was the Hungarian radio reconnaissance that had the most experiences and produced the best results. Therefore, it was no accident that the “X” Sub-department and its partner organizations constituted the most important foreign partners of three German secret services in this special professional field.

We recommend the study to all our readers, especially to those colleagues and experts, who deal with the history of his profession.

DR. HORVÁTH CSABA ALEZREDES

**UTASÍTÁS A ROMÁNIAI MAGYAR KATONAI ATTASÉ
RÉSZÉRE (1928)**

A szerző hadtörténész, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem docense, aki rendszeresen jelentkezik írásaival tudományos-szakmai periodikánk hasábjain.

Ebben az írásában a szakmatörténet egy epizódját mutatja be, amely anno különös jelentőséggel bírt a trianoni békeszerződés diktátuma által megbénított, ám akkor már éledező ország katonadiplomáciai eseményei között.

Romániát úgy ítélte meg az akkori felső politikai és katonai vezetés, hogy addigi magatartása és cselekedetei alapján a szomszéd országok közül a legfőbb veszélyt jelenti. Ezért már a katonai szakelőadó is kapott feladatokat, de amikor 1928-ban már katonai attasé küldésére is sor kerülhetett, értelemszerűen részletes, mindenre kiterjedő utasítás-kiegészítésben határozták meg Domaniczky Ödön vkszt. őrnagy számára az elvégzendő feladatokat, amelyekre jelentéseket vártak, majd kaptak is.

A szerző írása egy eddig csak részlegesen feltárt szakterületen folytatott tevékenység egy epizódját jeleníti meg, de nagyon fontos és hasznos anyag a magyar katonadiplomácia történetének elkészítésére irányuló, nemrég megkezdődött kutatómunkának.

Az írást elsősorban a szakemberek figyelmébe ajánljuk, de különleges olvasmány a téma iránt érdeklődők számára is.

PROF. DR. HARAI DÉNES

**FELNÖTTEK TANULÁSÁNAK ÉS TANÍTÁSÁNAK
NÉHÁNY ASPEKTUSA**

A szerző egyetemi tanár, aki a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen több mint két évtizede foglalkozik a felnőttoktatás tudományos kérdéseivel. Rendszeresen részt vesz az MK Katonai felderítő Hivatal tudományos konferenciáin, ez az írása a nemzetbiztonsági oktatás-képzés helyzetével és tennivalóival foglalkozó legutóbbi konferencián elhangzott hozzászólásának kibővített változata.

Okfejtésének fontos gondolata, miszerint az oktatás feladata a hallgatókat felkészíteni arra, hogy az elméleti ismeretekből gyakorlati konzekvenciákat tudjanak levonni szakmai területükre, külön figyelemmel a gyakorlatra irányuló szellemi munkára, amelyre a graduális képzésben szükség van. Ugyanis a felnőtt kori gondolkodás szerkezete az egyetemi képzésben teljesen kiépül, ami az érintett személy életében az egyik legjelentősebb változás. Vagyis művelt, gondolkodó és kreatív honvédtisztekre van szükség, amelyhez az egyetemi oktatás-képzés jelentősen hozzájárul, hiszen ma már az általános műveltség is tudomány alapú.

LIEUTENANT COLONEL CSABA HORVÁTH, Ph.D.

**TASKING THE HUNGARIAN MILITARY ATTACHÉ
ACCREDITED TO ROMANIA (1928)**

The author is a military historian, Docent of the Zrínyi Miklós National Defence University. He regularly writes for our academic-professional periodical.

On this occasion, he shows us a historic episode of our professional activity, which assumed – at that time – a special significance among the diplomatic events in our reviving country that had been previously paralyzed by the Trianon Treaty's dictate.

Our political and military leaders assessed that from among our neighbours it was Romania – because of its behaviour and activities – that posed the greatest threat to our country. Therefore, even the desk officers were tasked to take counter-measures against Romania, and it was but natural that when at last in 1928 it became possible to delegate military attaché to Romania, Staff-Major Ödön Domaniczky received very detailed tasks and orders to regularly send reports; and he successfully performed his duties.

The essay displays merely an episode of this professional field – which has been only partially revealed until now – but it is a very important and useful material in the process of elaborating and completing the history of the Hungarian military diplomacy, which has been in progress for a short time.

The writing can be best utilized by experts, but it represents a special reading to other people as well, who are interested in this topic.

PROF. DÉNES HARAI, Ph.D.

SOME ASPECTS OF THE ADULT LEARNING AND EDUCATION

The author is a university professor, who has been dealing (at the Zrínyi Miklós National Defence University) for two decades with the scientific issues of adult education. He regularly participates in the academic conferences held by MIO, and this study is an enlarged version of his statement made at the latest MIO conference on the present state and tasks of the national security education and training.

An important thought of his reasoning is that the education has to be aimed at preparing the students for being able to put into practice their theoretical knowledge during their professional work, with special emphasis on the intellectual work directly connected with practice, which is an indispensable subject of the adult education. Thus, the adult way of thinking is to be developed during the education, which represents one of the most significant changes in the student's life. In full accordance with this, we need well-educated, creative military officers, to which the university education-training contributes to a great extent, since even the general erudition has scientific basements.

Következtetése egyértelmű: az egyetemi képzésnek a ZMNE a megfelelő helye, mert nincs másik olyan felsőoktatási intézmény hazánkban, amelynek egész szakai struktúráját áthatja a biztonság és a hadtudomány problematikája. A katonai gondolkodás offenzív, pontos, megoldásra törő és gyors reakcióidejű. A hatékonyságnak erre a típusára van szüksége a nemzetbiztonsági szakterületen folyó képzésnek is, amely beilleszthető a „Bolognai folyamat” keretei közé.

Az írást valamennyi olvasónk szíves figyelmébe ajánljuk.

VASS JENŐ EZREDES

SZEMLETÜKÖR – 2009

A Felderítő Szemle Szerkesztőbizottsága minden évben közreadja az előző évben megjelent számok rövid tartalmi elemzését, valamint a számonkénti és a rovatonkénti összegző felsorolást. A felelős szerkesztő elkészítette elemző írását, amelyet közreadunk.

2009-ben az MK Katonai Felderítő Hivatal tudományos-szakmai periodikájának összesen öt számát jelentettük meg: a negyedévenkénti egy-egy számot és egy minősített különszámot, mindösszesen 1000 példányban és 904 oldal terjedelemben. A „Titkos!” minősítésű különszám tartalmának recenzióját a 2009/4. számban tettük közzé.

A Hivatal vezetése és Tudományos Tanácsa folyamatosan figyelemmel kíséri a kiadvánnyal összefüggő tevékenységet, és biztosítja a megjelentetéshez szükséges feltételeket. A Tudományos Tanács ülésein rendszeres napirendi pontként szerepelt az egyes számok tartalmáról történő tájékozódás, azzal együtt, hogy a testület határozza meg az írások megjelentetésének főbb szempontjait.

A Szerkesztőbizottság összetételét a személyi és más változások miatt megújítottuk, ugyanakkor biztosítani tudtuk a folyamatosságot és az írások magas színvonalát, megfelelően a tudományos-szakmai követelményeknek. Sikernek tudjuk be, hogy a szerzők szívesen jelentetik meg írásaikat a Felderítő Szemlében, a lektorok pedig körültekintően, felelősséggel gondoskodnak a színvonal és a hitelesség megtartásáról. Az Interneten történő megjelenés tovább gyarapította a Szemle olvasóinak taborát, a regisztrálásból pedig következtetni tudunk az érdeklődésre számot tartóakra is.

A visszajelzések pozitívak, megerősítik a Tudományos Tanács és a Szerkesztőbizottság törekvéseit, szakmai igényességét és hozzáértését. A Hivatal vezetése a jövőben is biztosítani kívánja a rendszeres megjelentetés feltételeit, s ez mindannyiunk javára szolgál majd.

His final conclusions are unambiguous: the most appropriate place for the adult education is the ZMNDU, because we have no other high educational institution, whose structure as a whole is permeated by the aspects of security and military science. The military way of thinking has to be offensive, exact, task-oriented and prompt as regards the reaction time. The national security education must develop these efficient qualities in the students, firmly fitting in “the Bologna process”.

We recommend the article to all our readers.

COLONEL JENŐ VASS

REVIEW’S MIRROR – 2009

The Editorial Board of the Intelligence Review publishes every year a short analysis of the reviews appeared in the previous year and enumerates the editions by number and column. The responsible editor has elaborated, also on this occasion, his analyses, which we have the honour to publish.

In 2009 we edited five volumes of the MIO academic-professional periodical: quarterly one “normal” number, besides a special, classified edition, altogether 1,000 books and 904 pages. We published the summarized content of the “Secret” edition in the Intelligence Review no. 2009/4.

The MIO leadership and its Academic Committee have been continuously following the activities related to the periodical’s edition and have always ensured appropriate conditions for its appearance. The content of each edition regularly represents a topic on the agenda of the Committee’s meetings, in addition to the fact that this body determines the main aspects of and conditions for publishing writings.

Owing to personal and other changes, we have renewed the Editorial Board’s composition. In the meantime, we ensured that the work is continuous and the quality of the writings remains at high level, fully meeting the academic and professional requirements. We consider it as a real success that the authors are quite willing to publish in the Intelligence Review, and the advisors see to it – with great care and responsibility – to preserve the articles’ high level and authenticity. The periodical’s appearance on the Internet has widened the circle of our readers, and from the registration we can judge also the number of those who are really interested in reading our periodical.

The reactions are positive and confirm the efforts, the great care and the expertise of the Academic Committee and the Editorial Board. The MIO leadership wishes also in the future to create appropriate conditions for the review’s regular publishing, to the benefit to all of us.

A SZERZŐK

Dr. Botz László	nyá. altábornagy, az MK Katonai Felderítő Hivatal főigazgatója (1996–2001), PhD
Dr. Harai Dénes	nyá. ezredes, egyetemi tanár, professzor, a ZMNE Társadalomtudományi Intézet igazgatója, PhD
Dr. Horváth Csaba	alezredes, egyetemi docens, a ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar dékánhelyettese, PhD
Hüse Kálmán	őrnagy, az MK KFH munkatársa
Kabai András	a ZMNE levelező hallgatója
Kálló László	alezredes, az MK KFH munkatársa
Laufer Balázs	a ZMNE doktorandusz hallgatója
Marsai Viktor	a ZMNE levelező hallgatója
Ritter László	az MTA Történettudományi Intézet munkatársa, a ZMNE doktorandusz hallgatója
Szabó Mihály	nyá. ezredes, főtanácsos, az MK KFH munkatársa, angol nyelvi szakértő
Dr. Szakály Sándor	hadtörténész, professzor habil., az MTA doktora, DSc
Torma Béla	nyá. ezredes, az MK KFH külső munkatársa, oktatási szakértő
Uri László	rendőr alezredes, biztonságpolitikai szakértő
Vass Jenő	nyá. ezredes, az MK KFH munkatársa, a Felderítő Szemle felelős szerkesztője

THE AUTHORS

László Botz	Lieutenant General (Ret.), Director General of the Military Intelligence Office (MIO, 1996–2001), Ph.D.
Dénes Harai	Colonel (Ret.), University Professor, Director of the ZM National Defence University (ZMNDU) Institute of Social Sciences, Ph.D.
Csaba Horváth	Lieutenant Colonel, University Docent, Deputy Dean of the ZMNDU Kossuth Lajos Faculty of Military Science, Ph.D.
Kálmán Hüse	Major at the MIO
András Kabai	Corresponding Student at the ZMNDU
László Kálló	Lieutenant Colonel at the MIO
Balázs Laufer	Doctorand at the ZMNDU
Viktor Marsai	Corresponding Student at the ZMNDU
László Ritter	Research Worker at the Institute of History of the Hungarian Academy of Sciences, Doctorand at the ZMNDU
Mihály Szabó	Colonel (Ret.), Chief Counsellor at the MIO, Expert in English
Sándor Szakály	Military Historian, Professor, Habil., Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, D.Sc.
Béla Torma	Colonel (Ret.), Outside Research Worker at the MIO in educational issues
László Uri	Lieutenant Colonel (Police), Security Policy Expert
Jenő Vass	Colonel (Ret.), Adviser at the MIO, Responsible Editor of the Intelligence Review

CONTENTS

FOR READERS

LIEUTENANT GENERAL LÁSZLÓ BOTZ, Ph.D.

**MISSION FOR PEACE – THIRTY YEARS AGO
THE WAR ENDED IN VIETNAM**

SECURITY POLICY

ANDRÁS KABAI – VIKTOR MARSAI

THOUGHTS ABOUT THE NATO’S NEW STRATEGIC CONCEPT

MAJOR KÁLMÁN HÜSE

**UKRAINE – NEW FOREIGN- AND INTERNAL POLITICAL
GUIDELINES**

LÁSZLÓ URI

**THE SIGNIFICANCE OF INFORMATION IN THE POLICE
COMPONENT OF THE KOSOVO EULEX CIVIL CRISIS
MANAGEMENT**

INTELLIGENCE & RECONNAISSANCE

BALÁZS LAUFER

**MIGRATION AND RELEVANT INFORMATION EXCHANGE
AMONG THE FOREIGN SECURITY
(COUNTER-INTELLIGENCE) AND INTELLIGENCE SERVICES**

FACTS ABOUT COUNTRIES

LIEUTENANT COLONEL LÁSZLÓ KÁLLÓ

**PRESENT STATE OF THE RUSSIAN NAVY
AND ITS PROSPECTS – II.**

HISTORY OF INTELLIGENCE & RECONNAISSANCE

PROF. HABIL. SÁNDOR SZAKÁLY, D.Sc.

**THOSE WHO COMMANDED AND CONTROLLED THE
HUNGARIAN INTELLIGENCE AND COUNTER-INTELLIGENCE**

COLONEL BÉLA TORMA

MOBILE TELECOMMUNICATIONS SATELLITE SYSTEMS

FORUM

LÁSZLÓ RITTER

**HUNGARIAN RADIO RECONNAISSANCE
IN THE WORLD WAR II.**

LIEUTENANT COLONEL CSABA HORVÁTH, Ph.D.

**TASKING THE HUNGARIAN MILITARY ATTACHÉ
ACCREDITED TO ROMANIA (1928)**

PROF. DÉNES HARAI, Ph.D.

SOME ASPECTS OF THE ADULT LEARNING AND EDUCATION

SCIENTIFIC WORK

COLONEL JENŐ VASS

REVIEW'S MIRROR – 2009

FOR READERS

COLONEL JENŐ VASS – COLONEL MIHÁLY SZABÓ

CONTENTS

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal által kiadott szakfolyóirat, amelynek naptári negyedévenkénti rendes száma, alkalmankénti különszáma, emlékszáma és minősített száma jelenik meg.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „*a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok*” között tartja nyilván, és „*az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké*”-ben szerepel.

Az MK Katonai Felderítő Hivatal a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere 2002-ben minősítette tudományos kutatóhelyé. A Hivatalnál folyó tudományos tevékenységet a Tudományos Tanács irányítja, amelynek feladatai közé tartozik a Felderítő Szemle gondozása és szakmai felügyelete is. A folyóirat első száma 2002 szeptemberében látott napvilágot. Az azóta megjelent számok összesített tartalmát a Szerkesztőbizottság rendszeresen közreadja.

A Felderítő Szemlében történő publikálás feltételei:

- A folyóirat jellegével összhangban a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel kapcsolatos témákat, kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más anyagokat – jelentetünk meg. A rovatok címei: > Biztonságpolitika > Hírszerzés–Felderítés > Kutatás–Fejlesztés > Országismertető > Kiképzés–Felkészítés > Szakmatörténet > Fórum > Tudományos munka > Közlemény > Az Olvasóhoz – egyben orientálják is a szerzőket.

- A szerzői kéziratok megküldhetők a Tudományos Tanács elnökéhez és titkárához, a Szerkesztőbizottság elnökéhez, valamint a felelős szerkesztőhöz. A kézirattal együtt kérjük olvashatóan mellékelni az általános ügyintéző e-mail címére a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását, állandó lakcímét, telefonon és Interneten történő elérhetőségét, valamint információt arról, hogy a kéziratot csak ide küldte meg közlésre.

- A szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, ami 20-21 gépelt oldalnak felel meg). A kéziratot 12 pontos betűvel, másféle sorávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható formában, elektronikus adathordozón, továbbá egy kinyomtatott példányban kérjük megküldeni. Előzetes egyeztetés után lehetőség van a kézirat Interneten történő fogadására is, az általános ügyintéző e-mail címén.

- A közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban – szerzői honoráriumot fizetünk. A szerzői kézirat elkészítése önálló szellemi tevékenységnek, megalkotásnak minősül. A kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. Az írások tartalmáért és egyediségéért a szerző felel, a hitelességet a lektor szavatolja.

- A folyóiratban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság a kiadványban történő megjelentetésre, valamint az Interneten és az Intraneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. Az írás elfogadásáról és közlésének idejéről a lektorálást követően a szerzőt tájékoztatjuk.

- A folyóiratban megjelent írások szerzőit és lektorait tiszteletpéldány illeti meg. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük, de a szerző kérésére azt visszaadjuk.

- A szélesebb körű tájékoztatás és tájékozódás érdekében az Intranet-hálózaton a kiadványok tartalma a Hivatalban szolgálatot teljesítők számára teljes egészében hozzáférhető és a forrás megjelölésével felhasználható, más érdeklődők számára – regisztrációt követően – az Interneten tanulmányozható.

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a honvédelemmel, a biztonságpolitikával és a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdések tudományos igényű felvetésének és megválaszolásának fóruma. Ily módon a tanulmányokban megjelenő vélemények nem minden esetben azonosak a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Tudományos Tanács hivatalos álláspontjával, de az egyéni gondolatokat tiszteletben tartva, a tudományos munka fejlődése érdekében azokat megjelentetjük.

Elérhetőségeink

Postacím: MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

Telefon: Négyesi József mk. ezredes,
a Tudományos Tanács elnöke
06(1) 385-1768, HM 02/61-010
e-mail: negyesi.jozsef@kfh.hu

Dr. Magyar István dandártábornok, főtanácsos,
a Szerkesztőbizottság elnöke
06(30) 350-2552, HM 02/61-301
e-mail: magyar.istvan@kfh.hu

Dr. Sallai Imre ezredes, tanácsos,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/1332, HM 02/61-332

Vass Jenő ezredes,
felelős szerkesztő
06(1) 386-9344/1301, HM 02/61-301
telefax: 06(1) 372-1842, HM 02/61-842

Tóth Krisztina zászlós,
általános ügyintéző
06(1) 386-9344/5511, HM 02/65-511
e-mail: mkkfh_szemle@freemail.hu

A Felderítő Szemle kötelezpéldányai rendelkezésre állnak és tanulmányozhatók az Országos Széchényi Könyvtárban, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtárában. A periodika példányai megtalálhatók az MK Katonai Felderítő Hivatal, az MK Katonai Biztonsági Hivatal, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szakkönyvtáraiban, továbbá más, tudományos munkával foglalkozó szervezeteknél és egyesületeknél.

A FELDERÍTŐ SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

A FELDERÍTŐ SZEMLE Szerkesztőbizottsága